

**Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

**Студентський науковий гурток «Клуб юних
теоретиків»**

**Студентський науковий гурток «Дискусійний
клуб «De jure!»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

16 листопада 2023 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVI
Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 16 листопада 2023 р.) / Укладачка:
Віра Качур. К., 2023. 234 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**

З М І С Т

Напрямок 1. Теоретико-історичний та філософсько-правовий	7
<i>Бойко Валерія.</i> Правова природа правопорушення: поняття, ознаки, види	7
<i>Бундзяк Богдана.</i> Організаційно-правові засади реформування сучасних міжнародних організацій в умовах сучасних викликів та проблем.....	10
<i>Василець Єлизавета.</i> Впровадження магдебурзького права на Волинських землях у XIV-XVI століттях (історичний екскурс на прикладі Рівненської області)	12
<i>Велика Софія.</i> «Справедливість» через призму філософії права	15
<i>Гайдич Надія.</i> Етапи, стан та перспективи вступу України до ЄС.....	17
<i>Гандлер Олександра.</i> Історичні аспекти розвитку законодавства щодо правової охорони земель від забруднення небезпечними речовинами в Україні.....	19
<i>Даценко Анастасія.</i> Довічне позбавлення волі та інші найтяжчі види покарання на території України від початку найдавніших часів до XIX століття	24
<i>Дере Ясін.</i> Вчення про державу і право у працях Гуго Гроція та Ціцерона.....	27
<i>Дудник Вікторія.</i> Юридична відповідальність як реакція держави на протиправну поведінку.....	29
<i>Йосак Вікторія.</i> Легітимність державної влади в демократичній державі.....	32
<i>Місько Віта, Юрій Крисяк.</i> Сучасна проблематика реалізації верховенства права в Україні.....	34
<i>Пристапа Іванна.</i> Зміст верховенства права	37
<i>Рудак Таміла.</i> Статус біженця чи тимчасовий захист	40
<i>Сімора Діана.</i> Поняття правотворчих і правозастосовних помилок	42
<i>Смолінська Галина.</i> Легітимність російської держави у політично-правових поглядах Тараса Шевченка.....	46
<i>Торгун Софія.</i> Кодифікаційна техніка як різновид нормотворчої техніки.....	49
<i>Федорова Ганна.</i> Використання фемінітивів в українському судочинстві.....	52
<i>Чабан Тетяна.</i> Конфлікт моралі та права у сучасних умовах.....	54
Напрямок 2. Публічно-правовий	57
<i>Бадак Максим.</i> Адміністративно-правова сутність права на освіту.....	57
<i>Барсуков Артем.</i> Шляхи відновлення довкілля України у воєнний і післявоєнний періоди	59
<i>Безкостенко Артур.</i> Європейські кримінально-правові стандарти охорони конфіденційної інформації.....	62
<i>Білоус Валерія.</i> Правова природа штрафу.....	65

<i>Герасимова Катерина. Розгляд відповідності конфіскації майна міжнародним стандартам прав людини.....</i>	67
<i>Дере Ясін. Управління сільськими територіями як суспільний процес.....</i>	69
<i>Занько Вікторія. Відповідальність за перевищення меж необхідної оборони</i>	71
<i>Іванець Ірина. Деякі проблеми правового регулювання сільського розвитку</i>	73
<i>Іванова Анастасія. Реєстрація домашніх тварин.....</i>	75
<i>Івахненко Альберт. Вплив підриву Каховської ГЕС на екологію</i>	77
<i>Йолохов Василь. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України</i>	80
<i>Карулін Олександр. Моніторинг екосистеми України.....</i>	82
<i>Кіндзерський Богдан, Одинецька Каріна. Проблеми використання водних ресурсів Житомирщини та шляхи їх вирішення.....</i>	85
<i>Ковальок Анастасія. Історія розвитку обставин, які обтяжують покарання</i>	87
<i>Короп Ірина. Правова охорона клімату</i>	89
<i>Крупельницька Анастасія. Проблемні аспекти правового забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації</i>	92
<i>Курман Оксана. Держпродспоживслужба як суб'єкт публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки</i>	95
<i>Литвин Юлія. Українські перспективи кодифікації екологічного законодавства</i>	97
<i>Віталій Мельник. Роль Центрів надання адміністративних послуг у забезпеченні прав людини в умовах воєнного стану в Україні.....</i>	100
<i>Мельник Ростислав. Особливості призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень</i>	102
<i>Катерина Мельничук, Вікторія Аніщук. Мародерство як актуальне правопорушення під час воєнного стану.....</i>	104
<i>Мілош Влада. До питання проблематики державної підтримки фермерських господарств як правової основи сталого розвитку сільської місцевості.....</i>	107
<i>Момоток Вікторія. Правове регулювання розвитку сільського зеленого туризму....</i>	109
<i>Москальова Валерія. Аналіз місця та ролі жінки в ОУН-УПА. Гендерні аспекти.....</i>	112
<i>Никитенко Михайло. Застосування примусових заходів виховного характеру.....</i>	114
<i>Образ Тимофій. Вирубка лісів у Карпатах: правові наслідки та загрози для екології .</i>	116
<i>Орленко Соломія. Сучасний стан та перспективи розвитку земельних правовідносин у період відбудови України.....</i>	119
<i>Охріменко Вікторія. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.....</i>	122

<i>Павліченко Мирослава. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання засуджених за корупційні правопорушення</i>	124
<i>Поп Ліліана. Демократія як запорука сучасного побудування держави.....</i>	127
<i>Равлінко Тетяна, Саско Олена. Особливості призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення</i>	130
<i>Сергій Репов. Значення правової доктрини у податковому праві України.....</i>	133
<i>Ржевський Данііл. Геноцид українського народу, проблеми кваліфікації геноциду ...</i>	136
<i>Рожковська Ірина. Про деякі проблеми організації навчального процесу в закладах юридичної освіти.....</i>	138
<i>Рябих Наталія. Доступ до публічної інформації під час дії воєнного стану</i>	141
<i>Скиданчук Тетяна. Екологічна безпека в умовах воєнного стану.....</i>	144
<i>Солоха Валерія. Інститут застосування примусових заходів медичного характеру та їх особливості</i>	146
<i>Стецюк Олександр. Звільнення від обов'язку зберігати професійну таємницю під час кримінального провадження</i>	148
<i>Тримбашевська Анастасія. Розвиток системи самоврядування в Україні</i>	150
<i>Тугай Денис. Право громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля</i>	153
<i>Уланський Всеволод. Сучасний стан та тенденції співробітництва України з НАТО в сфері сектору безпеки й оборони.....</i>	155
<i>Чечет Олександра. Проблеми реалізації переважного права у відносинах користування земель</i>	157
<i>Шабатина Анастасія. Поняття та загальна характеристика неповнолітніх як учасників кримінально-правових відносин</i>	160
<i>Шаповаленко Марія. Громадські роботи як вид кримінального покарання.....</i>	162
<i>Шевченко Олександра. Адміністративна процедура в Україні: проблеми та перспективи.....</i>	165
<i>Шеремет Дарія, Караванська Анна. Сучасний екологічний стан Житомирської області: проблеми та шляхи їх вирішення</i>	167
<i>Штефуряк Павло. Проблеми сучасного права: загальні питання.....</i>	169
<i>Шуляк Дмитро. Міжнародний досвід застосування покарання у виді конфіскації майна</i>	171
<i>Ямковий Святослав. Сучасні проблеми кодифікації екологічного законодавства. 174</i>	174
Напрямок 3. Приватно-правовий.....	178
<i>Бондаренко Олексій. Особливості працевлаштування неповнолітніх</i>	178
<i>Велика Софія. Перспективи відродження сільських територій.....</i>	180
<i>Гладинець Іванна. Особливості працевлаштування неповнолітніх</i>	184

<i>Даценко Анастасія.</i> Цивільно-правовий захист та охорона авторського права.....	186
<i>Йолохов Василь.</i> Щодо різниці понять «припинення трудового договору», «розірвання трудового договору» та «звільнення».....	188
<i>Концевич Таїсія.</i> Особливості застосування приватно-правових норм в сучасному правовому просторі: аналіз юридичних аспектів	192
<i>Колесниченко Нікіта.</i> Особливості спадкування земельної частки (паю).....	195
<i>Лашта Вікторія.</i> Криптовалюта як об'єкт цивільних правовідносин.....	198
<i>Новак Євген.</i> Правовий статус агрегаторів як суб'єктів відносин у сфері альтернативної енергетики	202
<i>Носік Дар'я.</i> Проблеми реалізації прав на землю приватної власності на окупованих територіях.....	204
<i>Рошко Аліна.</i> Теоретичний аспект звільнення від кримінальної відповідальності з приводу давності.....	206
<i>Склянухіна Ольга.</i> Проблематика оголошення безвісно відсутньою особи, що знаходилась на окупованих територіях або в зоні бойових дій	209
<i>Галина Юзько.</i> Дієздатність, як складова правосуб'єктності	212
Напрямок 4. Міжнародно-правовий	217
<i>Велика Софія.</i> Окремі аспекти розвитку науки міжнародного права.....	217
<i>Господарик Ілля.</i> Особливості реалізації норм міжнародного права	219
<i>Корнійчук Софія.</i> Вплив війни на природу: правові проблеми	222
<i>Сивко Інна.</i> Дунайська регіональна програма: шляхи реалізації.....	225
<i>Солдаткін Ігор.</i> Загальна характеристика завдань щодо досягнення Цілей сталого розвитку 11 «Сталі міста та громади».....	228
<i>Солдаткін Сергій.</i> Міжнародні стандарти у сфері реалізації права доступу до публічної інформації	229
<i>Тарадайко Віталій.</i> Актуальні кримінально-правові аспекти торгівлі людьми	231

Напрям 1

Теоретико-історичний та філософсько-правовий

Бойко Валерія

студентка 1 курсу спеціальності «Право» Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського (м. Бар)

Правова природа правопорушення: поняття, ознаки, види*

Правопорушення є ключовим, основоположним поняттям теорії держави і права, яке за своїм правовим змістом відображає соціальну сутність чинного законодавства, його основних інститутів, а також державну політику у сфері боротьби зі злочинністю. Правопорушення за своєю природою порушує правові норми-заборони, тобто ті правила поведінки, які встановила держава у законі.

Поняття правопорушення має конкретно-історичний зміст та визначається його суспільною природою, походженням, витоками, змістом, а також суспільним призначенням його законодавчого визначення [1, с. 116].

Правопорушення переважно розглядається як правова категорія, але його можна розглядати також в інших значеннях, основними з яких є психологічне, соціальне, історичне, кримінальне, кримінологічне та соціологічне розуміння.

Оскільки правопорушення – це вчинок людини, то цілком закономірним та важливим є його психологічний аналіз, тобто вивчення злочину як прояву властивостей конкретної особистості, розкриття мотивів та цілей особи, яка стала правопорушником [2, с. 137].

Правопорушення – це насамперед, акт людської поведінки, в якому виражається, об'єктивується саме посягання на суспільні відносини, його суспільна небезпечність та протиправність. Загалом правопорушення можна визначити як суспільно небезпечне або шкідливо неправомірне (протиправне) винне діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, яке спричиняє юридичну відповідальність.

Причинами правопорушень можуть виступати:

- фактори суб'єктивного характеру – низький рівень правової культури, правовий нігілізм, омани в ціннісній орієнтації особи в умовах розвитку ринкових відносин;

- конкретні суперечності в суспільстві, прояви суспільної кризи, розбіжності рівня розвитку продуктивних сил та потреб суспільства;

- недоліки в правотворчості та правозастосуванні: прогалини в законодавстві, правові колізії, неефективна діяльність правоохоронних органів та ін. [3, с. 427].

На думку О. Ф. Скакун правопорушенню властиві наступні ознаки:

* Наукова керівниця - асистентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського Вікторія Слугоцька

- має протиправний, неправомірний, характер, тобто суперечить нормам права, чиниться всупереч праву, є свавіллям суб'єкта; являє собою порушення заборон, зазначених у законах і підзаконних актах, невиконання обов'язків, що випливають із нормативно-правового акта, акта застосування норм права або договору, укладеного на основі закону;

- є суспільно шкідливим (наприклад, прогул,) або суспільно небезпечним (посягання на життя людини). При цьому враховуються не лише шкідливі наслідки, які настали, але й ті, що можуть настати. Суспільна шкідливість (проступок) і суспільна небезпечність (злочин) - основна об'єктивна ознака, що відрізняє правомірну поведінку від неправомірної. Юридичний аспект шкідливості виражається в порушенні суб'єктивних юридичних прав і обов'язків або перешкоді їх виконанню, матеріальний - у заподіянні учаснику правовідносин матеріальних або моральних збитків;

- виражається в поведінці – протиправній дії (крадіжка, розбій, наклеп, образа) або бездіяльності (недбалість, прогул, залишення особи в безпомічному стані). Думки, наміри, переконання, які зовні не виявилися, не визнаються чинним законодавством об'єктом переслідування. Практика переслідування за інакомислення є виявом репресивної суті тоталітарного режиму в державі;

- має свідомо вольовий характер, тобто в момент вчинення правопорушення залежить від волі і свідомості учасників, перебуває під контролем їх волі і свідомості, здійснюється ними усвідомлено і добровільно. Відсутність свободної волі є юридичною умовою, за якою діяння не визнається правопорушенням, навіть якщо воно і мало шкідливі наслідки. Правопорушенням визнається лише неправомірне діяння деліктоздатної особи (малолітні і душевнохворі деліктоздатними не вважаються);

- є винним. Правопорушенням визнається лише винне діяння, тобто дія, яка виражає негативне внутрішнє ставлення правопорушника до інтересів людей, завдає своєю дією (чи бездіяльністю) збитки суспільству і державі, містить вину. Вина – це психічне ставлення особи до свого діяння і його наслідків. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь (ст. 62 Конституції України).

- є кримінальним, тобто спричиняє застосування до правопорушника заходів державного примусу, заходів юридичної відповідальності у вигляді позбавлень особистого, організаційного і матеріального характеру. Застосування державного примусу до правопорушника має на меті захистити правопорядок, права і свободи громадян [3, с. 421-422].

Відсутність зазначених ознак не дозволяє розглядати діяння як правопорушення.

У правовій науці існують різні критерії класифікації правопорушень. Види правопорушень розрізняються між собою за ступенем суспільної небезпечності (шкідливості), за об'єктом посягання, за суб'єктами, за поширеністю, за ознаками об'єктивної та суб'єктивної сторони, а також за процедурами їх розгляду.

За ступенем суспільної небезпечності розрізняють проступок та злочин. Проступки – це правопорушення, що завдають шкоди особі, суспільству, державі і підставою для притягнення правопорушника до передбаченої законом відповідальності. Проступки можуть бути: конституційні, дисциплінарні, адміністративні, цивільно-правові, матеріальні. Різниця між вказаними видами діяння полягає лише у видах відповідальності, а також у положеннях конституційних норм [4, с. 17].

Від проступку потрібно відрізнити злочин. Злочин – це передбачене законом про кримінальну відповідальність суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Критеріями розмежування злочинів та проступків є:

- характер і ступінь суспільної шкідливості, що залежить від цінності об'єкта протиправного посягання, змісту протиправного діяння, обстановки, часу, способів (насильницьких чи ненасильницьких), розміру завданої шкоди, форми та ступеня вини правопорушника, інтенсивності протиправних дій, їх мотивації, особистісних характеристик правопорушника, тощо;

- суб'єктивний фактор, який суттєво впливає на визнання певного діяння як протиправного [5, с. 93].

За суб'єктними ознаками виділяються: 1) правопорушення, вчинені фізичними особами; 2) правопорушення, вчинені юридичними особами. У деяких – спеціально встановлених законом випадках - значними особливостями володіють правопорушення, суб'єктами яких виступають неповнолітні, жінки, посадові особи, індивідуальні підприємці, іноземні громадяни, рецидивісти і ін..

За об'єктом посягання правопорушення можна підрозділити на правопорушення в галузі економічних відносин; правопорушення у сфері управління; правопорушення в галузі соціально-побутових відносин тощо. Цю класифікацію можна продовжувати і далі.

Залежно від форми вини розрізняються навмисні і необережні правопорушення. У свою чергу, по цілях дії умисні правопорушення запропоновано класифікувати на правопорушення, спрямовані на досягнення конкретних цілей, і правопорушення, спрямовані на досягнення різних цілей [6, с. 77].

За змістом об'єктивної сторони виділяють прості і складні правопорушення, маючи на увазі, що нерідко правопорушення відбуваються не тільки однією дією (бездіяльністю), але цілим рядом їх, завдаючи часом шкоду різним об'єктам. У тих випадках, коли порушення норми права має місце в результаті однієї дії (бездіяльності), в наявності просте правопорушення, а у всіх інших - складне.

Кожна класифікація певною мірою умовна, оскільки між різними правопорушеннями проявляється певний зв'язок.

Отже, правопорушення - це шкідливе, протиправне, винне діяння, за яке нормами права передбачена юридична відповідальність.

Правопорушення є юридичним фактом у вигляді неправомірного вчинку, що тягне виникнення охоронних правовідносин між порушником і державою.

Література

1. Коржанський М.Й. Кримінальне право і законодавство України. Загальна частина : Курс лекцій. Київ : Атіка, 2001. 432 с.
2. Заруба П. Злочин як соціальне явище. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 10. С. 137–140.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
4. Дмитрук М. М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки : монографія. Одеса : Юридична література, 2014. 224 с.
5. Федотова Г.В. Критерії відмежування кримінального проступку від злочину та адміністративного правопорушення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2016. Вип. 38(2). С. 91–94.
6. Донченко О.І. Особливості розмежування правопорушень. Митна справа. 2015. № 2(98). С. 72–79.

Бундзяк Богдана

студентка 3 курсу юридичного відділення Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

Організаційно-правові засади реформування сучасних міжнародних організацій в умовах сучасних викликів та проблем*

Актуальність проблеми. З 24.02.2022р., постають питання щодо ефективного виконання обов'язків різних міжнародних організацій та інституцій в ході російсько-української війни. Міжнародні організації є важливим інструментом у вирішенні сучасних викликів та проблем. Для того, щоб вирішити проблему війни на території України, необхідний дієвий механізм реагування організацій, а деякі з них потребують реформування або ліквідації.

Мета. Висвітлити проблему реформування сучасних міжнародних організацій в умовах сучасних викликів та проблем.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія російської федерації проти України, що розпочалася з окупації Криму в лютому-березні 2014 р., а також гібридної війни на Донбасі – з квітня того ж року, та відкритого повномасштабного збройного вторгнення 24 лютого 2022 р., супроводжується знищенням українського цивільного населення, включаючи дітей, руйнуванням міст, змушує звичайний людей та керівництво країни апелювати до норм міжнародного гуманітарного права (МГП). [3].

Починаючи з 2014 року, у зв'язку з незаконною анексією Криму Росією, НАТО розширила підтримку, що надається Україні, у галузі розвитку

* Наукова керівниця - викладач-методист, спеціаліст вищої категорії Ірина Малиновська

потенціалу і розбудови спроможностей. Держави–члени Альянсу засуджують та ніколи не визнають анексію Криму Росією, а також її дестабілізуючі й агресивні дії на сході України та у Чорноморському регіоні. Збільшено присутність НАТО у Чорному морі й активізовано співпрацю у військово-морській галузі між НАТО та Україною.[2].

Ми бачили реакцію міжнародних організацій ще на початку війни:

- Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюції, що засуджують вторгнення РФ та вимагали повного виведення військ з території України

- 07.04.2022р. Призупинене членство РФ у Раді ООН з прав людини через повномасштабну війну в Україні

- Президент Міжнародного комітету Червоного Хреста Пітер Маурер заявив, що команди в Україні продовжать роботу з відновлення життєво важливої інфраструктури, підтримають заклади охорони здоров'я медикаментами та обладнанням, а також сімей харчовими продуктами та предметами гігієни“.

- Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг засудив напад і назвав його «серйозним порушенням міжнародного права».

Провідні країни світу та міжнародні інституції, зокрема, ООН, ЄС, ПАРЄ, ОБСЄ, НАТО, G7 виступили із засудженням і невизнанням псевдореферендумів. Своєю чергою, 30 вересня 50 країнучасниць 66-ї Генеральної конференції МАГАТЕ виступили зі спільною заявою, у якій закликали росію вивести війська з території ЗАЕС і зупинити ядерний шантаж. Шантаж, який відбувається нашою ж зброєю, яку згідно Будапештського меморандуму, ми передали РФ, а вона мала забезпечити нам повну безпеку.

Висновок. Приємно чути слова підтримки, але якщо не відбудуться реформи сучасних міжнародних організацій то можливий такий розвиток подій:

ООН і надалі розпускатиме місії щодо розслідування злочинів, до прикладу, як в Оленівці.

МКЧХ – не матиме доступу до полонених і залишатиме цивільне населення без гуманітарної допомоги на вірну смерть, як в Маріуполі.

Генеральна конференція МEGATE – закликатиме вивести російське військо з території ЗАЕС та припинити ядерний шантаж, який відбуватиметься майже щодня.

ОБСЄ продовжить закривати моніторингові місії в Україні.

На мою думку, якщо відбудуться реформи всередині цих міжнародних організацій, то як мінімум вже почнеться розслідування щодо воєнних злочинів і як максимум – перемога України не змусить довго чекати. Тому, ці організації повинні прийняти міри, щоб і надалі залишатися важливим інструментом у вирішенні сучасних викликів та проблем.

Література

1. Брюссельська декларація про закони і звичаї війни від 1 січ. 1874 р. [витяг] / Ліга Націй // Україна в міжнародно-правових відносинах : зб. док. : в 2 кн. Кн. 2. Правова охорона культурних цінностей / відп. ред.: Ю. С. Шемшученко, В. І. Акуленко. – Київ, 1997. – С. 436–437.

2. Відносини Україна-НАТО. <https://nato.mfa.gov.ua/vidnosini-ukrayina-nato>

3. Міжнародна реакція на російське вторгнення в Україну 2022 року. <https://cpd.gov.ua/reports/mizhnarodna-reakciya-na-vtorgnennya-uf-v-u/>

Василець Єлизавета

студентка 3 курсу юридичного відділення
ВСП «Рівненський фаховий коледж
НУБіП України» (м.Рівне)

Впровадження магдебурзького права на Волинських землях у XIV-XVI століттях (історичний екскурс на прикладі Рівненської області)*

Вивчаючи тему впровадження Магдебурзького права на українських землях у XVI-XVI століттях, я зацікавилася питанням, як же впроваджувалося Магдебурзьке право на землях сучасної Рівненської області. Дослідивши багато історичної літератури, та правових джерел я дізналася, що Магдебурзьке право було прийнято в багатьох населених пунктах нашої області.

Впровадження Магдебурзького права у місті Рівне. Після Люблінської унії 1569 року Рівне разом з іншими українськими містами опинилося у складі Польщі як місто Луцького повіту, тобто, саме з 1569 року Рівне переходить від Литви до Польщі. У цьому ж 1569 році на місто зробили набіг татари, розграбували й спустошили його, спалили церкву і костел.

Подією, яка вселяла надію на майбутнє, стало надання Рівному Магдебурзького права, тобто права самоврядування. Із проханням про надання Рівному цього статусу княгиня Марія звернулася до польського короля Казимира Ягеллончика, повела справу так, що бажана грамота була невдовзі здобутою. Ця знаменна подія сталася, як вважають, у 1492 році. Відтоді Рівне офіційно іменується містом. А Магдебурзьке право надало змогу прискорити розвиток міського господарства, привернути сюди нових поселенців.

Завдяки Магдебурзькому праву, яке княгиня Марія здобула для Рівного місто почало значно розвиватися. Магдебурзьке право встановлювало порядок виборів і функції органів міського самоврядування, суду, купецьких об'єднань і цехів, регулювало питання торгівлі, опіки і спадкування, визначало покарання за різні злочини тощо. [3, с. 10-12]

Впровадження Магдебурзького права у місті Острог. Магдебурзька грамота Острогу дарована 7 червня 1585 р. Вона була надана місту польським королем Стефаном Баторієм за ініціативою і клопотанням власника міста, тодішнього найбільшого українського магната Костянтина Острозького. Знайшов і вперше опублікував у 1982 р. магдебурзьку грамоту Острога видатний сучасний знавець джерел з історії України професор Національного університету «Острозька академія» Микола Ковальський. За

* Науковий керівник - викладач юридичних дисциплін ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП України» Володимир Захарчук

цим документом острозькі міщани отримували магдебурзьке право, як ішлося в ньому, «за прикладом інших привілейованих міст» держави. Визначалось, що це право їм надавалось відповідно «до всіх його частин і артикулів».

Впровадження Магдебурзького права в Острозі сприяло розвитку міського самоврядування, що забезпечило місту певну автономію від феодалів. Це право також стимулювало торгівлю, оскільки місту було дозволено проводити ярмарки та мелити свої монети. Впровадження Магдебурзького права не лише сприяло його економічному та соціальному розвитку, але і зміцнило політичну роль міської еліти.

Однак слід зауважити, що впровадження цього права також призвело до певних конфліктів між міською аристократією та іншими соціальними групами, а також між містом та феодалами. [4, с. 26]

Впровадження Магдебурзького права у місті Дубно. Дубно вперше отримало міські права на основі грамоти великого князя литовського Олександра, яку він надав князеві Костянтинові Івановичу Острозькому в 1498 р. Тобто, з тодішнього села це поселення над рікою Іква стало містом. Пройшло кілька років, і Дубно, яке всерйоз заявило себе як місто європейського значення, отримало Магдебурзьке право - це сталося 28 грудня 1507 року, коли польський король Сигізмунд I своєю грамотою не тільки підтвердив грамоту Олександра, але й дозволив Костянтинові Івановичу в нагороду за його заслуги перед батьківщиною збудувати в Дубно укріплений замок, щоб відбивати набіги татар та інших ворогів, а взагалі, Магдебурзьке право діяло в Дубні аж до 1831 року. [5, с. 134]

Впровадження Магдебурзького права у Корці. Корець – один із районних центрів Рівненської області. Містечко розташоване на річці Корчик, від якої отримало свою назву.

Точна дата надання місту Магдебурзького права поки що не відома. Відомі лише документи, на яких збереглись зображення печаток з гербом міста. Так, на документі, датованому 1704 роком, стоїть кругла печатка, в центрі якої розміщено герб «Кораб», навколо якого латинською мовою написано – печатка війта Корецького.

Нажаль, у офіційних джерелах немає точної інформації про надання місту Корець Магдебурзького права. На сьогодні це залишається загадкою для дослідників. [6, с. 37]

Впровадження Магдебурзького права у Клевані. Сучасну Клевань пов'язують з літописною Коливанню, що згадується у 1113 р. У середині XV ст. пустище Клевань надано князем Свидригайлом Михайлові Чарторийському, котрий близько 1475 р. розпочав тут будівництво замку та осадив містечко під назвою Клевань. Про існування містечка згадують і пізніші джерела, воно неодноразово зазнавало руйнувань під час ворожих нападів. Та найбільших збитків Клевань зазнав 1652 р., коли його доценту спалили татари. Щоб прискорити відбудову зруйнованого містечка, власники князі Чарторийські звернулися до короля з проханням надати Клеваню Магдебурзьке право. Поселення отримало такий привілей 1654 р.,

у грамоті також фіксувалося право користуватися печаткою зі зображення св. Михайла. Правдоподібно, що містечко використовувало цей символ ще з XV ст., а нове затвердження було простою формальністю. Також у місті діяли пекарський і ткацькі цехи. [6, с. 38]

Впровадження Магдебурзького права у Гощі. Перша згадка у літописах про Гощу датується 1152 роком. У глибоку давнину великі Литовські князі подарували землю по річці Горинь, між Корцем і Острогом, хрещеному магометанину Мурзі-Кирдей-Хану. На Волині Кирдей породичався з нащадками роду Голенків. У XIV – XVII ст. його рід згадується в історії як Гійські, Гостські, а згодом як Гойські. Вони займали досить видатне і почесне становище, підтримували православну церкву, засновували монастирі і заклади освіти, мали своїх представників у сферах влади.

В 1495р. Богдан Гойський добився у великого литовського князя Олександра Ягеллона привілею на запровадження в Гощі чотирьох ярмарків на рік, а у XVI ст. Гоща отримала Магдебурзьке право. [2, с. 97]

Впровадження Магдебурзького права у Дорогобужі. Дорогобуж — давньоруське місто на Волині. Вперше згадується в «Правді Ярославичів», а після — в літописі «Повість временних літ» у зв'язку з тим, що був відданий тоді князеві Давидові Ігоревичу. Після його смерті у 1112 році Дорогобузьку волость одержав Володимир-Волинський князь Ярослав Святополчич. Потім нею володіли великі київські князі, зокрема Володимир Мстиславович та Ізяслав Мстиславич, при якому Дорогобуж мав власних князів, склавши особливе, залежне від Києва, князівство разом з Пересопницею. Згодом туди перемістилася столиця князівства. Дорогобуж входив у володіння князів Острозьких, які мали тут замок. Згідно грамоти литовського князя Олександра Волинській землі у 1501 році у Дорогобужі відбувалися ярмарки. 1514 р. – Дорогобужу було надано магдебурзьке право. [1, с. 123-131]

Література

1. Барер С. Дорогобуж. Історична довідка. Дорогобужу на Волині 925. Рівне, 2009. С. 123–131.
2. Коцик В. Гоща. Історична довідка. Гоща і округа. Історико-культурознавчі студії. Рівне: Гощанська громада, 2023. С. 97.
3. Кравчук С., Кравчук О. Перехрестя вождя Божа. Рівне : "Будинок науки і техніки", 2005. С. 10-12.
4. Кралюк П., Хаврук Я. Князі Острозькі. Фоліо, 2015-2022. С. 26.
5. Кучинко М.М. Волинська земля Х–середини XIV ст.: археологія та історія : навч. посіб. / М. М. Кучинко ; М-во освіти і науки України ; відп. ред. я. Ісаєвич. – Луцьк : Вежа, 2002. С. 134.
6. Левкович І. Нарис історії волинської землі (до 1914 р.). ЦУЛ, 2020. С. 37-38.

«Справедливість» через призму філософії права*

Правові цінності, серед яких – рівність, свобода і справедливість, – досі актуальні у правовій науці. Справедливості ж, як основній правовій цінності, належить визначальна роль у розумінні права, побудови його інститутів, у формулюванні вимог щодо правового регулювання відносин у сучасному суспільстві. Відповідно процес конвергенції справедливості та права є гарантією ефективності права, відтак підтверджує його цінність як найдієвішого соціального регулятора [1, с.390].

Справедливість – поняття про належне, пов'язане з історично змінними уявленнями про невід'ємні права людини. Справедливість вимагає відповідності між практичною роллю людини або соціальної групи в житті суспільства і їх соціальним статусом, між їх правами і обов'язками, діянням і подякою, працею і винагородою, злочином і покаранням, заслугами культури, їх суспільним визнанням. Справедливість завжди має історичний характер, корениться в умовах життя людей. Для ілюстрації такого визначення слід розглянути його еволюцію, яка відбувалася паралельно з розвитком і формуванням в суспільстві правової і етичної свідомості [2, с.14].

Аналіз стародавніх джерел свідчить, що проблема справедливості у той час розглядалася не тільки у філософському контексті, а й в політичних та правових аспектах, шляхом законодавчого визначення так званих справедливих соціальних норм, відповідно до яких правитель намагався не допустити соціальних конфліктів, повстань, забезпечував стабільність у суспільстві.

Крім того, законним і справедливим вважалося все те, що узгоджувалося з релігійною ідеологією. Виникненню середньовічної філософії передували ряд змін не тільки у сфері економічно-політичних відносин, а передусім у світоглядній орієнтації тодішнього суспільства. Християнство стало пануючою ідеологією в Європі і прагнуло знайти філософське обґрунтування своїх основних ідей [3, с.145].

Одним з відомих представників християнської філософії був Августин Блаженний, який вважав, що істинної справедливості немає ніде, крім тієї республіки, засновником і правителем якої є Христос, тобто в Граді Божому. Християнська доктрина вплинула і на погляди Фоми Аквінського — послідовника Августина Блаженного та одного з відомих захисників теологічного розуміння справедливості. У такому вигляді ідея справедливості проіснувала довгий час і пізніше [4].

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Протосавицька

Ідеї лібералізму, парламентаризму, конституціоналізму, прав людини стали продовженням у праві ідеї справедливості. Актуалізувалася необхідність розширення знань про справедливість у її вже не просто світоглядному контексті, а у правовому, зокрема, у контексті її функціональної ролі в системі правового регулювання [3, с.145].

Вже у відносно сучасній філософії необхідно відмітити працю Джона Роулза «Теорія справедливості» (1971 р.), у якій він підтримує думку Канта стосовно того, що справедливість є апіорним правом кожного індивіда незалежно від того, які його побажання та інтереси.

Загалом поняття «справедливості» аналізувало у своїх роботах доволі багато філософів, зокрема, І. Кант, І. Бентам, Дж. С. Мілль, Т. Гоббс, Сократ, Д. Юм, Р. Декарт, Б. Спіноза та інші.

Проте, в даній роботі зацентруємо увагу саме на вченні Арістотеля. Для нього справедливість – це така чеснота, відповідно до якої кожен володіє тим, що йому належить, і так, як вказує закон, а несправедливість - зло, через яке люди посягають на те, що їм не належить, і вчиняють не так, як наказує закон [5, с.37].

Центральним же поняттям, що характеризує справедливість, є «співмірність» як принцип організації розумної рівноваги. Воно зводиться до тези: «Все, що співмірно, - те і справедливо».

Арістотель вперше поділяє справедливість на дві форми відповідно до видів її здійснення: зрівняльна справедливість, в основі якої лежить принцип рівності у володінні благами; і розподільча справедливість, відповідно до принципів якої один отримує більше, а інший менше, в залежності від своїх достоїнств. «Усе, встановлене законом, у даному разі справедливо, стверджував Арістотель, - бо все, що закладено законодавцем, законно, і кожному окрему його постанову ми називаємо справедливою» [5, с.38].

Важливе значення для розуміння суті та призначення справедливості мають роздуми Арістотеля про справедливість як соціальну категорію.

Так, у «Нікомаховій етиці» Арістотель підкреслює, що справедливість є не що інше як прирівняння власного інтересу до інтересу інших. Категорія справедливості розглядається Арістотелем в тісному зв'язку з людською діяльністю, вчинками людей. Щира народна віра у можливість торжества справедливості завжди була мужньою силою у боротьбі трудящих мас - людей праці - за свої права і свободи [6].

Інша справа, що в умовах недостатності знань, низької політичної і економічної культури людей набули поширення спрощені, наївні уявлення про соціальну справедливість.

Значний інтерес складають роздуми Арістотеля над самим поняттям справедливості. Він виокремлював її з-поміж інших добродітностей, якими може володіти людина: мужність, розсудливість, щедрість, великодушність, вільна безкорисність, мудрість. Давньогрецький філософ був переконаний, що справедливість – це добродітність, що необхідна в суспільному житті, а за справедливістю неминує слідувати й інші чесноти [5, с.38].

З вищевикладеного вбачаємо, що уявлення людей про справедливість як морально-правової категорії, поняття про належне, змінювалися протягом всієї історії в залежності від змін, які відбувалися у свідомості суспільства стосовно уявлення про невід'ємні права людини.

Античні філософи намагались ототожнювати «справедливість» з природою, покласти її в основу побудови держави, надати певного морального змісту, порівнюючи з іншими добродіями.

Сьогодні ж, справедливість є надважливим важелем у будь-якому суспільстві, оскільки вона сприяє миру, порядку та добробуту. Історично склалось багато теорій щодо справедливості, її витоків, існуванню та прогресуванню. Одні вважають, що справедливість може бути досягнута за допомогою закону та уряду, тоді як інші вважають, що вона може бути досягнута за допомогою соціальних змін та особистої поведінки. Однак, незважаючи на постійні дискусії, які розвиваються століттями, справедливість все одно залишається вагомим пунктом у житті, до якого прагне усе людство.

Література

1. Добош З. Справедливість у філософсько-правовій думці нового часу – 2016 рік. URL: <http://surl.li/nbgzgc>
2. Скакун О.Є., Трубніков В.М. Принцип справедливості з позиції філософії – 2015 рік. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/5816/5355>
3. Гусарєва О.С. Ідея справедливості у праві: історичний аспект. URL: <http://surl.li/nbhgw>
4. Губерський Л. В., Надольний І. Ф., Андрущенко В. П., Розумний В. П. – навчальний посібник «Філософія» - 2003 р. 457 с.
5. Соловей А.А. Філософсько-правове розуміння поняття «справедливість» - 2016 рік. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2016/10.pdf
6. Арістотель «Нікомахова етика» URL: http://am.history.univ.kiev.ua/Nikomakhova_etyka.pdf

Гайдич Надія

студентка 3 курсу юридичного відділення Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м.Івано-Франківськ)

Етапи, стан та перспективи вступу України до ЄС*

Актуальність проблеми. Питання вступу України до Європейського Союзу (далі - ЄС) не є новим. Правники, науковці, політичні діячі, саме суспільство вже давно виразили свою позицію стосовно цього. Стан опрацювання цієї проблематики був і залишається актуальним, незважаючи на те, яка кількість досліджень з цієї теми вже була опублікована. Питання

* Наукова керівниця - викладач-методист, спеціаліст вищої категорії Ірина Малиновська

входження України до ЄС вивчалися та аналізувалися зазвичай в напрацюваннях європейських науковців, які загалом базувалися на загальних роботах у сфері міжнародного права, права Європейського Союзу. Проте, час йде вперед, Україна рухається вперед, і це питання дедалі більше стає актуальнішим, а на сучасному етапі державотворення дедалі більше привертає до себе увагу.

Мета. Висвітлити тему етапів та перспектив вступу України до ЄС.

Виклад основного матеріалу. Обрання європейського напрямку інтеграційних відносин є виправданим через культурну, ментальну та географічну близькість України до цього об'єднання. Крім того, євроінтеграція є важливим цивілізаційним вибором, що буде формувати напрям політичного, економічного та культурного розвитку нашої держави, посилить її вагу, як суб'єкта геополітичних відносин на довгу перспективу. Аналіз актів первинного законодавства Європейського Союзу спонукає до висновку, що досягнення відповідності копенгагенським критеріям має чіткі хронологічні пріоритети. Спроможність національної економіки витримувати конкурентний тиск в умовах єдиного ринку та прийняття *acquis communautaire* теоретично мають бути досягнуті на момент вступу до ЄС нової держави, тобто вже по завершенню переговорів між країною кандидатом та Європейським Союзом (зауважимо принагідно, що основним предметом цих переговорів є визначення кількості та тривалості перехідних періодів, протягом яких новий член ЄС може не відповідати тим чи іншим окремим критеріям членства).

Слід наголосити, що Україна, через обставини, які її спіткали має шанс прискореного вступу до Євросоюзу в рамках існуючих процедур. Проте, не слід забувати, що Європейський Союз може прийняти рішення щодо розробки спеціального порядку для прискорення процедури вступу. Але, у будь-якому випадку, входження України до Європейського Союзу, за періоду збройного конфлікту Російської Федерації на території України, стане прецедентом в історії існування такого об'єднання держав, як Європейський Союз.

Необхідно розуміти, що вступ України до ЄС залежить від того, коли закінчиться війна та від виконання переліку поставлених перед нашою державою та суспільством вимог. Кожна вдало проведена реформа створює підґрунтя для наближення мети отримання членства у Європейському Союзі.

Висновки. Можна твердити, що Україна та ЄС лише шукають ефективну парадигму взаємин на ближче десятиріччя, а можливо й на довшу перспективу. Непрямим підтвердженням тому є згадка в Плані дій Україна-ЄС, підписаному в Брюсселі 21 лютого 2005 року, про «посилену угоду» (*enhanced agreement*) між Україною та Євросоюзом, можливість укладення якої буде розглянута та рамки якої буде визначено «за результатами досягнення цілей цього Плану дій та загального розвитку відносин Україна – ЄС». Термін «посилена угода» творці Плану дій обрали вочевидь свідомо, як навмисно невизначений за змістом та вмістом, бо досі у величезному масиві *acquis* ЄС немає жодного документу, що звався б *Enhanced agreement*. У цій ситуації «навмисної невизначеності», окрім безумовних мінусів, є й певні плюси.

Зокрема, Україна має час, аби спробувати ґрунтовно й докладно дослідити, що приховано за короткою аббревіатурою EU, збагнути сильні й слабкі сторони Євросоюзу, реально зважити «ціну питання» потенційного вступу до ЄС, а відтак зрозуміти, чим ми готові офірувати заради інтеґрації до Євросоюзу і, головне, заради чого ці жертви. Якщо не змарнувати час, що його нам відпустила історія, Україна за 3-5 років може виявитися набагато підготовленішою до серйозних перемовин з Євросоюзом, ніж, наприклад, Румунія в другій половині дев'яностих.

Європейська інтеґрація України – складний, багаторівневий процес у різних сферах суспільного життя. Інтеґрація України до ЄС є стратегічним вибором українського суспільства, підтвердженим багатьма випробуваннями. Курс України на вступ до ЄС зафіксований у низці законодавчих актів України. Цілковито зрозуміло, що нашій державі потрібно зробити та прийняти ще достатню кількість змін на євроінтеґраційному шляху, однак з огляду на те, як Україна захищає свою незалежність, є всі підстави твердити, що Україні дійсно гідна Євросоюзу, і їй вже не потрібно це доводити.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2017 року № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 13 квітня 2022 року).

2. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/Європейська інтеґрація-п2>

Гандлер Олександра

студентка 2 курсу Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Історичні аспекти розвитку законодавства щодо правової охорони земель від забруднення небезпечними речовинами в Україні*

Історичний досвід розвитку земельного законодавства викликає дедалі більший інтерес у вітчизняних дослідників у зв'язку з пошуком ефективних шляхів розв'язання проблеми земельної реформи в Україні. Необхідність будь-якого історико-правового дослідження постійно зумовлена об'єктивною потребою в нагромадженні ретроспективного досвіду

* Наукова керівниця – доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ Любомира Мелех

розв'язання аналогічних або подібних проблем у регулюванні відповідних суспільних відносин. Саме тому видатний учений Г.Ф. Шершеневич справедливо й обґрунтовано стверджує, що "саме поняття людини є продукт історичного розвитку". Для того щоб оцінити значення теоретичних концепцій, здобутих сучасним знанням, і практичних цілей, які ставить перед собою сучасне життя, необхідно співвіднести їх з концепціями і цілями інших епох". Найвидатнішою з правових пам'яток Київської Русі є "Руська правда", датована XI століттям. Цей документ являв собою звіт про давньоруське звичаєве право періоду Київської держави і феодалльної роздробленості. Так, у "Руській правді" збереглися "відомості про розподіл землі за видами угідь (садові, орні, пустища, мисливські)", але не "розподіл за характеристиками якості землі". На наш погляд, на відсутність експертизи та відсутність потреби в ній у першому збірнику законів у "Руській правді" вплинуло те, що вся земля була родючою, про що свідчила її якість. Проте більшість статей "Руської правди" того часу були спрямовані на захист приватної землі. Наприклад, стаття 34 короткої редакції "Руської правди" передбачала штраф у розмірі 12 гривень за пошкодження межового знака. Крім того, поміщики отруювали межові знаки, щоб захистити свої приватні володіння від зазіхань. Наприкінці XIII - на початку XIV ст. на території Київської Русі існувало близько 50 князівств, які в 1320 р. були об'єднані в Литовське князівство (за винятком Галицького). У цей період в Українській Русі як основний закон діяла Правда Руська. Тому на додаток до раніше розглянутих як чинних джерел права на Україні з'явилися норми польсько-литовського походження. Наприклад, на території України застосовувалися положення Волохівської хартії 1528 року та Литовської хартії 1529 року: у Волохівській хартії 1528 року йшлося про розподіл землі залежно від її стану та якості, а стаття 16 передбачала різну винагороду за обробіток залежно від якості та ступеня забрудненості землі. У ній встановлювався певний розмір: "50 грошей із сінокісних земель, придатних для дров і обробітку, 30 грошей із середніх сінокісних земель, 20 грошей із бідних сінокісних земель і 15 грошей із дуже бідних сінокісних, болотистих і піщаних сінокісних земель". Таким чином, можна з упевненістю сказати, що оброблювана земля на "низьких, дуже низьких, болотистих і піщаних землях" уже була забруднена, що позначалося на її якісних показниках у XV-XVI ст. українське законодавство наказувало селянам обробляти бур'янисті землі, щоб полегшити догляд за ними. Є свідчення того, що бур'янисті землі обробляли фітотоксинами, щоб селянам було легше доглядати за ними, що скорочувало час роботи селян на землі. Робота на такій землі була для селян найважчою працею. Це посилювалося тим, що кріпаки отримували лише невелику суму грошей, що ще більше посилювало забруднення землі.

У період національно-визвольної війни 1648-1654 рр. гетьманське право (гетьманський універсал) мало важливе значення для регулювання поточних відносин, у тому числі земельних. Таким чином, Березневі статті 1654 р. закріпили існування правової системи, що формувалася на той час на Україні; після їх підписання Б. Хмельницьким Україна стала невід'ємною

частиною Росії. Окремі норми про правову охорону земель можна знайти в статутах царської влади. Уже в середині XVII ст. у загальному наказі царя Михайла Федоровича дякам і депутатам, наділеним повноваженнями встановлювати піщані кордони, знайшли відображення правові норми, які заохочували охорону та раціональне використання сільськогосподарських земель залежно від їхнього стану й родючості: "Ріллю з густим лісом відмітити окремо й на 15 років усі пільги в державних податках, а для заохочення її розвитку та раціонального використання на 10 років для чагарникової ріллі та на п'ять років для чистої залісної землі". Основним недоліком цього документа є відсутність прямої вказівки на забруднення земель. Однак видно, що дане положення Загальних положень стало підґрунтям для раціонального та ефективнішого використання землі, про що безпосередньо свідчить надання пільг залежно від тривалості використання. Наступний етап у розвитку земельного права тісно пов'язаний з подіями 1917 року. Громадянська війна і військова інтервенція принесли величезні страждання населенню і зруйнували економічне життя країни. Держава не розпоряджалася промисловою продукцією для обміну на сільськогосподарську, що унеможливило її одержання через торгівлю. Період Української революції 1917-1921 рр. характеризувався схожістю цілей і завдань, які випливають із необхідності розриву з попередніми земельними відносинами та створення принципово іншої системи земельного законодавства, яка характеризувалася схоластиком

На думку І.М. Заріцької, цей аналіз дає змогу виявити такі особливості досліджуваного періоду: 1) розширення повноважень парламенту СРСР і КП(б)У з ухвалення нормативно-правових актів щодо землі; 2) наділення землею неефективних радгоспів згідно зі споживчими й трудовими нормами, надаючи пріоритет сільськогосподарській спрямованості політики; 3) наділення землею індивідуальних господарств із правом переходу до колективного землекористування; 4) запровадження норм про конфіскацію землі в куркулів; 5) обмеження терміну одноосібного користування землею; 3) виділення землі індивідуальним господарствам із правом переходу до колективного землекористування; 4) запровадження норм щодо конфіскації землі в куркулів; 5) обмеження строку одноосібного користування землею дев'ятьма роками та заборона на користування землею селянами, які виступають проти радянської влади; 6) подолання наслідків незаконного зайняття землі; 7) заміна системи продовольчого нормування на заміну системи продовольчого нормування на продовольчий податок; 8) наявність у структурі земельного законодавства низки законів аграрної правової системи (у сучасному розумінні цього слова), що включають земельне регулювання або тісно пов'язані з ефективністю використання землі; 9) завершення етапу становлення засад радянської системи земельного законодавства та перехід до нової економічної політики. Історія XX століття рясніє сумними прикладами воєнних конфліктів, що призвели до значного екологічного збитку для території однієї або кількох держав. Одним із таких прикладів є Друга світова війна. Будь-яка війна є фактично глобальною за

своїм впливом на планету Земля. Але якою б не була війна, накопичений історичний досвід показує, що в кінцевому підсумку війна - це механізм та інструмент у боротьбі за владу, власність, територію і монополію на ресурси. Саме тому, на наш погляд, найбільшою мірою страждають і зазнають непоправної шкоди земельні ресурси. І, як наслідок, потерпають від забруднення токсичними речовинами. У зв'язку з цим проблема правової охорони земель у цей історичний період являє собою царину, що має істотне значення й актуальність для дисертаційного дослідження. Відомо, що під час воєнних конфліктів законодавці не приділяють особливої уваги правовій охороні природних ресурсів, зокрема й земельних, а їхній захист і відновлення приховані на задньому плані. Забруднення токсичними речовинами призвело до серйозної деградації земель. Вважаємо, що саме тому правовій охороні земель від забруднення шкідливими речовинами впродовж усього воєнного і повоєнного періоду приділяли мало уваги. У повоєнний період намітилася тенденція широкого впровадження науково-технічних розробок у виробництво, розгорнута здебільшого на підприємствах військово-промислового комплексу, де розроблялися нові зразки ядерної та термоядерної зброї, нові ракетні комплекси, устаткування для танків і літаків. Крім того, пріоритетний розвиток ВПК отримали також машинобудівна, металургійна та паливно-енергетична галузі, на частку яких припадало 88% промислових інвестицій. Таким чином, лише за чотири роки (1946-1950 рр.) Відроджено 6200 і побудовано 24 тис. великих підприємств; за офіційними даними за 1950 р., промислове виробництво перевищило довоєнний рівень на 13% (у нових федеративних республіках - Литві, Латвії, Естонії та Молдові - у 2-3 рази). Виробництво сталі та видобуток нафти значно перевищували довоєнний рівень. Усе це завдавало серйозної шкоди земельним ресурсам і було потужним джерелом забруднення навколишнього середовища токсичними речовинами. Визнання державою і суспільством схильності землі до виснаження і забруднення поставило питання про раціональне використання землі та її охорону. Суть цього завдання полягала, з одного боку, у правильному визначенні господарського призначення конкретної земельної ділянки, тобто її використання для досягнення найбільшої вигоди для суспільства. З іншого боку, під раціональним використанням землі розуміється отримання найбільшого корисного ефекту від експлуатації земельної ділянки. Наступний етап у становленні та розвитку земельної юриспруденції пов'язаний з кодифікацією земельного законодавства в колишньому СРСР (1968 р.). З цією кодифікацією, на думку вчених, надзвичайно сильно розвинулися науково-методичні та теоретичні дослідження з різних питань правового регулювання охорони та використання земельних ресурсів, виникли раніше невідомі напрями теоретичних досліджень, було прийнято "Основи регулювання земельного законодавства" та здійснено доктринальне тлумачення Земельного кодексу, наука земельного права вийшла на принципово новий і якісно змістовний рівень, Ми вважаємо, що наука земельного права вийшла на принципово новий і якісно змістовний рівень.

Так, у преамбулі Основ земельного законодавства СРСР і союзних республік (1968 р.) ідеться про те, що земля є найважливішим багатством радянського народу і що науково обгрунтоване та раціональне використання всіх земель, їхня охорона та можливе підвищення родючості ґрунтів є державним завданням. За спостереженнями, черговий етап розвитку законодавства в галузі використання та охорони природних ресурсів припав на період з початку 70-х до середини 80-х років минулого століття. Зокрема, Постанова Верховної Ради СРСР від 20 вересня 1972 року "Про заходи щодо подальшого поліпшення охорони природи та раціонального використання природних ресурсів" та Постанова ЦК СРСР і Ради Міністрів СРСР від 29 грудня 1972 року "Про посилення охорони природи та поліпшення використання природних ресурсів" Воно визначило основну систему організаційних та правових заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону природних ресурсів, і завершило розробку комплексного підходу до охорони природних ресурсів.

Після проголошення незалежності України 13 березня 1992 року було ухвалено Земельний кодекс України. Він встановлював форми власності на землю в Україні: державну, колективну і приватну. Нову редакцію ЗКУ було ухвалено 14 березня 1992 року. Так, стаття 85 Кодексу встановлює порядок визначення ГДК хімічних, радіоактивних та інших небезпечних речовин у ґрунті. Розвиток земельного законодавства України після прийняття Земельного кодексу України був спрямований на розв'язання проблеми охорони земель за допомогою правових норм земельного законодавства. Особливо яскраво ця тенденція проявилася у 2003 році з прийняттям Закону України № 962-ІУ "Про охорону земель"; відповідно до вимог ЗКУ 19 червня 2003 року було також прийнято Закон України № 963-ІV "Про державну адміністрацію по використанню та охороні земель". Таким чином, Земельний кодекс встановлює норми в галузі охорони земель, зокрема від забруднення шкідливими речовинами, які містять більш жорсткі вимоги, ніж норми природоохоронного законодавства. Таким чином, аналіз розвитку земельного законодавства України у другій половині ХХ - на початку ХХІ століття дає підставу стверджувати, що його формування не відбувалося еволюційним шляхом років, оскільки воно діє вже 30 років, але формувалося не еволюційними, а революційними методами. Таким чином, беручи до уваги вищевикладене та ґрунтуючись на чинному земельному законодавстві України, можна зробити такі висновки: Другий період розвитку законодавства у ХІІІ-ХІХ ст. характеризувався формуванням окремих норм щодо правової охорони земель (здебільшого сільськогосподарських і мисливських) від забруднення, хоча це відбувалося в межах права власності на землю. Третій етап тривав з грудня 1917 року по 1986 рік. Четвертий період розпочався 1986 року і тривав до 1991 року. Цей період можна визначити як "чорнобильський". Зони відчуження та зони безумовного (примусового) відселення було вилучено з приватного обігу та користування як непридатні для проживання та господарської діяльності. Крім того, цей період характеризується активізацією наукових досліджень у галузі правової

охорони земель. П'ятий період - це період сучасного розвитку земельного законодавства у сфері правової охорони земель від забруднення шкідливими речовинами в Україні, що розпочався у 1991 році і триває до теперішнього часу.

Література

1. Аксененок Г.А., Краснов Н.И. Право землепользования в СССР и его виды. Москва: Юридическая литература, 1964. 632 с.
2. Воробець М.М. Джерела забруднення довкілля: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, 2012. 79 с
3. Заріцька І.М. Земельне законодавство Української держави П. Скоропадського // Підприємство, господарство і право. 2005. № 10. С. 87-91.
4. Заріцька І.М. Земельний кодекс УРСР у дослідженнях тогочасних науковців // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2013. Вип. 182. Ч. 3. С. 77-79.
5. Заріцька І.М. Правове регулювання земельних відносин у західній області Української Народної Республіки // Підприємство, господарство і право. 2007. № 5. С. 117-119.
6. Заріцька І.М. Радянське земельне законодавство (грудень 1919 - березень 1921 року) // Часопис Київського університету права. 2010. № 1. С. 28-32.

Даценко Анастасія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Довічне позбавлення волі та інші найтяжчі види покарання на території України від початку найдавніших часів до XIX століття*

Як найтяжчий вид покарання смертна кара завжди викликала неоднозначну реакцію у суспільстві за участі вчених, політичних, громадських і релігійних діячів, діяльності громадських рухів. А тому з часом була замінена на такий вид покарання як довічне позбавлення волі, але в сучасному суспільстві досі існують певні країни, в яких діє смертна кара за найтяжчі злочини.

Відома сучасній науці історія законодавчого регулювання питань покарань починається з Руської Правди – пам'ятка законодавства Древньої Русі. Саме тому слід відмітити досить тісний зв'язок положень Руської Правди із народними звичаями та традиціями. Він виражався, насамперед, у можливості застосування кровної помсти або реалізації так званого принципу таліона, що пов'язувалося з існуванням потужного кровного родинного споріднення. [4. с. 104]

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

Зміцнення суспільства та влади зменшило як кількість злочинів, за які можна було помститися смертю, так і кількість тих осіб, які могли помститися. Для державної влади стала неприйнятною кровна помста, і поступово вона почала перетворюватися на самосуд і самоуправство.

Застосування смертної кари в Україні почалося у литовський період її історії («Судебник» Казимира IV Ягеллончика 1468 р. та «Статут Литовський» 1529 р.). [1, с. 97]. Зокрема в Статуті 1529 року вона згадувалася близько 20 разів, в Статуті 1566 – приблизно 60 разів, а в Статут 1588 року - вже майже 100 разів. Досить цікавим був процес виконання смертної кари. Так, смертна кара виконувалась публічно, і здійснювалась, як правило, шляхом спалення, колесування, посадження на кіл, утоплення. Вона передбачалася за злочини проти релігії (богохульство, відступництво), особистості (вбивства, каліцтва), майнових прав (крадіжки, грабежі, розбій), моральності та сім'ї (зґвалтування, звідництво, двоєженство), а також за політичні (втеча, бунт) і державні злочини (проти порядку управління і злочини по службі). [3]

У 1734 р. питання смертної кари врегульовувалося таким джерелом, як «Права, за якими судиться малоросійський народ». Козаки застосовували цю міру покарання за найтяжчі злочини. Військовими артикулами Петра I смертна кара встановлювалася за 123 злочини. Цариця Єлизавета Петрівна призупинила виконання смертної кари, хоча й не скасувала остаточно цей вид покарання. [1, с. 98]

У Зводі законів Російської Імперії 1832 р. вперше кримінальне право було відокремлене у галузь. Це законодавство передбачало застосування смертної кари як вищої міри покарання лише за найтяжчі злочини та тільки за вироком Верховного кримінального суду. [6, с. 90] Таким чином, у кримінальному законодавстві кінця XIX ст. довічне позбавлення волі існувало лише у вигляді безстрокових каторжних робіт. Так, у відповідності зі ст. 19 Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р., що діяло в редакції 1885 р. до 1917 р. висилка на каторжні роботи з позбавленням усіх прав належала за своєю тяжкістю до другого головного розряду покарань, тобто була на другому місці після смертної кари. [4, с. 106]

Початок XX ст. ознаменувався прийняттям у 1903 р. Кримінального уложення, яке поділяло злочини на три типи: проступки, злочини та тяжкі злочини. Останні каралися смертною карою, каторгою або засланням. Смертна кара у цей час також мала форму повішання та застосовувалась публічно. Особи до 17 та після 70 років не могли бути засуджені до страти. [6, с. 90-91] Так, 12 березня 1917 р. Тимчасовим Урядом була відмінена смертна кара. За даними О. Міхліна, через 4 місяці це покарання було відновлене. Але через декілька місяців, 28 вересня 1917 р., Тимчасовий Уряд призупинив виконання і призначення смертної кари «до особливого розпорядження». 26 жовтня 1917 р. Всеросійський З'їзд Рад оголосив відміну смертної кари. Та вже 21 лютого 1918 р. Всеросійський Надзвичайний Комітет надав дозвіл на застосування розстрілу, а 5 вересня 1918 р. Постанова Ради Народних Комісарів «Про червоний терор»

закріпила застосування смертної кари. [4, с. 107] Тобто за 1,5 рік у законодавстві смертна кара двічі відмінялась, раз призупинялась та тричі скасовувалась.

Встановлена в 1918 році на більшій території нашої держави радянська влада відкрила новий цикл в історії розвитку смертної кари, який тривав до 1947 року. Смертна кара застосовувалась в Радянському Союзі за найбільш тяжкі злочини, а також за злочини проти держави. Проте, саме в цей період, а саме з 1935 по 1941р. було страчено тільки в тюрмах 7 млн. осіб. Разом з тим, слід відмітити, що Указом Президії ВР СРСР від 26 травня 1947 року було скасовано смертну кару в мирний час і замінено на засудження до 25 років виправно-трудоих таборів. Але вже через три роки «за заявами від профспілок, селянських об'єднань» Указом Президії ВР СРСР від 12.01.1950 року відновили застосування смертної кари до зрадників батьківщини, шпигунів, диверсантів. 30.04.1954 року Указом Президії ВР СРСР «Про посилення кримінальної відповідальності за умисне вбивство» було встановлено смертну кару за умисне вбивство за обтяжуючих обставин. [3]

У період із 1971 по 1991 рр. рівень застосування смертної кари сягав у середньому 5%. До смертної кари було засуджено 0,09% (2 394 чоловік) від загального числа засуджених (2 653 976 чоловік). [1, с. 91]

Після прийняття незалежності Україна обрала європейський шлях розвитку, це передбачало гуманізацію багатьох нормативно – правових актів. Кримінальне і кримінально – виконавче законодавство України не було винятком. У 1999 році Конституційний суд України визнав смертну кару як вищу міру покарання не конституційною. У 2001 році у новому Кримінальному кодексі України найвищою мірою покарання встановлено довічне позбавлення волі. [5, с. 115]

Відповідно до ч.1 ст. 64 чинного Кримінального кодексу України довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк. [2] Довічне позбавлення волі передбачається за вчинення найтяжчих видів злочинів, таких як, наприклад, посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України); умисне вбивство за обтяжуючих обставин (ч. 2 ст. 115 КК України); терористичний акт, що призвів до загибелі людини (ч. 3 ст. 258 КК України); посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України) тощо.

Отже все проаналізувавши, можна сказати, що смертна кара була притаманна фактично всім періодам історії України, але з плином часу вона та її способи змінювалися, перейшовши у такий найтяжчий вид покарання як довічне позбавлення волі. Введення смертної кари у XXI ст. стало б перешкодою до подальшої гуманізації та демократизації суспільства, а тому можна сказати, що смертна кара є неприпустимою у сучасному демократичному та цивілізованому світі.

Література

1. Веселов М.Ю., Моргун Н.М., Каптур О.С. Смертна кара як виключна міра покарання. Прикарпатський юридичний вісник. 2016. № 4. С. 97–101.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 31.10.2023).
3. Кучер А. М. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ. Юридичні науково-практичні Інтернет-конференції. URL: https://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1920:051018-&catid=222:1-102018&Itemid=275&lang=ru (дата звернення: 31.10.2023).
4. Мостепанюк Л. О. Смертна кара та довічне позбавлення волі: історичний аспект. Наше право. 2013. Т. 1. С. 104–109.
5. Риб'янець С. А., Лапко А. Г. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування, 28 лют. 2020 р. С. 115–118.
6. Тараненко М., Коломієць Т. Генезис смертної кари на території України. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2018. С. 89–92.

Дере Ясін

магістр 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Вчення про державу і право у працях Гуго Гроція та Цицерона*

Великий вклад у розвиток держави і права сучасності закладені у творах Гуго Гроція та Цицерона. Хоча, вони і мають принципові розбіжності у своїх поглядах про право і походження держави, це не применшує вклад великих діячів у розвиток юриспруденції як науки. Тому, на наш погляд, необхідно дослідити основні положення вчень, які закладені у творах Г. Гроція та Цицерона та порівняти їх погляди між собою.

Марк Туллій Цицерон (106-43 рр. до н.е.) – давньоримський політичний діяч, юрист, політичний оратор, філософ і літератор. Цицерон був упевнений у присутності в природному світі вищого розумного начала, що максимально зосереджено в людській душі. Завдяки цьому началу Космос — це впорядковане, органічно організоване ціле.

Людиною керують чотири прагнення (вони ж є її здатності) — прагнення до істини, порядку, величі, благопристойності. Прагнення до порядку (в першу чергу суспільного) формує свідомість, справедливість. Орієнтація на справедливість є природною для людського розуму, тому все, що пов'язано з прагненням людей творити справедливий суспільний порядок, Цицерон називав природним правом. Основа природного права — це довічний,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Протосавицька

неписаний закон, що його люди немов вдихають разом з повітрям природи (тобто засвоюють його несвідомо, мимохідь). Цей природний закон йде до божого розуму. Людина не може вплинути на нього. Закон стоїть над людьми. Ціцерон надавав цьому Законові універсального характеру, аби надати загального характеру нормам природного права. Основою права Ціцерон вважав притаманну природі справедливість. Вона — вічна, незмінна, невід'ємна властивість як природи, так і людини. Природа — це весь Космос. Сутність і зміст справедливості виражено Ціцероном у словах: «вона відплачує кожному своє і зберігає рівність між ними». Йдеться саме про правову рівність. Ціцерон відрізняв природне право від писаного права. Писане право він поділяв на приватне і публічне. [1]

Вчення Гуго Гроція було важливим внеском у розвиток міжнародного права і теорії держави. Гроцій був нідерландським юристом, філософом, теологом і істориком, який жив у XVII столітті. Його основна робота, "Про війну та мир" ("De Jure Belli ac Pacis"), опублікована в 1625 році, стала важливим твором у галузі міжнародного права.

Однією з ключових ідей у вченні Гроція є концепція природного права, яка вказує на існування загальних норм і принципів, які впливають із природи і є універсальними для всіх людей незалежно від їхньої національності чи культури. Гроцій вважав, що є існуючими незмінні принципи, які регулюють поведінку держав та індивідів навіть під час війни.

Ще однією важливою концепцією у вченні Гроція була ідея "справедливої війни" (jus ad bellum), яка визначала умови, за яких війна може бути виправданою. Він встановив критерії, такі як наявність справедливої причини, належні повноваження відповідних авторитетів та дотримання пропорційності у застосуванні сили.

Крім того, Гроцій розвинув ідеї про міжнародні відносини, стверджуючи, що держави мають обов'язок дотримуватися міжнародних правил і норм, незалежно від їхньої внутрішньої політики чи релігійних переконань.

Вчення Гроція про право і державу відіграло важливу роль у формуванні сучасного міжнародного права і міжнародних відносин. Його ідеї продовжують бути актуальними і досі впливають на розвиток міжнародного права та норм міжнародної поведінки. [2]

Зважаючи на вищевикладене, можна провести порівняльний аналіз поглядів двох філософів-юристів:

Теорії	Ціцерон	Гуго Гроцій
Природа держави	Держава – природний закон, який виникає з родини та спільноти. Держава – спільнота доброчесності.	Держава – результат договору між людьми, спрямованого на забезпечення безпеки та справедливості

Ціль держави	Гармонія та добродесність громадян	Забезпечення безпеки та захист прав громадян
Правова система	Закони повинні бути відповідні природному закону, справедливості та моралі	Право – це продукт угоди, його регулюють установлені правила та договори
Справедливість	Правосуддя повинно ґрунтуватися на справедливості та моралі	Справедливість – це відповідність встановленим правилам
Походження права	Право має свої корені у природному законі та моралі	Право виникає з угод та установлених норм

Таким чином, вклад обох мислителів різних епох у розвиток юриспруденції важко недооцінити, оскільки вони ввели принципові нові позиції у розвиток сучасного права. Обидва ці вчені внесли важливий внесок у розвиток правознавства і вплинули на формування правових систем у світі. Їхні ідеї про право, справедливість і мораль стали основою багатьох сучасних правових концепцій.

Література

1. Данильян О.Г. Філософія права. Підручник: Харків, 2009. - 208 с.
2. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. — Х. : Право, 2009. — 256 с.

Дудник Вікторія

Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського (м. Бар)

Юридична відповідальність як реакція держави на протиправну поведінку*

Юридична відповідальність нерозривно пов'язана з державою. Вона полягає у тому, що державні органи вимагають від суб'єкта правопорушення не просто відповіді за скоєний нею проступок, а головне – застосовує до особи державний примус, що передбачено правовими нормами. Саме юридична відповідальність, виступає дієвим способом впливу держави на правопорушника, покликаним забезпечити його правомірну поведінку та відмовитися від спроб вчиняти протиправні діяння. Щоб зрозуміти поняття та значення цього правового інституту, слід звернутися до його юридичної природи.

* Наукова керівниця - асистентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського Вікторія Слугоцька

Так М.М. Терещук відзначає, що історично поняття «юридична відповідальність» склалося у зв'язку з необхідністю відобразити такі юридичні санкції, які виражають суспільний осуд поведінки правопорушника та мають за мету здійснення глибокого впливу на нього (його волю та свідомість) [1, с. 42].

Крім того, можна говорити про те, що юридична відповідальність є одним із специфічних проявів соціальної відповідальності. Проте її специфіка полягає в тому, що вона регламентована державою за допомогою правових норм. Це форма, якої набуває соціальна відповідальність особи в державно організованому суспільстві. Необхідно зауважити, що соціальна відповідальність може існувати і дійсно існує поза будь-якою юридичною регламентацією (наприклад, відповідальність моральна).

Необхідність правової регламентації — правового оформлення відповідальності особи знаходить своє пояснення в цінності самого права, об'єктивній його властивості (нормативність, формальна визначеність норм, забезпечення їх організованим державним примусом та ін.), яка робить його в більшості випадків найефективнішим регулятором суспільних відносин.

Таким чином, під юридичною відповідальністю слід розуміти особливий вид соціальної відповідальності, який передбачає вид та міру державно примусового позбавлення суб'єкта правопорушення належних йому благ (особистих, майнових, організаційних та інших) на підставі санкції порушеної норми права та в докладно регламентованому процесуальному порядку.

В юридичній літературі юридичну відповідальність поділяють на перспективну (позитивну) і ретроспективну (негативну). У позитивному значенні юридична відповідальність, являє собою добросовісне виконання своїх обов'язків перед громадянським суспільством, правовою державою, колективом людей і окремою особою. Іншими словами — це відповідальне та усвідомлене ставлення до виконання покладеного на особу обов'язку. Ретроспективна відповідальність настає саме в силу того, що суб'єкт протиправно своїми діями породжує правовідносини юридичної відповідальності. Тому ретроспективна юридична відповідальність — це специфічні правовідносини між державою і правопорушником унаслідок державно-правового примусу, що характеризуються засудженням протиправного діяння і суб'єкта правопорушення, покладанням на останнього обов'язку зазнати позбавлення належних йому різноманітних благ особистого, майнового, організаційного характеру за скоєне правопорушення, тобто юридична відповідальність передбачає настання для нього негативних (несприятливих) наслідків.

Ретроспективній юридичній відповідальності притаманні такі риси як: державно-правовий примус; негативна реакція держави на правопорушення і суб'єкта, винного в його скоєнні; обов'язок правопорушника перетерпіти несприятливі наслідки за його протиправну поведінку [2].

З точки зору загальнотеоретичного підходу, державно-правовий примус - це спосіб державного впливу на суб'єкта правопорушення, що тягне

для нього позбавлення особистого, майнового чи організаційного характеру [3, с. 261].

Важливою ознакою юридичної відповідальності є негативна реакція держави на правопорушення та на протиправну поведінку винної особи у вчиненні правопорушення. Засуджуючи правопорушення, держава через правові норми закріплює моделі забороненої правом поведінки або обов'язки, які суб'єкти повинні виконати і за невиконання яких настає юридична відповідальність. Тим самим держава формулює виказує своє негативне ставлення до правопорушення.

Ще однією ознакою юридичної ретроспективної відповідальності є обов'язок правопорушника зазнати несприятливих для себе наслідків за протиправну поведінку. Компетентні органи або службові особи від імені держави покладають юридичну відповідальність у межах санкцій, якими передбачаються конкретні види покарань і стягнень.

Таким чином, завдяки можливості застосування державно-правового примусу забезпечується ефективність: заходів запобіжного впливу, які мають на меті попередження правопорушень або надзвичайних подій, коли існує ймовірність заподіяння суспільству істотної шкоди; заходів припинення правопорушень, на відміну від заходів попередження, вони застосовуються лише за наявності незакінчених і закінчених правопорушень; заходів правового захисту (правовідновлюваних заходів), вони застосовуються до суб'єкта, який не виконав свої обов'язки, з метою відновлення правового становища особи, права якої порушено; заходів юридичної відповідальності, які застосовуються за вчинені правопорушення [4, с. 435].

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що для настання юридичної відповідальності необхідна наявність двох факторів, наявність у діянні особи складу правопорушення та факту застосування права уповноваженим суб'єктом, тобто мотивоване рішення цього суб'єкта про притягнення особи до конкретного виду юридичної відповідальності. У зв'язку з цим, можна констатувати, що юридична відповідальність не зводиться до державного примусу. Вона лише проявляється у процесі його здійснення і виникає після встановлення факту правопорушення [5, с. 217].

Отже, юридична відповідальність суттєвим чином пов'язана з державою, оскільки остання повинна вжити всіх заходів з метою забезпечення правопорядку через правомірну поведінку суб'єктів права.

Література

1. Терещук М.М. Історичні аспекти становлення юридичної відповідальності в публічному праві. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. №1 (3). С. 41–45.
2. Каленіченко Л.І. Характерні риси державно-правового примусу в змісті юридичної відповідальності. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2018/4.pdf
3. Кельман М.С., Мурашин О.Г., Сухицька Н.В. Теорія держави і права : Навч. посібник. Київ : Центр навч. літ., 2006. 461с.

4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. Київ: Алерта, 2009. 520 с.

5. Шульга А.М. Основи теорії держави і права : Підручник. Харків : ООО «Промітей-Прес», 2006. 217 с.

Йосак Вікторія

студентка 1 курсу юридичного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Легітимність державної влади в демократичній державі*

Легітимність державної влади в демократичній державі є ключовим аспектом, оскільки вона визначає визнання та сприйняття влади громадянами. Питання є актуальним, адже гарантує участь громадян у прийнятті рішень та забезпечує демократичні принципи, що є основою стабільного суспільства.

Легітимність політичної влади — це стан, коли правочинність даної влади визнають суспільство і міжнародне співтовариство; це форма підтримки, виправдання правомірності застосування влади і здійснення правління державою [2].

Поняття легітимності та легітимізму виникли на початку ХІХ століття у Франції, де вони виражали прагнення відновити владу короля як єдино законну, на відміну від влади узурпатора Наполеона [1, с. 48].

Дієздатність влади багато в чому залежить від її легітимності. Це один з показників ефективності політичної влади. В легітимності відображається ставлення громади до влади, її можна визначити як стан влади, коли вона визнається більшістю народу законною і справедливою. Легітимність і авторитетність влади - явища певною мірою схожі. Легітимність означає згоду народу з владою, коли він добровільно визнає її право приймати рішення, які повинні виконуватися. Чим нижчий рівень легітимності, тим частіше влада буде спиратися на силовий примус. Від легітимності потрібно відрізнити легальність влади. Це юридичне поняття, яке означає відповідність влади діючим законам. Наприклад, влада президента легальна, тому що він обраний відповідно до законів і в здійсненні своїх повноважень спирається на закон; влада монарха легальна, тому що не був порушений порядок престолонаслідування. Між легітимністю і легальністю може бути протиріччя. Не всі закони, прийняті відповідно до встановленої процедури, можуть оцінюватися населенням як справедливі, нарешті, законно обрана влада у випадку невиконання своїх зобов'язань, невдалого економічного курсу, який призвів до різкого падіння рівня життя, може втратити довіру з боку суспільства. У цьому разі спостерігається процес делегітимації влади. У той же час нелегальна за своїм походженням влада може бути виправдана і підтримана народом. Історія знає багато подібних

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Волинського національного університету імені Лесі Українки Ольга Юхимюк

прикладів: повалення монархій у ході буржуазних революцій. Порушивши попередній правопорядок, нова влада в результаті забезпечила собі легітимацію [5, с. 89-90].

Макс Вебер розробив концепцію ідеальних моделей політичного панування, на якій ґрунтуються сучасні уявлення політологів про три основні типи легітимності влади:

1) традиційна влада, яка спирається на віру людей у святість традицій і право володарювати тим, хто здобув владу за цією традицією;

2) харизматична влада (з грецької мови “харизма” — милість, благодать, Божий дар, винятковий талант) — ґрунтується на ірраціональних мотивах, на вірі підлеглих у божественний дар, у надприродну святість, героїзм, екстраординарні здібності та виняткові чесноти володаря (політичного лідера) і створеної або здобутої ним влади;

3) легальна (раціональна) влада, що ґрунтується на вірі в законність існуючого порядку, професіоналізм владних структур, на визнанні добровільно встановлених юридичних норм, що регулюють відносини владарювання і підкорення [1, с. 49].

Державна влада є настільки легітимною, наскільки повно вона відображає волю всього народу і захищає його інтереси. Ця теза набуває свого практичного втілення лише за умови активної громадянської позиції і безпосередньої участі в правовому та політичному житті держави якомога більшої кількості громадян. У зв'язку з цим можна простежити певну закономірність – чим вища активність громадян у політичному процесі, тим більша ймовірність того, що інтереси народу будуть повніше представлені в законах та рішеннях державної влади, а відтак і ймовірність легітимації суттєво зростає. Остання завжди пов'язана інтересами різних верств суспільства. Але державна влада не може виражати інтереси абсолютно всіх, оскільки інтереси та потреби різних соціальних груп з огляду на обмеженість ресурсів та інших обставин можуть бути задоволені лише частково, повністю задоволені можуть бути потреби лише окремих груп. Легітимація державної влади в суспільстві не може мати всеохоплюючий, універсальний характер. Те, що є легітимним для одних, може вважатися нелегітимним для інших. Саме тому легітимність влади зв'язана не з підтримкою всього народу (це буває в дуже рідких випадках), а з визнанням її більшістю народу, з урахуванням вимог та захистом прав меншості [4].

Протягом історії до ідеї демократії, заснованої на принципах свободи і рівності, зверталися кращі уми людства, збагачуючи і розвиваючи це поняття: Перикл (Давня Греція), Б. Спіноза (Нідерланди, XVII ст.), Ж.-Ж. Руссо (Франція, XVIII ст.), Т. Джефферсон (США, XVIII ст.), І. Франко (Україна, кінець XIX - початок XX ст.), В. Гавел (Чехія, XX ст.), А. Сахаров (Росія, XX ст.) та ін. Багато хто з них (наприклад, А. Токвіль) акцентували увагу на необхідності «вчитися демократії». Гете писав: «Лиш той є гідним щастя і свободи, хто що не день іде за них на бій». Кожна історична епоха вносила свої ознаки в поняття демократії і розставила свої акценти на їх значущості [2, с. 147].

Легітимність державної влади в умовах демократичного державно-правового режиму залежить від активності громадян, взаємовідносин між різними соціальними групами та визнанням правомірності влади більшістю населення. Цей динамічний процес потребує постійного контакту та участі громадян у формуванні політичної системи.

Література

1. Жаровська І. М. Легітимність державної влади у демократичній державі. [Університетські наукові записки](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_3_6). 2009. № 3. С. 20-23. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_3_6
 2. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. К.: Знання, 2008. 556 с.
 3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. 2-е вид. Харків: Консум, 2005. 656 с.
 4. Сукач Т. Легітимність влади як соціальна проблема. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22057/1/732-734.pdf>
- Юрій М.Ф. Політологія: Підручник. К.: Дакор, КНТ. 2006. 416 с.

Місько Віта

магістрантка 2 курсу юридичного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Юрій Крисюк

доцент кафедри теорії та історії держави і права
Волинського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Сучасна проблематика реалізації верховенства права в Україні

Конституція України у статті 8 проголошує визнання і дію принципу верховенства права, зокрема, втілює вищі правові цінності, принцип пояснює свій зміст як пряму дію норм Конституції, відповідно до яких приймаються закони та інші нормативно-правові акти на підставі Конституції і повинні дотримуватись їй принципам, а також передбачає гарантування звернення до суду для захисту конституційних прав безпосередньо на її підставі.

На нашу думку, завдяки такому вжитому законодавцем юридичному формулюванню не з'ясованою залишилася значна кількість питань щодо його змісту та сутності. Таким чином, можемо виділити, що відсутність сталого тлумачення норми права, а саме принципу верховенства права не сприятиме його активному використанню практикуючими адвокатами, юристами та суддями при розгляді справ з питань захисту прав людини та громадянина і свобод в Україні.

Цілком закономірно, що зважаючи на дану законодавчу неконкретизованість, серед науковців досі відсутнє єдине комплексне бачення щодо принципу верховенства права, тому в сучасній юридичній

літературі представлені різні точки зору вчених щодо визначення змісту верховенства права. Відтак, відповідно до позиції Петришина О., нині принцип верховенства права мислиться двома способами. В широкому розумінні – як принцип правової організації державної влади в суспільстві, в контексті верховенства права над державою. У вузькому значенні, тобто в контексті співвідношення однорідних правових категорій – права і закону у системі регулювання суспільних відносин, їх роль і місце у забезпеченні правопорядку, а саме в розумінні «верховенства права над законом» [1, с. 24].

На нашу думку, дана позиція є обґрунтованою, з якою важко не погодитись, проте до уваги слід брати, що принцип верховенства права як один із фундаментальних конституційних принципів не може і не повинен тлумачитися виключно у формальному аспекті. Насправді, розкриваючи конституційний зміст цього принципу, не можна оминати увагою те, що всі проголошені на найвищому законодавчому рівні норми, принципи, ідеї та ідеали, а також конкретні права і свободи людини та громадянина повинні реалізовуватись у повсякденному житті та функціонуванні органів державної влади.

В літературі науковцями висвітлюється дана позиція, зокрема, в точці зору В. Скрипнюк [3, с. 12] проте вона є неповною, прослідковується лише, що неможна вести мову про верховенство права, коли через брак механізмів взаємодії між органами державної влади не забезпечуються базові зобов'язання держави в частині гарантування прав і свобод людини та громадянина.

З іншого боку, Руднєва О. зазначає, що принципи верховенства права наповнюються реальним змістом тільки в наступному випадку, коли право розглядається не як акт державної влади, тим більше її знаряддя, а як результат законодавчої діяльності держави, також глибоке соціальне явище, що має коріння у світовій культурі і суспільстві в цілому, духовна історія народу, його традиції, дух народу, явище, пов'язане з такими основними категоріями, як цінності свободи, справедливості, рівності та гуманізму [4, с. 15].

Ураховуючи всі вищеназвані твердження, на наш погляд, принцип верховенства права в державі варто розуміти, як юридичний засіб, що реально забезпечує максимальне здійснення, захисту та охорони основних прав людини, де свободи людини, права та їх гарантії визначають зміст та напрямок діяльності держави, адже цей принцип заснований на визнанні і беззастережному сприйнятті вищих цінностей людської особистості, її невідчужуваних прав і свобод.

Вважаємо, що до проблем реалізації й захисту прав людини і громадянина в умовах розбудови правової держави в Україні слід віднести низький рівень правосвідомості та правової культури[5]. Ця проблема проявляється в тому, що при наявності у багатьох людей реального почуття власної честі та гідності, зовнішній виховний вплив суспільства на кожну людину та методи самовиховання не досягли задовільного рівня.

По-перше, через те, що релігійна освіта є нерозвиненою, сильно спотвореною і зведеною до дотримання певних церковних обрядів без розкриття справжньої суті релігійних вірувань, а моральні якості були замінені матеріальними, втрачається довіра між народом і владою, тому виходить, що відсутня сучасна соціальна система з зовнішнім впливом на виховання людини, її духовних цінностей.

По-друге, на жаль, розвиток саме таких людських чеснот не є пріоритетним у сімейних відносинах, оскільки основні зусилля батьків об'єктивно спрямовані лише на об'єктивну мету забезпечення щастя, матеріальних благ сім'ї.

По-третє, низький рівень законності (дотримання правопорядку) у житті суспільства і держави та відсутність безумовної відповідальності кожної без винятку особи як перед собою, так і оточенням за процес і результати своєї діяльності об'єктивно зумовлений, з одного боку, історично ментальними традиціями народу, а з іншого – традиційним намаганням будь-якої влади всіяко обмежувати свободу життєдіяльності та самореалізації людини шляхом встановлення таких механізмів правового регулювання суспільного та особистого життя, що не залишають їй свободи вибору[2, с.42].

Вважаємо, що необхідно окремо виділити, факт відсутності ефективного організаційного механізму забезпечення дотримання суддями у своїй діяльності принципу верховенства права, що є проблематикою в реалізації верховенства права в Україні.

Перешкодою для повноцінного дотримання принципу верховенства права в професійній діяльності суддів значною мірою є незадовільне гарантування належного матеріального забезпечення суддів, яке не відповідає складним психологічним умовам, зумовленим інтенсивністю виконання ними своїх обов'язків в професійній сфері. Рівень оплати праці суддів і співробітників суду відповідає лише мінімальним соціальним вимогам, особливо на місцевому рівні. Таким чином, в результаті, питання впровадження верховенства права в судовій сфері є складним і може бути вирішене тільки шляхом подальших судово-правових реформ в Україні.

На основі цього вбачається доцільним удосконалити конституційно-правові положення щодо основ організації та функціонування судової влади, зокрема визначення в Конституції статусу суддів в Україні : право людини на справедливий судовий розгляд у розумні строки незалежним та неупередженим судом; можливість суддів приймати рішення на основі принципів цієї Конституції; процесуальна діяльність гарантує фінансування потреб суду нарівні не нижче фактичних потреб автономних судових органів та координацію проекту видатків для функціонування судової системи.

Підсумовуючи проведений аналіз, потрібно зазначити, що забезпечення в Україні верховенства права є однією з найнагальніших проблем вітчизняної юриспруденції – як практичної, так і теоретичної. З метою встановлення нових та налагодження вже існуючих механізмів забезпечення принципу верховенства права, необхідно вбачається відмова від застарілого правового мислення та формування сучасного.

Отже, можна зробити висновок, що проблеми реалізації та захисту прав людини і громадянина в Україні на сьогодні існують і, на жаль, їх досить багато, тому можна виокремити такі проблеми при реалізації верховенства права в Україні, це - низький рівень правової культури і правосвідомості переважної більшості членів нашого суспільства, а також коли у багатьох людей є реальне почуття своєї честі і гідності, то проблематикою виступатиме недостатній рівень зовнішнього педагогічного впливу на кожну людину з боку суспільства і самоосвіти. Однією з проблем реалізації принципу верховенства права в Україні є також питання незалежності суду.

Література

1. Петришин О.В. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. Право України. 2010. № 3. С. 24–34.
2. Пильгун Н. В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні / Н. В. Пильгун, М. В. Рошук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: : Право. - 2014. - Вип. 26. - С. 40-43.
3. Принцип верховенства права : проблеми теорії та практики: монографія / Рабінович П. М., Луців О. М., Добрянський С. П., Панкевич О. З., Рабінович С. П.; Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України ; [Редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін.] – Львів : Сполом, 2016. –200 с. (Серія І. Дослідження та реферати. – Вип. 30.).
4. Принцип верховенства права: проблеми теорії і практики : у двох книгах / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка ; [ред. кол. : Ю.С. Шемшученко (голова). Книга друга : Принцип верховенства права у діяльності держави та адміністративному праві / відп. ред. В.Б. Авер'янов. Київ : Конус-Ю, 2008. – 314 с.
5. Сущенко В. М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні (в контексті верховенства права) / Сущенко В. М. // Наукові записки НаУКМА. - 2012. - Т. 129: Юридичні науки. - С. 28-31.

Пристапа Іванна

студентка 1 курсу юридичного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Зміст верховенства права*

Принцип верховенства права є одним з фундаментальних елементів загальних засад конституційного ладу будь-якої сучасної демократичної, правової держави. Закріплення даного принципу в Конституції України свідчить про прагнення нашої держави будувати свою демократичну,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Волинського національного університету імені Лесі Українки Ольга Юхимюк

правову державу. Попри законодавче закріплення, нормативно-правові акти не розкривають зміст досліджуваного принципу повністю.

На сьогодні законодавством України не визначено, що саме являє собою верховенство права, однак держава починає будувати свою діяльність у сфері правотворчості виходячи з принципів природного права, які справляють могутній позитивний вплив на увесь законодавчий масив [2, с. 185].

У Рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. зазначається, що «відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права - це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо» [6].

Принцип верховенства права за своїм змістом займає особливе місце серед решти загальноправових принципів. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [6].

С. Погребняк розглядає принцип верховенства права у двох його аспектах: формальному і матеріальному.

З формальної точки зору верховенство права полягає в тому, що в суспільстві мають існувати правові норми, яких дотримуються всі суб'єкти, у тому числі держава. У цьому випадку право обмежує державу самим фактом існування правил і процедур. У свою чергу індивід знає, як себе поводити та якої поведінки він може очікувати від інших суб'єктів [4, с. 44].

Матеріальний аспект верховенства права полягає в тому, що мають існувати доволі чіткі змістовні стандарти, які визначають суть позитивного права. Таким чином, верховенство права — це панування права певного змісту. У цьому випадку право стримує державу не фактом існування правил і процедур; воно обмежує державу за змістом її юридичних актів [4, с. 47].

Деякі питання застосування принципу верховенства розкриваються у Постанові Пленуму Верховного Суду України "Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя": відповідно до ст. 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституційні права та свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають цілі та зміст законів та інших нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечуються захистом правосуддя. Виходячи із зазначеного принципу та гарантування Конституцією судового захисту конституційних прав і свобод, судова діяльність повинна бути спрямована на захист цих прав і свобод від будь-яких посягань шляхом

забезпечення своєчасного та якісного розгляду конкретних справ. При цьому слід мати на увазі, що згідно зі ст. 22 Конституції закріплені в ній права і свободи людини й громадянина не є вичерпними [5].

На 86 пленарному засіданні (25–26 березня 2011 р.) Венеційська Комісія (Європейська Комісія «За демократію через право») схвалила спеціальну доповідь з верховенства права. У доповіді наведено 6 обов'язкових елементів верховенства права:

a. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права.

b. Юридична визначеність.

c. Заборона свавілля.

d. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю.

e. Дотримання прав людини.

f. Заборона дискримінації та рівність перед законом. [1, с. 178-181].

На думку К. О. Настечко, розвиток принципу "верховенства права" є надзвичайно важливим для формування правової держави в Україні. Значення принципу верховенства права у формуванні правової держави полягає передусім у прийнятті законів із правовим змістом, справедливих та таких, що регулюють суспільні відносини відповідно до умов сьогодення, проте не полишаючи основних засад розвитку людини і суспільства в цілому [3, с. 105].

Зміст верховенства права обумовлений значущістю права як соціально-культурного явища, що має в суспільстві найбільший соціально-регулятивний потенціал за рахунок низки характеристик, і, зокрема, власне юридичних. Жодне з інших нормативних явищ суспільного життя (моральні канони, звичаї, традиції тощо) не мають такого зовнішнього впливу на упорядкування поведінки людини, як право у своїй юридичній формі [7, с. 295]. Верховенство права передбачає: правову організацію державної влади, тобто створення та діяльність державних органів згідно з вимогами правових норм; правовий характер прийнятих джерел права, тобто відповідність їх змісту невід'ємним правам і свободам людини та громадянина; взаємопов'язаність держави та права, яка полягає в тому, що саме держава створює право, формулює, змінює чи скасовує правові норми (правотворчість), а також реалізує та охороняє його (правозастосування), водночас право впливає на державу, встановлюючи правовий статус компетентних державних органів; верховенство норм Конституції в системі правових норм [2, с. 188].

Таким чином, слід зазначити, що принцип верховенства права є фундаментом будь-якої сучасної демократичної, правової держави. Однак попри велику кількість запропонованих складових принципу верховенства права можна підкреслити складність формування вичерпного переліку його елементів та необхідність виділення тих, які є найбільш актуальними для сучасного правозастосування цього принципу.

Література

1. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Верховенство права. Право України, 2011, Випуск 10: с. 168-184.
2. Карась А.Г. Верховенство права як ціннісна характеристика права. Альманах права: науково-практичний юридичний журнал / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2012. Випуск 3: Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. С. 185–190.
3. Настечко, К. О. Праворозуміння і складові принципів верховенства права та законності. Принцип верховенства права і законності: проблеми реалізації в правотворенні та правозастосуванні : збірник матеріалів круглого столу молодих учених 18 травня 2010 року, м. Київ / відп. ред. В. П. Горбатенко. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. С. 102-107.
4. Погребняк С. Основні вимоги, що впливають з принципу верховенства права. Вісник Академії правових наук України. 2008. № 4 (51). С. 41-53.
5. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. N 9 [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 02.11.2004 [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>
7. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти. К.: Вид. дім «Ін Юре», 2002. 723 с.

Рудак Таміла

студентка 4 курсу юридичного відділення Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м.Івано-Франківськ)

Статус біженця чи тимчасовий захист*

Актуальність проблеми. Тема біженства чи тимчасового захисту не була сильно популярна до 2022. Багато людей взагалі не розуміли суть цих статусів. Наші українці й взагалі не очікував стати біженцем через війну в 21 столітті.

24 лютого 2022 року-дата яка змінила життя тисячі людей. З початком російського вторгнення в Україну багато українців звернулись по допомогу в ЄС. Європейський Союз надав громадянам України таку підтримку, як: статус біженця, тимчасовий захист та статус туриста.

* Наукова керівниця - викладач-методист, спеціаліст вищої категорії Ірина Малиновська

Мета. Висвітлити проблему статусу біженства та тимчасового захисту.

Виклад основного матеріалу. Тимчасовий захист це не отримання статусу біженця, але особи, які отримали тимчасовий захист в ЄС, можуть у будь-коли подати заявку на отримання статусу біженця.

Також варто зауважити, що тимчасовий захист та статус біженця є різними правовими категоріями, і вони мають різні юридичні наслідки.

Тимчасовий захист та біженство відрізняються: нормативним регулюванням, різним порядком отримання, позбавленням, різним колом осіб та різними правами.

А головною різницею є те, що статус біженця - це індивідуальне, гарантоване міжнародними конвенціями право, в той момент як право на тимчасовий захист є колективним, та не передбачає звернення з індивідуальними заявами та проходження адміністративної процедури її розгляду.

2 березня 2022 року Європейська Комісія погодилась активувати тимчасовий статус, який був передбачений директивою 2001/55/ЄС про тимчасовий захист.

Статус біженця, за Дублінською Конвенцією, надається у першій країні кордон якої, особа тікаючи від війни перетнула.

Громадяни України мають право на законне короткотермінове перебування до 90 днів в країнах ЄС.

Наприклад, у Польщі порядок отримання статусу складається з подачі заяви на отримання дозволу на проживання та реєстрації даних особи, яка звернулася за відповідним захистом, тоді як у Німеччині – реєстрації особи в службі у справах біженців, отримання дозволу на проживання та реєстрації -в Службі соціального забезпечення різних країн ЄС щодо тимчасового захисту.

У випадку тимчасового захисту доступ до праці в країні перебування та інше забезпечення надається з моменту звернення, на відміну від особи, яка забажала отримати статус біженця – очікування в середньому до 6 місяців, поки приймається рішення про надання такого статусу.

При тимчасовому захисті зберігається можливість безперешкодно повернутися до країни громадянства. Водночас, в період очікування рішення уповноваженого органу у наданні статусу біженця заборонено перетинати кордон країни перебування. Тимчасовий захист можна отримати в будь-якій, на думку особи, безпечній країні ЄС (враховуючи винятки), на відміну від статусу біженця, який можна отримати лише в тій країні, кордон якої особа перетнули вперше.

Особи, які перебувають під тимчасовим захистом, мають право подати заяву на отримання статусу біженця в будь-який час.

Особи, на яких поширюється тимчасовий захист: 1) громадяни України, які вимушено покинули Україну 24 лютого 2022 року або після цієї дати в результаті військового вторгнення російських військ; 2) особи без громадянства та громадяни третіх країн, крім України, які користувалися міжнародним захистом або еквівалентним національним захистом в Україні

до 24 лютого 2022 року; 3) члени сімей перших двох категорій, у т.ч. чоловік/дружина (включаючи і незареєстровані шлюбні відносини, якщо такі відносини визнає відповідна держава ЄС) та їх неповнолітні неодружені діти або діти їх чоловіка/дружини (без різниці, чи вони народжені у шлюбі чи поза шлюбом, чи усиновлені), а також їх близькі родичі, які проживали разом з ними у складі сім'ї на момент вторгнення Росії до України, і які повністю або переважно перебували на утриманні осіб з перших двох категорій; 4) громадяни третіх країн, які легально проживали в Україні до 24 лютого 2022 року на підставі дійсного дозволу на постійне проживання, виданого відповідно до законодавства України, та які не можуть повернутися в безпечних та довготривалих умовах до своєї країни або регіону походження.

Висновки. Отже, кожен обирає статус під свою мету перебування в країнах Європейського Союзу. Тимчасовий захист - швидке повернення в Україну, без намірів залишитись закордоном. А от статус біженця буде кращим для осіб, які планують і надалі проживати в ЄС, незалежно від закінчення бойових дій в Україні. Загалом тимчасовий захист без попереднього подання заявки на притулок (отримання статусу біженця) надає громадянам дозвіл на проживання в країнах ЄС до 3 років.

Водночас, якщо ситуація в Україні покращиться та дозволить переміщеним людям безпечно повернутися додому, то Єврокомісія може запропонувати припинити дію Директиви про тимчасовий захист.

Література

1. [Директива Ради Європейського Союзу від 20 липня 2001 року № 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення наслідків цього](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj). <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj>
2. [Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011
3. [Роз'яснення Уповноваженого Верховної Ради з прав людини щодо тимчасового захисту та отримання статусу біженця від 17 березня 2022 року](https://ombudsman.gov.ua/news_details/rozyasnennya-shchodo-timchasovogo-zahistu-ta-otrimannya-statusu-bizhencya). https://ombudsman.gov.ua/news_details/rozyasnennya-shchodo-timchasovogo-zahistu-ta-otrimannya-statusu-bizhencya

Сімора Діана

студентка 5 курсу юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Поняття правотворчих і правозастосовних помилок

У контексті даного питання ми спробуємо дати визначення правотворчій та правозастосовній помилкам, розмежувати їх та встановити причини виникнення помилок.

Сучасні науковці мають неоднозначні підходи до визначення помилки, відповідно їхні позиції суттєво відрізняються. Отож помилку часто тлумачать як «недолік», «ваду», «деформацію», «прогалину» і тому подібне.

Ми погоджуємося із С. В. Гаврилюк, яка стверджує, що помилки – це завжди неправильність, неточність, некоректність результату, неправильність в діях та думках, невірність, необережний проступок, ненавмисне спотворення чого-небудь, неправильність у вчинках, міркуваннях відступ від норми, тобто це дія, протилежна правильному, здійснена ненавмисно, яка завжди передбачає неправомірність [2, с. 61].

Якщо ж говорити про юридичні помилки, то під ними розуміється певний негативний результат у юридичній діяльності, що був допущений ненавмисно.

Є. П. Євграфова вважає, що помилка є наслідком допущеного прорахунку, неадекватного, неточного або неправильного підходу законодавця до природи й характеру регульованих суспільних відносин, вибору ним правових способів та засобів [2, с. 61].

Очевидним є те, що появу юридичних помилок зумовлюють певні чинники. У зв'язку з цим правознавці розрізняють об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення юридичних помилок. Отож об'єктивними причинами є ті, що не залежать від волі суб'єкта юридичної діяльності, а суб'єктивними – ті, що безпосередньо породжені волею та діями суб'єкта правотворчості.

С. В. Гаврилюк до об'єктивних причин відносить корінні зміни, що виникли за останні роки в правовій системі; постійний і стрімкий розвиток суспільних відносин, за якими не встигає законодавець та інші органи й установи; необхідність у стислі терміни заново створювати чи оновлювати нормативно-правові акти; відсутність єдиної правової політики у діяльності органів державної влади; недосконалість законодавчої процедури; недостатній рівень розвитку методів пізнання та пояснення правової реальності; слабкий розвиток правових цінностей; недосконалість і неоднорідність правосвідомості та юридичної практики; суперечність між індивідуальними та суспільними інтересами [2, с. 61].

На противагу об'єктивним причинам В. І. Риндюк визначає широке коло суб'єктивних причин: недотримання правил правотворчої техніки при прийнятті нормативно-правових актів, недосконалість системи інвентаризації нормативно-правових актів, нечіткість розмежування нормотворчої компетенції, поспішність у розгляді та прийнятті нормативно-правових актів і недотримання встановлених процедур їх прийняття, відсутність чіткого нормативного закріплення вимог правотворчої техніки, недостатній рівень правової культури і правосвідомості суспільства загалом та правотворця зокрема і т. п. [4, с. 22].

Враховуючи вищенаведене, ми плавно підійшли до головного питання нашого дослідження – правотворчі й правозастосовні помилки. Класифікація юридичних помилок на згадані види здійснюється залежно від видів юридичної діяльності; поряд з останніми ще виділяють правоінтерпретаційні помилки.

В. М. Косович вказує на те, що правотворчі помилки – це недоліки в змісті і формі нормативно-правових актів, зумовлені неналежним використанням засобів правотворчої техніки, в основі яких лежить комплекс політичних, економічних, гносеологічних, соціальних, юридичних та інших чинників тощо [2, с. 61]. У свою чергу О. А. Лейба визначає дефект правотворчості як офіційний результат правотворчої діяльності (бездіяльності), який у процесі його реалізації призводить до соціально шкідливих наслідків і фактом свого існування знижує ефективність правозастосовної діяльності та рівень захищеності прав, свобод і законних інтересів учасників правовідносин [2, с. 61].

З наведених дефініцій, на нашу думку, найбільш вдалою і зрозумілою є позиція В. М. Косовича. У його визначенні використано зрозумілу лексику, що не потребує додаткового тлумачення, тому під час дослідження не потрібно було вдаватися до додаткових пошуків.

Нашу увагу не оминуло питання класифікації правотворчих помилок. У літературі є достатня кількість критерії класифікації, які з розвитком науки тільки доповнюються. Найпоширенішими з них є: за галузями законодавства (помилки у конституційному, цивільному, кримінальному та інших галузях права); за ступенем істинності (спірні та безспірні помилки); за ступенем поширення (поширені та непоширені помилки); за ступенем юридичного врегулювання певної сфери суспільних відносин (помилки, допущені через відсутність регламентації, недостатність регламентації чи надмірне регулювання); за елементами структури норми права, в яких допущено помилку (помилки у гіпотезі, диспозиції, санкції); за характером наслідків (помилки, що нанесли матеріальну, моральну чи організаційну шкоду; спричинили деформації юридичної практики або ріст протиправної активності); за характером відкритості (явні та латентні помилки); за зовнішньою формою джерел права, в яких допускаються помилки (в нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах тощо) та ін. [5, с. 35].

Правозастосовні помилки виникають в тому разі, якщо діяльність суб'єкта юридичної діяльності не відповідає вимогам обґрунтованості, законності, доцільності. Досліджень щодо правозастосовних помилок є не так багато, проте вчені розглядають це питання з різним підходом.

О. Ф. Скакун вважає, що помилка в праві можлива у випадках, коли правотворчий орган: 1) помилково вважає якісь відносини такими, що не підлягають правовому регулюванню, 2) помилково покладається на конкретизацію права в ході його застосування, 3) помилково передає питання на розсуд того, хто застосовує право, 4) видає норму, яка непотрібна, 5) помилково вирішує питання в установленій нормі [3, с. 80].

На думку С. В. Гаврилюк, правозастосовна помилка як різновид юридичної помилки – це втілений у правозастосовному акті результат недотримання суб'єктом/учасником правозастосовного процесу правил-вимог юридичної техніки, законів формальної логіки, правил сучасної української мови, який не відповідає дійсності та перешкоджає реалізації

прав і встановленню об'єктивної істини у конкретному випадку та призвів до прийняття неякісного за формою/змістом акта [2, с. 62].

Щодо правозастосовних помилок також здійснюється класифікація. Зокрема Ю. М. Бондар класифікує їх за наступними критеріями:

1) за логічною послідовністю застосування права: пізнавальні; логічні; неправильний зв'язок між елементами розумового процесу; фактичні; помилки в юридично значущій діяльності;

2) залежно від ступеня пізнання й усунення: встановлені (виявлені), невстановлені (приховані, латентні);

3) за особливостями виявлення і доведення: спірні, безспірні;

4) за обсягом: повні, часткові [1].

На підставі вищенаведеного спробуємо розмежувати правотворчі й правозастосовні помилки.

Час виникнення. Правотворчі помилки виникають на етапі створення чи формулювання нормативно-правових актів, а правозастосовні помилки – на етапі застосування нормативно-правових актів на практиці або при розгляді конкретних справ.

Характер помилки. Правотворчою помилкою може бути неправильне формулювання закону, відсутність узгодженості з іншими нормативно-правовими актами або порушення конституційних принципів. Правозастосовні помилки частіше за все виникають через неправильне тлумачення закону або помилкове застосування його до конкретних ситуацій.

Наслідки. Правотворчі помилки можуть призводити до недоліків у системі правосуддя, порушення прав громадян або створення неефективної законодавчої бази. Правозастосовні помилки можуть призводити до неправосудних рішень у судових справах, невідповідного покарання або незаконних обмежень прав і свобод осіб.

Література

1. Бондар Ю. М. Правозастосовні помилки. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Ю. С. Шемшученко. Київ, 2003. Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. 1232 с.

2. Гаврилюк С. В. Юридичні помилки: поняття, класифікація, причини виникнення та шляхи подолання (усунення). Часопис Київського університету права. 2021. Вип. 1. С. 60-65. 3. Прус. Е. У. Помилка при застосуванні права. Поняття та характеристика. Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. Одеса. 2014. Вип. 51. С. 79-86.

4. Риндюк В. І. Правотворчі помилки: поняття, види, способи їх попередження, виявлення та виправлення. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 8. С. 21-27.

5. Шевчук І. Основні види правотворчих помилок у законодавстві України: деякі теоретичні аспекти. Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична. 2014. Вип. 59. С. 35-42.

Смолінська Галина

здобувачка 4 курсу, факультету громадського розвитку
та здоров'я ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького (м. Львів)

Легітимність російської держави у політично-правових поглядах Тараса Шевченка*

Ще зі шкільних років мене заторкнула тема несправедливості та жорстокості покарання солдатчиною для Тараса Шевченка, який всього-навсього писав вірші, нехай геніальні, але такі вірші, творив естетику. Однак, здобуваючи фах юриста, стала замислюватися над тематикою дещо з іншого кута зору.

Отже, формою правління Російською імперією в Шевченкові часи було самодержавство – «форма правління державою, за якою верховна влада зосереджена необмежено в руках однієї особи – самодержця; абсолютна монархія, абсолютизм» [2]. Самодержавство інституціоналізувалося в часи Івана III (1462–1505), першого з царів (самопроголошений, але доти були князі), названого Великим за здобутки часів його правління (завоювання територій з виселенням звоєваних углиб Московії, державна реформа з ліквідацією удільних князівств, проголошення московської церкви, кража двоголового візантійського герба). Попри васальну залежність від Золотої Орди, Іван III, у тому числі шляхом укладення династійного шлюбу із Софією Палеолог, племінницею останніх Візантійських імператорів Іоанна VIII та Костянтина XI, легітимізував російську державність саме через таку форму правління, як самодержавство. Навіть поверхневий погляд на здобутки цього зачинателя екстремальної форми абсолютизму (а цар мав більше влади, ніж конституційні монархи, яких зрівнювала законодавча влада, а також більше релігійного авторитету ніж західні монархи) дає нам виразне уявлення про зміст самодержавства: сам вирішив завойовувати (4 боярські республіки, в тому числі Новгородську, збільшивши територію Московії вдвічі), сам проголосив московську церкву (не переймався Томосом), сам запровадив державну символіку нелегітимним шляхом, сам проголосив себе царем (не очікував корони з Ватикану). Але головним змістом самодержавства таки й залишається цілковита повнота влади в руках однієї людини. Іван III легітимізував цю форму правління зовсім не легітимними методами, і вона проіснувала понад 400 років.

Повертаючись до теми Тараса Шевченка та його покарання царатом, то, з точки зору права, Микола I, який власноруч дописав на вирокі «під найсуворіший нагляд із заборonoю писати й малювати», чинив саме в рамках повноти самодержавної влади. Попри те, що участь Тараса Григоровича у Кирило-Мефодіївському братстві так і не була доведена слідством (за версією радянських істориків), він, безсумнівно, був знайомий не лише з його учасниками, а й із діяльністю. М. Костомарів написав, що

* Науковий керівник – доцент кафедри права ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, Богдан Мелех

«Тарасова муза прорвала якусь таємничу загату, вже кілька віків замкнену багатьома замками, припечатану багатьома печатями, засипану землею, навмисне поораною і засіяною, щоб сховати для потомства навіть місце, де знаходиться підземна порожнеча: Тарасова муза сміливо ввійшла в ту порожнечу з своїм невгасливим світильником і відкрила за собою шлях і соняшним промінням, і свіжому повітрю, і людській цікавості» [1]. У цьому висловлюванні й бачимо викриття справжньої причини суворості покарання Тараса Григоровича – відкриття і освічення таємничого, століттями захованого права народів та людей на свободу суверенно жити й думати.

Найбільш показовими у справі делегітимізації російського самодержавства стали 2 поеми: «Сон» і «Кавказ». Перша – комедія, друга, хоч і жанрово неокреслена, трагедія, оскільки починається із присвяти загиблому товаришу, в смерті якого Шевченком звинувачений самодержавний режим з його імперською політикою. Зупинюсь на хронологічно першій – поемі «Сон». Поетом створений візуально досконалий образ царя й цариці на тлі «райської» золотої розкоші

Так от де рай! Уже нащо
Золотом облиті
Блюдолизи; аж ось і сам,
Високий, сердитий,
Виступає; обок його
Цариця- небога,
Мов опеньок засушений,
Тонка, довгонога,
Та ще, на лихо, сердешне
Хита головою [3]

Тарас Шевченко протиставляє імперську велич і звичайну, слабку, людську природу, показує, що влада – це про те, хто її визнає, а не про те, хто її втілює. Цим він ставить під сумнів саму сутність самодержавства, отже, й політично-правового укладу. Далі опис продовжується сценою гуляння, в якій сатирично змальований формалізм механізмів реалізації влади (урядування), знову ж, через конкретних осіб, які її втілюють, а це – уряд, змальований Шевченком, знову ж через метаграму «уряд – у ряд» (в різних виданнях пишеться по-різному):

За богами — панства, панства
В сребрі та златі,
Мов кабани годовані,
Пикаті, пузаті!..
Аж потіють, та товпляться,
Щоб то ближче стати
Коло самих: може, вдарять
Або дулю дати
Благоволять; хоч маленьку,
Хоч півдулі, аби тільки
Під самую пику.

І всі уряд поставали
Ніби без'язики —
Анітель [3].

І, врешті, Тарас Григорович дезавує конкретні шляхи виконання рішень, що не передбачають самостійності жодного з учасників, крім джерела їх прийняття:

Довгенько вдвох походжали
Мов сичі надуті,
Та щось нишком розмовляли
Здалека не чути —
О отчестві, здається,
Та нових петлицях,
Та о муштрах ще новіших!..
А потім цариця
Сіла мовчки на дзиґлику.
Дивлюсь, цар підходить
До найстаршого... та в пику
Його як затопить!..
Облизався неборака
Та меншого в пузо —
Аж загуло!.. а той собі
Ще меншого туза
Межи плечі; той меншого,
А менший малого,
А той дрібних, а дрібнота
Уже за порогом
Як кинеться по улицах,
Та й дівай місити
Недобитків православних... [3]

Таким чином, поема «Сон» розкриває зміст нелегітимний зміст самодержавства, отже, делегітимізує його.

Звичайно, що навіть заклик чи спроба фізичного знищення царя (декабристи з їх «розбудженим» Герценом) є меншим злом, порівняно із тим, що зробив Тарас Шевченко, висміявши персоналії, сутність, механізми самодержавної системи влади, тим самим делегітимізувавши її.

Той-таки, Шевченків, механізм делегітимізації був запущений харківськими футбольними вболівальниками у 2014 році, підхоплений у 2022 щодо російського корабля.

Підсумовуючи, зазначу, що будь-яка політично-правова система втрачає легітимність тоді, коли її перестають визнавати ті, хто має жити в її рамках, тому Янукович втратив легітимність, тому Україна залишається суверенною державою (навіть на окупованих територіях, хоч і не діють українські закони, але й не втрачають легітимності), тому «буде тобі, враже, так, як Україна скаже».

Література

1. Салтовський О. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя). Київ : ПАРАПАН, 2002. 396 с. URL: <http://litopys.org.ua/salto/salt.htm>.
2. Самодержавство – Академічний тлумачний словник української мови. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/samoderzhavstvo> (дата звернення: 13.11.2023).
3. Шевченко Т. Сон. Зібрання творів. Київ, 2003. Т. 1 : Поезія. С. 265–278. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev128.htm>.

Торгун Софія

студентка 5 курсу юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Кодифікаційна техніка як різновид нормотворчої техніки

Ефективність права, як системи юридичних норм та принципів, багато в чому залежить від рівня упорядкування останніх. Критерієм оцінки такого стану є рівень систематизації правових норм.

Під систематизацією законодавства ми розуміємо специфічну (нормотворчу) юридичну діяльність державного апарату, змістом якої є системне упорядкування і розвиток положень чинних нормативно-правових актів з метою підвищення ефективності законодавства.

У юридичній літературі зазвичай розглядають три форми (способи) систематизації законодавства: 1) інкорпорацію як об'єднання нормативно-правових актів у хронологічному, алфавітному або тематичному порядку в різного роду збірники без зміни їх змісту; 2) консолідацію як об'єднання декілька однакових за предметом правового регулювання і юридичною силою нормативно-правових актів в один укрупнений акт; 3) кодифікацію як вироблення єдиного, систематизованого нормативно-правового акта [3, с.26].

Кодифікаційна техніка є однією з форм нормотворчої техніки, яка використовується для систематизації, узагальнення та уніфікації правових норм. Основна мета кодифікації - це створення систематизованого зібрання чинних нормативно-правових актів у конкретній галузі права.

Проблема кодифікаційної техніки досить широко висвітлюється в сучасних юридичних джерелах, зокрема, В. М. Тарасюк під кодифікаційною технікою розуміє «сукупність вироблених правил, прийомів, методів та засобів, що використовуються в процесі діяльності відповідних державних органів по зовнішній і внутрішній обробці та вдосконаленню діючого законодавства з метою приведення його в єдину логічну систему» [6, с.253].

У своєму дисертаційному дослідженні Є. В. Погорелов розглядає кодифікаційну техніку як сукупність засобів, прийомів та правил здійснення кодифікаційної діяльності та створення кодифікаційних актів [4, с.105].

Узагальнивши всі дефініції кодифікаційної техніки, можна дійти висновку, що під даним поняттям ми розуміємо форму систематизації

законодавства, яка передбачає системне упорядкування відповідних юридичних норм у рамках правових інститутів, закріплення галузевої структури законодавства та розвиток правових інститутів і галузей законодавства як органічних складових єдиної системи законодавства шляхом уніфікації положень чинних нормативно-правових актів однакової юридичної сили і зведення їх до єдиного кодифікаційного акта.

Для кодифікаційного процесу характерною ознакою є те, що він здійснюється лише державними органами, в межах їх компетенції та завжди являє собою офіційну систематизацію. В Україні такими органами є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства, відомства, органи місцевого самоврядування, підприємства, організації, а також народ України у випадку винесення кодифікаційного документа на всеукраїнський референдум. Крім того, до ознак кодифікації можна віднести:

- результатом кодифікації є видання нового кодифікованого нормативно-правового акта;
- у процесі кодифікації з'являються нові елементи системи права, такі як норми та інститути права;
- після набрання кодифікованим актом чинності, попередні акти, які регулюють аналогічні суспільні відносини, втрачають чинність повністю або в частині, яка суперечить такому попередньому акту [5, с. 165].

Кодифікація дозволяє узгоджувати і систематизувати різні правові норми, які можуть бути розсіяні у різних документах. Також вона спрямована на створення єдиної та узгодженої системи права, яка може об'єднати різні аспекти юридичного регулювання та робить правові норми більш доступними для громадськості, оскільки їх легше знаходити і розуміти в контексті кодифікованого документа.

Є.А.Гетьман у своїй монографії зазначає, що більш виваженим здається віднесення кодифікаційної техніки до проблеми нормотворчої техніки, тобто сукупності прийомів, правил, що використовуються при розробці норм нормативно-правового акта як законодавчого, так і підзаконного характеру. С. С. Алексєєв до кодифікаційної техніки відносить юридичну термінологію, юридичні конструкції, прийоми та правила викладення змісту нормативних актів тільки в плані засобів розробки, оформлення, публікації та систематизації нормативних актів [1, с. 137].

Кодифікація як різновид юридичної діяльності логічно завершується прийняттям кодексу чи іншого кодифікованого акту. Принагідно зазначимо, що кодифікований акт – це нормативно-правовий акт, який є одночасно результатом правотворчості й систематизації законодавства, регулює значну галузь суспільних відносин та призначений технічно оформити систему галузей та інститутів права, створюється в особливій формі та спрямований на подолання неузгодженості, дублювання та невизначеності різноманітних норм. До кодифікованих актів відносять кодекси, регламенти, статuti, положення, правила та інструкції [2, с. 42].

Науковці також звертають увагу на особливості стадій кодифікації. Детальне ознайомлення з якими вказує на те, що основною їх відмінністю

від правотворчої технології загалом є лише предмет правового моніторингу (низка нормативно-правових актів, об'єднаних предметом і методом правового регулювання), що передуює створенню проекту кодексу. Головною відмінністю кодифікаційної техніки є те, що вона дозволяє не тільки створити новий правовий акт, а й упорядкувати в єдиному кодифікаційному документі низку нормативних актів [2, с.43].

Варто зазначити, що виділення кодифікаційної техніки зі складу нормотворчої виправдане як з огляду на особливості цієї діяльності, так і з позицій специфіки кодифікаційних актів. На переконання Є.А. Гетьмана, цілком вона трактується як найбільш досконалий вид нормотворчої техніки, що може виступати у вигляді як законодавчої техніки, так і підзаконної нормотворчості, оскільки її результатом стають нормативно-правові акти не тільки законодавчого, а й підзаконного характеру.

До складу кодифікаційної техніки входять методи, способи, засоби та прийоми вчинення компетентним органом державної влади дій, спрямованих на впорядкування нормативного масиву та об'єднання правових приписів у кодифікованому документі. Також варто зазначити, що, у свою чергу, до засобів та прийомів техніки кодифікації можна віднести: правові конструкції, юридичні презумпції, правові фікції, кодифікаційну термінологію та символи [1, с.138].

Кодифікаційна техніка вважається різновидом нормотворчої техніки через свою специфічну мету та особливості процесу створення правових норм. Для підтвердження даного твердження слід наголосити на наступних аспектах мети кодифікації:

- узгодження різних законів, норм та правил у систематизований та логічний акт. Це включає створення кодексу чи іншого уніфікованого законодавчого акту, який об'єднує різні аспекти права;

- кодифікаційна техніка може також передбачати створення нових норм або актуалізацію існуючих. Під час кодифікації можуть вноситися зміни у текст закону або додаються нові положення для відповіді на поточні суспільні або юридичні виклики;

- створення уніфікованої системи права, що об'єднує різні аспекти правового регулювання. Це спрощує розуміння і застосування правил для громадян, фахівців та судових інстанцій.

Отже, залежно від рівня розвитку кодифікаційної техніки залежить ступінь упорядкованості законодавства та його ефективність. Чим краще розроблені й ширше застосовуються у правотворчій практиці правила, методи та прийоми кодифікаційної техніки, тим досконалішою буде сама правотворчість. Адже зростання кількості правових актів, нагромадження правових приписів різного юридичного характеру призводять до правової невизначеності.

Цінність кодифікаційної техніки полягає у можливості створювати нові нормативно-правові акти, яких потребує суспільство, забезпечити компроміс різноманітних інтересів та узгодженості приписів та актів, що складають систему законодавства держави.

Література

1. Гетьман Є. А. Кодифікаційна техніка як різновид нормотворчої техніки / Є. А. Гетьман. // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2009. – №17. – С. 130–142. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2555/1/Ghetman_130.pdf
2. Косович В. М. КОДИФІКАЦІЙНА ТЕХНІКА ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТИВ УКРАЇНИ / В. М. Косович. // Науково-інформаційний вісник Право. – 2013. – №8. – С. 40–50. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/8-7-13.pdf>
3. Нормотворча діяльність : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В. І. Риндюк. — К. : КНЕУ, 2009. — с. 162. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32612201.pdf>
4. Погорєлов Є. В. Кодифікаційна діяльність в правовій системі України (загальнотеоретичний аспект) : дис.... канд. юрид. наук : 12. 00. 01 / Є. В. Погорєлов. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ України, 2000. – С. 105.
5. Петков С. В. Кодифікація як кінцева мета реформування системи законодавства. Прикарпатський юридичний вісник. - 2017. - № 5. - С. 164-167.
6. Тарасюк В. М. Юридична, законодавча та кодифікаційна техніка / В. М. Тарасюк // Правова держава : щорічник наук. пр. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1997. – №. 8. – С. 253.

Федорова Ганна

студентка 2 курсу спеціальності право Білгород-Дністровського економіко-правового фахового коледжу Полтавського університету економіки і торгівлі (м.Білгород-Дністровський)

Використання фемінітивів в українському судочинстві

25 квітня 2019 року Верховна Рада ухвалила закон №2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [1]. Наразі відбувається поступова імплементація цього закону, окремі положення, зокрема, частина третя статті 21 цього Закону, набирає чинності аж з 01 січня 2030 року. 22 травня 2019 року постановою №437 Кабінет Міністрів України схвалив нову редакцію українського правопису, замінивши правопис 1992 року[3]. Нова редакція була розроблена згідно з українськими традиціями правопису з урахуванням нових мовних явищ.

З цього моменту рекомендовано застосовувати норми та правила нової редакції правопису в усіх сферах суспільного життя, зокрема, й в офіційно-діловому мовленні. З того часу минуло чотири роки. Що змінилося в українському суспільстві, зокрема й в судочинстві, відносно імплементації вище зазначених нормативних документів?

Українська мова є однією з найбагатших та найкрасивіших мов у світі, тому що має глибоке коріння. Однак, українське суспільство має деяке стереотипне мислення яке відображається у нашій мові. Одним з перших

проявів стереотипного мислення є використання чоловічого роду як загальної форми.

У законодавстві це проявляється у використанні чоловічих іменників, прикметників та займенників у загальному значенні. Наприклад, у статті 125 Цивільного кодексу України зазначається: «Підсудність справ за місцем знаходження (відповідач)...». У цьому випадку відповідач може бути як чоловіком, так і жінкою. Але вживається чоловічий рід.

Щоб виправити цей недолік, у мовленні з'явилися фемінітиви - слова, які вживаються замість чоловічих іменників, щоб позначати жінок. Наприклад, на місці слова «відповідач» можна вжити слово «відповідачка».

Однак, використання фемінітивів у законодавстві також має свої проблеми. По-перше, вони не завжди зручні для вживання. Наприклад, слово «юристка» займає більше місця, ніж слово «юрист». По-друге, вони можуть бути неодноразово вживані у одному тексті, що важко читати. Також фемінітиви деколи можуть здивувати або навіть образити.

Однією з альтернатив використанню фемінітивів є вживання іменників у відмінках, які відповідають різним статям (чоловічій та жіночій). Наприклад, замість «вчитель» користуються словом «вчителька», а замість «директор» - словом «директорка».

Усі вищесказані проблеми стосуються використання фемінітивів, тому що законодавча мова має свої особливості. Але ми повинні приймати те, що обидві статі повинні бути представлені в законодавстві рівно. Дотримання стереотипів та дискримінації повинно бути уникнено, а за допомогою вживання фемінітивів чи інших способів мовної рівності, законодавство може навіть стати більш зрозумілим та приємним до сприйняття, а також сформувати в мовленні української мови нові красиві та стильні слова.

Таким чином ми вирішили дослідити рішення Єдиного державного реєстру судових рішень Білгород-Дністровського суду, у розрізі цивільної форми судочинства, щоб зрозуміти чи вживаються фемінітиви в судовій діяльності нашого регіону.

Предметом дослідження взято випадкові 50 рішень за період 2018 року, на момент якого не була затверджена постанова КМУ «Питання українського правопису» від 22 травня 2019р. № 437, і 50 рішень 2023 року, на момент набрання чинності постанови.

Аналізуючи обидва періоди ми отримали показники для порівняння у відсотках. За результатами досліджень вживання фемінітивів (позивачка та відповідачка) в рішеннях 2018 року становить 26%, в рішеннях 2023 року 28%.

Робимо висновок, що набуття чинності постанови не мало великого впливу на вживання фемінітивів, так як різниця в 2% не значна.

Маючи певну свободу у використанні фемінітивів, судді Білгород-Дністровського суду не поспішають їх активно використовувати під час створення документів. Звичайно, це не є порушенням мовних норм, хоча використання фемінітивів в законодавстві - це не просто питання мовлення, а й питання гендерної рівності та необхідності усунення дискримінації. Від

позиції нашого законодавства залежить боротьба за рівність у суспільстві та створення рівних можливостей для жінок і чоловіків в усіх галузях діяльності.

Отже, сучасне фемінітивотворення демонструє сьогодні тільки спроби вироблення типових фемінітивів, у визначальними щодо уніфікації й кодифікації загальних назв жінок, особливо в діловій сфері, можуть послужити нові словники й мовні дослідження. Маємо надію, що через системне й послідовне використання фемінітиви мають перспективи увійти до писемної й усної форм літературної мови та набути загальноживаного характеру у всіх стилях мовлення, у тому числі й офіційно-діловому, адже творення та використання нових слів - справа не одного дня і навіть року. Тільки людське життя, на жаль коретше, ніж той час, який потрібен для розвитку мови. Людина звикла оперувати вужчими часовими проміжками, фокусуючись лише на періоді свого життя. Тому якісь мовні явища, які були раніше, лише творяться зараз чи будуть у майбутньому, - здаються людині незвичними. Так і з фемінітивами - це лише справа усвідомленості та звички [2].

Література

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»; [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19> (Дата звернення 10.11.2023).

2. Масалітіна О. Маркетологиня, водійка та підприємця: що таке фемінітиви та чому ми їх вживаємо [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.the-village.com.ua/village/city/talk/285571-marketologinya-vodiyka-ta-pidpriemniysya-scho-take-feminivi-ta-chomu-mi-yih-vzhivaemo> (Дата звернення 10.11.2023).

3. Український правопис [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalha%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pra.vopys-2019.pdf> (Дата звернення 10.11.2023)

Чабан Тетяна

студентка 4 курсу факультету аграрного менеджменту
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Конфлікт моралі та права у сучасних умовах

Суспільство є соціальною системою, яка включає людей та їх об'єднання, у процесі взаємодії яких виникають відносини, що потребують упорядкування, яке здійснюється завдяки спеціальним регуляторам. Такими регуляторами є соціальні норми.

У стародавні часи, коли правові норми ще тільки зароджувалися, не було особливого розмежування між правом і мораллю. В Індії правом і мораллю вважали Дхарму, індуське право, що походило з Вед і Сміті, які по суті були духовними цінностями. Однак з часом Міманса висунула певні принципи, які категорично розрізняли обов'язкові правила, тобто правила, які є необхідними для дотримання і вважаються законом, і рекомендаційні

правила, слідуючи яким вони становитимуть моральність. Навіть у період середньовіччя Біблія вважалася головним фактором, який впливав на правові норми. З часом і новими філософськими поглядами, з'явилася ідея про те, що між цими двома поняттями існує різниця.

Кінцевою метою прийняття законів є підтримка суспільства, яке базується на принципах справедливості, чесності та рівності. Мета існування певних моральних стандартів також полягає в тому, щоб підтримувати певний порядок у суспільстві, який призведе до зменшення кількості конфліктів. Це свідчить про те, що мета обох цих явищ більш-менш однакова. Юристи вважають, що якщо право впливає на життя людей, то воно не може ігнорувати мораль. Якщо існує закон, який суперечить моральним нормам, люди можуть сумніватися, чи слідувати йому, що створюватиме подальші конфлікти в суспільстві.

У відповідь на об'єктивну потребу більш визначеного захисту прав та інтересів особистості, соціуму й держави на певному етапі розвитку людського суспільства виникає право – визнаний державою найважливіший регулятор відносин у суспільстві, найефективніший засіб вирішення неминучих соціальних конфліктів, забезпечення соціального й правового порядку, прав та інтересів людини і громадянина [2].

Аналіз природи права свідчить про присутність у ньому моральної складової, певного ідеалу, якому воно повинно відповідати. Між правом і мораллю існують як спільні, так і відмінні риси. Відмінність полягає, зокрема, і в тому, що моральний закон здійснюється людиною добровільно, а правовий - забезпечується примусом, тобто покликаний подолати спротив окремих суб'єктів суспільства.

Існує дві теорії, які сприяли еволюції права: юридичний позитивізм і теорія природного права [1]:

Згідно з теорією природного права, будь-який очевидно несправедливий закон, який порушує норми моралі, взагалі не є законом. Це означає, що право і мораль глибоко пов'язані між собою. Сам термін "природне право" походить від ідеї, що людська мораль походить від природи і набуває форми правил і норм у суспільстві.

Юридичний позитивізм, з іншого боку, стверджує, що правове тіло існує поза будь-якими нормами моралі. При цьому ця теорія не заперечує впливу моралі на закони. Теорія дотримується думки, що всі закони, правила і норми створені людиною, і, таким чином, виступає за відокремлення законів від моралі.

Дві концепції права та моралі можуть відрізнитися з багатьох причин, але єдине, що їх об'єднує, це те, що вони впливають на те, як ми живемо. І мораль, і право є неоднозначними поняттями без певного змісту. Уявлення про мораль від однієї людини до іншої почали відрізнитися. Це означає, що мораль сама по собі стала суб'єктивною і те, що може бути морально неправильним для одного, може бути морально правильним для іншого.

Коли немає фіксованого стандарту того, що може бути морально правильним, як саме законодавці можуть базувати закони на моралі?

Сучасний світ є свідком зіткнення між правом і мораллю, і існує багато питань, де ці дві концепції не повинні збігатися, а нові закони повинні повністю залежати від існуючої правової бази. Для прийняття законів, які забезпечать справедливість, необхідний прогресивний світогляд, який може не зовсім відповідати моралі.

Зрозуміло, що право і мораль мають давню історію, і вважається, що право перебуває під сильним впливом моралі. Можна також помітити, що правила і норми мають великий вплив на моральні стандарти, які існують у суспільстві. Закон має великий вплив на зміну поглядів людей на речі і повинен використовуватися як правильний інструмент на протипагу моралі. Важливо розуміти, що між цими двома поняттями не повинно бути конкуренції в плані аналізу того, що є більш ефективним для добробуту суспільства, а право і мораль повинні йти пліч-о-пліч для найбільш результативної еволюції правового суспільства.

Література

1. Бурлай Є.В. Дуалізм «природного» та «позитивного» в праві як філософська проблема. *Проблеми філософії права*. 2003. Том 1. С. 83-85
2. Духовно-моральнісні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації", 2020 / ред. О. Г. Романовський. Харків : НТУ "ХПІ", 2020. Вип. 51 (55). С. 99-102.

Напрям 2 Публічно-правовий

Бадак Максим

аспірант Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

Адміністративно-правова сутність права на освіту

Освіта є важливими, соціально-утворюючим фактором, адже впливає на всі сфери буття людини – від формування особи як члена суспільства до забезпечення держави кваліфікованими кадрами.

Крестовська Н.М. зазначає про те, що у юридичній науці сутність права не є однозначним. Адже під цим поняттям розуміється як норми права, що містяться у різних джерелах (нормативно-правових актах, правових прецедентах тощо) так права, що належать конкретним суб'єктам (фізичним та юридичним особам). У першому випадку йдеться про об'єктивне право, у другому — про право суб'єктивне.

Теорія права надає визначення об'єктивному і суб'єктивному праву. Об'єктивне право – система загальнообов'язкових норм, дотримання та виконання яких забезпечуються державою. [4]

Суб'єктивне право – це міра можливої поведінки суб'єкта суспільних відносин, що передбачені нормами об'єктивного права. Суб'єктивне право розуміється як можливості дії конкретного суб'єкта у різних ситуаціях з метою реалізації та задоволення власних інтересів та потреб.

Як зазначає Загородній С.А. однією зі специфічних ознак права на освіту є те, що його носієм може бути лише фізична особа, оскільки в освіті має потребу виключно людина. Він визначає право на освіту як особисте немайнове право, що забезпечує соціальне буття фізичної особи.

Суб'єктивне право на освіту може виникнути у суб'єкта лише за його діяльності та за його волею. Вчиняючи певні активні дії суб'єкт починає набути суб'єктивних прав у сфері освітніх правовідносин та бере на себе обов'язки, які є наслідком таких дій.

Наприклад, при реалізації права на вищу освіту суб'єкт має виконати встановлені нормативно-правовими актами вимоги до зарахування, тобто вчинити певні активні дії. Після чого він набуває правовий статус здобувача вищої освіти та починає реалізовувати своє суб'єктивне право на освіту. Водночас, в нього виникають й обов'язки, які полягають у виконанні вимог освітньої програми, яку здобувач обрав тощо.

Тому, право на освіту в аспекті об'єктивного права – це сукупність норм права, які формально виражені та закріплені у нормативно-правових актах та інших джерелах права, мають неперсоніфікований характер та визначають зміст та форми реалізації права на освіту.

Право на освіту в аспекті суб'єктивного права – це права та обов'язки конкретного суб'єкта, які виникають в нього при реалізації права на освіту та визначають його правовий статус в освітніх правовідносинах.

На території України право на освіту закріплюється і гарантується у низці нормативно-правових актів. В Основному Законі України гарантується право кожного на освіту. Конституція України як нормативно-правовий акт

найвищої юридичної сили, надає можливість існуванню і реалізації освіти на території нашої держави.

На виконання норм Конституції прийнято низку законодавчих і підзаконних актів для регулювання освіти: Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту», «Про позашкільну освіту», а також інших актів законодавства у сфері освіти і науки та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Базовим законом, який визначає сутність права на освіту, а також регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту є Закон України «Про освіту».

Законодавець у преамбулі Закону України «Про освіту» зазначає, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави». [2]

Право на освіту є позитивним правом, адже суб'єкт не може у повному обсязі реалізувати це право без активної участі держави у цьому. Індивід наділений правом на освіту, але для його реалізації держава має створити належну систему освіти, яка буде включати різні рівні освіти, заклади, які надаватимуть освітні послуги тощо. Це все покладає на державу обов'язки, які вона має виконати для того, щоб об'єктивне право на освіту, закріплене у різних законодавчих актах, могло бути реалізовано конкретним суб'єктом. [5]

Держава закріплює свої позитивні обов'язки на рівні закону. Зокрема, в частині 5 статті 5 Закону України «Про освіту» визначається, що «держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина».

Виходячи із вищевикладеного, можемо дійти висновку, що у своєму загальному розумінні право на освіту – це сукупність норм права, а також прав та обов'язків конкретного суб'єкта, які визначають можливості останнього до розвитку та самовизначення як особистості, а також функціонування та сталого розвитку держави.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1875- IV.
2. Про освіту : Закон від 05.09.2017 // Відомості Верховної Ради України. 2145-VIII.
3. Павлюх, О. А., and Н. В. Василенко. Право на освіту: міжнародний та національний вимір (в контексті аналізу міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів). Серія Право. Випуск 24. Том 4. 2014.

4. Поняття, сутність і зміст об'єктивного права. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/tdp-new/info/lection/lec5/tema5_7.html

5. Яфонкіна І. П. Проблеми оцінювання якості освіти в Україні в контексті державної політики / І. П. Яфонкіна // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–2. – С. 239–241

Барсуков Артем

студент 4 курсу відділення «Правознавство» Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу (м. Харків)

Шляхи відновлення довкілля України у воєнний і післявоєнний періоди*

Норми Конституції України і чинного екологічного законодавства відображають осучаснені форми правосвідомості та розуміння проблем правового забезпечення, реалізації й захисту права громадян на безпечне для їх життя та здоров'я навколишнє природне середовище [2].

На підставі ст.50 Конституції України [1] права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням цього права, підняло його на найвищий рівень у системі основних суб'єктивних екологічних прав громадян. В еколого-правовій літературі це право дістало назву «право громадян на екологічну безпеку».

Війна в Україні впливає не лише на продовольчу безпеку та має економічні наслідки для всіх країн. Сьогодні це ще й питання екологічної безпеки та спільного майбутнього. Бо істина, яку не розуміє рф, однак усвідомлює весь світ, дуже проста: будь-який воєнний конфлікт не має локального характеру, коли йдеться про довкілля. Екосистеми не можна розділити умовними кордонами, просто намалювавши їх на карті. Якщо руйнується природна рівновага в одній геолокації, це обов'язково відчує інша.

Вторгнення рф в Україну – це перший за останні 20 років міжнародний конфлікт із такою значною та непоправною шкодою довкіллю. Із перших днів вторгнення росіян ми фіксуємо всю шкоду, яку вони наносять українському довкіллю. Вже можемо говорити про понад 257 випадків екоциду. Сума шкоди українському довкіллю від збройної агресії Росії вже становить понад \$46 млрд., - про це повідомив міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець.

"Основну частину обрахованих збитків на сьогодні становить забруднення повітря – \$27 млрд.[4] Лише за десять місяців внаслідок російського вторгнення в повітря потрапило понад 42 мільйони тонн парникових газів. Цей обсяг можна порівняти із річними викидами Болгарії", - зазначив міністр. Основними причинами викидів стали лісові пожежі та атаки окупантів на об'єкти енергетичної інфраструктури. За даними Держекоінспекції, внаслідок російських обстрілів вже згоріло понад 680 тис. тонн нафти та пального.

* Наукова керівниця – викладачка правових дисциплін Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу Ірина Косміна

Це і підриви складів паливно-мастильних матеріалів, сховищ нафтопродуктів з відповідними наслідками для довкілля. Це і авіаудари по підприємствах, які використовують небезпечні хімічні речовини у виробництві.

Також до екологічних злочинів відносяться пошкодження та руйнування очисних споруд, і вилив стоків у наші водойми та пошкодження ґрунтового покриву, горіння майже третини українських лісів – особливо на територіях природно-заповідного фонду. Повністю вигоріло щонайменше 23,3 тис. га.

Забруднення річок внаслідок російської агресії також може торкнутися і сусідніх країн. Адже ми ділимо великі річки, такі як Дунай, Дністер, Прут, Тиса і Західний Буг з країнами-сусідами: Польщею, Угорщиною, Румунією та Молдовою.

За словами міністра захисту довкілля, війна "отруїла" і значну частину української землі. Шкода, завдана забрудненням ґрунтів, оцінюється у \$18 млрд. Загалом з початку широкомасштабного вторгнення Україна задокументувала майже 2,300 злочинів проти довкілля.

У промові Президента України Володимира Зеленського до парламенту Нової Зеландії говориться про три мільйони гектарів лісів в Україні уражені бойовими діями. Окрім того, станом на зараз 174 тисячі квадратних кілометрів української території забруднені мінами та боєприпасами, що не розірвалися.

"Акваторія Чорного й Азовського морів також забруднена мінами і втратила сотні тисяч живих істот, які загинули внаслідок бойових дій і активності російського військового флоту. Десятки річок забруднені. Сотні вугільних шахт затоплені. Десятки найнебезпечніших підприємств, зокрема хімічних, зруйновані російськими ударами", – додав президент.

Наразі спрогнозувати всі можливі наслідки та назвати остаточну шкоду, завдану довкіллю від агресії РФ, неможливо. Ми фіксуємо всі злочини рашистів та підраховуємо збитки, щоб виставити окупанту рахунок у міжнародному суді.

Перше засідання у Міжнародному Суді ООН вже відбулося в жовтні 2023 року по справі «Україна проти Росії. Справа щодо Конвенції про геноцид».

Реальний стан здорового навколишнього природного середовища характеризується здебільшого екологічними і соціально-медичними показниками, тобто сукупністю природних і соціально-природних факторів, які виключають настання будь-яких генетичних, психологічних, психічних, фізіологічних, патологічних та інших афектів у конкретних природно-соціальних умовах та у процесі життя людини [2].

Такий підхід відповідає принципу, згідно з яким зазначене право тісно пов'язане з забезпеченням здоров'я і життя людини, які, як і сама людина, її честь, гідність, недоторканність та безпека, визнаються у нашій державі найвищою соціальною цінністю [1].

Судячи з вищенаведеного, одне можна сказати точно - відновлення потребуватиме десятків років, але наразі Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України долучилося до створення плану післявоєнного відновлення України.

Залученість усіх стейкхолдерів дає можливість розглядати питання комплексно, враховувати різні інтереси та позиції для формування спільного бачення «зеленого» відновлення України.

З метою комплексного на системного формування пріоритетних напрямків відновлення країни, ПАЕУ (професійна асоціація екологів України) надає пропозиції, щодо всіх вкрай важливих законопроектів, спрямованих на імплементацію й апроксимацію всіх природоохоронних довіклєвих директив, в яких має бути:

1) відображений прагматичний підхід щодо переходу на нові екологічні норми

2) прозорі механізми реалізації

4) прогнозованість реформ для всіх суб'єктів взаємодії.

Із зазначених проєктів альтернативний проєкт № 6004-1 більше за інші відповідає вказаним критерієм, оскільки передбачає:

- СПІЛЬНІ дії як держави щодо створення необхідних умов для впровадження найкращих доступних технологій, так і суб'єктів господарювання щодо виконання цих умов

- СПІЛЬНИЙ ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД впровадження як для держави, так і для бізнесу з прив'язкою, у т.ч. до економічних показників і можливостей держави.

Європейська Бізнес Асоціація також продовжує співпрацювати з владою з метою вироблення конструктивних пропозицій, які допоможуть не лише зберегти економічну діяльність в Україні, але й сприяти її відбудові з дотриманням усіх природоохоронних вимог.

Таким чином ми зможемо досягти мети національної екологічної політики, а саме стабілізації і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем.

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами від 8 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141; 2005. – № 2. – Ст. 44.

2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. із наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

3. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки / У кн.: Екологічне право: Особлива частина: Повний акад. курс / За ред. В.І. Андрейцева. - К., 2001. - С. 10-112.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. N 326, м. Київ "Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації" URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP220326?an=1>

Безкостенко Артур

студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Європейські кримінально-правові стандарти охорони конфіденційної інформації*

Сучасний інститут кримінально-правової охорони приватного життя за законодавством України формується під впливом міжнародного законодавства та досвіду кримінального законодавства європейських країн, які мають довголітню традицію охорони цього права. Сьогодні право особи на недоторканність її приватних інтересів визнається і гарантується міжнародно правовими та регіональними (зокрема європейськими) нормативними актами. Оскільки міжнародне право до XX століття не визнавало міжнародної правосуб'єктності індивіда, то до цього часу охорона приватних інтересів здійснювалася на національному рівні [6, с. 137-142].

Серед міжнародних актів, спрямованих на охорону приватного життя, в першу чергу, слід відмітити Загальну декларацію прав людини 1948 р. [7, с.39], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [7, с. 53], Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [7, с. 539].

Особливу роль в захисті права людини на приватне життя відіграє прецедентне право ЄСПЛ. Як зазначають дослідники, виходячи із аналізу прецедентів ЄСПЛ, вважається, що дати однозначну і універсальну дефініцію приватного життя, практично неможливо і тому надається перевага судовим прецедентам, в яких дається тлумачення окремих компонентів цього складного і багатопланового феномена [2, с. 527-607; 3, с. 347-427].

Право ЄС – унікальний правовий феномен, який представляє собою специфічний правопорядок, правову систему, що склалася на стику міжнародного права і внутрішньодержавного права держав-учасниць ЄС, яка наділена самостійними джерелами і принципами, до яких належить принцип верховенства права ЄС, а також принцип прямої дії права ЄС [4, с. 835-836].

Звернення до досвіду зарубіжної законотворчості дозволяє представити національну правову систему у співвідношенні з правовими системами інших держав, дозволяє, як писав Марк Ансель, краще пізнати право своєї країни, бо специфічні риси цього права особливо чітко виявляються в порівнянні з іншими системами [1, с. 36-87].

Кримінальний закон Латвійської Республіки (далі – КЗ Латвії) був прийнятий Сеймом 17 червня 1998 р. і набув чинності з 1 квітня 1999 р. [11]. У КЗ Латвії немає окремої глави, присвяченої охороні права на недоторканність приватного життя. Відповідні норми містяться в главі XIV КЗ Латвії «Злочинні діяння проти основних прав і свобод людини», а саме: «Порушення недоторканності житла» (ст. 143), «Порушення таємниці

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

кореспонденції та іншої інформації» (ст. 144) і «Розголошення чужої таємниці» (ст. 145).

Кримінальний Кодекс Республіки Болгарії 1968 р. (далі – КК Болгарії) [10] ознаменував повну кодифікацію кримінального права, що, на відміну від досвіду законодавства і практики більшості європейських держав, унеможливило прийняття в майбутньому додаткових кримінальних законів поза КК. Особливістю кримінального законодавства Болгарії є те, що в ньому передбачена відповідальність лише за злочини, а не за проступки

Суб'єктом кримінальної відповідальності у складі, передбаченому у диспозиції ч. 2 ст.145 КК Болгарії, виступає загальний суб'єкт, тоді як вітчизняний законодавець передбачає відповідальність як загального суб'єкта (ч.1), так і спеціального суб'єкта – службової особи або працівника медичного закладу, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі по службі чи по роботі (ч. 2 ст. 145).

Ст. VI (1) Конституції Угорщини від 18 квітня 2011 р., яка набрала чинності з 1 січня 2012 р., закріплює право кожного на повагу до його приватного і сімейного життя, житла, контактів (спілкування) і позитивної репутації [5].

Досвід кримінального законодавства Польщі відрізняється специфічним підходом до побудови Особливої частини КК Польщі. У ньому міститься спеціальна глава про злочини проти охорони інформації (гл. XXXIII), в основу якої покладено єдиний предмет, а не об'єкт злочинів, які у неї входять [11].

Ст. 199 КК Іспанії встановлює кримінальну відповідальність за розкриття чужих таємних відомостей, про які суб'єкт дізнався в силу свого посадового становища або трудових відносин. Розкриття секретів інших осіб, якщо професійним обов'язком суб'єкта є їхня охорона, є більш суспільно небезпечним діянням

КК Франції приділяє охороні недоторканності приватного життя велику увагу. Відповідні злочини містяться у Главі 6 «Посягання на особистість» розділу II Книги 2 «Про злочини і провини проти людини», яка складається з семи відділів. Відділ I «Про посягання на приватне життя» безпосередньо присвячений охороні приватного життя (статті 226-1 –226-7).

Специфіка кримінального законодавства Федеративної Республіки Німеччини (далі – ФРН) полягає в тому, що воно, так само, як і законодавство Франції не повністю кодифіковане. Його джерелами є Конституція, Кримінальний кодекс ФРН (далі – КК ФРН) від 15 травня 1871 р. в редакції від 13 листопада 1998 р. [13],

З точки зору німецьких правників, об'єднання всіх злочинів проти конституційних прав і свобод людини і громадянина у самостійний розділ Особливої частини КК ФРН не видається можливим, тому що це призвело б до порушення системи Особливої частини, оскільки не враховувало б специфіку 75 правоохоронюваного блага, що виступає критерієм систематизації Особливої частини КК ФРН [8, с. 17].

Фахівці-криміналісти наголошують, що особливою рисою німецького законодавства є приділення великої уваги спеціальному суб'єктові посягання на недоторканність приватного життя [12, с. 7].

Отже, вивчення кримінального законодавства зарубіжних держав, зокрема кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, дозволяє виявити позитивний правотворчий досвід, накопичений іншими державами, який може бути врахований у процесі подальшого вдосконалення кримінального законодавства України у сфері охорони приватного життя.

Література

1. Ансель М. Методологические проблемы сравнительного права / М. Ансель // Очерки сравнительного права: [сборник]; сост., перевод и вступ. статья д. ю. н. В. А. Туманова. – М.: Прогресс, 1981. – 401 с.

2. Де Сальвиа М. Прецеденты Европейского Суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. / Де Сальвиа М. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 1072 с.

3. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / ред. О. Л. Жуковська; Спілка адвокатів України; Рада Європи; Міжнар. центр з юрид. захисту прав людини. – К. ВІПОЛ, 2004. – 960 с.

4. Кашкин С. Ю., Калиниченко П. А. Право Европейского Союза // Глобалистика. Энциклопедия / С. Ю. Кашкин, П. А. Калиниченко – М.: Радуга, Диалог, 2003. – 1328 с.

5. Конституція (Основний Закон) Угорщини від 25 квітня 2011 р. [Електорний ресурс] – Режим доступу: <http://nemzetikonyvtar.kormany.hu>

6. Международное публичное право / Учеб. / Л. П. Ануфриева, Д. К. Бекашев, К. А. Бекашев, В. В. Устинов [и др.]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 784 с.

7. Международные акты о правах человека. Сборник документов / Сост. и вступ. ст.: Карташкин В. А., Лукашева Е. А. – М.: Норма-Инфра – М, 1998. – 784 с.

8. Серебренникова А. В. Уголовно-правовое обеспечение конституционных прав и свобод человека и гражданина по законодательству Российской Федерации и Германии: автореф. дисс. ... д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.08 / А. В. Серебренникова – М.: Московский государственный ун-т, 2008. – 40 с

9. Уголовный кодекс Латвийской Республики / [науч. ред. и вступ. ст. А. И. Лукашова, Э. А. Саркисовой; пер. с лат. А. И. Лукашова]. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 313 с.

10. Уголовный кодекс Республики Болгария: научное издание / [науч. ред. А. И. Лукашова; Пер. с болг. Д. В. Милушева и др.; Вступ. ст. И. И. Айдарова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 296 с.

11. Уголовный кодекс Республики Польша / [науч. ред. канд. юрид. наук, доц. А. И. Лукашов, докт. юрид. наук, проф. Н. Ф. Кузнецова; вступ. статья канд. юрид. наук, доц. А. И. Лукашова, канд. юрид. наук, проф. Э. А. Саркисовой; перевод с польского Д. А. Барилевич — СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 234 с.

12. Уголовное право Федеративной Республики Германии /Пер. с нем. канд. юрид. наук А. В. Серебренниковой. Отв. ред. авт. вступ. ст. И.Д.Козочкин. М.: ИКД Зерцало – М, 2001. – 202 с.

13. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия: текст и научно-практич. комментарий. – М. : Проспект, 2010. – 280 с.

Білоус Валерія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Правова природа штрафу*

Зміст правообмежень. Штраф, як, утім, і практично всі інші види покарань, пов'язаний із цілим комплексом правообмежень для засудженого. Проте, у цього виду покарання, як не у багатьох інших, дуже чітко проявляється його головне правообмеження. Таким у штрафу є обмеження права власності на якусь суму грошей, що законно належать засудженому. Звичайно, таке обмеження права власності найчастіше

пов'язане з обмеженням засудженого і в інших правах: від права на достатній життєвий рівень (ст. 48 Конституції) до права на заняття підприємницькою діяльністю (ст. 42 Конституції), права на освіту (ст. 53 Конституції) і деяких інших прав, реалізація яких виявиться вельми ускладненою, а то й зовсім неможливою без тієї суми грошей, яку засуджений сплатив державі як штраф. як штраф. Однак такі правообмеження є похідними і, до того ж, необов'язково можуть виникнути в разі застосування штрафу. Основним же і неминучим правообмеженням цього виду покарання є саме обмеження права власності, причому не на будь-які об'єкти такого права, а лише на такий специфічний його об'єкт, як гроші (ст. 177, 179, 192 ЦК).

Поняття штрафу. Цей вид покарання є одним із декількох, поняття якого визначено безпосередньо в законі. В відповідно до ч. 1 ст. 53 КК "штраф - це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і в межах, установлених в Особливій частині цього Кодексу". Українські криміналісти, в цілому, погоджуються з таким визначенням. Лише тільки В. А. Попрас, намагаючись пов'язати законодавче визначення штрафу із загальним поняттям покарання, визначає штраф як примусовий захід, що застосовується за вироком суду до особи, яка визнана винною у скоєнні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні її права власності на певну суму грошових коштів.[1. с. 20]

Нинішнє законодавче поняття штрафу цілком відповідає потребам практики законотворчості та правозастосування, а тому може бути збережене і на майбутнє. Так чи інакше, але штраф дійсно являє собою якусь грошову суму, що стягується з особи, яка вчинила злочин, у дохід державного бюджету. У цьому сутність штрафу і його відмінність від інших

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

видів покарання. Усі інші ознаки, які можуть привноситися в його поняття (як у легальному, так і в доктринальному визначенні), мало додають до його розуміння, оскільки або повторюють ознаки поняття покарання (наприклад: встановлено у КК, призначається судом), або вказують на властивості, рівною мірою притаманні будь-якому основному покаранню. Певною мірою притаманні будь-якому основному покаранню. Зокрема, будь-яке з них, за загальним правилом, призначається лише у випадках і в межах, встановлених у санкції статті Особливої частини КК.

Щоправда, і держава не повинна мати матеріальної зацікавленості від кримінальних покарань. Тому, на наш погляд, більш справедливим було б стягнення штрафів а користь спеціально заснованого фонду, кошти якого потім спрямовувалися б на відшкодування шкоди, заподіяної злочином, у тих випадках, коли таку шкоду зобов'язана відшкодувати держава (ст. 1177 ЦК).

Розмір штрафу. Сучасне кримінальне законодавство України за прикладом кримінальних законів багатьох європейських держав, відмовилося від обчислення розмірів штрафу в твердих грошових сумах і визначає його в умовних одиницях - неоподатковуваних податком мінімумах доходів громадян (далі - ННМДГ). Періодично українськими вченими висловлюються пропозиції про перехід на обчислення штрафу в інших одиницях, як-то: безпосередньо в національній валюті, у національній валюті або в розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період від одного місяця до п'яти років, у національній валюті або в умовній (фінансовій) розрахунковій одиниці, у спеціально передбачених у КК розрахункових одиницях. Відповідно до ч. 2 ст. 53 КК розмір штрафу встановлюється у межах від тридцяти до однієї тисячі ННМДГ, якщо тільки у статтях Особливої частини не передбачено вищий розмір штрафу. Таким чином, штраф є єдиним із покарань, розмір якого визначається у статті Загальної частини КК з допущенням можливості його недотримання у статтях Особливої частини.

Коло осіб, до яких застосовується штраф. За загальним визнанням українських криміналістів штраф є загальним (універсальним) видом покарання, тобто "покаранням, застосування якого не обмежене в законі ні колом суб'єктів, ні характером вчиненого злочину". Принципово погоджуючись із таким твердженням, слід, однак, згадати про ч. 1 ст. 99 КК, відповідно до якої до неповнолітніх штраф застосовується лише в тих випадках, коли вони мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернено стягнення. Таким чином, загальне коло суб'єктів, до яких може бути застосовано штраф, має один виняток - з нього виведено неповнолітніх, які не мають самостійного доходу, власних коштів

або майна, на яке може бути звернено стягнення. Реалії поточного моменту свідчать про те, що кількість таких неповнолітніх, до яких не може бути застосовано штраф, є досить значне. [6. с. 57]

Висновок. Наприкінці, хочу підкреслити, що штраф є важливим інструментом в сфері правопорядку та регулювання поведінки суб'єктів права. Його правова природа полягає у функції покарання за порушення закону, а також у можливості впливу на економічну поведінку осіб і підприємств. Штрафні санкції сприяють забезпеченню виконання правових

норм, змушуючи суб'єкти додержуватися закону та відшкодовувати можливі збитки суспільству. Однак важливо також враховувати справедливість та пропорційність застосування штрафів, щоб уникнути надмірного тиску на громадян і бізнес-структури.

Література

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Прийнятий 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461
4. Баулін Ю. Кримінальне право України як публічна галузь права // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 2. – С. 83–85.
5. Попрас В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – 20 с.
6. Шаповалова О. А. Штраф як вид покарання за злочини у сфері господарської діяльності // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. праць. Вип. 11. – Х.: Кроссрод, 2006. – С. 56–61.

Герасимова Катерина

студентка 2 курсу 3 групи юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Розгляд відповідності конфіскації майна міжнародним стандартам прав людини*

Конфіскація майна є одним із заходів кримінально-правового характеру, який застосовується до осіб, винних у вчиненні кримінальних правопорушень. Вона полягає у безоплатному примусовому вилученні у власника майна, яке використовувалося або було призначене для використання у вчиненні кримінального правопорушення, або було набуто на доходи від вчинення такого правопорушення [2].

Конфіскація майна є важливим інструментом боротьби зі злочинністю, оскільки вона дозволяє відібрати у злочинців засоби для подальшої злочинної діяльності. Однак, у деяких аспектах конфіскація майна може також порушувати права людини, зокрема право на власність. Саме тому важливим питанням є оцінка відповідності конфіскації майна міжнародним стандартам прав людини.

Міжнародні стандарти прав людини ґрунтуються на таких широко визнаних принципах, як: повага до суверенітету кожної держави; недопущення втручання в її внутрішні справи; захист самовизначення народів і націй; рівність всіх осіб і запобігання дискримінації; забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок; забезпечення прав людини,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

навіть під час збройних конфліктів, та покарання за порушення прав людини [1].

На перший погляд можна зробити висновок, що конфіскація майна порушує право на власність, адже право власності – це право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону з власної волі, незалежно від волі інших осіб. А втручання у власність і примусове вилучення майна в особи – є прикладом зазіхання на порушення її права власності.

Конфіскація майна не відповідає міжнародним стандартам прав людини в таких випадках: коли майно було набуто законним шляхом, незалежно від того, чи було воно використане для вчинення кримінального правопорушення; коли майно є необхідним для забезпечення основних потреб особи, наприклад, житло або засоби існування.

Однак, це питання є досить неоднозначним і в деяких випадках конфіскація майна є допустимою мірою додаткового покарання у відповідності міжнародним стандартам прав людини. Конфіскацію майна вважають законним методом покарання, адже процес її набуття може не порушувати права особи на власність.

Наприклад, Конфіскація майна може бути виправданою у таких випадках: коли майно було використано або було призначене для використання у вчиненні кримінального правопорушення; коли майно було набуто на доходи від вчинення кримінального правопорушення; коли майно є предметом злочинної діяльності, наприклад, наркотики або зброя. У цих випадках конфіскація майна є необхідним заходом для захисту суспільства від злочинності. Вона також є пропорційною, оскільки спрямована на досягнення легітимної мети - запобігання злочинності.

Пропозиції щодо вдосконалення законодавства України із питання конфіскації майна полягають в наступних аспектах: законодавство України про конфіскацію майна слід привести у відповідність з міжнародними стандартами прав людини. Зокрема, слід уточнити, що конфіскація майна може застосовуватися лише у виняткових випадках, коли вона є необхідною та пропорційною для досягнення легітимної мети. Також слід забезпечити дотримання принципу законності, обґрунтованості та справедливості при конфіскації майна. Ці пропозиції спрямовані на забезпечення захисту прав людини під час конфіскації майна.

Отже, конфіскація майна є законним заходом кримінально-правового характеру, який не порушує права людини на власність, якщо вона застосовується у відповідності з міжнародними стандартами прав людини.

Міжнародні стандарти прав людини вимагають, щоб конфіскація майна застосовувалася лише у виняткових випадках, коли вона є необхідною та пропорційною для досягнення легітимної мети.

Конфіскація майна повинна бути законною, обґрунтованою та справедливою.

Література

1. Жебровська, К. А; Рябошапченко А. О. International legal standards of human rights: general principles – [Електронний ресурс] – <https://hdl.handle.net/11300/15655>

2. Кримінальний Кодекс України. Стаття 59 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 1689-VII від 07.10.2014 – [Електронний ресурс] – https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_statnya_59/

Дере Ясін

магістр 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Управління сільськими територіями як суспільний процес*

З часів здобуття незалежності України, на селі докорінно змінилися відносини власності, форми господарювання, поширилися альтернативні види діяльності (сільський туризм), розширилися функції та права органів місцевого самоврядування, сільських громад, суспільних організацій. Натомість, необхідного ефекту це не дало. Наша держава постала перед викликами у сільській місцевості, такими як: проблеми зайнятості та безробіття, бідності, відтворення сільського населення в цілому. У відповідності до глобальних тенденцій сучасного соціально-економічного розвитку сільський спосіб життя стає менш престижним, неухильно скорочується кількість сіл, сільських жителів. Вказані процеси потребують постійного державного регулювання, розробки нових підходів щодо організації сільських територій, вдосконалення управління ними.

З початку повномасштабного вторгнення, ситуація в сільській місцевості стала критичною. Розпочалася масштабна міграція населення, багато селищ було зруйновано і значна територія нашої держави залишається під окупацією.

Дослідженню питань управління та розвитку сільських територій займалися такі вчені як В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, О.Д. Гудзинський, А.С. Даниленко, О.Ю. Єрмаков, С.М. Кваша, О.І. Павлов, В.В. Юрчишин тощо.

Як вказано у Концепції розвитку сільських територій, основними причинами погіршення соціально-економічного та екологічного стану сільських територій є:

- відсутність цілісної послідовної державної політики, спрямованої на комплексний розвиток сільських територій, в основі якої закладені потреби територіальних громад села, селища;
- недостатність обсягів державної фінансової підтримки існуючих програм, спрямованих на сільський розвиток;
- низький рівень забезпечення сільського населення соціальними та економічними послугами на селі;
- нерівномірність забезпечення центрами первинної медичної (медико-санітарної) допомоги, низький рівень якості та доступності первинної медичної допомоги;
- неврахування екологічних вимог у виробничих процесах, що відбуваються на селі тощо [1]

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Олена Гафурова

На нашу думку, одним з основних причин нераціонального управління сільськими територіями є відсутність цілісної державної політики держави.

Відзначимо, що підсистему управління та організації сільських територій формують: сільські та селищні ради, сільські громади, органи управління об'єктів виробничо- та соціально-економічної діяльності, представництва громадських суспільно-економічних, соціальних та екологічних організацій, асоціацій, фондів. Центрами організації сільських територій виступають села та селища (з розміщеними в них сільськими та селищними радами), населені пункти, які їм підпорядковуються, окремі фермерські поселення. Безпосередній управлінський вплив на розвиток сільських територій здійснюють районні та обласні органи місцевого самоврядування та в загальнодержавному масштабі – органи державної влади. [2]

Негативними чинниками може виступати корупція, яка пригальмовує ефективне управління сільськими територіями. Нажаль, корупційна складова у сільській місцевості є розповсюдженим явищем на території нашої держави. Так, за даними аналітичного порталу : «Чиновники місцевого самоврядування вчинили 49 корупційних злочинів: 16 пов'язані з розтратою або присвоєнням майна, 14 – з отриманням хабарів, 13 – із зловживанням службовим становищем, 6 – із зловживанням впливом. (Дані надані за 2020 рік)» [3]

В управлінні сільських територій треба враховувати, що досягнення високого рівня життя населення є основною метою економічного розвитку сільських територій. Рівень життя справляє суттєвий вплив на формування економічних інтересів сільських територій, оскільки те, чого вони хочуть досягти, напевно базується на їх поточному становищі. Нарешті, рівень життя населення сільських територій є важливим чинником реалізації їх економічних інтересів: очевидно, що заходи, які вимагатимуть режиму економії, по-різному сприйматимуться населенням сільських територій з різним рівнем добробуту [4].

На нашу думку, задля ефективного управління сільськими територіями, необхідно залучати людей (сільських жителів), які використовуючи власний досвід проживання на селі, могли залучатись для вирішення соціально важливих питань. Це б цілком відповідало положенню. ст. 5 Конституції України, де зазначено, що «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.» [5]

Тому, ефективне управління сільськими територіями повинне враховувати такі важливі аспекти :

Участь громади. Управління сільськими територіями повинно бути засноване на участі та співпраці між місцевими громадами, владою та іншими зацікавленими сторонами. Громадська участь може включати в себе збори громадян, публічні слухання, консультації та інші форми взаємодії.

Стале використання ресурсів: Управління сільськими територіями передбачає раціональне використання природних ресурсів, таких як ґрунти, вода, ліси та інші природні багатства. Це означає збереження ґрунтів, використання сучасних методів сільського господарювання та розвиток екологічно чистих технологій.

Економічний розвиток: Управління повинно сприяти економічному розвитку сільських територій. Це може включати в себе розвиток сільського господарства, туризму, малого бізнесу та інших економічних секторів, що сприяють зростанню доходів мешканців.

Соціальна справедливість: Управління повинно бути справедливим та рівноправним для всіх членів громади. Це включає в себе забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг.

Таким чином, необхідно приділяти значну увагу раціональному управлінню сільськими територіями, у першу чергу сформовуючи послідовну державну політику. При виділенні фінансів із державного бюджету на розвиток села, необхідно приділяти увагу боротьбі із корупцією, усі закупівлі на місцевому рівні повинні бути прозорими для громадськості.

Література

1. Розпорядження КМУ від 23 вересня 2015 року №995-р «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#n8>
2. Сиявська І.М. Управління сільськими територіями та підвищення його соціально-економічної ефективності. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/262.pdf>
3. Корупція у цифрах: як змінюється кількість покараних, оцінка українців і місце у рейтингах. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/23/infografika/suspilstvo/korupczija-cyfrax-yak-zminyuyetsya-kilkist-pokaranyx-oczinka-ukrayincziv-misce-rejtynhax>
4. Морозюк Н.В. Особливості розвитку системи управління селом на територіях з низькою щільністю населення / Морозюк Н.В., Терещенко В.К. // Науковий вісник НУБіПУ. - 2009.-Вип. 142.- Частина 2. – С. 255-259.
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

Занько Вікторія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Відповідальність за перевищення меж необхідної оборони*

Розглядаючи питання про кваліфікацію дій щодо відсутності чи наявності стану необхідної оборони, перевищення її меж, суди зауважують, що у «кожному конкретному випадку, враховуючи конкретні обставини справи, слід здійснити порівняльний аналіз та оцінити наявність чи відсутність акту суспільно небезпечного посягання й акту захисту, встановити їх співвідношення, відповідність чи невідповідність захисту небезпечності посягання» [1].

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

При кваліфікації перевищення меж необхідної оборони слід встановити, що особа, яка обороняється, перебуваючи в стані необхідної оборони, порушила вимоги щодо її співрозмірності, а саме довести, що:

а) заподіяно тяжку шкоду (смерть або тяжкі тілесні ушкодження);

б) ця шкода явно не відповідає небезпечності посягання і обстановці захисту;

в) ця шкода спричинена умисно (ч. 3 ст. 36 КК) [4].

Також, можна вирізнити два види ексцесу оборони. Перший вид такого ексцесу (перевищення меж допустимої шкоди) наявний там, де під час захисту від посягання відносно невеликої суспільної небезпечності (наприклад, у разі припинення порушень громадського порядку, непокори або опору представникові влади й інших подібних посягань) особа, яка захищалася, умисно заподіює тому, хто посягає, смерть або завдає йому тяжких тілесних ушкоджень. У цьому разі заподіяна тому, хто посягає, тяжка шкода явно не відповідає небезпечності посягання.

Другий вид ексцесу (перевищення меж достатньої шкоди) передбачає, що особа, яка захищається, усвідомлюючи свою очевидну перевагу над особою, яка посягає, умисно, без необхідності позбавляє її життя або завдає тяжких тілесних ушкоджень, тобто заподіює тяжку шкоду, явно більшу, ніж вона достатня в сприятливій обстановці захисту, що склалася для того, хто захищається. Верховний Суд України вважає за необхідне з'ясовувати, чи мав той, хто захищався, реальну можливість ефективно відвернути посягання іншими засобами, із заподіянням меншої шкоди [3, с. 115].

Згідно із законом, ексцес оборони можливий там, де заподіяна тому, хто посягає, тяжка шкода (смерть або тяжкі тілесні ушкодження) явно не відповідала або небезпечності посягання, або обстановці захисту. Явність такої невідповідності означає, що заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди повинно перебувати в очевидній, різкій невідповідності або з небезпекою вчиненого посягання, або з обстановкою захисту, що склалася для того, хто захищається. Водночас особа, яка захищається, повинна усвідомлювати явну невідповідність тяжкої шкоди, яку вона заподіює тому, хто посягає. Вирішальним тут є суб'єктивне ставлення особи, яка захищається, до заподіяної шкоди. Звідси також впливає, що про перевищення меж необхідної оборони може йтися лише за наявності умислу [2, с. 150]

Водночас слід пам'ятати, що в окремих випадках особа, що обороняється, не може об'єктивно оцінити небезпечність посягання внаслідок сильного душевного хвилювання. Так, відповідно до ч. 4 ст. 36 КК особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання, викликане суспільно небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту.

Кваліфікація перевищення меж необхідної оборони здійснюється за ст. 118 або ст. 124 КК.

Водночас доцільно звернути увагу, що відповідно до ч. 5 ст. 36 КК не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло

чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає [4].

Отже, перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність за спеціальними кримінально-правовими нормами. Умисне вбивство в разі перевищення меж необхідної оборони кваліфікують за ст. 118 КК України, а умисне тяжке тілесне ушкодження за таких самих обставин – за ст. 124 КК України.

Література

1. Вирок Ярмолинецького районного суду Хмельницької області від від 27 липня 2016 р. Справа № 672/1668/15-к. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/59267095> (дата звернення: 03.11.2023).
2. Кримінальне право України: Загальна та особлива частини: навч. посіб. Т. О. Гончар, Є. Л. Стрельцов. Харків : Одиссей, 2016. 240 с
3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник М.І. Бажанов , Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В. Я. Тація. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 496 с
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131

Іванець Ірина

магістрантка 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Деякі проблеми правового регулювання сільського розвитку*

Нині особливої актуальності набуває проблема сільського розвитку, оскільки відбувається занепад сільських територій, соціальної та виробничої інфраструктури, тому проживаючи в сільській місцевості людина не відчуває себе соціально захищеною, що врешті-решт призводить до зменшення кількості сільського населення. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій [6].

На даний час однозначного визначення поняття «сільський розвиток» немає, українські науковці трактують його по різному, зазвичай поряд із поняттям «розвиток сільських територій» та «розвиток сільської місцевості». Проте, спроба дати офіційне визначення терміну «сільський розвиток» висвітлено у проєкті Закону України «Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» [7] в якому зазначено,

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Олена Гафурова

що сільський розвиток – це процес, при якому покращення якості життя та економічного благополуччя населення, що проживає у сільській місцевості, є взаємопов'язаними та взаємозалежними.

У Концепції розвитку сільських територій, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р, поняття «сільський розвиток» вживається поряд із терміном «розвиток сільських територій». Метою даної Концепції є створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сільського розвитку шляхом досягнення гарантованих соціальних стандартів і покращення умов проживання сільського населення, охорони навколишнього природного середовища, збереження та відновлення природних ресурсів у сільській місцевості, збереження сільського населення як носія української ідентичності, культури і духовності, приведення законодавства у сфері сільського розвитку у відповідність із стандартами ЄС [5].

Щодо поняття «сільські території» В. М. Єрмоленко визначив, «сільські території» — це просторово-географічне середовище проживання і виробничої діяльності населення, яке у переважній більшості займається сільськогосподарським виробництвом, організоване переважно у межах окремого сільського населеного пункту з територіальним органом управління на рівні сільської ради, а також середовище розміщення виробничих й рекреаційних ресурсів, необхідних для життєдіяльності селян та сільськогосподарської діяльності на цій території [4].

На основі аналізу тенденцій та особливостей функціонування сільських територій України встановлено, що основними проблемами їх розвитку є: соціально-демографічні, інфраструктурні, економічні, екологічні, інституціональні. Наявність вищенаведених проблем в Україні, потребує дієвих механізмів створення сприятливих умов для комплексного сільського розвитку, високоефективного конкурентоспроможного як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку аграрного сектору, розв'язання соціальних проблем села, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності [2, с. 114].

Однією із складових сільського розвитку, є соціальний розвиток села, що сприяє поліпшенню якості життя селян, посиленню їх соціальної захищеності і виступає необхідною умовою розвитку підприємницької діяльності в сільській місцевості. Світовий та вітчизняний досвід засвідчують, що розвиток соціальної сфери села є одним із основних чинників стабілізації соціально-економічних відносин, створення умов для сталого економічного зростання [1, с. 491]. Доцільно відмітити, що інститут соціального розвитку села, має комплексний характер, він проявляється, по-перше, у наявності комплексу норм, які регулюють неоднорідні та відносно самостійні суспільні відносини; по-друге, цей комплекс складається не тільки з аграрно-правових норм, а й норм інших галузей права, що відбивають специфіку соціальної сфери села [3, с. 278].

В сучасних умовах повномасштабної війни забезпечення сільського розвитку, особливо його соціальної та екологічної складової, є практично неможливим. З найбільшими проблемами стикаються мешканці зон бойових дій і прифронтових територій, де відбувається руйнування житла та

соціальної / комунальної інфраструктури, засмічення земель відходами війни, знищення об'єктів природно-заповідного фонду тощо.

Післявоєнне відновлення України є неможливим без прийняття відповідної державної програми відродження сільських територій, в якій мають бути встановлені певні заходи, спрямовані на покращення рівня життя сільського населення та створення умов для подальшого забезпечення сільського розвитку в Україні.

Література

1. Аграрне право України: підручник за заг. ред. В. М. Єрмоленка. К.: Юрінком Інтер, 2010. 608 с.

2. Венгерська Н. С. Сільський розвиток України в умовах євроінтеграції: проблеми та перспективи. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2015. № 4. С. 113-118.

3. Гафурова О. В. Теоретико-правові підходи до визначення інституту соціального розвитку села. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 277-281.

4. Єрмоленко В. М. Особливості формування категорії «сталий розвиток сільських територій». URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/7490/1/10evm.pdf>

5. Концепція розвитку сільських територій: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>

6. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18 жовтня 2005 року № 2982-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>

7. Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: проект Закону України від 4 жовтня 2018 року № 9162. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64742

Іванова Анастасія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Білгород-Дністровського економіко-правового
фахового коледжу Полтавського університету
економіки і торгівлі (м. Білгород-Дністровський)

Реєстрація домашніх тварин

Домашні тварини відіграють важливу роль в житті суспільства, забезпечуючи компанію, радість і вірного товариша. Однак, не дивлячись на позитивний вплив домашніх тварин на наше життя, існує ряд серйозних проблем, пов'язаних з їхнім утриманням та контролем. Однією з найактуальніших аспектів в цьому контексті є відсутність єдиної державної системи реєстрації та ідентифікації домашніх тварин.

Наразі більшість людей котрі мають домашніх улюбленців стикаються з проблемами, пов'язаними з незабезпеченістю відповідального утримання та контролю за тваринами, що призводить до низки негативних наслідків. Зростаючий обсяг тваринного населення і відсутність систематичного підходу до їхнього реєстрування призводять до важливих проблем, таких як втрати тварин, їхнє незаконне вивезення, відсутність контролю за їхнім

здоров'ям та розмноженню. Безсистемний підхід до цих питань призводить до порушень у сфері тваринництва та загроз для здоров'я та безпеки громадян.

Враховуючи вище сказане, стає очевидним, що необхідно створити ефективну та централізовану систему реєстрації та ідентифікації домашніх тварин. Така система має за мету не лише впорядкувати утримання тварин, але і забезпечити їхню безпеку, здоров'я та враховувати інтереси як їхніх власників, так і суспільства в цілому. У цьому контексті важливо визначити принципи, на яких базуватиметься система, і врахувати найкращі практики та досвід інших країн, де подібні системи вже успішно функціонують.

У листопаді 2023 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову, яка передбачає створення Єдиного державного реєстру домашніх тварин – собак та котів. Це є експериментальний проєкт з проведення ідентифікації та/або реєстрації домашніх тварин реалізація якого, буде здійснена протягом двох починаючи з 10 листопада 2023 року з метою одержання оперативної і достовірної інформації про домашніх тварин, здійснення контролю за їх чисельністю та розмноженням, вакцинацію проти сказу для забезпечення ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя [1].

Реєстр домашніх тварин – це єдина міська мережа для реєстрації вашого улюбленця та зберігання всієї важливої інформації щодо нього, а також зручний інструмент, щоб повернути загублену тварину власнику та знайти свою [2].

У вказаному реєстрі будуть міститися дані про: кількість тварин та їхнє місце перебування; опис тварин; наявність у них вакцинації та стерилізації; їхні ідентифікаційні дані; ветеринарний паспорт; власника/утримувача.

Також, після наповнення Реєстру та повноцінного запуску, дані, які в ньому будуть, стануть основою для запуску цифрового ветеринарного паспорта в Дії, що дасть змогу зберігати важливу інформацію про домашнього улюбленця в смартфоні замість паперових документів. Це є великим кроком для поліпшення в нашій країні культури мати домашніх тварин та слідкувати за їхніми документами.

Зараз у всьому світі на працює платформа Animal ID, на якому зареєстровано близько 200 000 власників домашніх тварин й 360 000 їх улюбленців [3].

В Україні реєстрація домашніх тварин тільки починає набирати оберти. Реєстрація тварин дозволить, по-перше, швидко перевірити право власності щодо тварин. Це важливо в разі загублення або крадіжки тварини, оскільки реєстр стане одним з джерел доказів і допоможе у відновленні прав власника.

По-друге, забезпечити контроль та регулювання епідеміологічної ситуації, оскільки будуть відомі дані про вакцинацію та стан здоров'я тварин. Це сприятиме запобіганню спалахів захворювань та забезпеченню безпеки як для тварин, так і для людей.

По-третє, спростить пересування власників зі своїми тваринами по території України.

Також планується спростити процедуру оформлення реєстраційних документів для перетину кордону та інших адміністративних процедур.

По-четверте, сприятиме підвищенню свідомості власників щодо відповідального володіння та догляду за тваринами. Власники будуть більш усвідомлені щодо важливості реєстрації, вакцинації та дотримання законодавства про захист тварин.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту з проведення ідентифікації та/або реєстрації домашніх тварин»; [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizatsiiu-eksperymentalnoho-proektu-z-provedennia-identyfikatsii-taabo-reiestratsii-domashnikh-tvaryn-1171-031123>

2. Реєстр домашніх тварин; [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pets.kyivcity.gov.ua/>

3. Наукова стаття « Три платформи для власників домашніх тварин » ; [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20226226-stvoreno-ukrayincyami-tri-platformi-dlya-vlasnikiv-domashnih-tvarin>

Івахненко Альберт

студент 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Вплив підриву Каховської ГЕС на екологію*

Гребля Каховського водосховища утримувала 18 мільярдів кубічних метрів води. Для порівняння, в Україні щорічно використовується близько 10 млрд кубометрів свіжої води. І хоча греблі гідроелектростанцій завжди були джерело підвищеної небезпеки, навмисний підрив Каховської ГЕС несе ризики, наслідки яких можуть мати безпрецедентний вимір не лише для України.

Фактично йдеться про факт екоциду, скоєного російськими окупантами – масового знищення рослинного та тваринного світу, отруєння атмосфери та водних ресурсів – того, що може спричинити екологічну катастрофу. Кількість затоплених територій обраховується кількома тисячами квадратних кілометрів. Під водою опинилися більш як півтора десятка міст і сіл, а загалом негативні наслідки мають 80 населених пунктів українського Півдня.

Південні регіони України завжди вважалися потенційно сприятливими для поширення гострих кишкових інфекцій та холери через теплий вологий клімат та високий рівень ґрунтових вод. Проте зараз ризик захворювання збільшився у сотні разів. Адже під водою опинилися десятки цвинтарів, фільтраційних полів, сміттєзвалищ, вигрібних і стокових ям, полів, які обробляли нітратними добривами та ферм з худобою, яка не змогла врятуватись. Окрему загрозу становить масовий мор риби на дні Каховського водосховища. Крім цього, затоплення призвело до проблем з

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Міхневич

питною водою на півдні України, адже стічні води змішуються з джерелами питної води, а водоочисні системи не працюють [1].

За словами експертів, найстрашнішу загрозу сьогодні становить сибірська виразка. Річ у тім, що на лівому березі Дніпра, між селами Корсунка та Дніпряни знаходиться скотомогильник 50-70 років, у якому закопували худобу із сибірською виразкою. І ця територія опинилася під водою. Протягом багатьох років ця територія знаходилася під постійним моніторингом спеціалістів, які брали верхні шари ґрунтів на пробу, проте зараз вода може розмити глибші шари ґрунту, що несе у собі реальну загрозу потрапляння спор сибірської виразки у Дніпро та Чорне море. Станом на зараз влада не давала коментарів щодо загрози спалаху страшної бактеріологічної інфекції [1].

Руйнування Каховської ГЕС стало екологічною катастрофою не лише для України – наслідки відчує весь Чорноморський регіон.

По-перше, у море потрапила прісноводна риба, яка загинула.

По-друге, руйнування дамби призвело до потрапляння у воду великої кількості паливно-мастильних матеріалів (мінімум 150 тонн лише першого дня), які є токсичними. Також внаслідок прориву ГЕС було затоплено населені пункти, а разом із ними й різні джерела забруднення, наприклад, вигрібні ями – це все також потрапить у Дніпро і Чорне море та вплине на живі організми.

На Херсонщині, як повідомили в Міністерстві екології, національні парки перебувають під загрозою зникнення через критичну ситуацію, що склалася. Зокрема, національний парк «Нижньодніпровський» повністю затоплено, що загрожує існуванню 120 цінних видів флори і фауни, що охороняються.

Також затоплення впливає на акваторії у парках «Великий Луг» та «Каменська Січ», а окупованим Олешківським піскам загрожує підняття ґрунтових вод. Прорив дамби та затоплення вплине на рибні ресурси, оскільки в Каховському водосховищі найбільше в країні місце концентрації прісноводних промислових видів риб. Також можуть зникнути деякі види птахів, які гніздилися у тих місцях. Постраждала також наземна фауна – багато тварин загинуло через різке підвищення рівня води.

Руйнування Каховської ГЕС призвело до затоплення близько 10 тисяч гектарів сільськогосподарських земель на правому березі Херсонської області та 20-30 тисяч гектарів – на окупованому лівому. Техногенна катастрофа зупинить водопостачання 31 системи зрошення полів Дніпропетровської, Херсонської та Запорізької областей. Без джерела води фактично залишаться 94% зрошувальних систем у Херсонській, 74% у Запорізькій та 30% у Дніпропетровській областях. А отже, наступного року на півдні буде посуха.

Затоплення та обмежений доступ до води негативно вплине на виробництво зернових та овочів, а отже очікується новий етап зростання цін. Особливо відзначаються наслідки знищення ГЕС для рибного господарства – збитки галузі від загибелі лише дорослих особин можуть досягти 95 тисяч тонн або близько 4 млрд гривень. Збитки від загибелі всіх біоресурсів становитимуть до 10,5 млрд гривень [2].

Голова Ради з урбаністики Києва Віталій Селик вважає, що одномоментне зменшення води у величезному водосховищі призведе до непередбачуваних екологічних наслідків: загибелі великої кількості риби та тварин, заболочення осушених земель і зміни кліматичного режиму регіону. З іншого боку, відкриється піщане дно, і ми отримаємо нову пустелю з усіма кліматичними наслідками: як-то зменшення опадів, пилові бурі, підйом температури у регіоні. А відповідно, більший ризик посухи на полях центру і півдня України. Крім того, спустошення Каховського водосховища може означати дефіцит питної води у кількох південних регіонах країни [3].

За даними «Енергоатома» підрив Каховської ГЕС може мати негативні наслідки для Запорізької АЕС. Ставки-охолоджувачі для реакторів ЗАЕС беруть воду для охолодження саме з Каховського водосховища, що буде якщо рівень води зменшиться до критичного, поки аналізують. Експерти «Енергоатому» та Магате постійно моніторять ситуацію. Директор Центру досліджень енергетики О. Харченко вважає, що протягом 4-5 тижнів після руйнування дамби ЗАЕС ніщо не загрожує, але потрібно визначити спосіб, яким будуть підтримувати рівень води у ставках.

Будова ЗАЕС передбачала ймовірність спустошення водосховища, тому для наповнення ставка можуть застосовуватись мобільні насосні станції, а також свердловини – особливо в поточних умовах, коли реактори зупинено та випаровування ставка достатньо повільне. Утім, реалізація суттєво ускладнена російською окупацією та замінованими берегами.

Повідомляють, що Каховська ГЕС з початку вторгнення не постачала енергію ні Україні, ні російським окупантам – а тому її руйнація не має вплинути на стан енергосистеми. Це було підтверджено посадовцями Укренерго та Укргідроенерго.

Нажаль, станом на листопад 2023 року немає жодної чіткої інформації стосовно екологічних наслідків які вже настали, адже більша частина території, яка постраждала знаходиться під контролем країни агресора, а отже на даний момент часу важко оцінити масштаби цієї трагедії.

Ще складнішою видається процедура притягнення до відповідальності винних за скоєний екоцид. Це пов'язано не лише з війною, яка триває, але й з недоліки в законодавчому регулюванні поняття екоциду в українському кримінальному законодавстві. Маємо й великі надії, що визнання екоциду міжнародним злочином дозволить не лише заповнити прогалини національного законодавства про охорону навколишнього середовища, ай притягти РФ до відповідальності за підрив Каховської ГЕС.

Література

1. Наслідки підриву Каховської ГЕС: які хвороби загрожують Україні та світу. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2042/posledstviya-podryva-кахovskoi-ges-kakie-bolezni-ugrozayut-ukraine-i-miru> (дата звернення: 12.11.2023).

2. Чим може обернутися катастрофа на Каховській ГЕС для екології та сільського господарства. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/13/infografika/suspilstvo/chym-mozhe-obernutysya-katastrofa-kahovskij-hes-ekolohiyi-ta-silskoho-hospodarstva> (дата звернення: 12.11.2023).

3. Екоцид масштабу ядерного удару. Наслідки підриву Каховської ГЕС для України. URL: <https://www.unian.ua/ecology/ekocid-masshtabu-yadernogo-udaru-naslidki-pidrivu-кахovskoj-ges-dlya-ukrajini-12284337.html> (дата звернення: 12.11.2023).

Йолохов Василь

студент 2 курсу гуманітарно-педагогічного факультету
Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського», (м. Бар)

Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України*

Сьогодні у світі утвердилась тенденція швидкого розвитку як міжнародного екологічного права, так і національного екологічного законодавства, яка супроводжується небаченим досі явищем – взаємним «перетіканням» прогресивних екологічних ідей між національним та міжнародним екологічним правом.

Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України. Відбувалися структурні деформації народного господарства, за яких перевага надавалася розвитку в Україні сировинновидобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості [1, с. 32].

Глобальна актуалізація екологічної проблематики наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть, всюдисущність екологічної складової людського буття зумовлюють початкову потребу збалансованого, цілісного, комплексного підходу до аналізу і розв'язання екологічних питань. Це засвідчують публікації результатів досліджень сучасних аспектів філософії і політики, що стосується екологічної проблематики [1, с. 34].

Перш за все, як стверджує академік Андрейцев В.І., слід мати на увазі, що екологічна політика держави має уособлювати досягнення науково-технічного потенціалу, а тому має стати осмисленим і цілеспрямованим напрямом діяльності України щодо вирішення реальних екологічних проблем, орієнтованих на забезпечення екологічної безпеки, захист навколишнього природного середовища та дотримання режиму використання природних ресурсів на основі впровадження багатогранності форм права власності і права користування і належного матеріально-технічного забезпечення.

По-друге, здійснення екологічної політики держави має опиратися на основні засади та важелі соціально-економічного розвитку, тобто базуватиметься на реальній економіці і безумовній соціальній орієнтації. Тому в якості основних пріоритетів держава має виділяти найважливіші соціальні цінності – гарантування екологічної безпеки і захист екологічних прав людини, зокрема на безпечне життя і здоров'я.

* Наукова керівниця – асистентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського» Вікторія Слугоцька

По-третє, реалізація екологічної політики має проводитися на базі довгострокових науково-технічних та поточних програм, серцевину яких мають складати цільові заходи економічного, науково-технічного, організаційного, матеріально-технічного та державно-правового забезпечення охорони життя та здоров'я громадян від небезпечного середовища, створеного внаслідок антропогенної діяльності та аномальних природних явищ [1, с. 36-38].

При формуванні основ державної екологічної політики в частині правового забезпечення екологічної безпеки доцільно враховувати, що чинне екологічне законодавство України в якості юридичних критеріїв безпечного навколишнього природного середовища передбачає спеціальні нормативи екологічної безпеки: гранично допустимі концентрації забруднених речовин у природному середовищі; гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на це середовище; гранично допустимий захист забруднюючих речовин у продуктах харчування.

З метою забезпечення реалізації ефективної екологічної політики в Україні необхідно в основу професійної підготовки фахівців у всіх сферах діяльності (господарської, правової та екологічної) закласти основні системні принципи сталого розвитку. Основним суб'єктом екологічної політики повинна бути держава, оскільки реалізація екологічної, як і будь-якої іншої політики, неможлива без підкорення волі окремих осіб спільним інтересам.

До системи методів за допомогою яких реалізується екологічна політика в нашій державі можна віднести: економічні (встановлення податків, санкцій, пільг), адміністративно-правові (прийняття законів, указів Президента, постанов уряду, наказів міністерств тощо), освітньо-інформаційні (висвітлення екологічної інформації через пресу, радіо, телебачення). Формуючи екологічну політику важливо знати і дотримуватись головних екологічних законів. Засоби які використовуються для реалізації екологічної політики: заходи природоохоронного спрямування, економічне регулювання і стимулювання природоохоронної діяльності, примусові та спонукальні заходи [2, с. 7].

Чинне українське законодавство наділяє місцеві та регіональні органи державної влади, а також органи місцевого самоврядування вкрай важливими функціями та повноваженнями у сфері охорони природи. Досить згадати ст. 13 Конституції України, згідно з якою «земля її надра та атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України ... є об'єктами права власності українського народу. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах визначених цією Конституцією» [3].

Організаційно-правове забезпечення екологічної безпеки надає цілеспрямованості, послідовності діяльності структурно-організаційних форм, визначає методи такої діяльності особливості їх застосування на різних стадіях процесу забезпечення екологічної безпеки. Отже, правова форма не тільки юридично фіксує статус різноманітних органів у системі забезпечення екологічної безпеки, але й визначає форми реалізації ними

вимог чинного законодавства і координатора реалізації правових ідей, який надає правовим приписам реального стану «життєвого циклу» [4, с. 237].

Також необхідно зазначити, що Україні вкрай потрібні широкомасштабна реконструкція та модернізація всієї застарілої й відсталого матеріально-технічної бази суспільного виробництва з урахуванням ресурсоекологічних вимог, чинників, критеріїв, стандартів та обмежень. Усе це має здійснитися на основі застосування екологічнобезпечних технологій, безвідходних або маловідходних замкнутих виробничих циклів, які дають можливість комплексно використовувати мінерально-сировинні ресурси та звести до мінімуму викиди забруднюючих речовин у довкілля або й повністю утилізувати їх. Це все можливо реалізувати лише за умови провадження ефективної екологічної політики як на державному та і на регіональному рівнях.

У підсумку зазначимо, що проблема вибору пріоритетів екологічної політики повинна відповідати вимогам інноваційного спрямування подальшого розвитку, ресурсним та технологічним обмеженням, передбачати кардинальне покращання організаційної роботи на всіх рівнях державного управління і народного господарства. Підкреслимо, що без послідовного виконання розробленої стратегії Екологічної політики до 2030 р. та прийнятих постанов, планів і програм не можна досягти успіху.

Література

1. Черкашина М.К. Юридичні гарантії права природокористування : монографія / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : ФІНН, 2010. 176 с.

2. Андрейцев В.І. Гармонізація як форма оптимізації українського законодавства: проблеми методології (еколого-правовий контекст). Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Юрид. науки. 2000. № 38. С. 4-14.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія. Дніпропетровськ: Нац. гірнич. ун-тет, 2011. 373 с.

5. Проблеми права екологічної безпеки : навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова [та ін.] ; під заг. ред. М.В. Краснової та Р.С. Кіріна; відп. ред. В.І. Андрейцев. Дніпро : НГУ, 2016. 575 с.

Карулін Олександр

студент 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Моніторинг екосистеми України*

Нині Україна стикається з серйозними екологічними викликами через воєнний конфлікт. Від початку російської агресії в 2022 році Україна зазнала

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Міхневич

значних збитків для навколишнього середовища. Оцінка руйнувань та наслідків війни для здоров'я людей, екосистем та економіки ще потребує ретельного вивчення. Вже зараз ми можемо говорити про більше 300 випадків екоциду: підриви складів паливно-мастильних матеріалів, сховищ нафтопродуктів з відповідними наслідками для довкілля; авіаудари по підприємствах, які використовують небезпечні хімічні речовини у виробництві; пошкодження та руйнування очисних споруд; вилив стоків у наші водойми; пошкодження ґрунтового покриву; горіння лісів – особливо на територіях природнозаповідного фонду. Так, у відповідності із Моніторингом, який здійснює Державна екологічна інспекція України, на 20 травня 2023 року загальна сума збитків по земельних, водних ресурсах, морським водам та атмосферному повітрю склала 1 трильйон 961 мільярд 527 мільйонів 642,778 тисячі гривень [1, с. 15].

Очевидно, що Україна стикається з багатогранною екологічною кризою, яка матиме довгострокові наслідки. Саме тому, вже зараз, слід належним чином подбати про ефективну систему моніторингу стану довкілля, яка б дозволила підсумувати реальний об'єм завданої шкоди довкіллю аби вжити найефективніших заходів, уникнути подальшого погіршення ситуації та щоб відновити екосистеми до безпечного стану як для людини, так і для дикої природи.

Без належного моніторингу навколишнього середовища неможливо визначити точну міру проблеми та прийняти ефективні заходи для зменшення антропогенного впливу. Система моніторингу навколишнього середовища надає об'єктивні дані про рівень забруднення, вимірює показники якості повітря, води, ґрунту та інших параметрів довкілля. Ці дані є основою для прийняття рішень щодо зменшення антропогенного навантаження та впровадження екологічної політики. Крім того, система моніторингу навколишнього середовища є необхідною для забезпечення здоров'я населення. Забруднення повітря шкідливими речовинами, такими як сажа, оксиди азоту та сульфати, можуть призводити до збільшення випадків захворювань дихальної системи та серцево-судинних захворювань. Моніторинг якості води дозволяє виявляти наявність шкідливих речовин, які можуть бути причиною отруєння та захворювань. Таким чином, система моніторингу навколишнього середовища є актуальною і необхідною для забезпечення сталого розвитку та збереження природних ресурсів. Вона дає можливість отримувати об'єктивні дані, аналізувати їх та приймати обґрунтовані рішення щодо захисту природи та здоров'я людей [2, с. 130].

Так, 20 березня 2023 року було прийнято Закон України № 2973-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» [3]. Цей Закон визначає основні засади створення і функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем, загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення прийняття управлінських рішень і доступу до екологічної інформації та взаємодії її галузевих складових, закріплення принципу, згідно з яким інформаційні потреби управління в галузі охорони навколишнього природного середовища є основою для формування та функціонування державної системи

моніторингу довкілля, функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, здійснення державної статистичної діяльності, ведення державного обліку у галузі охорони навколишнього природного середовища, ведення державних кадастрів природних ресурсів, нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища, здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також планування і здійснення природоохоронної діяльності та відтворення цього принципу у відповідних актах галузевого законодавства, впорядкування та системне викладення термінів і положень щодо визначення екологічної інформації та механізмів забезпечення доступу до неї [4]. Проте, наразі він досі не набрав чинності.

Також, варто зазначити, що система моніторингу навколишнього середовища є комплексом технічних засобів та програмного забезпечення, що забезпечують збір, передачу та аналіз даних про стан навколишнього середовища [2, с. 131], тому використання інноваційних технологій є надзвичайно важливим фактом. Так, для ефективного функціонування системи можна застосувати інфраструктуру Інтернету речей (IoT), яка дозволяє підключати сенсори та пристрої до мережі Інтернет.

Впровадження IoT в цей процес має багато переваг, наприклад: IoT сенсори можуть працювати безперервно, збираючи дані з високою точністю та здатні надавати дані в реальному часі. Вони можуть вимірювати широкий спектр показників, включаючи температуру, вологість, рівень CO₂, рівень шуму, якість води та багато іншого; за допомогою IoT можна автоматизувати процес збору даних, що зменшує необхідність вручну виконувати цей процес, що знижує витрати на персонал та зменшує можливість помилок; отримувати дані в реальному часі, що дозволяє оперативно реагувати на небезпечні зміни в навколишньому середовищі; інформувати громадськість, тощо [5, с. 9-10].

Отже, відсутність належного моніторингу навколишнього середовища ускладнює визначення реального масштабу проблеми та розробку ефективних заходів для зменшення антропогенного впливу. Саме тому, вже зараз слід звернути увагу на погіршення екології, визначення «проблемних точок» для охорони навколишнього природного середовища уникнення подальшого погіршення ситуації та для відновлення екосистеми.

Також, надзвичайно важливо забезпечити необхідне обладнання, набути досвід та застосовувати нові технології, що дозволять ефективніше збирати дані та здійснювати дистанційний контроль за станом природного середовища, що вимагатиме забезпечення належного фінансування.

Література

1. Балега Р., Доктор Н. М. Екологічна ціна війни. Охоронна довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Зб. матеріалів II Всеукр. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 5 черв. 2023 р. Дніпро, 2023. С. 14–18. URL: <http://nmc-ptp.zp.ua/wp-content/uploads/2023/06/Zbirnyk-materialiv-1.pdf#page=14> (дата звернення: 12.11.2023).

2. Манько К. Є., Ганшин Д. Г. Моніторинг навколишнього середовища. Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень: матеріали V Міжнар. наук. конф., м. Івано-Франківськ, 9

черв. 2023 р. Європейська наукова платформа, 2023. С. 130-134. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/512543f5-3f81-40e3-a47c-ba9d31e23f30/content> (дата звернення: 12.11.2023).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля: Закон України від 20.03.2023 р. № 2973-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-IX#Text> (дата звернення: 12.11.2023).

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля»: Пояснюв. записка від 29 квітня 2022 року URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=7327&conv=9> (дата звернення 12 листопада 2023 року).

5. Бойко І. О. IoT система для моніторингу стану навколишнього середовища в реальному часі: автореф. Дипломний проект на здобуття ступеня бакалавра за освітньо-професійною програмою «Інформаційне забезпечення робототехнічних систем» спеціальності 126 «Інформаційні системи та технології» : 126. Київ, 2023. 78 с.

Кіндзерський Богдан, Одинецька Каріна

студенти 3 курсу юридичного факультету Бердичівського фахового коледжу промисловості, економіки та права (м. Бердичів)

Проблеми використання водних ресурсів Житомирщини та шляхи їх вирішення*

Житомирська область (обласний центр - м. Житомир) розташована в північно-західній частині України. Займає площу 29,83 тис. км², що становить 4,9 % території України і за цим показником посідає п'яте місце в країні.

Водні ресурси – обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території [1]. В структурі гідрографічної сітки Житомирської області нараховується 2822 річки загальною протяжністю 13,7 тис. км. Великих річок немає, середніх річок – вісім: Тетерів, Случ, Уж, Ірша, Уборть, Ствига, Ірпінь та Словечна, загальною довжиною в межах області – 999,6 км. Дев'ять озер, 1827 ставків, 54 водосховища [2].

З огляду на статистичні дані 2019-2021 рр., наведені в Екологічному паспорті Житомирської області, всі водні об'єкти, що розташовані на її території є об'єктами загальнодержавного значення. З них передано в оренду майже половина з них. Найбільшими споживачами водних ресурсів є сільські та житлово-комунальні господарства.

Відповідно до Водної стратегії України на період до 2050 року до основних проблем у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів належать:

- забезпечення рівноправного доступу до якісної і безпечної для здоров'я людини питної води і санітарно-профілактичних заходів;

* Наукова керівниця - викладачка юридичних дисциплін Бердичівського фахового коледжу промисловості, економіки та права Оксана Казміна

- “задовільний”, “поганий” і “дуже поганий” екологічний стан переважної більшості поверхневих водних масивів;

- зменшення обсягів доступних до використання прісних водних ресурсів, обміління поверхневих водних об’єктів чи вичерпання підземних вод;

- щорічне зростання збитків, завданих повенями (паводками) чи посухами, що посилюються негативним впливом зміни клімату [3].

В Житомирській області також наявні ці проблеми, розглянемо їх докладніше.

Забруднення водойм. Промисловість, сільське господарство і діяльність житлово-комунальних служб можуть призводити до викидів токсичних речовин та забруднення водойм, що негативно впливає на забезпечення якісною питною водою. Очільник екоінспекції Євгеній Медведовський повідомив, що у 2022 році загалом до річок у Житомирі потрапило майже 140 тисяч кубометрів нечистот. У забрудненій воді фіксували відхилення від норми за вмістом аміаку, нітриту, нітрату, заліза, фосфату, хімічного та біохімічного споживання кисню, завислими речовинами [4]. Що також вплинуло на стан ґрунтів, рослинного і тваринного світу.

Нестабільність водних ресурсів. Періодичні повені та посухи можуть призводити до нерівномірного розподілу водних ресурсів, впливаючи на сільське господарство, водопостачання та екосистеми.

Надмірне використання води. Неправильне використання води в сільському господарстві та промисловості може призводити до перевитрати водних ресурсів, що ускладнює їх управління та може впливати на якість води.

Зміна клімату. Зміни клімату можуть призводити до змін в режимі опадів та температурі, що впливає на доступність води та може спричинити екстремальні погодні умови.

Низька ефективність систем водопостачання та водовідведення. Старі або неефективні системи водопостачання та каналізації можуть призводити до втрат води та збільшення ризику забруднення водних джерел.

Для вирішення цих проблем важливо впроваджувати сталий підхід до використання водних ресурсів, вдосконалювати інфраструктуру водопостачання та каналізації, сприяти охороні водних екосистем та ефективному використанню води в сільському господарстві та промисловості. Регулярний моніторинг стану водних ресурсів та розробка стратегій управління можуть допомогти забезпечити сталість використання води на регіональному рівні.

1. Моніторинг водних ресурсів: збір та аналіз даних про рівні води, якість води, витрати води та інші параметри для розуміння стану водних ресурсів.

2. Контроль за рівнями води: розподіл та регулювання водних стоків для запобігання повеням та забезпечення стабільності водних ресурсів, пошук альтернативних джерел водопостачання, повторне використання стічних вод.

3. Охорона водних екосистем: заходи для збереження та відновлення водних екосистем, включаючи важливі водні угіддя та природні місця; недопущення зниження водності та пересихання малих річок.

4. Управління водними ресурсами в аграрному секторі: контроль за використанням води в сільському господарстві; розвиток сучасних методів поливу та стратегій збереження води; недопущення поверхневого стоку з

полів, де застосовуються засоби захисту рослин та добрива; невиправдані осушувальні меліоративні роботи

5. Захист від забруднення: запобігання та реагування на можливі джерела забруднення стічними водами; запровадження їх обов'язкового знезараження; заміна старих та будівництво нових очисних споруд.

6. Перегляд питання державного регулювання шкідливого фізичного (теплого) впливу на водойми, яке суттєво посилює біологічні процеси у водоймах.

Отже, водні ресурси мають надзвичайно важливе екологічне значення, а також відіграють важливу роль в економічному і соціальному розвитку країни. Здійснений аналіз стану водних ресурсів Житомирської області дозволяє стверджувати, що основними проблемами у цій сфері є інтенсивне використання підземних джерел, а також суттєве забруднення поверхневих водних об'єктів області. Застосування комплексу нормативно-правових, адміністративних, економічних, інженерно-технічних та виховних інструментів стимулюватиме зниження водоспоживання, впровадження маловодних технологій, реконструкцію та будівництво нових очисних споруд, що дозволить суттєво поліпшити стан водних ресурсів Житомирської області.

Література

1. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 24, ст.189. URL: <http://surl.li/ajxdm>

2. Екологічний паспорт Житомирської області 2022 р. Затверджено управлінням екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації 29.06.2021 р. URL: <https://eprdep.zht.gov.ua/Ecopasport%202022.pdf>:

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1134-р. Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року. URL: <http://surl.li/ncvkg>

4. Слободенюк О. Річки Житомирщини: хто забруднює та як їх очистити Суспільне. Новини. URL: <http://surl.li/ncujp>

Ковальок Анастасія

студентка 2 курс юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Історія розвитку обставин, які обтяжують покарання*

Історія розвитку обставин, які обтяжують покарання, включає в себе різноманітні підходи та практики, які формувалися протягом століть. У своїй роботі Федчук Іванна Миколаївна зазначає, що обставини, які обтяжують покарання, впродовж свого розвитку у науці кримінального права не мали чіткого визначення. Перелік обставин, які обтяжують покарання, змінювався, у нього включались нові обставини та виключались певні з них. Водночас, певні обставини, які обтяжують покарання, завжди враховувалися судом при

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

призначенні покарання.[1, ст. 9]. Давайте розглянемо, як розвивались обставини, які обтяжують покарання в радянський період та період незалежності України. В 1960 році був затверджений Кримінальний Кодекс України, в якому було 146 статей. Стаття 41 звучала як: Обставини, що обтяжують відповідальність. Проаналізувавши цю статтю я можу зробити висновок, що обставини, які обтяжують покарання пройшли великий етап модернізації. Наразі можна помітити велику різницю статті 41 Кримінального Кодексу 1960 року та статтю 67 Кримінального Кодексу 2001 року, наприклад кількість обставин, у кодексі 1960 року їх 12, в той час коли в кодексі 2001 року цих обставин 13, і наразі цей перелік є вичерпним. Також і в самому змісті статей можна помітити відмінності. Однією з таких відмінностей в змісті я помітила в пункті 3 частини 1 статті 67 Кримінального Кодексу 2001 року, в якому йдеться вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності, такої обставини я не помітила в кодексі 1960 року, і відмінності можна помітити в кожному пункті. Тобто обставини, які обтяжують покарання зазнали значних змін які неможливо не помітити ознайомившись з кодексом вже незалежної України та кодексом радянської України.

У період незалежності України, кримінальне законодавство також зазнало чимало змін. З 1991 по 2000 роки можна вважати періодом ранньої незалежності України, країна активно працювала над реформуванням своєї правової системи. У 1996 році був прийнятий Кримінальний кодекс України, який регулював питання покарання. У 2001 році був прийнятий новий Кримінальний кодекс який чинний і наразі. Цей новий Кримінальний Кодекс вніс зміни в різні аспекти покарання та кримінальної відповідальності.[2, ст. 82]

У 2012 році в Україні відбулися важливі події, пов'язані з політичними змінами та Майданом. Ці події мали вплив на судову систему та різні аспекти правосуддя. У період з 2014 – 2019 роки після Революції Гідності та подій, пов'язаних з анексією Криму та війни на сході України, країна переживала важкі випробування. Ці події вплинули на багато аспектів життя країни, включаючи правосуддя та покарання. Що також вплинуло на розвиток обставин, які обтяжують покарання. На мою думку з розвитком законодавства та обставин, які обтяжують покарання можна помітити як у сучасному періоді в Україні надається більше уваги гуманному ставленню до засуджених. Україна активно працює над адаптацією свого законодавства до міжнародних стандартів. Загалом, розвиток обставин, які обтяжують покарання в Україні, є складним процесом, який впливає на багато аспектів кримінального права та судової системи країни. Розвиток обставин, що обтяжують покарання, свідчить про поступове вдосконалення правової системи країни з огляду на міжнародні стандарти та гуманні принципи. Розвиток обставин, які обтяжують покарання, також допомагають розвитку законодавства та судочинства. Так як завдяки цим обставинам відбувається справедливий та ефективний судові практики, за допомогою яких відбувається зміцнення довіри громадян до правосуддя країни.

Література

1. Кримінальний Кодекс України : Кодекс України від 28.12.1960 р. № N 2341-III. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140567_529154 (дата звернення: 07.11.2023).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.11.2023).
3. Терлюк І. Огляд історії кримінального права України : навч. посіб. Львів, 2007. 90 с.
4. Федорчук І. М. Обставини, які обтяжують покарання за кримінальним правом України : дисертація. Львів, 2010. 19 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/147/1/fedorchuk.pdf> (дата звернення: 04.11.2023).

Корон Ірина

студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Правова охорона клімату*

Зміни клімату є однією з найактуальніших проблем сучасності. Вони спричиняють суттєві негативні наслідки для навколишнього середовища, економіки та суспільства. Правова охорона клімату – це система правових норм, що спрямована на запобігання змінам клімату, їх пом'якшення та адаптацію до них. На сучасний момент проблема зміни клімату є основною темою обговорення як на міжнародному рівні, так і на рівні окремих країн. Зменшення викидів парникових газів, відмова від використання вугілля та інших викопних палив, а також перехід до використання відновлюваних джерел енергії – це лише частина заходів, які країни можуть приймати на національному рівні для боротьби з кліматичними змінами.

Незважаючи на значні зусилля, що докладаються для охорони клімату, ця проблема залишається актуальною. Серед основних проблем правової охорони клімату можна виділити такі: недостатня ефективність існуючих правових механізмів; невирішеність питання про справедливий розподіл відповідальності за зміну клімату; недостатня участь громадськості в процесі прийняття рішень щодо охорони клімату. Нормативно-правові акти, що встановлюють основи кліматичної політики в Україні у сучасних умовах, отримують критику від законодавців і науковців, оскільки не завжди повністю віддзеркалюють сучасні реалії та можуть не бути ефективно втілені в життя. Тож розкриємо актуальні тенденції формування, реалізації та розвитку правової політики України в контексті протидії зміні клімату.

Боротьба зі зміною клімату стала суттєвою складовою екологічної політики численних країн світу, включаючи Україну. Особливо важливою вона визнається у зв'язку з тим, що протидія зміні клімату стає критичним

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Міхневич

завданням, яке потребує негайних заходів для збереження природи для поточних і майбутніх поколінь.

Участь України у міжнародних договорах впливає на формування та впровадження її правової політики у сфері протидії зміні клімату. Ці договори визначають основи співпраці з іншими країнами з метою зменшення викидів парникових газів. Слід зазначити, що Україна має численні міжнародно-правові зобов'язання в області боротьби зі зміною клімату.

Слід відзначити, що в період з 31 жовтня по 12 листопада 2021 року відбулася Конференція ООН з питань зміни клімату (COP26) у місті Глазго (Шотландія), в якій брала участь Україна. На цій конференції наша країна представила оновлений національно визначений внесок. Крім того, в результаті проведення COP26 Україна стала учасницею Кліматичного пакту Глазго та угод щодо зменшення викидів метану та припинення вирубування лісів. Також, 5 листопада 2021 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про Звернення Верховної Ради України до Конференції Організації Об'єднаних Націй з питань зміни клімату». Це звернення включатиме проведення 26-ї сесії Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, 16-ї сесії Конференції Сторін Кіотського протоколу, та 3-ї сесії Конференції Сторін Паризької угоди, які є важливими подіями у глобальних зусиллях з протидії зміні клімату. Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна» при підготовці офіційних документів, публікацій і звітів, у яких використовується статистична та інша інформація, надана Російською Федерацією. Заявивши про підтримку глобальних цілей з питань зміни клімату, вона привертає увагу міжнародного співтовариства до збройної агресії Російської Федерації проти України, яка створює загрозу екологічній ситуації на тимчасово окупованих українських територіях, і закликає сприяти реалізації та захисту екологічних прав людей, які на них проживають [1].

Клімат, як об'єкт правового регулювання, є поняттям поліаспектним і підходи до його розуміння змінюються на різних етапах розвитку суспільства [2, с. 7]. Клімат розглядається як природний об'єкт, що характеризує стан кліматичної системи, включаючи атмосферу, гідросферу, біосферу і геосферу, та визнається міжнародним екологічним правом як об'єкт, що піддається небезпечному антропогенному впливу через юридично визначені види діяльності, пов'язані з викидом парникових газів. Цей об'єкт вимагає вжиття спеціальних міжнародних і державно-правових заходів для стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на рівні, який утримує рівновагу кліматичної системи, а також для запобігання погіршенню безпеки та якості природного середовища у зв'язку з цим [2, с. 8].

В еколого-правовій доктрині України клімат визнається як складова системи об'єктів еколого-правової охорони. На жаль, чинне законодавство України не визначає клімат як самостійний об'єкт екологічних правовідносин, що призводить до відсутності його конкретного законодавчого закріплення і створює дисбаланс та неоднозначність в його тлумаченні. У традиційному розумінні об'єктами екологічного права є природно-ресурсні блага, які породжують правові відносини. У Європейському Союзі існує юридичне визначення поняття клімату, що надає можливість розробити правові механізми його регулювання. Основними джерелами положень щодо охорони клімату в ЄС є три установчі договори: Паризький договір про заснування

Європейського Об'єднання Вугілля і Сталі (1951 р.), Римський договір про заснування Європейського Економічного Співтовариства (1957 р.) і Маастрихтський договір про заснування Європейського Союзу (1992 р.).

Норми, що стосуються охорони навколишнього середовища, визначені у розділі XIX «Навколишнє середовище» Договору про заснування Європейського Співтовариства. У контексті процесу євроінтеграції ключовим документом, який встановлює основи співпраці між Україною та Європейськими Співтовариствами, їх державами-членами, є Угода про партнерство [3].

Важливість та актуальність визначеної проблеми відзначається тим, що в Угоді про співробітництво у ст. 361 конкретизуються регіональні та глобальні проблеми навколишнього середовища, включаючи, серед іншого, сфери, пов'язані зі зміною клімату. Одним з важливих завдань для інтеграції України в Європейський Союз є гармонізація національної законодавчої бази з європейськими стандартами. Незважаючи на розробку механізмів адаптації, існують проблеми у визначенні юридичної природи клімату як об'єкта охорони та засобів його правового захисту. Важливо відзначити, що значна частина імплементаційних положень та вимог до вітчизняної правової системи, на жаль, досі не отримала законодавчого закріплення, а міжнародно-правові зобов'язання в сфері охорони клімату залишаються декларативними. Плани адаптації заходів щодо змін клімату не були повністю виконані.

Значним кроком є розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 року № 932-р, яке затвердило Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату до 2030 року [4]. Це рішення є важливою подією, оскільки в даному першому національному доктринальному документі щодо протидії зміні клімату визначені основи для розробки законодавчих актів, стратегій та планів заходів у різних напрямках державної політики в цій області. Для впровадження цієї концепції в грудні 2017 року [5, с. 56], уряд затвердив План, який містить 49 заходів, з яких 33 спрямовані на запобігання зміні клімату, а 16 – на адаптацію до його змін.

Формування та виконання єдиної політики в сфері зміни клімату, що відповідає міжнародному законодавству, представляє собою складну задачу. Економічно обґрунтовані рішення повинні бути прийняті для всіх секторів економіки. Здійснення цілей Конвенції та Паризької угоди можливе лише за умови розвитку співпраці у розробці та впровадженні сучасних енергозберігаючих та екологічно обґрунтованих технологій. Також важливо забезпечити реалізацію потенціалу країни через участь у переговорному процесі стосовно формування та впровадження нових ринкових та неринкових механізмів глобальної угоди, розробки правил та процедур для звітності, передачі технологій та доступу до фінансових ресурсів [6, с. 237].

Таким чином, природно-ресурсний потенціал України є частиною загальноєвропейських природних багатств, і розв'язання екологічних проблем має глобальний характер через обмеженість природних ресурсів та зміни клімату. На основі аналізу внутрішнього законодавства можна зазначити, що правова стратегія нашої країни у сфері протидії зміні клімату потребує відповідних коригувань. Ці зміни пов'язані з необхідністю застосування комплексного підходу до вирішення цієї глобальної проблеми людства. Прийняті нормативно-правові акти не включають юридичного визначення

клімату та не встановлюють ефективних заходів для пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них. Необхідність удосконалення внутрішнього законодавства щодо поліпшення заходів з охорони клімату полягає у більш активному та комплексному використанні як традиційних, так і економічних методів регулювання для зменшення викидів парникових газів, переходу на нові (відновлювані) джерела енергії та підвищення енергоефективності.

Література

1. Про Звернення Верховної Ради України до Конференції Організації Об'єднаних Націй зі зміни клімату, яка включатиме проведення 26-ї сесії Конференції Сторін Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, 16-ї сесії Конференції Сторін, яка є нарадою Сторін Кіотського протоколу, та 3-ї сесії Конференції Сторін, яка є нарадою Сторін Паризької угоди, Генеральної Асамблеї ООН, Європейського Союзу, Ради Європи, парламентських асамблей, Європейського парламенту, Міжпарламентського союзу, інших регіональних і міжнародних організацій, урядів та парламентів іноземних держав, на підтримку глобальних цілей з питань зміни клімату: Постанова Верховної Ради України від 05.11.2021 р. № 1870-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-IX#Text>

2. Прохоренко К. А. Клімат як об'єкт еколого-правової охорони України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 16 с.

3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (дата звернення 12.11.2023).

4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249573705> (дата звернення: 12.11.2023).

5. Потапенко В. Пріоритети політики України щодо попередження глобального потепління у посткіотський період. Аналітична записка. Вісник Національного інституту стратегічних досліджень. 2010. Вип.2. С. 54–59.

6. Єрмолаєва Т.В., Коротун Т.В. Реалізація Україною міжнародних зобов'язань у сфері запобігання зміни клімату. Молодий вчений. 2018. №10. С. 236–240.

Крупельницька Анастасія

студентка 2 курсу гуманітарно-педагогічного факультету Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», (м. Бар)

Проблемні аспекти правового забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації*

Конституцією України закріплено права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Конституційними гарантими цього права є право

* Наукова керівниця - асистентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського Вікторія Слугоцька

вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також заборона на засекречування такої інформації (ст. 50 Конституції України). У цій же статті передбачене право кожного на поширення такої інформації.

Основним міжнародним нормативно-правовим документом, що регулює питання доступу до інформації про стан довкілля, а також можливість до правосуддя як гарантію права на безпечне довкілля і на інформацію про довкілля, є Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля («Орхуська Конвенція»).

Варто нагадати, що Орхуська Конвенція, ратифікована Верховною Радою України у 1999 році, є частиною національного законодавства України.

Доступ до екологічної інформації є актуальним питанням в усьому світі. Завдяки повному та своєчасному отриманню суспільством інформації про довкілля можливе забезпечення інших екологічних прав і обов'язків громадян, забезпечення принципів сталого розвитку, раціонального використання природних ресурсів та збереження природи для прийдешніх поколінь [1].

Прийняття на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (1992, Ріо-де-Жанейро) «Декларації Ріо» – важливого документу, що містить генеральні принципи і зобов'язання із взаємодії держав у екологічній та економічній сферах, які сприяють екологічно сталому розвитку. Принцип 10 Декларації Ріо проголошує, що екологічні питання вирішуються найбільш ефективним чином за участі всіх зацікавлених громадян – на відповідному рівні. На національному рівні кожна людина повинна мати відповідний доступ до інформації, що стосується довкілля, включаючи інформацію про небезпечні матеріали і діяльність у їхніх громадах, і можливість брати участь у процесах ухвалення рішень [2].

За змістом, Орхуська Конвенція базується на трьох основних елементах, що передбачені у статтях 4-9 Конвенції, а саме: доступ до екологічної інформації; участь громадськості в обговоренні та прийнятті рішень; доступ до правосуддя в екологічних справах.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» і Закон України «Про звернення громадян» включають визначення публічної інформації, конкретизують право на отримання і поширення інформації, а також встановлюють процедури отримання і поширення інформації. Інформація про стан довкілля є одним із видів суспільно необхідної інформації і закон («Про доступ до публічної інформації») чітко встановлює, що така інформація не підлягає жодному обмеженню у доступі. Разом з тим, у ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначається, що кожний громадянин України має право на вільний доступ до інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та вільне отримання, використання, поширення і зберігання такої інформації, окрім обмежень, встановлених законом [3]. У свою чергу у п. 3. 6. Положення про порядок надання екологічної інформації сформульовано норму: «У запиті про надання екологічної інформації може бути відмовлено, якщо вона становить державну таємницю» [4], а це суперечить ст. 50 Конституції України, яка передбачає, що кожному гарантується право вільного доступу

до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [5]. Тому, враховуючи, що Основний Закон держави має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі та повинні їй відповідати, можна стверджувати, що положення чинного законодавства, які встановлюють певні обмеження у доступі громадян до екологічної інформації, є неконституційними.

На практиці досить часто трапляються й інші способи обмеження права на доступ до екологічної інформації, зокрема шляхом віднесення її до комерційної таємниці. Проте, це є суттєвим порушенням екологічного законодавства, адже при зіткненні громадського і комерційного інтересів, перевага повинна надаватися саме громадському інтересу. Так, відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 21 Закону України «Про інформацію» до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені відомості про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту [6]. Таке ж положення міститься і у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [7]. Крім того, згідно з ч. 11 ст. 30 Закону України «Про інформацію» інформація з обмеженим доступом може бути поширена без згоди її власника, якщо ця інформація є суспільно значимою, тобто якщо вона є предметом громадського інтересу і право громадськості знати цю інформацію переважає право її власника на захист [6]. Тому суб'єкти господарювання завжди повинні відокремлювати відомості, що містять в собі екологічну інформацію, від інших видів інформації та надавати її громадянам, навіть якщо вони містяться в одному документі.

Існують також проблеми у законодавчому регулюванні порядку доступу до інформації про стан довкілля. Так, на підставі ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» можна виділити два шляхи доступу до інформації: 1) активний – надання інформації за запитом; 2) пасивний – систематичне та оперативне оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на інформаційних стендах, будь-яким іншим способом.

У ч. 2 ст. 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» більш детально регламентований пасивний елемент доступу до екологічної інформації, що є досить позитивним моментом. Проте, спеціалізоване законодавство не в повній мірі розкриває конкретний механізм виконання обов'язків уповноважених суб'єктів щодо надання екологічної інформації. Так, на думку З. Козака, поза увагою законодавця залишилися питання розуміння систематичності інформування населення, а також конкретних видів ЗМІ, через які поширюватиметься екологічна інформація [8, с. 19]. Тому у цій частині законодавство про доступ до екологічної інформації потребує доповнення.

У підсумку доводиться констатувати, що чинне законодавство України містить низку недоліків у сфері правового регулювання права громадян на доступ до екологічної інформації, обмежуючи тим самим обсяг можливостей громадян при реалізації конституційних прав на отримання екологічної інформації, що погіршує становище громадськості, зменшує її роль у процесі забезпечення та реалізації права на безпечне довкілля. Тому, на нашу думку, доцільно внести зміни та доповнення до існуючих нормативних актів

або прийняти окремий закон про екологічну інформацію, який би забезпечив більш детальну, чітку та зрозумілу регламентацію права громадян на вільний доступ до екологічної інформації.

Література

1. Проскура Г.М. Прийняття та вплив Орхуської Конвенції на доступ до екологічної інформації в Україні. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npnau_2018_2_13

2. Сурілова О. О. Порівняльне екологічне право : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2010. 220 с.

3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України № 1264-XII від 26.06.91 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>.

4. Про порядок надання екологічної інформації : Положення, затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища. № 169 від 18.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0156-04#Text>

5. Конституція України : Закон Україна № 254к/96-ВР від 28.06.96 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Про інформацію : Закон України № 2657-XII від 02.10.92 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

7. Про доступ до публічної інформації : Закон України № 2939-VI від 13.01.2011р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2939-17>.

8. Козак З., Стецик Н. Порядок доступу до екологічної інформації: окремі правові проблеми. Вісник екологічної адвокатури. 2006. № 30. С. 18–21.

Курман Оксана

студентка 2 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету і
мені Ярослава Мудрого (м. Харків)

Держпродспоживслужба як суб'єкт публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки*

Забезпечення продовольчої безпеки в умовах сьогодення – одне з основних завдань кожної цивілізованої держави. У ст. 48 Конституції України проголошено право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, а у ст. 3 закріплено, що утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Саме тому публічне адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки набуває особливо важливого значення, а формування його належної правової регламентації є одним із завдань юридичної науки.

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного права НЮУ імені Ярослава Мудрого Марина Ковтун

Цілями публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки є:

1) координація діяльності посадових осіб відповідно до державної агропродовольчої політики, встановлення каналів поліпшення процесів прийняття рішень;

2) забезпечення справедливого розподілу продовольства, підвищення якості життя населення, розширення сфери дій адміністративних функцій;

3) залучення громадськості до адміністративних процесів у сфері гарантування права на продовольство (right to food);

4) організація спільної діяльності людей, окремих груп та організацій, суб'єктів агробізнесу, територіальних громад та державних органів, забезпечення координації та взаємодії між ними, справляння керуючого впливу на виробництво, переробку та реалізацію, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку продовольчих товарів та сировини, забезпечення їх якості та безпечності.

Держпродспоживслужба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну політику у галузі ветеринарної медицини, безпечності та якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, з контролю за цінами, метрологічного нагляду, ринкового нагляду, насінництва та розсадництва, державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, за якістю зерна та продуктів його переробки, державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки тощо. Її правовий статус визначається Положенням «Про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів», затвердженим постановою КМУ від 2 вересня 2015 р.

Так, у ст. 3 Положення закріплено основні завдання Держпродспоживслужби, серед яких: 1) реалізація державної політики у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення; 2) здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю, державного нагляду (контролю) за дотриманням санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення; 3) здійснення контролю за виконанням фітосанітарних заходів; 4) здійснення ринкового та метрологічного нагляду в межах сфери своєї відповідальності; 5) здійснення в межах компетенції контролю за факторами середовища життєдіяльності людини, що мають шкідливий вплив на здоров'я населення та ін.

Для виконання поставлених завдань Держпродспоживслужба наділена доволі широким колом повноважень, що дозволяє їй у сфері забезпечення продовольчої безпеки узагальнювати практику застосування законодавства, розробляти пропозиції щодо вдосконалення чинних законодавчих актів, організувати та здійснювати у межах повноважень, передбачених законодавством, державний нагляд щодо безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, дотримання вимог санітарного законодавства, здоров'я та благополуччя тварин, виконання фітосанітарних заходів, обігу

пестицидів і агрохімікатів, використання біологічних контрольних організмів і проведення профілактичних та винищувальних заходів щодо боротьби із шкідниками у місцях зберігання запасів продукції рослинного походження. Реалізація всіх перелічених повноважень не лише сприяє забезпеченню якості і безпечності продуктів харчування рослинного і тваринного походження, здоров'я сільськогосподарських тварин і рослин, але й створює підґрунтя для гарантування продовольчої безпеки держави.

Продовольча безпека як необхідна складова національної безпеки держави являє собою стан належного рівня продовольчого забезпечення продуктами харчування населення і продовольчою сировиною промисловості, враховуючи показники фізичної, економічної та соціальної доступності, безпеково-якісні характеристики та соціо-культурну прийнятність, необхідні для забезпечення нормальної життєдіяльності людини.

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, як орган, наділений спеціальними контрольно-наглядовими повноваженнями, виконує важливу функцію у сфері забезпечення продовольчої безпеки, забезпечуючи дотримання безпеково-якісних вимог при виробництві, переробці і реалізації продуктів харчування і продовольчої сировини, захист прав споживачів такої продукції, а отже, виступає важливим суб'єктом публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки.

Литвин Юлія

студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Українські перспективи кодифікації екологічного законодавства*

У науковій літературі неодноразово поставало питання про необхідність створення Екологічного кодексу України, що дозволило б систематизувати хоча б частину з всього різноманіття актів екологічного законодавства. Ця проблема постала насамперед через наявну розгалужену систему законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють екологічні суспільні відносини та їх надмірну диференціацію. Водночас варто визнати, що єдності думок щодо кодифікації екологічного законодавства не існує.

Насамперед зауважимо, що в Україні екологічне законодавство до 1991 р. розвивалося в складі законодавства СРСР. Цей фактор вплинув на те, що в юридичній літературі періодизація становлення та розвитку українського екологічного законодавства розглядається як частина системи екологічного законодавства СРСР [1].

Співвідношення екологічного права з іншими галузями права засноване на близькості і взаємозв'язку визначеного кола суспільних відносин, регульованих нормами відповідних галузей права. Перш за все,

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Міхневич

це стосується співвідношення екологічного права з земельним, гірничим, водним, лісовим та іншими складовими природноресурсового права. В юридичній літературі давно усвідомлена необхідність консолідації пооб'єктного природоресурсного законодавства в єдину галузь – природоресурсне законодавство, що органічно включило б законодавство про землю, про надра, про тваринний світ, лісове та водне законодавство, не позбавляючи їх при цьому власної внутрішньої структури і певною мірою самостійності щодо природоресурсного законодавства.

Відповідно до Концепції національної екологічної політики України на період за 2020 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р, було передбачено подальший розвиток екологічного законодавства шляхом його гармонізації з європейським законодавством та нормами міжнародного права, розроблення проекту Екологічного кодексу України, забезпечення його прийняття та дотримання основних вимог цього документа [2].

Кодекс мав ввібрати в себе норми законів України «Про охорону навколишнього природного середовища»; «Про природно-заповідний фонд України»; «Про екологічну експертизу»; «Про зону надзвичайної екологічної ситуації»; «Про Червону книгу України»; «Про екологічну мережу»; «Про екологічний аудит». Також відпала б потреба у прийнятті окремих законів «Про екологічне страхування», «Про Національний екологічний фонд України» та інші. За межами сфери регулювання проекту Екологічного кодексу залишились питання охорони та використання окремих природних ресурсів. Всі ці приклади свідчать про оновлення законодавчої бази саме в галузі охорони довкілля.

Нам відомо, що за останнє десятиліття декількох визнаних заходів із цієї проблематики у формі науково-практичних конференцій, проблемних семінарів, немає суттєвого просування ідеї систематизації екологічного законодавства у формі його кодифікації. Адже у кожного вченого є своя ідея втілення та розвиток в цьому напрямку.

Ось до прикладу, розглядаючи основні етапи розвитку екологічного законодавства, професор В.В. Костицький, якого можна зарахувати до початківців постановки цієї проблеми, вважає розроблення і прийняття Екологічного кодексу України необхідною основою екологічного права [3]. Такий акт, на його думку, має зберегти все позитивне, що напрацьовано в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» як базового, системоутворювального акта екологічного законодавства. Екологічний кодекс, за твердженням дослідника, має «сприяти кращому структуруванню чинного екологічного законодавства, наданню йому більш логічно завершеної форми, ліквідації повторів, протиріч і неузгодженостей» [4].

А от А. П. Гетьман пропонує дещо інший підхід до кодифікації екологічного законодавства. Він вважає, що більш доцільною формою кодифікації є прийняття Кодексу законів України про довкілля та обґрунтовує це тим, що на сьогодні в сфері екологічного законодавства, як ні в одній з інших галузей, діє розгалужена система кодифікованих законодавчих актів в формі кодексів та законів. Прийняття при такій палітрі законодавчих актів Екологічного кодексу, як форми кодифікованого акту, є недоцільним,

оскільки він не зможе об'єднати вже існуючі кодекси і закони з причини своєї спорідненості за формою з останніми. Таке об'єднання можливе лише у формі Кодексу законів України про довкілля. Безумовно, воно не буде механічним, а матиме змістовне наповнення принциповими положеннями існуючих кодексів та законів екологічного спрямування та надасть можливість створити єдине законодавче підґрунтя для подальшої законотворчої та правозастосовчої практики [5, с. 51].

Отже, найбільш зручною й доцільною для України залишається пропозиція щодо прийняття Екологічного кодексу як провідної форми кодифікації. Створення Екологічного кодексу чи застосування будь-якої іншої форми кодифікації може мати сенс, якщо воно буде пристосоване до життєвих реалій і спиратиметься на загальноновизнані теоретичні засади.

Екологічний Кодекс матиме серйозні переваги в оновленні екологічного законодавства, зокрема:

- по-перше, може зібрати в себе увесь діючий нормативно-правовий масив екологічного законодавства, систематизувати його;
- по-друге, кодекс стане більш доступним для громадян, організацій, органів управління в сфері екології, що буде сприяти правовому вихованню соціальних суб'єктів;
- по-третє, в кодексі буде найкраще знайти прогалини в праві та виправити їх.

Тому кодифікація є природним завершенням концепції, що лежить у її підґрунті. Вона дозволить здійснити задумки школи екологічного права, завершити багатовікову еволюцію правової доктрини, чітко викладе природне право, що відповідає інтересам суспільства й людини.

Втім, сьогодні українські перспективи такої кодифікації не є таким вже радісними. Адже в Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 р. [6] так само як і в новому Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» завдання щодо розроблення і прийняття Екологічного кодексу України не ставиться [7].

Література

1. Аграрне, земельне та екологічне право України: навч. посібник / під ред. А. А. Погрібного, І. І. Каракаша. – С.249.
2. Пояснювальна записка до проекту Екологічного кодексу України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua> (дата звернення 10.11.2023р.)
3. Костицький В.В. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка (Економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні). Київ, 2001. С. 70–140.
4. Костицький В.В. Методологічні проблеми кодифікації екологічного законодавства. Філософські, методологічні та психологічні проблеми права: матеріали II Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (Київ, 31 січня 2009 року). Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2009. С. 78–81.
5. Гетьман А. П. Кодифікація екологічного законодавства в контексті конституційної реформи. Екологічне право України: система та межі правового регулювання: матеріали всеукраїнської науково-практичного

круглого столу, 25 вересня 2015 р., м. Дніпропетровськ. Дніпропетровськ, 2015. С. 49–53.

6. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення 10.11.2023р.)

7. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2023 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення 10.11.2023р.)

Віталій Мельник

аспірант 2 курсу юридичного факультету Сумського національного аграрного університету м. Суми)

Роль Центрів надання адміністративних послуг у забезпеченні прав людини в умовах воєнного стану в Україні

Україна, рухаючись шляхом європейської інтеграції та розвитку громадянського суспільства, стикається з важливими викликами через ведення збройного конфлікту. Введення режиму воєнного стану призводить до обмеження нормального функціонування різних інституцій, включаючи Центри надання адміністративних послуг (далі - ЦНАП), які відіграють важливу роль у наданні громадянам адміністративних послуг. Сучасна система надання адміністративних послуг є результатом довгострокової послідовної праці. Особливо слід відзначити розгалужену мережу ЦНАП та високий рівень задоволеності споживачів після отримання послуг. В умовах збройного конфлікту, особливо на сході та півдні країни, де існує загроза життю та здоров'ю громадян, діяльність ЦНАП набуває особливого значення для надання адміністративних послуг населенню.

Однією з важливих передумов для відновлення та нормального функціонування економіки України в умовах воєнного стану є покращення та розвиток сфери послуг. Забезпечення зручних та доступних умов для надання адміністративних послуг повинно бути основною метою органів публічної адміністрації в Україні. Незважаючи на те, що на початку війни надання адміністративних послуг деякий час було неможливим через закриття державних реєстрів, ЦНАП у різних містах України не припиняли свою роботу і працювали в різних форматах, щоб надавати допомогу громадянам.

Умови воєнного стану створюють низку викликів, які впливають на функціонування ЦНАП та доступ громадян до цих послуг. У першу чергу, це стосується забезпечення безпеки. Умови воєнного стану становлять загрозу для безпеки як працівників, так і відвідувачів ЦНАП. Забезпечення безпеки стає важливим завданням для цих установ, і це може вимагати змін у графіку роботи, впровадження додаткових заходів безпеки та обмежень у доступі до приміщень. Другий аспект - це збереження документації. Умови воєнного стану можуть призвести до руйнування або втрати важливої документації, необхідної для надання адміністративних послуг. ЦНАП повинні розробити системи резервного зберігання та захисту документів від можливих ризиків. Нарешті, третій аспект полягає в забезпеченні доступності послуг. Збройний конфлікт може вплинути на можливість

громадян отримати адміністративні послуги. Тому ЦНАП мають розглядати можливості надання послуг дистанційно через електронні платформи та інші інноваційні засоби, щоб забезпечити доступ до послуг у найбільш ефективний спосіб.

Варто відмітити важливість для ефективної діяльності ЦНАП прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації мережі та функціонування центрів надання адміністративних послуг та удосконалення доступу до адміністративних послуг, які надаються в електронній формі» [1]. Зокрема це сприяє активній децентралізації процесів надання адміністративних послуг у державі та покращенню якості цих послуг. Також з'ясовано значення для забезпечення завершення реформ у сфері адміністративних послуг Закону України «Про адміністративну процедуру», який набуває чинності 15 грудня 2023 року [2].

Акцентовано увагу на необхідності розробки та впровадження довгострокової стратегії щодо цифрової трансформації та цифровізації, яка є одним із найважливіших кроків у процесі реформування сфери адміністративних послуг, оскільки стратегія сприятиме створенню прозорої комунікації, гнучкості між інститутами громадянського суспільства та владою. Встановлено, що ЦНАП можуть відігравати роль цифрових посередників у наданні електронних послуг, що сприяє розширенню доступу до них з урахуванням в їх діяльності принципів адміністративних процедур.

Для забезпечення ефективної роботи ЦНАП в умовах воєнного стану, вважаємо, необхідно вжити наступних заходів: розробити та впровадити плани безпеки для працівників та відвідувачів ЦНАП; визначити резервні приміщення для надання послуг у разі необхідності; розробити та впровадити систему резервного зберігання документів, включаючи їхню електронну копіювання та зберігання в захищених областях; розглянути можливість впровадження електронних послуг та систем онлайн-запису для громадян, які не можуть відвідати ЦНАП особисто через обставини воєнного стану.

Таким чином, умови воєнного стану в Україні мають великий вплив на функціонування ЦНАП, оскільки ставлять перед ними великі виклики в організаційно-правовому аспекті, вимагаючи змін та адаптації їх діяльності для забезпечення безпеки та надання адміністративних послуг громадянам в умовах конфлікту.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації мережі та функціонування центрів надання адміністративних послуг та удосконалення доступу до адміністративних послуг, які надаються в електронній формі: Закон України від 03 лист. 2020 р. № 943-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-20#Text>.

2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

Мельник Ростислав

студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Особливості призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень*

Сучасне суспільство надало людині широкі права і можливості, до використання яких потрібно підходити відповідально. Це зумовлюється тим, що можливості людини в суспільстві значно зросли. У цих умовах безвідповідальна поведінка і злочинні діяння є соціальним злом, яке породжує протиправність і значну суспільну небезпеку. Державна боротьба зі злочинністю передбачає комплекс заходів, серед яких провідне місце займає покарання, що виступає основним засобом охорони суспільства від злочинних посягань. Виконання державної політики у боротьбі зі злочинністю реалізується шляхом застосування погрози покарання, яка існує в санкції кожної кримінально-правової норми, в межах вчиненого суспільно-небезпечного діяння. Розглядаючи дану тему, варто визначити основні поняття – кримінального правопорушення та покарання як ключових, взаємопов'язаних категорій та складових елементів системи призначення покарання.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України кримінальне правопорушення – це передбачене цим КК суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Покарання ж, відповідно до ч. 1 ст. 50 Кримінального кодексу України, є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого [2].

Закріплення та застосування чітких правил призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень має істотне значення для забезпечення належного правового реагування на випадки вчинення особою декількох суспільно небезпечних діянь, відповідальність за які встановлена Кримінальним кодексом України.

Сукупність кримінальних правопорушень полягає в тому, що особа скоює два або більше кримінальних правопорушень, кожен із яких передбачений різними статтями або різними частинами Особливої частини КК, за жоден з яких її не було засуджено. У зв'язку з цим можливі різні підходи до призначення покарання за таку сукупність.

Серед них можна виділити такі: система повного (абсолютного) складання покарань; система обмеженого складання покарання; система поглинання; система обов'язкового або факультативного підвищення покарання; змішані системи призначення покарання за сукупністю злочинів.

Отже, різні системи кримінального права вирішують по-різному питання про порядок покарання за кілька кримінальних правопорушень і межі цього покарання. В історії кримінального права ці питання вирішувались по-різному,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

але завжди передбачався особливий порядок призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та особливі принципи його призначення. Відомо, що в римському праві існувала формула «роена мајор absorbet роенат мі погет» – «більше покарання поглинає менше». Іншими словами, у разі сукупності кримінальних правопорушень призначалось тільки одне покарання за найбільш тяжке кримінальне правопорушення, інші ж поглиналися цим покаранням. На недоліки такої системи звертали увагу багато криміналістів. Зокрема, А. В. Лохвицький вважав, що це є покаранням за принципом «сім бід – одна відповідь». Ця система була закріплена в одному з перших кодексів ХІХ ст. – Баварському уложенні 1813 р. [3, С. 57].

Спеціальні правила призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень є невід'ємним елементом системи заходів, які використовуються для обрання виду та розміру покарання, а тому цей елемент має розглядатись не відокремлено, а як частина цілого, які підпорядковуються єдиним засадам, та з допомогою яких реалізуються одній й ті ж завдання, та які є передумовою досягнення визначеної законом про кримінальну відповідальність мети покарання.

Щоб усунути суворість систем складання, з'явилася система їх поглинання, за якою більш суворе покарання, призначене за один з кримінальних правопорушень, що входять у сукупність, поглинає менш суворе. Прагнучи якомусь усунути хиби системи поглинання, коли особа, по суті, відповідає лише за те кримінальне правопорушення, за який призначено більш суворе покарання, багато КК почали вводити систему обов'язкового або факультативного підвищення покарання, призначеного за сукупністю. Суд, призначивши покарання за сукупністю шляхом поглинення, зобов'язаний, зважаючи на закон або на власний розсуд, підвищити це покарання до певної межі. [4, С. 156]

У науці кримінального права обґрунтовується значна кількість різноманітних пропозицій щодо певної деталізації правил призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень. Так, деякі науковці у своїх дослідженнях пропонують визначити такі правила: принцип поглинання слід застосовувати за сукупності кримінальних правопорушень у таких випадках:

- при сукупності необережних кримінальних правопорушень, а також при сукупності умисного і необережного кримінального правопорушення;

- при призначенні покарання за сукупністю умисних кримінальних правопорушень, якщо суд застосував правила призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом щодо одного із кримінальних правопорушень.

Принцип часткового поглинання доцільно застосовувати у випадку, якщо має місце:

- сукупність кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, тяжких або особливо тяжких кримінальних правопорушень при існуванні пом'якшуючих обставин;

- сукупність кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, тяжких або особливо тяжких кримінальних правопорушень, якщо суд застосував правила призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом щодо одного із злочинів;

- сукупність особливо тяжких кримінальних правопорушень, якщо застосовуються обставини, що пом'якшують покарання, призначається більш м'яке покарання, ніж передбачено законом щодо одного із кримінальних правопорушень, та відсутні обставини, що обтяжують покарання;

- при призначенні покарання за сукупністю кримінальних правопорушень будь-якого ступеня тяжкості, вчинених неповнолітніми;

- при призначенні покарання за сукупністю кримінальних правопорушень будь-якого ступеня тяжкості, вчинених особами з психічним розладом, який не виключає осудність. В усіх інших випадках, на думку вченої, доцільно застосовувати принцип повного складання покарання [1, С. 12].

Сукупність кримінальних правопорушень є однією з важливих і складних проблем кримінального права. Навряд чи можна назвати яку-небудь іншу проблему кримінального права, яка б мала настільки велике практичне значення і разом з тим так по-різному розумілася і вирішувалася в теорії і судово-слідчій практиці. Правова оцінка та кваліфікація вчиненого як сукупності кримінальних правопорушень у тих випадках, коли має місце лише одне кримінальне правопорушення, і навпаки, кваліфікація декількох кримінальних правопорушень як єдиного суспільно-небезпечного діяння ведуть до серйозних порушень законності, несприятливо позначається на боротьбі зі злочинністю в цілому, на долю засуджених та їх близьких, спотворюють реальну картину стану злочинності.

Література

1. Бабанли Р.Ш. Дискусійні аспекти застосування спеціальних правил призначення покарання за сукупністю злочинів. Юридичні науки. Львів, 2015. Вип 6. 2015. С. 10-14

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 05.10.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.11.2023).

3. Кушнір Я. В. Система призначення покарання за сукупністю злочинів та вироків в умовах сучасної системи кримінального права України. Право та педагогіка. Чернівці, 2016. Вип. 4. С. 55–61

4. Кушнір Я. О., Смирнова А. В. Порівняльний кримінально-правовий аналіз системи призначення покарання за сукупністю злочинів та вироків України та Франції в умовах сучасності. Підприємництво, господарство і право. Київ, 2017. Вип. 8. С. 154-159

Катерина Мельничук

магістр 2 року навчання факультету бізнесу та права
Луцького національного технічного університету (м. Луцьк)

Вікторія Аніщук

доцентка кафедри права факультету бізнесу та права
Луцького національного технічного університету (м. Луцьк)

Мародерство як актуальне правопорушення під час воєнного стану

На сьогодні тема мародерства є актуальною, адже українці зіштовхнулися з проблемою збереження свого майна під час війни. Трапляються випадки, коли мародери розкрадають майно жителів міст, які покинули місце свого проживання, рятуючись від обстрілів та бомбардувань.

Крадії «працюють» в оселях громадян прямо під час обстрілів, в той час, коли власники майна перебувають в бомбосховищах. На початку війни соціальними мережами масово ширились відео як громадяни самотужки вчинювали самосуд над мародерами – з моральної точки зору можна їх зрозуміти, адже ніхто не хотів би, щоб з ним так вчиняли.

Мародерство в Україні є кримінально караним діянням і належить до злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення). За статтею 432 Кримінального кодексу, мародерство – це викрадення речей вбитих чи поранених на полі бою. За такі злочинні дії раніше було передбачено кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 10 років [0].

В Законі України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» визначається, що в умовах війни під «мародерством» розуміють крадіжки, вчинені не лише на полі бою, але й на інших територіях під час воєнного стану. Окрім того, цим законом було збільшено мінімальний термін позбавлення волі за такий злочин до 5 років [0].

Користуючись триступеневою класифікацією об'єктів кримінальних правопорушень, якої дотримуються більшість науковців, слід виокремити загальний, родовий та безпосередній об'єкти кримінального правопорушення – мародерства. Таким чином, загальним об'єктом є вся сукупність відносин, що поставлені під охорону кримінального закону [0, с.132].

На думку М. І. Панова родовим об'єктом мародерства як військового кримінального правопорушення є встановлений порядок несення або проходження військової служби, який становить сукупність суспільних відносин, що виникають і функціонують у процесі проходження військової служби всіма військовослужбовцями, їх службової і бойової діяльності та регламентуються правовими нормами чинного законодавства і правилами співжиття у військових колективах [0, с.11].

В.В. Прокопенко безпосереднім об'єктом мародерства визначає бойову славу Збройних Сил і честь військовослужбовця, а також порядок дотримання звичаїв та правил війни [6].

Щодо суб'єктивної сторони мародерства, то вищезазначене кримінальне правопорушення вчиняється виключно з прямим умислом та з корисливих мотивів. Суб'єктом мародерства є військовослужбовець. О. Р. Полегенько стверджує, що відсутність у КК України визначення поняття «військовослужбовець» стає перешкодою в притягненні винної особи до кримінальної відповідальності [5, с. 94].

Ми не згодні з такою думкою, адже вважаємо, що відсутність визначення поняття в самому ККУ не стає перешкодою, адже можна звернутися до інших нормативно-правових актів.

Окрім того, ми не згодні із думкою науковців щодо того, що суб'єктом мародерства є лише військовослужбовець. Вважаємо, що в даній статті робиться більше акцент не на особу, яка вчинила дане кримінальне правопорушення (військовослужбовця), а на місце його вчинення – поле бою та потерпілих – вбиті та поранені.

Досить важливо зазначити наступні ознаки даного військового кримінального правопорушення:

По-перше, не є мародерством заволодіння речами здорових осіб, які знаходилися на полі бою. Ці дії кваліфікуватимуться як кримінальне правопорушення проти власності (крадіжка, грабіж, розбій).

По-друге, для складу даного кримінального правопорушення не важливо, до якої армії відносилися вбиті чи поранені, речі яких викрадалися під час військового стану.

Інколи мародерство плутають із деякими кримінальними правопорушеннями проти власності. Від крадіжки мародерство відрізняється способом вчинення - може вчинятися, як таємно, так і відкрито, коли крадіжка, у свою чергу, вчиняється лише таємно, а також мародерство – це викрадення речей у вбитого чи пораненого, а крадіжка може вчинятися щодо будь-якої особи. Відповідно різниця між мародерством та розбоєм полягає також у тому, що досліджуване військове кримінальне правопорушення передбачає викрадення речей, як із застосуванням насилля, так і без такого, водночас розбій обов'язково вчиняється із застосуванням насилля. Різниця мародерства і грабежу полягає в наступному: спосіб вчинення (грабіж вчиняється виключно відкритим способом), суб'єкт, місце вчинення [0, с.524].

Отже, враховуючи вище вказане, можна зробити висновок, що мародерство одне з найактуальніших військових кримінальних правопорушень в умовах війни. Вчинення кримінального правопорушення з використанням умов воєнного стану є обтяжуючою обставиною. Вважаємо цілком виправданим збільшення мінімального строку позбавлення волі за дане кримінальне правопорушення.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25.
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03 березня 2022 року. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 2117-IX.
3. Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): теоретичні та прикладні аспекти: монографія. К: ВНЗ «Національна академія управління», 2018. 420 с.
4. Панов М. І. Поняття, система і види військових злочинів. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб / ред. М. І. Панов. Х. : Право, 2011. С. 5–21.
5. Полегенько О. Р. Суб'єкт військових злочинів за кримінальним кодексом України. Право.ua. 2015. № 3. С. 92–95.
6. Прокопенко В. В. Науково-практичний коментар до ст. 432 Кримінального кодексу України [Електронний ресурс] / Вадим Вікторович Прокопенко // цивільний та військовий адвокат. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.jurists.org.ua/criminal-law/2086-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-432-krimnalnogo-kodeksu-ukrayini.html>.
7. Саєнко А. Г. Щодо питання розмежування військового кримінального правопорушення – мародерства та кримінальних правопорушень проти

Мілош Влада

магістрантка 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

До питання проблематики державної підтримки фермерських господарств як правової основи сталого розвитку сільської місцевості*

Під «сталим розвитком сільських територій» розуміється такий розвиток села, при якому забезпечуються зростання, диверсифікація і підвищення ефективності сільської економіки, стабілізація чисельності населення і збільшення тривалості життя, повна і продуктивна зайнятість працездатного населення, підвищення рівня і якості життя в сільських районах, раціональне використання і відтворення їх природно-ресурсного потенціалу[1, с.21].

Державна підтримка фермерських господарств є одним з основних заходів забезпечення сталого розвитку сільської місцевості. Закон України «Про фермерське господарство» визначає фермерське господарство як форму підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства (ЗУ «Про фермерське господарство, ст.1, ч.1).

В умовах сучасного світу, де важливість сталого розвитку набуває все більшого значення, державна підтримка фермерського господарства визначається не лише економічними вигодами, але й як правова основа, сприяючи забезпеченню сталого розвитку сільської місцевості. Ця підтримка є не лише стратегічним напрямком розвитку аграрного сектору, але й ключовим елементом у втіленні принципів екологічної, економічної та соціальної стійкості на місцевому рівні.

Актуальність державної підтримки фермерського господарства як правової основи сталого розвитку сільської місцевості визначається рядом факторів. Григор'єва Х.А. зазначає, що по-перше, фермерство виступає ключовим ланком в глобальній системі забезпечення продовольства, і державна підтримка в цьому контексті допомагає забезпечувати стабільність в галузі сільського господарства та забезпечувати національну безпеку у сфері харчової продукції, по-друге, державна підтримка фермерства є інструментом для збалансування екологічних та економічних аспектів розвитку. Заохочення сталого землеробства, використання екологічно чистих технологій та підтримка агроєкосистем сприяють

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Олена Гафурова

збереженню природних ресурсів і допомагають зменшити негативний вплив сільськогосподарської діяльності на довкілля[2, с.19-20].

Савка М.В. визначає основні засади розвитку фермерських господарств, зокрема такі як: визначення умов системного розвитку фермерських господарств; диверсифікація діяльності фермерських господарств; запровадження ефективних технологічних процесів; використання сучасної сільськогосподарської техніки; забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств; виготовлення високоякісної продукції; формування соціальної інфраструктури; ефективне використання людського капіталу; залучення інвестицій у виробництво; державне регулювання розвитку фермерства[3, с.3].

Таким чином фермерські господарства можуть створювати робочі місця, забезпечувати продовольчу безпеку та сприяти економічному зростанню сільських громад, а отже сприяти сталому розвитку села.

Держава заохочує до створення нових фермерських господарств шляхом надання громадянам безкоштовних земельних ділянок для ведення фермерського господарства - в розмірі земельної частки (паю), визначеної для членів сільськогосподарських підприємств, розташованих на території сільської, селищної, міської ради, де знаходиться фермерське господарство (Земельний кодекс, ст.121). Одним з основних засобів державної підтримки фермерських господарств є фінансова підтримка, що здійснюється Українським державним фондом підтримки фермерських господарств. Український державний фонд підтримки фермерських господарств – єдина державна бюджетна установа, яка виконує функції з реалізації державної політики щодо фінансової підтримки становлення і розвитку фермерських господарств. Відповідно із внесенням змін до Закону України «Про фермерське господарство» кошти Українського державного фонду підтримки фермерських господарств надаються новоствореним фермерським господарствам і фермерським господарствам з відокремленими садибами на безповоротній основі та на конкурсних засадах на поворотній основі, а іншим фермерським господарствам – тільки на поворотній основі, а також спрямовуються на забезпечення гарантій та поруки при кредитуванні банками фермерських господарств (ЗУ «Про фермерське господарство, ст.9-11). Законодавством також передбачено інші види державної підтримки, наприклад надання пільг та пільгових умов для сільськогосподарської діяльності, розвиток інфраструктури та послуг у сільській місцевості, а також підтримку в галузі освіти та підвищення кваліфікації фермерів. Ця правова основа дозволяє створити стимули для розвитку сільськогосподарського сектору, збільшити виробництво сільськогосподарської продукції, надати доступ фермерам до ринків і ресурсів, а також сприяти створенню нових робочих місць та підвищенню якості життя на сільських територіях.

Ця підтримка відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку економіки, соціальної стабільності та збереженні навколишнього середовища. Шляхом фінансової підтримки, стимулювання інновацій та впровадження екологічно чистих технологій, держава сприяє підвищенню ефективності фермерського виробництва. Це не лише забезпечує національну безпеку у сфері продовольства, але й сприяє

зростанню економіки та розвитку сільських територій. Важливо визнати, що державна підтримка фермерства має далекоглядний вплив, враховуючи екологічні виклики та потреби майбутніх поколінь.

Сприяючи сталому використанню природних ресурсів та збалансованому розвитку, ця підтримка формує основу для життєздатної, стійкої та процвітаючої сільської місцевості.

Отже, державна підтримка фермерських господарств, що сприяє збереженню робочих місць в селі, забезпечує продовольчу безпеку та підвищує якість життя сільських громад, сприяє рівновазі між сільським та міським розвитком та сприяє сталому зростанню економіки країни, є важливою правовою основою для досягнення сталого розвитку сільської місцевості.

Проте, варто зазначити, що станом на 2022 рік, в зв'язку з воєнним станом в Україні, Державний земельний кадастр та Державний реєстр речових прав на нерухоме майно припинили свою роботу, а згодом відновили зі змінами, передбаченими Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» який набрав чинності 7 квітня 2022 року. Згідно з яким після введення воєнного стану строк дії договорів щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення: оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, закінчився, такі договори є поновленими на один рік без відповідного волевиявлення сторін та без внесення відомостей про це до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, зміни також стосуються процедури передачі в оренду земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, умов оренди землі, формування земельної ділянки, що передається в оренду, передачі права землекористування тощо.

Література

1. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 5. – С. 21–23.
2. Григор'єва Х.А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.
3. Савка М. В. Організаційно-економічне обґрунтування розвитку фермерських господарств у регіоні.: дис. доктора філософії: 051 Економіка. Івано-Франківськ, 2020, 243 с.

Момоток Вікторія

магістрантка 1-го курсу навчання
юридичного факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Правове регулювання розвитку сільського зеленого туризму*

Сільський туризм є одним з найважливіших напрямів розвитку села, оскільки є альтернативою його індустріалізації і засобом підвищення рівня життя сільського населення. Функціонування сільського туризму впливає на

розвиток сільських територій, підвищує ефективність сільськогосподарської діяльності, що, у свою чергу, впливає на забезпечення виконання однієї із стратегічних цілей державної аграрної політики – забезпечення продовольчої безпеки.

Сільський туризм – це надання (чи отримання) послуг туристичних атракцій, асоційованих з відпочинком, по використанню екосистемного потенціалу агропромислового комплексу та локальної інфраструктури певного регіону сільської місцевості або ж її характерної колоритної культурної, архітектурної, етнічної, господарської тощо особливості [1, с. 138-143].

Підґрунтям досконалого регулювання сільського зеленого туризму в будь-якій країні є довершеність її правової системи. Узгодженість й прозорість нормативно-правової бази дозволяє ефективно здійснювати обраний вид діяльності навіть в умовах відсутності спеціальних законів вузької спрямованості [7, с. 68–73].

Важливою проблемою розвитку сільського зеленого туризму в Україні є відсутність чітко сформульованої державної політики щодо сільського туризму й системи нормативно-правового забезпечення цього виду туристичної діяльності. Відсутня сприятлива законодавча база для розвитку сільського зеленого туризму. На рівні законів не визначено статус господарів, які приймають на відпочинок туристів та немає термінологічної єдності. у різноманітних норматив-правових актах можна зустріти поняття «агротуризм», «екотуризм», «сільський туризм», «зелений туризм», «сільський зелений туризм» тощо. А єдиного чітко встановленого термінологічного визначення «сільський зелений туризм» не дає жоден нормативно-правовий документ [5, с. 127-131].

У Законі України «Про туризм» сільський зелений туризм розглядається лише як вид туризму, поділяючи його на сільський та екологічний (зелений) і не містить чіткого визначення особливостей цього туризму. На законодавчому рівні визнається, що розвиток екологічного (зеленого) та сільського туризму є пріоритетним напрямом державної політики у сфері туризму [4, ст. 6]. У Законі України "Про особисте селянське господарство" визначено правові, організаційні, економічні та соціальні засади ведення особистого селянського господарства, зокрема з надання послуг у сфері сільського туризму [3, ст. 1]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство», сільський земельний туризм - одна з послуг з використанням майна особистого селянського господарства, суб'єктом якої може бути фізична особа, яка веде особисте селянське господарство без реєстрації як фізична особа підприємець.

Усі спроби прийняття спеціального закону, який би став правовою основою функціонування сільського туризму так і не були вдалими. Зокрема, було зареєстровано законопроекти «Про сільський туризм» № 0920 від 25 червня 2006 р. та «Про сільський зелений туризм» № 3467 від 12 квітня 2007 р., які згодом були зняті з розгляду Верховною Радою України. 23 травня 2017 р. законодавцем було прийнято за основу проект Закону про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство». На цьому законотворчий прогрес у питаннях сільського туризму було зупинено, не зважаючи на той факт, що у плані заходів з реалізації Концепції розвитку

сільських територій, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р., закріплено заходи з законодавчого врегулювання питання розвитку туристичної та рекреаційної діяльності у сільській місцевості шляхом внесення змін до Закону України “Про туризм” та розроблення пілотних проектів з розвитку сільських територій, що стимулюватимуть такий вид діяльності, як туризм [6, с. 240-242].

Значною, перешкодою на шляху поширення ідеї туризму в сільській місцевості є незрозуміння його принципової відмінності від комерційної туристичної діяльності в законодавчих, урядових та освітянських колах. Сільський зелений туризм помилково розглядається як сфера туризму, тобто ототожнюється з високоприбутковим бізнесом на урбанізованих територіях з усіма наслідками, що звідси витікають. Тому, на законодавчому рівні мають бути встановлені чіткі критерії для розмежування підприємницької і непідприємницької діяльності в цій сфері [2, с. 21-28].

Отже, сільський туризм – це прогресивна сфера, за допомогою якої наша держава може вирішити певну кількість проблем, що виникають в українських селах. Тому для розвитку сільського туризму потрібне нормативне регулювання та наукове та законодавче визначення основних термінологічних понять, правових підходів та державного регулювання у цій галузі. Сільський зелений також туризм може бути корисним як для відпочиваючих, так і для господарів – селян, сільських громад, регіонів і держави в цілому, сприяє розвитку багатьох пов’язаних з ним галузей економіки.

Література

1. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В. І. Биркович // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 1 (6). – С. 138-143
2. Гафурова О.В. Правове регулювання послуг у сфері сільського зеленого туризму (на прикладі особистих селянських господарств) С 21-28 . Vol. 10, No 4, 2019 «ПРАВО. ЛЮДИНА. ДОВКІЛЛЯ» | «LAW. HUMAN. ENVIRONMENT» ISSN 2663-1350 <https://doi.org/10.31548/law2019.04.003>
3. Закон України "Про особисте селянське господарство" Закон України № 742-IV від 15.05.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>
4. Закон України "Про туризм" Закон України № 325/95-ВР від 15.09.1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Котуха О. С., Олашин М. М. Нормативно-правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні с. 127-131./ Інновації, тренди та перспективи індустрії гостинності : матеріали І Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (12 грудня 2019 р.). – Львів : ЛТЕУ, 2019. – 192 с.
6. Сащенко І. С. Нормативно-правове регулювання сільського туризму в Україні / І.С. Сащенко - 2020 - openarchive.nure.ua Актуальні правові проблеми інноваційного розвитку агросфери Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 20 листопада 2020 р. С. 240-242)

7. Товт М. Сільський туризм. Як регулюється він // Віче. – № 3 (132). – 2003. – С. 68–73

Москальова Валерія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Аналіз місця та ролі жінки в ОУН-УПА. Гендерні аспекти*

На противагу тому, що діяльність ОУН-УПА асоціюється майже виключно з повстанською діяльністю чоловіків, можемо впевнено сказати, що жінки теж мали місце та чималу роль у визвольній боротьбі української нації. Тому є доречним більш детально розглянути жіночу діяльність в лавах українських повстанців.

Досліджуючи участь жінок у повстанській війні, яку вели українські націоналісти, зробимо спробу, визначити, яке саме місце українські націоналісти відводили жінці в рамках свого руху та в майбутній державі, розглянемо деякі з історичних та науково-публіцистичних підходів і концепцій, які осмислюють участь жінок в УПА й війні загалом.

Серед українських дослідниць жінки треба виокремити Марту Богачевську-Хом'як. Вона приділяє увагу безпосередньо мотивам вступу жінок до ОУН, зазначаючи, що у 20-х—30-х рр. ХХ ст. молоді українки прагнули долучитися до націоналістичного руху, бо почувалися дискримінованими не стільки як жінки, скільки як українки.[1,с.217] Леся Онишко, сучасна дослідниця, у статті «Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини ХХ століття» погоджується з такою думкою Богачевської-Хом'як.[4,с.33] Її особлива заслуга — фактологічне дослідження ролі жінки в структурах ОУН і УПА. Цікавою є художньо-публіцистична робота цієї дослідниці «Катерина Зарицька: Молитва до сина», присвячена організаторці Українського Червоного Хреста (УЧХ), зв'язковій командира УПА Р. Шухевича.

Жінки виконували обов'язки фармацевтів, лікарів-хірургів, без наркозу робили повстанцям складні операції, при нападах противника на шпиталі збройно захищали поранених, заготовляли харчі, самі робили ліки і перев'язочний матеріал. Жінки-друкарки при поганому освітленні, у криївках, позбавлених усяких вигод, щоденно друкували та передруковували сотні листівок і брошур. А коли їх виявляв противник — стрілялися або підривалися гранатами.

Зв'язкові, щоб виконати завдання, долали пішки величезні відстані, передавали з рук у руки секретну інформацію і пошту, супроводжували обози з провіантом. Фактично, вище перераховані допоміжні функції жінок були одними з головних і найбільш цінуваних. [5,с.115]

Зокрема, розглядаючи стосунки між чоловіками та жінками у партизанських «помешканнях», ми дійшли висновку, що повстанська криївка (бункер) була модифікацією патріархальної хати. У повстанському

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

прихистку чоловік та жінка виконують свої типові ролі: жінка — як домогосподиня, чоловік — як захисник-здобувач. Навряд чи самі дівчата ображалися за таке трактування їхньої участі у боротьбі. Хоча в критичний момент — енкаведистське переслідування — могла з'явитися й причина для нарікань — хлопці не давали зброї.

Одна із повстанок так описала некомфортні умови перебування в криївці: «Хто не був у криївці, той і не уявляє собі всіх труднощів, які доводиться в таких умовах долати, особливо жінкам — через обмеження у воді». Жіноча гігієна утруднювалася не тільки відсутністю достатньої кількості води, а й присутністю сусідів-чоловіків: «Навіть якщо й митися, то тільки ваткою зі спиртом [...] то тільки взимку, бо влітку ми знаходили воду в потічках, так що там і прали все необхідне і милися. Були випадки, що й сніг топили для приготування їжі [...]». [2,с.201]

Тепер розгляньмо деякі приклади. Войовничість М. Савчин і її подруги Катерини (обидві — дружини упівських командирів) закінчувалась перед дверима бункера. Немовби після роботи, Катерина спускалась до криївки і переодягалась, перевтілюючись у витончену леді. Думки її щодо жіночих прав і можливостей так дивували Марію, що та інколи навіть називала її «феміністкою». Але в одному подруги були солідарними — у розумінні того, що, ставши дружинами своїх командирів, вони перестали бути рівними з іншими повстанцями, вони втратили право голосу в чоловічій бесіді з командиром. Існував, як згадує М. Савчин, «неписаний закон», який забороняв дружині втручатись у чоловічі справи. Якщо вона про щось говорила, то присутні сприймали її думки за опінії командира, а це, звичайно, її пригнічувало. Катерині ж доводилося майже завжди дотримуватися формальних стосунків із чоловіком, оскільки він не хотів, щоб рядові бійці відчували сум за жінкою. [3,с.25]

Отже, патріархальна родина приховувала пастку нерівності і другорядності для одруженої жінки-повстанки.

Підводячи підсумок усєї вищенаведеної інформації, можна сказати, що, постійно перебуваючи в екстремальних обставинах, жінка дістає право на самостійність. Завдяки швидкій адаптації жінок та підтримці в цьому з боку чоловіків вони не могли обмежитися технічними та медичними ролями, хоча націоналістичний рух важко приймав феміністичні вимоги рівності. Тобто, можемо впевнено зробити висновок, що жінки протягом усєї національно-визвольної боротьби займали неабияке місце в лавах повстанців, не поступаючись сміливістю та жагою до боротьби чоловікам. Значну тенденцію вступу жінок у лави українського війська ми можемо спостерігати й сьогодні – чисельність жінок в ЗСУ вражає. Вони, як і українські повстанки УПА, твердо стоять на обороні рідної землі ні чим не гірше за чоловіків.

Література

1. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939. - К.: Либідь, 1995. - 424 с.
2. Літопис УПА. – Т. 32. – С. 320
3. Літопис УПА. – Т. 28. – С. 98.

4. Онишко Л. Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини ХХ століття. Український визвольний рух: До 75-ліття Організації Українських Націоналістів. Зб. 3. Львів, 2004. С. 30–38

5. Савка Б. А смерть їх безсмертям зустріла. Тернопіль, 2003.- 332 с.

Никитенко Михайло

магістр 2 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м.Київ)

Застосування примусових заходів виховного характеру*

Структуру кримінально-правового регулювання, як відомо, складає не лише кримінальна відповідальність, а також і звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Окреме місце у цій палітрі займають примусові заходи виховного характеру. Ці заходи є не лише ефективними засобами кримінально-правового впливу, альтернативного покаранню неповнолітніх, але й є дієвими з точки зору соціальної реабілітації підлітків. Водночас у правовій регламентації та ефективності застосування примусових заходів виховного характеру існують проблеми [1, с. 4].

Забезпечення захисту прав і свобод дітей у всі часи було і залишається одним з пріоритетів державної політики, оскільки діти – це майбутнє нації. Особливої уваги потребує забезпечення прав дитини, яка потрапила в конфлікт із законом. А тому, законодавством визначається особливий порядок притягнення вказаної категорії осіб до кримінальної відповідальності, а також чітко визначаються види покарання, які можуть бути застосовані до осіб у віці до 18 років. Зокрема, ст.97 КК України передбачає можливість звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності [2].

А тому важливим є дослідження актуальних аспектів застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх та осіб, які не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

Відповідно до ст.97 КК України неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені ч.2 ст.105 КК України. У разі ухилення неповнолітнього, що вчинив кримінальне павопорушення, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру, ці заходи скасовуються, а він притягується до кримінальної відповідальності.

Варто зазначити, що метою примусових заходів виховного характеру, застосовуваних до неповнолітніх, є: припинення злочинної діяльності підлітків і залучення їх до позитивної соціальної діяльності, у тому числі і шляхом усунення причин і умов, що формують протиправні дії; виправлення неповнолітнього за допомогою примусових заходів виховного характеру, а

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

також попередження вчинення нових кримінальних правопорушень з боку підлітка [3, с. 7].

Частиною 2 ст.105 КК України декларовано, що до неповнолітньої особи можуть бути застосовані такі примусові заходи виховного характеру: 1) застереження; 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років.

Аналізуючи примусові заходи виховного характеру, слід підкреслити, що застереження є одним із найм'якіших заходів виховного характеру, може полягати в роз'ясненні судом неповнолітньому наслідків його дій (шкоди, завданої охоронюваним законом правам особи (осіб), інтересам суспільства або держави), оголошення неповнолітньому осуду за ці дії, а також попередження про більш суворі правові наслідки, які можуть настати в разі продовження ним протиправної поведінки чи вчинення нового кримінального правопорушення.

Під обмеженням дозвілля і встановленням особливих вимог щодо поведінки неповнолітнього варто розуміти обмеження перебування поза домівкою в певний час доби; заборону відвідувати певні місця, змінювати без згоди органу, який здійснює за ним нагляд, місце проживання, навчання чи роботи, виїжджати в іншу місцевість; покладення обов'язку продовжити навчання, пройти курс лікування (за наявності хворобливого потягу до спиртного або в разі вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів) тощо.

Варто звернути увагу на те, що передача неповнолітнього під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють, допускається лише за наявності даних про те, що вони здатні забезпечити позитивний виховний вплив на нього та постійний контроль за його поведінкою, мають авторитет в очах дитини.

Неприпустимо передавати неповнолітнього під нагляд батька чи матері, які позбавлені батьківських прав, а також батьків чи інших осіб, котрі через свою поведінку не здатні позитивно впливати на нього. Хоча в законі не передбачено обов'язкове отримання згоди батьків або осіб, які їх замінюють, на передачу їм неповнолітнього під нагляд, суд має отримати таку згоду.

Закон передбачає можливість передання неповнолітнього під нагляд педагогічного (за місцем навчання) чи трудового (за місцем роботи) колективу – за згодою цього колективу, а також під нагляд окремих громадян – на їхнє прохання. При цьому як педагогічний чи трудовий колектив, так і окремих громадян, мають бути спроможні здійснювати виховний вплив на неповнолітнього (постійно й належним чином контролювати його поведінку), до того ж зобов'язані це робити.

Покладення обов'язку відшкодувати заподіяні майнові збитки як примусовий захід виховного характеру можна застосовувати лише до

неповнолітнього, який досяг 15 років, має майно чи кошти, що є його власністю, або самостійно одержує заробіток (заробітну плату, стипендію тощо). В ухвалі суд повинен зазначити розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, та строки виконання цього рішення.

Важливо зазначити, що до спеціальних навчально-виховних установ відповідно до п. 5 ч. 2 ст.105 КК України направляються неповнолітні, котрі вийшли з-під контролю батьків чи осіб, які їх заміняють, не піддаються виховному впливу та не можуть бути виправлені шляхом застосування інших примусових заходів виховного характеру .

Проведене дослідження дає можливість, як на наш погляд, зазначити, що необхідно закріпити окремо види примусових заходів виховного характеру, які можуть бути застосовані до неповнолітнього у разі його звільнення від кримінальної відповідальності, та види примусових заходів виховного характеру, які можуть бути застосовані у разі його звільнення від покарання, а також види заходів виховного впливу до неповнолітнього, який до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинив суспільно-небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого особливою частиною КК; одним із напрямів майбутнього удосконалення законодавчої регламентації примусових заходів виховного характеру може стати розробка системи видів заходів виховного впливу щодо осіб, які звільняються від кримінальної відповідальності та покарання.

Література

1. Герасимчук Л.В. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру : автореф. дис.... канд. юрид. наук : К, 2014. С.22.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341–III [Електронний ресурс]. – URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Ямкова О.О. Примусові заходи виховного характеру: правова природа і види : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : Одеса, 2004. С.20.

Образ Тимофій

студент 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Вирубка лісів у Карпатах: правові наслідки та загрози для екології*

Питання нелегальної рубки українських лісів, особливо в Карпатах, завжди було актуальним. Через заплутану систему регулювання, перехресне функціонування контролюючих органів та, безумовно, великий рівень корупції, Україна поступово втрачає один із своїх найцінніших ресурсів – ліс. Наслідки вирубки лісів є серйозною екологічною проблемою в сучасному світі, включаючи втрату біорізноманіття, ерозію ґрунту та зміни місцевого клімату. У Карпатах існує велика кількість унікальних видів рослин і тварин, і вирубка лісів становить загрозу для їхнього вимирання. Багато з

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Міхневич

цих видів занесені до Червоної книги і вважаються вимираючими. Карпатські гори, особливо їхня лісова рослинність, відіграють важливу роль у регулюванні водного стоку, захисті від стихійних лих, таких як повені та зсуви, а також у поглинанні вуглецю. У Карпатах, де мешкає багато унікальних видів рослин і тварин, знищення лісів ставить під загрозу їх виживання, зокрема як зубр, бурий ведмідь і вовк, перебувають під загрозою вимирання. Лісисті гори також важливі для регулювання водного потоку [4].

Загальна площа лісів в Україні на сьогодні перевищує 10 мільйонів гектарів, що складає близько 16% загальної площі країни, з основними зонами розташування в Поліссі та в Карпатах. Станом на 1 січня 2020 року загальний обсяг лісових ресурсів, які перебувають під контролем Державного агентства лісових ресурсів України, склав 1,6 мільярда кубічних метрів, з них в Карпатському регіоні – 492 мільйони кубічних метрів [2].

За даними Державної екологічної інспекції, наданими відповідно до запиту Укрінформу, протягом першого півріччя 2021 року фахівці здійснили 555 перевірок лісів з метою виявлення порушень природоохоронного законодавства. У результаті складено 2687 протоколів, з яких 749 стосувались нелегальної рубки лісу в Закарпатській та Львівській областях, а також в Карпатському окрузі Державної екологічної інспекції.

Збитки для держави у сфері екології лісів досягають значущих сум. Офіційною оцінкою Держекоінспекції вказується, що за перші шість місяців 2021 року порушники, які займались нелегальною рубкою лісів, завдали Україні збитків на суму 108,3 мільйони гривень, а за весь попередній рік ця сума складала 316,7 мільйонів гривень. Конкретні збитки, завдані Карпатським лісам, фахівці оцінили у 18,3 мільйони гривень у 2020 році та 7,1 мільйони гривень за перше півріччя 2021 року. У 2020 році Державна екологічна інспекція стягнула майже 12,2 мільйони гривень штрафів та відшкодувань збитків, завданих екології лісів. При цьому понад половина цієї суми – 5,1 мільйона гривень – стосувалася порушників, які займались «чорною» рубкою на території українських Карпат [7].

Винищення лісів є сучасною глобальною проблемою зі значним впливом на природне середовище, дику природу та фауну. Карпатський регіон є важливою екосистемою. Ліси в Карпатах стикаються з загрозою внаслідок різноманітних людських діяльностей, таких як сільське господарство, вирубка лісу та міська забудова. Але, однією з основних причин вирубки лісу є незаконна діяльність. Незаконна торгівля деревиною залишається популярною через високий попит, і правоохоронні органи не вживають достатньо ефективних заходів проти корупції. За словами екологів, до 87% лісозаготівель у Карпатах є незаконними. Незаконна вирубка призводить до серйозних наслідків для рослинного та тваринного світу, порушує природне відновлення лісів [1].

Так, улітку 2016 року в зоні проведення антитерористичної операції (АТО) затримано 52 вагони з контрабандою, зокрема 12 ешелонів із деревиною, призначеною для постачання до самоназваних терористичних квазідержавних утворень «днр» і «лнр». Цей ліс використовувався для будівництва нових укріплень бойовиків, проте в документах зазначалося, що ця деревина є третьосортною, призначеною тільки для дров. Тоді суд арештував 645 кубічних метрів деревини, що майже дорівнює 600 т. [3].

Проблема незаконної вирубки лісу не обмежується лише Україною і викликає занепокоєння природоохоронців протягом багатьох років. В інших країнах темпи вирубки лісів менші через суворе дотримання законів і впровадження практик сталого лісового господарювання.

Відповідно до статті 105 Лісового кодексу України порушення лісового законодавства тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність відповідно до закону. Зокрема, відповідальність за порушення лісового законодавства несуть особи, винні у незаконному вирубуванні та пошкодженні дерев і чагарників [6].

Статтею 246 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за незаконну порубку лісу. Зазначений законодавчий акт визначає це як незаконне зрубання дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, а також перевезення, зберігання і збут незаконно рубаних дерев або чагарників, що завдали істотної шкоди. За вчинення цього правопорушення передбачені наступні покарання: штраф від тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, арешт на строк до шести місяців, обмеження волі на термін до трьох років або позбавлення волі на той самий період [5].

Для вирішення цієї проблеми в Карпатах важливо поєднати правові, політичні та інноваційні заходи, спрямовані на суспільство. Необхідно чітко дотримуватись існуючих законів, посилювати штрафи за незаконну вирубку лісу, а також створювати альтернативні джерела доходу для місцевого населення, щоб зменшити тиск на ліси. Крім того, для відновлення вирубаних і деградованих територій лісу Карпат важливо реалізовувати проекти лісовідновлення та лісорозведення, які сприятимуть відновленню біорізноманіття та покращенню екологічного стану лісів [8].

Література

1. Вакулук П.Г. Лісовідновлення та лісорозведення в Україні: монографія. Х.: Прапор, 2006. С. 263. (дата звернення 11.11.2023).
2. Валентин Марчук. Продертися крізь «ліс», або Чи реально припинити злісну вирубку Карпат [Електронний ресурс], 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3297727-prodratisa-kriz-lis-abo-ci-realno-pripiniti-zlisnu-virubku-karpat.html> (дата звернення 11.11.2023)
3. Вікторія Доскіч. Екологічне лихо: Винищення лісів в Україні [Електронний ресурс], 2016. URL: <https://ecology.unian.ua/1272491-ekologichne-liho-vinischennya-lisiv-v-ukrajini.html> (дата звернення 11.11.2023)
4. Ворон В.П., Лавров В.В., Бондарук М.А. Проблеми досліджень антропогенного пошкодження лісів України: здобутки та перспективи. Лісівництво та агролісомеліорація. Харків: Майдан, 2002. Вип. 103. С. 10. (дата звернення 11.11.2023).
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 11.11.2023).
6. Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 № 3852-XII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення 11.11.2023).

7. Товариство лісівників України. Загальна характеристика лісів України: вебсайт. URL: <https://tlu.kiev.ua/nasha-dijalnist/profesiino-prolis/objektivna-informacija-shchodo-lisiv.html>. (дата звернення 11.11.2023).

8. Хилько М. Екологічна безпека України: навч. посібник. Київ, 2017. 217 с. URL: philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor/Files/Vykladachi/Hylko/Хилько (дата звернення 11.11.2023)

Орленко Соломія

студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка (м. Київ)

Сучасний стан та перспективи розвитку земельних правовідносин у період відбудови України*

Відносини стосовно володіння, користування та розпорядження землею в Україні завжди перебували на одній з найвищих сходинок серед підживлювачів української економіки. Актуальність тематики дослідження полягає у важливості питання ефективного регулювання земельних правовідносин під час дії режиму воєнного стану та у перспективі періоду відбудови України через цінність української землі як природного ресурсу, що виступає об'єктом земельних правовідносин, та має використовуватися у найбільш ефективний і раціональний спосіб українським суспільством та державою через уповноважені органи влади.

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Відповідно до Указу Президента України № 734 строк дії воєнного стану в Україні продовжується з 05:30 16.11.2023 строком на 90 діб, тобто до 15 лютого 2024 року.

Уже майже два роки Україна стикається з досить проблемним регулюванням земельних правовідносин у період воєнного стану. Найбільш очевидним наслідком впливу російської повномасштабної агресії на регулювання земельних правовідносин у майбутньому є екологічні проблеми земельних ресурсів, що спричинені злочинами проти довкілля російської федерації, та у перспективі значно ускладнять активність та результативність руху земельної реформи. З іншого боку, в умовах дії правового режиму воєнного стану багато процедур, що стосуються регулювання земельних правовідносин, було спрощено. У цій роботі ми звернемо увагу на моменти регулювання земельних правовідносин у період відбудови України та можливі подальші шляхи їх розвитку та дослідження.

Ще до початку повномасштабного вторгнення в Україні було достатньо проблем із ефективністю управління та використання земель. Велика кількість дослідників у сфері земельного права вказує, що Україні поступово необхідно переходити до такої концепції управління у сфері земельних правовідносин, яка охоплює три основні аспекти сталості – екологічний,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри земельного та аграрного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидатка юридичних наук Сітлана Марченко

економічний та соціальний, адже ця цілісна перспектива в даний час прийнята як найбільш підходяща, хоча одночасно є складнішою і потребує більше часу та ресурсів для вирішення. Ця перспектива узгоджується із сучасною концепцією прагнення до досягнення Нейтрального балансу деградації земель, яка спрямована на підтримку природного капіталу та екосистемних послуг наземних систем для забезпечення продовольчої безпеки та підвищення добробуту людей. [3, с. 55]

Одними із перших напрямків, які мають бути у пріоритеті є: подолання наслідків військової агресії російської федерації (розмінування територій, інвентаризація земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок бойових дій та терористичних актів, рекультивация, відновлення та поліпшення порушених (знищених) земельних та інших природних ресурсів, відновлення прав на земельні ділянки); створення екологічного каркасу (створення екологічної мережі та системи полезахисних лісових смуг, відновлення мережі водних об'єктів тощо) регіональних систем землекористування та здійснення зонування земель за їх придатністю і цінністю інших природних ресурсів та удосконалення інституціонального середовища розвитку земельного устрою в Україні (розроблення законів України «Про зонування земель», «Про державне та самоврядне управління землекористуванням», нових редакцій законів України «Про землевпорядкування», «Про охорону земель», державних та галузевих стандартів, норм і правил у галузі землевпорядкування та охорони земель). [3, с. 56]

Пунктом 15 Перехідних положень Земельного кодексу України до 1 січня 2024 року встановлено обмеження щодо обігу земель сільськогосподарського призначення, а саме: максимальна загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина України не може перевищувати ста гектарів; забороняється купівля-продаж або відчуження в інший спосіб на користь юридичних осіб земельних ділянок, які перебувають у приватній власності і віднесені до земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства та ін. [2] Одними із аспектів, які на наш погляд, мають бути врегульовані державою зараз є питання максимальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, яка може перебувати у власності громадянина України та набуття юридичними особами права на купівлю земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Станом на зараз перебуває на розгляді законопроект № 9341 від 29.05.2023 про внесення змін до розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України щодо відтермінування набуття юридичними особами права на купівлю земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Пропонується, що юридичні особи набуватимуть право на купівлю земельних ділянок сільськогосподарського призначення відповідно до пункту 6-1 Земельного кодексу України через два роки з дня припинення або скасування воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента

України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ. Зважаючи на неможливість повноцінного впровадження дії ринку землі під час дії воєнного стану, ризики викупу земельних ділянок за неринковими цінами та велику цінність української землі у світі, вважаємо такий крок правильним у досягненні мети недопущення погіршення становища власників земель сільськогосподарського призначення та зловживань під час здійснення операцій із землею під час воєнного стану. Зараз є більш важливо підготуватися до цивілізованого запровадження вільного обігу земельних ділянок сільськогосподарського призначення після перемоги України у війні. [4, с. 1-3]

Також, на час дії воєнного стану спрощено можливість отримання в користування земельних ділянок державної та комунальної власності. Наразі заборонено проводити земельні торги щодо набуття прав оренди, емфітевзису, суперфіцію щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності. В умовах воєнного стану законодавець надав можливість передавати в оренду земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності (крім тих, що перебувають у постійному користуванні осіб, які не належать до державних, комунальних підприємств, установ, організацій), а також земельних ділянок, що залишилися у колективній власності колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського акціонерного товариства, нерозподілених та невитребуваних земельних ділянок і земельних часток (паїв) без проведення земельних торгів. Такі земельні ділянки можна надавати лише для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. При цьому Закон № 2211-ІХ упровадив іще одну особливість: якщо земельну ділянку сільськогосподарського призначення державної чи комунальної форми власності не віднесено до земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, то її дозволено передавати в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без зміни цільового призначення. [1] Зважаємо, що даний формат укладання електронного договору оренди та спрощений порядок набуття права користування на земельні ділянки державної та комунальної власності може позитивно вплинути на розвиток аграрного сектору економіки України та розпочати процес активних земельних відносин та інвестицій у них після перемоги України у війні.

Отже, підсумовуючи все вище наведене, питання ефективного регулювання земельних правовідносин під час періоду відбудови України є надзвичайно важливим та актуальним. Одними із аспектів, які на наш погляд, мають бути врегульовані першочергово є питання максимальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, яка може перебувати у власності громадянина України, набуття юридичними особами права на купівлю земельних ділянок сільськогосподарського призначення після перемоги України та впровадження спрощених процедур набуття права користування на земельні ділянки державної та комунальної власності, що позитивно вплине на розвиток економіки України. Дійсно, варто помітити, що у період відбудови України на одному з перших місць буде стояти питання охорони земель та, на жаль, тягнути за собою

проблему перерозподілу земель. До того ж, не варто забувати про соціальний аспект земельних правовідносин, адже рівень залученості інвестицій від суб'єктів земельних правовідносин буде залежати від рівня повернення населення до держави у період відбудови України.

Література

1. Державне регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану / Муравська Н. «Юрист&Закон» № 19, 2022 р. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015736 (дата звернення: 12.11.2023).

2. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III: станом на 17.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 12.11.2023).

3. Основні положення стратегії розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період / Третяк А. Третяк В. Третяк Н. Прядка Т. Використання й охорона земельних ресурсів та туристично-рекреаційний потенціал територій: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Дубляни, 17 травня 2023 р. – Львів: Львівський національний університет природокористування, 2023. – с. 54-57.

4. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України щодо відтермінування набуття юридичними особами права на купівлю земельних ділянок сільськогосподарського призначення». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1800342> (дата звернення: 12.11.2023).

Охріменко Вікторія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м.Київ)

Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності*

На сьогоднішній день , рівень підліткової злочинності зростає. Важливим стає питання реакції держави на дії цих осіб. У сучасних умовах неповнолітні все ще не отримують належного захисту з боку держави та суспільства. Тому законодавець, визначаючи норми, що регулюють кримінально-правові відносини, учасником яких є неповнолітній, повинен особливу увагу зосередити на механізмі застосування цих норм, зокрема тих, що регулюють звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Проте, питання звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності не знайшло належного регулювання в Кримінальному кодексі України. Учені неодноразово у своїх працях пропонували шляхи для вдосконалення норм КК України, однак наявні колізії в законодавстві досі залишаються актуальними.

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

Тема, що розглядається, є дуже важливою для розуміння змісту кримінального права, державно-правових явищ, підвищення рівня розвитку правової культури та правосвідомості, збереження належного ступеня законності. Подолати підліткову злочинність надзвичайно важко. Цей вид злочинності є одним із індикаторів загального стану злочинності всього суспільства, падіння рівня життя населення, падіння рівня соціально-культурного рівня населення, зростання проявів неналежного та жорстокого поводження з неповнолітніми. Це вимагає вдосконалення та посилення соціальних, економічних, освітніх та профілактичних заходів. Необхідність виділення спеціальних норм про кримінальну відповідальність неповнолітніх зумовлена принципами справедливості, гуманізму, економії кримінальної репресії.

Тому кримінальна відповідальність неповнолітніх передбачена кримінальним законом. Враховуючи психологічні та соціальні особливості неповнолітніх, закон, по-перше, забезпечує їх їм посилену посилений кримінально-правову кримінально-правовий охорону, захист, по-друге, передбачає особливості притягнення їх до відповідальності, звільнення від відповідальності, призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування. подача.

Суспільство не може висувати до неповнолітніх такі самі суворі вимоги, як до повнолітніх правопорушників. Тому, як свідчить практика, щодо неповнолітніх достатніми є міри виховно-педагогічного, а не карального характеру [4, ст.64]

Аналізуючи кримінальне законодавство України, можна зробити висновок, що законодавець враховує лише «календарний вік», під яким слід розуміти певний відрізок часу — з моменту народження і до скоєння злочину. При встановленні вікових кордонів законодавець виходить з історичних умов суспільства, враховує дані різних наук, а також враховує типові для більшості підлітків умови розвитку (так званий середньостатистичний підліток). З точки зору кримінального права даний підхід у визначенні віку кримінальної відповідальності був би вірним, якщо б існували певні чіткі вікові стандарти, які відповідали певному віку без виключень. У даний час таких стандартів не існує. Це обумовлено тим, що кожна людина індивідуальна в своєму психофізичному розвитку. Наприклад, у Німеччині нижній кордон віку кримінальної відповідальності 14 років. Проте неповнолітній у віці від 14 до 18 років (по термінології закону — «підліток») може бути притягнений до кримінальної відповідальності лише в тих випадках, коли він «по своєму моральному і духовному розвитку має достатній розвиток, щоб усвідомлювати неправомірність здійснюваного і діяти відповідно до свого розуміння» [3, ст.160]. На підставі викладеного слід внести деякі зміни до кримінального законодавства, які регулювали б питання не лише «календарного віку», при притягненні неповнолітнього до кримінальної відповідальності, але й «фактичного», якому підліток відповідає в своєму психофізичному розвитку.

Під давністю притягнення до кримінальної відповідальності розуміють закінчення вказаних у кримінальному законі строків після вчинення злочину, внаслідок чого особа, що його вчинила, звільняється від кримінальної відповідальності. Відповідно до ч. 1 ст. 106 КК звільнення від кримінальної

відповідальності та відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності до осіб, які вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років, застосовується відповідно до статей 49 та 80 КК з урахуванням положень, передбачених цією статтею [2, ст. 4] Науково-практичний коментар до ст. 106 КК уточнює: на неповнолітніх поширюються загальні умови застосування давності притягнення до кримінальної відповідальності та давності виконання обвинувального вироку з урахуванням особливостей, встановлених у ст. 106 [1, ст. 1]

Висновок: Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності є важливим правовим інститутом, який дозволяє державі відмовити у притягненні неповнолітнього до кримінальної відповідальності, якщо така особа не становить значної суспільної небезпеки. Специфіка звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності полягає в тому, що для неповнолітніх строк давності скорочується вдвічі. Це пояснюється тим, що неповнолітні більш схильні до виправлення, ніж дорослі, а тому не становлять такої великої соціальної небезпеки.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс : Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

2. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — 1196 с.

3. Мирошниченко Н. М. Неповнолітній суб'єкт злочину / Н. М. Мирошниченко // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – № 47. – С. 157-161.

4. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності/ Черняк Я.В. – ст. 63-66.

Павліченко Мирослава

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання засуджених за корупційні правопорушення*

Кількість вироків про визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення зростає з кожним днем, що свідчить про те, що принцип невідворотності покарання є усталеним та діє в уставленому законом порядку.

Водночас Кримінальний кодекс України (далі - КК України) передбачає, що покарання має на меті не тільки кару в межах та суворості закону, а й виправлення засудженого.

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

Тому, враховуючи мету покарання, він передбачає можливість умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, в тому числі і для осіб, засуджених за корупційні кримінальні правопорушення. Надалі детально розглянемо умови та випадки застосування.

Існує лише дві умови, які дають право на умовно-дострокове звільнення:

(1) Засуджений довів своє виправлення;

(2) часткове відбуття покарання. Чим тяжчий злочин, тим довший фактичний термін ув'язнення [2].

Слід зазначити, що поняття "виправлення" не має кінцевого результату, суду достатньо довести, що поведінка особи свідчить про перегляд її ставлення до вчиненого кримінального правопорушення.

Таким чином, виправлення засудженого зазвичай підтверджується характеристикою з установи, в якій він відбуває покарання. Доцільно включати в такі характеристики наступні пункти: засуджений підтримує контакт зі своєю сім'єю через побачення; особа не перебуває на профілактичному обліку в установі; та бере участь у соціально-виховних заходах; та розкаялася у вчиненому злочині або проступку.

Під час відбування покарання важливо брати участь у різноманітних проектах, що відбуваються на території установи, а також брати активну участь у соціально-виховних заходах, щоб ця інформація могла бути відображена в подальшій характеристиці.

Окрім характеристики вироку, особа також повинна надати суду документи, що підтверджують фактичну тривалість покарання.

Умовно-дострокове звільнення (УДО) може бути ініційоване, якщо особа, засуджена за корупційний злочин, відбула відбула не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за злочин (нетяжкий), умисний тяжкий злочин або необережний особливо тяжкий злочин не менше 3/4 строку покарання, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин [2].

Наприклад, якщо засуджений до п'яти років (нетяжкий злочин), відбути необхідно, щонайменше, три роки і чотири місяці.

Якщо засуджений до 7 років (за тяжкий злочин), необхідно відбувати покарання в межах та в порядку встановленому законом України, щонайменше, 4 роки 6 місяців.

Якщо засуджений до 11 років (особливо тяжкі злочини), строк, який передбачається чинним законодавством становить, щонайменше, 8 років і 2 місяці.

Також, варто зазначити надзвичайно важливу деталь, а саме безпосередньо стосовно строку. Адже, як ми знаємо пропущення/недотримання строків у кримінальному праві та процесу є надзвичайно грубим порушення національного законодавства. У даному випадку, строк ув'язнення обчислюється з дати, зазначеної у резолютивній частині вироку.

Куди і ким подається клопотання про умовно-дострокове звільнення?

Клопотання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання подається до районного суду прокурором, засудженим,

захисником або установою виконання покарань, в межах юрисдикції якої засуджений відбуває покарання.

Важливо зазначити, що заява подається до суду, на території якого засуджений відбуває покарання, а не до суду, який безпосередньо виніс вирок [1].

Якщо вирок був винесений судом у Києві, а ув'язнений відбуває покарання в Чернігові, то таке клопотання подається саме до районного суду м. Чернігова.

Це правило також поширюється на осіб, засуджених Вищим антикорупційним судом. Вироки виносить Вищий антикорупційний суд, а саме рішення про умовно-дострокове звільнення приймає районний суд, де засуджений відбуває покарання.

Порядок та строк розгляду таких клопотань.

Суддя повинен розглянути клопотання протягом 10 днів. За результатами розгляду клопотання суд виносить ухвалу.

Ця ухвала може бути оскаржена через суд першої інстанції протягом семи днів. Кримінально-процесуальний кодекс не передбачає апеляційного оскарження такого рішення [2].

Якщо Апеляційний суд приймає рішення про відхилення апеляційної скарги ув'язненого, ув'язнений має право повторно подати апеляційну скаргу [2].

Отже, безпосередньо процес розгляду судом клопотань про умовно-дострокове звільнення є дещо тривалим. Крім того, суддя дуже ретельно оцінює всі факти, викладені в клопотанні, і в більшості випадків відмовляє в його задоволенні.

На нашу думку, якщо Кримінальний кодекс України передбачає покарання не як кару, а як виправлення особи, то існує потреба в більш ефективній співпраці з ув'язненими на рівні органів пробації.

Іншими словами, судам необхідно враховувати, що сам факт умовно-дострокового звільнення не є виправданням. Це пов'язано з тим, що на ув'язнених покладається обов'язок здійснювати певні відмітки в компетентних органах, та на них покладається ряд інших зобов'язань, які прямо передбаченні чинним законодавством України.

Найближчим часом практика застосування правила умовно-дострокового звільнення у справах про корупцію, ймовірно, буде активно розвиватися. Адже, як ми бачимо, на шляху до Євроінтеграції, наша держава досить активно активує свої спроможності, у тому числі коли питання стосується антикорупційної політики, що є нагальним та вимагає рішучих дій.

Література

1. Ухвала Богунського районного суду м. Житомира у справі №295/1146/23;

2. Гритенко О.А., Чекмарьова І.М. Умовно-дострокове звільнення засудженого від подальшого відбування покарання у виді позбавлення волі під нагляд як форма прогресивної системи виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі: доктринальні аспекти.

Поп Ліліана

студентка 3 курсу відділення «Правознавство»
Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу (м.Харків)

Демократія як запорука сучасного побудування держави*

Однією з важливих проблем загальнотеоретичного спрямування є дослідження демократії як явища правової дійсності. Тисячоліттями вимірюється інтерес науки і людської спільноти до цього питання, проте демократія залишається предметом дедалі зростаючого інтересу вчених, політиків, громадян. Актуальність теоретико-правових проблем демократії обумовлюється сучасним станом її розвитку в Україні, що потребує забезпечення державних перетворень, наукового переосмислення правових цінностей, на яких будується демократична, правова держава. Зазначене суттєво впливатиме на встановлення єдиних загальнолюдських принципів і стандартів, що є значимими для всього світового співтовариства. Це потребує відповідного розуміння певних категорій держави та права, зокрема, такого явища, як демократія, яка є фундаментом правової держави і громадянського суспільства, показником його соціальної якості. Неможливо стверджувати, що проблема демократії є малодослідженою. Протягом багатьох століть розвиток держави і права відбувається у нерозривному зв'язку з поняттям «демократії», яке вперше вжив два з половиною тисячоліття тому давньогрецький учений Фулідід [140, с. 4]. З того часу проблема демократії продовжує залишатися у центрі наукових дискусій. Традиційно демократія визначається як «народовладдя», у перекладі з грецької означає «demos» – народ, «kratos» – влада. Таким чином, форма держави – це порядок організації та функціонування державної влади щодо форми правління, форми територіального устрою та форми державно-правового режиму [76, с. 99]. Форма держави поділяється на внутрішню (організаційний устрій державного механізму, що заснований на розподілі влади, спосіб зв'язку між гілками державної влади і населенням, взаємовідносин між представницькими, виконавчими і судовими органами влади) і зовнішню форму (правове оформлення складових частин держави конституційними і нормативно-правовими актами). Демократичній формі держави може відповідати як республіканська, так і конституційно-монархічна форма правління [282, с. 255]. Як форма держави демократія «відкриває громадянам і їх об'єднанням можливість впливати на зміст управлінських рішень та сягати реалізації відповідних соціальних інтересів» [91, с. 140].

О. Скакун, наприклад, зазначає, що демократія як форма держави характеризується такими ознаками: 1) визнання народу вищим джерелом влади; 2) виборність основних органів влади; 3) рівноправність громадян та

* Наукова керівниця – викладачка вищої категорії відділення «Правознавство» Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу Наталя Гончаренко

їх виборчих прав; 4) підкорення меншості більшості при прийнятті рішень [216, с. 148]. На підставі виокремлених ознак демократія визначається як політична організація влади народу, при якій забезпечується: рівна участь усіх і кожного в управлінні державними і суспільними справами; виборність основних органів держави і законність у функціонуванні всіх суб'єктів політичної системи суспільства; забезпечення прав і свобод людини та меншості відповідно до міжнародних стандартів [216, с. 148].

Практика демократичних країн доводить, зокрема, що про демократичну форму держави свідчить реалізація таких загальнолюдських цінностей, як народовладдя, розподіл влади, політичний, ідеологічний плюралізм, парламентаризм, широкі громадянські, соціально-економічні права громадян незалежно від статі, раси, національності, майнового стану, освітнього рівня та віросповідання. З характеристикою демократії як форми держави пов'язана концепція, згідно з якою демократія є різновидом політичного (державного) режиму, тобто певного методу здійснення державної влади, який протиставляється тоталітарним й авторитарним режимам. Для демократії як державного режиму характерна наявність центральних і місцевих представницьких органів, виборності, законності і легального існування різних партій та громадських організацій [91, с. 114–115].

В юридичні науці демократія виступає передусім як форма держави, заснована на здійсненні народовладдя шляхом забезпечення широких прав і свобод громадян, їх участі у формуванні і функціонуванні апарату політичної влади і контролю за його діяльністю [58, с. 494]. Демократія являє собою один із найскладніших та багатозначних за формами реалізації типів державного режиму. Закон буде правовим, якщо законодавець – представницький орган держави – адекватно відобразить волю народу. В іншому випадку закон, у тому числі й приписи Основного закону – Конституції, не є правовими і потребуватимуть відповідних змін [30, с. 115]. Цій вимозі відповідає положення ч. 3 ст. 22 Конституції України, яким встановлено заборону антиправового закону. Аналогічною є норма ч. 1 ст. 64 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією [116, с. 116]. Отже, демократія не може існувати, функціонувати та розвиватися поза межами права у широкому його розумінні, що й обґрунтовує її як явище правової дійсності. Демократія неминуче виступає у правовій формі [48, с. 10]. Тому необхідною умовою забезпечення народовладдя, постійного вдосконалення його механізму, підвищення чіткості і синхронності його роботи, всебічного і гармонійного розвитку особистості є міцна правова основа. Як свідчить історичний досвід, применшення або ж недооцінка правових гарантій демократії неминуче призводить до її ослаблення, а відмова від них є показником її глибокої кризи. Право є своєрідним індикатором зрілості політики того чи іншого класу, народу (нації), держави [216, с. 236].

Справжня демократія – це такий політичний лад, де панує не тільки державна влада, а й громадянське суспільство, де суспільні відносини унормовані конституцією і законами [258, с. 11]. Суттєвою особливістю демократичного способу організації суспільства та його владних структур є

саме сила закону. Проголошуючи і забезпечуючи владу закону, демократична держава на практиці покликана гарантувати соціальну справедливість, захищати рівність і свободу, автономність громадянина, а також забезпечувати цілісність і стабільність суспільства як соціального організму. Неухильне дотримання законів на всіх рівнях організації суспільного життя і структури влади свідчить про верховенство права. Демократична держава не повинна допускати діяльність політизованих інститутів громадянського суспільства, які прагнуть зміни основ конституційного ладу неконституційним, насильницьким шляхом. Правова державність несумісна з поширенням у суспільстві фашистської, расистської, антисемітської, антиісламської та інших ідеологій [264, с. 101]. Отже, демократія, як вказується вище, – це правління народу, народом і в інтересах народу. Успіх демократії залежить від якості демосу як її головного суб'єкта. Зокрема, прийнято вважати, що демократія як правління розділених людей не становить небезпеки для свободи [200, с. 193]. Взаємна відповідальність держави і громадянина як суттєва ознака демократії виражається у вимозі утримуватися від вчинення дій, що порушують їх взаємні права й обов'язки. У статті 3 Конституції України записано, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У наш час відповідальність держави перед особою починає, хоча й повільно, набувати певного реального характеру: активно оновлюється законодавство, у тому числі норми, які передбачають відповідальність як держави загалом, так і її посадових осіб зокрема, зменшення або скасування пільг можновладців тощо. Встановлення норм відповідальності держави перед громадянином є свідченням визнання пріоритету прав і свобод громадянина над іншими цінностями в суспільстві [95, с. 29]. Державна влада має дбати про належне виконання покладених на неї функцій, про запобігання зловживання владою тощо. Одним із демократичних механізмів забезпечення вказаного є конституційне закріплення принципу розподілу влад на законодавчу, виконавчу і судову. Демократія в Україні є багатоаспектною категорією, яку можна розглядати як явище правової дійсності, що спричиняє суттєвий вплив на усі сфери суспільного і державного життя; ідеальну модель суспільного устрою, що заснована на цінностях свободи, рівності і прав людини та громадянина; державний режим, що визначає пріоритетні способи здійснення влади. З огляду на основні ознаки демократії, для запоруки сучасної української демократичної держави, основним показником якості якої є політична та економічна стабільність суспільства. Вплив демократії на розвиток суспільства оцінюється з погляду створення у ньому гідних для людини засад життя і діяльності, забезпечення гарантій прав та свобод, честі, гідності людини та громадянина незалежно від соціального стану, статі, віку, національності і віросповідання, а також свободи визначення людиною своєї життєдіяльності в політичній, економічній, соціально-культурній, національній та інших сферах на основі різних форм власності, плюралізму думок, вільного волевиявлення особистості, її активної участі у суспільних процесах.

Реальною, а не уявною демократією є не тільки формальна рівність правових можливостей, а й їх всебічне забезпечення [125].

Література

1. Венгеров А. Б. Теория государства и права : учеб. для юрид. вузов / А. Б. Венгеров. – М. : Юриспруденция, 2000. – 528 с.
2. Гайворонський В. Яким має бути механізм впровадження принципу верховенства права / В. Гайворонський // Право України. – 2005. – № 10. – С. 114–118
3. Загальна теорія держави і права : підруч. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
4. Демократия и право развитого социалистического общества / Н. И. Козюбра, В. В. Копейчиков, В. П. Зенин и др. – Киев : Изд-во полит. лит-ры Украины, 1979. – 208 с.
5. Мацькевич М. Конституційні культурні права та свободи людини і громадянина на сучасному етапі розвитку демократії в Україні / М. Мацькевич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2984/>

Равлінко Тетяна

магістрантка 2 року навчання юридичного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Саско Олена

доцентка кафедри кримінального права і процесу
Волинського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Особливості призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення

Анотація. У даній науковій статті розглядаються особливості призначення покарання за незакінчені злочини. Потреба у наявності спеціальних правил для призначення покарання за незавершені злочини у кримінальному праві є очевидною. Проте для правильного застосування відповідних норм необхідно провести глибоке дослідження, щоб уникнути потенційних питань, які можуть виникнути під час судового процесу.

Ключові слова: незакінчене кримінальне правопорушення, замах на кримінальне правопорушення, готування до кримінального правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Один із інститутів кримінального права, який залишає спірними чималу кількість питань у колі науковців є інститут незакінченого кримінального правопорушення.

Незакінченим кримінальним правопорушенням – є умисне суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), яке не містить всіх ознак кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею КК України, у зв'язки з тим, що кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежать від винної особи.

Відповідно до частини 1 статті 68 КК України при призначенні покарання за незакінчене кримінальне правопорушення суд, керуючись положеннями статей 65-67 цього Кодексу, враховує ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь здійснення кримінально протиправного наміру та причини, внаслідок яких кримінальне правопорушення не було доведено до кінця.

У даному випадку посилання на ст. ст. 65–67 КК дає змогу зробити висновок, що сформульовані у ч. 1 ст. 68 КК положення виступають додатковими правовими орієнтирами до загальних засад призначення покарання, передбачених ст. 65 КК. Іншими словами, визначаючи вид і розмір покарання особі, яка вчинила незакінчений злочин, суд враховує фактичні обставини в межах трьох загальних критеріїв – ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного, обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, і двох додаткових – які визначають ступінь здійснення злочинного наміру та причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця [3].

Частина 2 та частина 3 статті 68 КК України передбачає особливості покарання за готування до кримінального правопорушення та замаху на кримінальне правопорушення.

Однак, прописані в цих частинах положення щодо призначення покарання за незакінчений злочин у КК України недостатньо продумані та уточнені і як наслідок негативно впливають на застосування судами закону про кримінальну відповідальність.

Хавронюк М.І. зазначає, що в суддів виникає проблема обрахування строку покарання за готування або замах на кримінальне правопорушення, за вчинення якого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України передбачено найбільш суворий вид покарання – довічне позбавлення волі, оскільки визначити від нього ні половину, ні дві третини неможливо [4, с. 109].

Також М. І. Хавронюк звертає увагу на положення про покарання за готування до злочину, нижня межа якого може дорівнювати верхній межі або навіть бути меншою за неї. Наприклад, ст. 63 КК передбачає, що мінімальною межею позбавлення волі (для осіб, які досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку) є один рік. Між тим, у санкціях понад тридцяти статей (частин статей) КК передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років (ст. ст. 123, ч. 1 ст. 133 тощо). Отже, виникають випадки, коли у разі вчинення готування до умисного злочину суд зобов'язаний призначити засудженому покарання у межах від одного року до одного року [4, с. 110].

Така ж проблема виникає, коли суд враховує половину чи дві третини «максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання», якщо таким є не лише позбавлення волі, а штраф чи інші види покарань, які можуть бути найсуворішими.

У всіх таких випадках, коли верхня межа покарання при застосуванні частин 2 або 3 ст. 68 КК стає меншою за нижню, суд не має права на підставі ч.3 ст. 68 КК призначити покарання нижче від найнижчої межі, встановленої для відповідного виду покарання в нормах Загальної частини КК, бо інше рішення суперечило б як загальним засадам призначення покарання (п. 2.

ч.1 ст. 65 КК), так і нормам, що встановлюють мінімальні межі видів покарань (статті 53, 55-63) [1, с. 126].

У Постанові Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24 жовтня 2003 р. «Про практику призначення судами кримінального покарання» подано рекомендації щодо вирішення цього питання.

Так, у п. 6-1 визначено, що відповідно до ч. 2 ст. 68 КК України у разі засудження особи за готування до злочину строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК, а відповідно до ч. 3 ст. 68 у разі засудження за замах на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК.

У процесі призначення покарання згідно з частинами 2 і 3 статті 68 Кримінального кодексу, суд повинен обов'язково обґрунтовувати своє рішення, проте вказувати на статтю 69 Кримінального кодексу не потрібно. Пленуму Верховного Суду України, вказує, що правила частин 2 і 3 статті 68 КК не можуть застосовуватися до осіб, які досягли 18 років і скоїли злочин, за який передбачено найсуворіше покарання - довічне позбавлення волі, оскільки цей вид покарання не допускає можливість обчислення його половини чи дві третини.

У випадках, коли особі не може бути призначено покарання у вигляді довічного позбавлення волі, зокрема у разі вчинення готування до злочину або замаху на злочин особами віку до 18 років, особами, які перебувають у віці понад 65 років, жінок, що були у стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку, слід враховувати вимоги частин 2 і 3 статті 68 Кримінального кодексу України, виходячи з максимальної межі позбавлення волі на певний строк.

Висновок. З огляду на зазначене, загальні засади призначення покарання у кримінальному законодавстві України безсумнівно можна оцінити як позитивні, адже за кожний вид кримінального правопорушення чітко передбачено конкретний вид покарання. Проте паралельно із цим виникають об'єктивно обумовлені питання, які пов'язані з тим, що прописані положення щодо призначення покарання за незакінчений злочин у КК України недостатньо продумані та уточнені і, як свідчить судова практика, негативно впливають на застосування закону про кримінальну відповідальність.

Література

1. Горностай А. В. Окремі проблемні питання призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки», 2022, №17, С. 125–129

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року/ Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

3. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24.10.2003р. Дата

оновлення: 06.11.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text> (дата звернення: 04.11.2023).

4. Хавронюк М. І. Покарання за готування до злочину і замах на злочин: парадокси національного кримінального кодексу, особливо у порівнянні з іноземними. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 5. С. 108-113.

Сергій Пенюк

магістр 1 року навчання кафедри правознавства
Полтавського університету економіки і торгівлі (м. Полтава)

Значення правової доктрини у податковому праві України*

Поняття «доктрина» походить від латинського «doctrina», що означає «вчення, наукова або філософська теорія».

О. Б. Северінова дійшла висновку, що правову доктрину можна розглядати як формально-юридичне джерело права за умови наявності прямих посилань на наукові праці в національних судових актах, оскільки вона складає фундамент праворозуміння, через яке здійснює безпосередній вплив на правотворчість та правозастосування, знаходячи формалізацію в текстах нормативно-правових та індивідуальних правових актів [3, с. 36-37].

І. В. Семеніхін правову доктрину визначає як «зумовлену характером правової культури суспільства цілісну і логічно узгоджену сукупність визнаних юридичною (насамперед академічною) спільнотою ідей та наукових поглядів на право, що є основою професійної правосвідомості і концептуальним підґрунтям нормотворчої, правозастосовної, правотлумачної діяльності» [4, с. 34].

На думку О. Ф. Скакун, правова доктрина – це документ, у якому містяться концептуально оформлені ідеї, принципи права, розроблені вченими-юристами задля удосконалення законодавства, є усвідомленими суспільством і визнаними державою як обов'язкові [5].

Є. М. Смичок висловлює згоду, що «правова доктрина є спільністю ідей, теорій і концепцій, які об'єктивовані в таку зовнішню форму, як монографії, наукові статті, підручники; визнані правовою спільнотою; сформовані з метою наукового обґрунтування правової реальності; є актуальними протягом певного історичного проміжку часу, доки положення відповідають вимогам суспільного запиту» [6, с. 21].

В. М. Тертишник вважає, що правова доктрина – це зумовлена духовним і інтелектуальним розвитком, станом моральності та політико-правовою культурою суспільства цілісна і гармонічна система принципів, поглядів, уявлень, ідей, концепцій і модельних норм щодо права і його розвитку, які виступають теоретичним стрижнем та концептуальною основою державотворчої, правотворчої, правозастосовної та право тлумачної діяльності [7, с. 148].

Узагальнюючи наведені визначення, можна дійти висновку, що правова доктрина як сукупність ідей та наукових поглядів має бути основою

* Наукова керівниця - професорка кафедри правознавства Полтавського університету економіки і торгівлі Оксана Солдатенко

правотворчої діяльності з ознаками джерела права, зокрема у податковій сфері.

Джерело права – це зовнішня форма вираження загальнообов'язкових формально визначених правил поведінки, що регулюють суспільні відносини, які охороняються і забезпечуються державою (норм права). У англо-американській правовій сім'ї правова доктрина має значення визнаного джерела права і використовується передусім як факультативний засіб для обґрунтування юридично значущих рішень.

В Україні на офіційному рівні правова доктрина не є зовнішньою формою вираження норм права, оскільки держава за більшістю ознак належить до романо-германської правової сім'ї, однак наукові праці правників-теоретиків чи юристів-практиків постійно використовуються для формування моделі правового регулювання.

М. В. Новікова зазначає, що «система джерел права України повинна містити як формально закріплені, так і незакріплені, тобто нетрадиційні джерела. Незважаючи на проголошення верховенства права як орієнтиру для суб'єкта правозастосування в судовій практиці, формальне закріплення джерел права у законодавстві сприяє стабільності їх застосування» [2, с. 73].

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 № 3354-IX (далі – Закон № 3354-IX) нормативно-правовий акт – це офіційний документ, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку у письмовій формі, який містить норму (норми) права і розрахований на неодноразову реалізацію [1].

Суб'єктами правотворчої діяльності є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи та інші суб'єкти, наділені Конституцією України та (або) законом повноваженнями щодо прийняття (видання) нормативно-правових актів (ч. 2 ст. 4 Закону № 3354-IX) [1].

Суб'єктами забезпечення правотворчої діяльності є допоміжні органи суб'єктів правотворчої діяльності та особи, які виконують завдання наукового, юридичного, експертного, консультативного, технічного та інших видів забезпечення правотворчого процесу (ч. 4 ст. 4 Закону № 3354-IX) [1].

Згідно із ч. 2 ст. 9 Закону № 3354-IX законодавство України включає:

- 1) Конституцію України – Основний Закон України;
- 2) закони;

3) підзаконні нормативно-правові акти: постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств, акти інших державних органів, постанови Верховної Ради АРК, постанови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, накази міністерств АРК, розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, накази керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, акти органів місцевого самоврядування, що містять норми права;

4) чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1].

Проаналізувавши значення правової доктрини у податково-правових відносинах Є. М. Смичок дійшов висновку, що Велика Палата Верховного Суду, виступаючи суб'єктом творення судової доктрини в доктрині податкового права, приймає рішення, які не завжди відповідають природі

податкового права. Серед причин такого стану ним виокремлено матеріальні (податкові відносини, податково-правові норми, місце Верховного Суду в системі судоустрою України) та процесуальні – необхідність врахування судами I й II інстанцій висновків щодо застосування норм права, викладених у постановах найвищого суду, наявність процесуальних фільтрів для можливості порушення розгляду справи в суді касаційної інстанції, законодавче визначення виключного переліку підстав передачі справ, установлення меж касаційного перегляду справи [6, с. 124].

Цей же автор класифікує судові доктрини з питань оскарження податкових консультацій поділяються на судові доктрини з процесуально-правових питань (наприклад, належність формулювання платником податків позовних вимог) та судові доктрини з матеріально-правових питань (наприклад, належність суб'єкта податкового консультування, факультативний характер податкової консультації, тощо) [6, с. 286].

Висловлюючи солідарність з позиціями І. В. Семеніхіна, Є. М. Смичка та В. М. Тертишника вважаємо, що правникам доцільно виступати суб'єктами теоретичного забезпечення правотворчої діяльності, впливаючи таким чином на розроблення концепцій проєктів нормативно-правових актів, а також — здійснювати доктринальний супровід їх ухвалення (видання), формувати правову доктрину, бо саме через її призму теорія безпосередньо втілюється у норми права.

Вчені-юристи розробляють постатейні науково-практичні коментарі до нормативно-правових актів, зокрема Податкового кодексу України, які не мають загальнообов'язкового характеру, але слугують рекомендаціями щодо того, як застосовувати ту чи іншу норму права, якими керуються як законодавці при формуванні моделі правового регулювання, вдосконаленні нормативно-правових актів, так і судді у процесі вирішення судових справ, особливо тоді, коли необхідно подолати прогалини і колізії в податковому праві.

Таким чином, на сьогодні доктринальні тексти є важливими для правотворчої діяльності, оскільки вони сприяють вдосконаленню нормативно-правових актів, створенню нових правових понять і категорій, розвитку методології тлумачення правових актів, зокрема під час судового розгляду справ, формуючи судову доктрину у податково-правових відносинах.

Не зважаючи на те, що судова доктрина не має властивостей нормативно-правових актів вона суттєво впливає на систему джерел податкового права України і має вважатись неформальним допоміжним джерелом права, що вимагає удосконалення нещодавно прийнятого Закону України «Про правотворчу діяльність» [1].

Література

1. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 11.11.2023).

2. Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «джерела права». Науковий вісник Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ. 2021. № 2. С. 71–75. URL: <https://cutt.ly/bwYdwzPQ> (дата звернення: 11.11.2023).

3. Северінова О. Б. Правова доктрина та її застосування в сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції. Правовий часопис Донбасу. 2019. № 4 (69). С. 32–38. URL: <https://cutt.ly/RwYs70Ez> (дата звернення: 12.11.2023).

4. Семеніхін І. В. Правова доктрина: поняття, ознаки, структура. Проблеми законності. 2016. Вип. 132. С. 26–36. URL: <https://cutt.ly/1wYs4vXq> (дата звернення: 11.11.2023).

5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с. URL: <https://cutt.ly/D4Zn89U> (дата звернення: 11.11.2023).

6. Смичок Є. М. Судові доктрини у податковому праві : монографія / Є. М. Смичок. Харків : Право, 2023. 336 с.

7. Тертишник В. М. Доктрина та проблеми і ризики конституційної й судово-правової реформи в Україні. Суспільно політичні процеси. Науково-популярне видання Громадської організації «Академія політичних наук». Київ, 2016. Вип. 4. С. 147–160. URL: <https://cutt.ly/OwYWhUvK> (дата звернення: 12.11.2023).

Ржевський Данііл

студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Геноцид українського народу, проблеми кваліфікації геноциду*

Протягом всієї історії людства відбувалися і відбуваються у сьогоденні масові знищення цілих націй. Ці дії забирали з собою мільйони життів цивільних людей. Спочатку, це відбувається з бажанням однієї країни захопити іншу, а закінчується вчиненням масових вбивств мирного населення. Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, яка набула чинності у 1948 році, а також у Статуті Міжнародного кримінального суду дано визначення геноциду (дії, вчинені з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, расову, етнічну або релігійну групу як таку, тобто: вбивство членів такої групи; спричинення серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи; навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення її; заходи, розраховані на запобігання дітородіння в середовищі такої групи; насильницька передача дітей з однієї людської групи в діянню, іншу) [1].

Говорячи про відповідальність за такий жорсткий злочин, то варто зазначити, що законодавець кваліфікував ці дії в статті 442 Кримінального Кодексу України. Відповідно до статті 442 вказано, що геноцид, тобто діянню, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі. Також важливим є те, що в статті вказано те, що публічні заклики до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів – караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років.

У наш час, коли Україна героїчно відбиває навалу російських загарбників, постійно потерпає від масових обстрілів, можна побачити, що в діях РФ чітко вбачається не просто військовий злочин, а цілеспрямоване та систематичне знищення українців, як нації. Вони просто ненавидять все, що пов'язано з українським народом, їхньої самобутності, правом на самовизначення та розвитком. Ми вважаємо, що дані дії повинні бути не просто засуджені, а дійсно визнані геноцидом Українського народу.

Оголошеною метою військової агресії РФ є «денацифікація» України. Цей термін був створений саме для того, щоб поєднати збройну агресію із знищенням «нацистів», які начебто заселяють Україну. Російські лідери називають тих українців «нацистами», які заперечують існування єдиного народу і воюють за право Українського народу на самоідентифікацію. Таким чином, Росія проводить політику щодо спотворене уявлення про ідентичність Українського народу та його прагнення до незалежності, яка реалізується через всесвітнє поширення фальшивих ідеологій, заснованих на маніпулятивному прирівнянні українського патріотизму до «націонал-соціалізму» чи інших нелюдських ідеологій.

Чому дії РФ слід вважати саме геноцидом української нації, а не просто методом введення війни? Є багато публічних заяв свідчать про те, що політика з боку російської федерації, послідовність і систематизація її виконання, спрямована на масове знищення Українського населення, порушення суверенітету та територіальної цілісності України.

Метою керівництва РФ є знищення українських патріотів, української мови, української культури та всього, що становить ідентичність Українського народу.

Дії збройних сил Російської Федерації на території України проти мирного населення здійснюються з метою повного або часткового знищення Українського народу як окремої національної спільноти шляхом вбивства та заподіяння тяжких тілесних ушкоджень членам цієї групи, спричинення тілесних ушкоджень або психічних розладів українцям, умисне створення таких умов життя для цивільного населення, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення Українського народу.

На превеликий жаль, діяння російських загарбників на окупованих територіях доводять те, що вони ненавидять все українське. Прикладом таких міст є дуже багато: Буча, Ірпінь, Маріуполь, Ізюм). Після деокупації цих міст, весь світ здригається від побаченого. Велика кількість масових поховань, катівні, викрадення, тортури, згвалтування, вбивства, масові розстріли жінок, навіть дітей. Всі ці страшні речі несе собою «руський мир». Також невелике, але дуже важливе для України місто, яке маю назву

Енергодар, досить страждає від окупації. Кожен день людей викрадають, знуцаються найжорливішими методами, закатовують до смерті. Є велика кількість доведених фактів, що людину забирають, так би мовити «на подвал», тільки за те, що вона українець. За її думку, що вона вважає себе українцем. Також є численні випадки, коли дітей примусово переміщують на територію РФ. Це означає намір того, що вони хочуть покласти край існуванню української нації в моєму регіоні.

Слід зазначити, що випадки геноциду носять не лише фізичний характер знищення певної захищеної групи, а й часто супроводжується нападами і знищення культурно-історичних об'єктів, релігійних об'єктів і будівель. У бібліотеках тимчасово окупованих територій Запорізької, Херсонської, Харківської, Луганської, Донецької, Чернігівської та Сумської областей вилучали українську історичну та художню літературу, що не відповідає постулатам кремлівської пропаганди. До цього причетні російські підрозділи так званої «воєнної поліції». У них є цілий список заборонених до згадки імен, зокрема: Мазепа, Петлюра, Бандера, Шухевич, Чорновіл. Знайдені книги вилучають, масово знищують на місці або вивозять у невідомому напрямку [2].

Література

1. Конвенція «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього». URL: <http://www.preventgenocide.org/ua/konventsia.htm>

2. Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану К82 в Україні : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Нац. шк. суддів України ; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права» ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. – Харків : Право, 2022. – 310 с. Баулін Ю.В.: Максименко Н.В., Балацька Є.С. : «Геноцид українського народу під час російського повномасштабного вторгнення».

Рожковська Ірина

студентка 4 курсу відділення «Правознавство»
Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу (м. Харків)

Про деякі проблеми організації навчального процесу в закладах юридичної освіти

Основним завданням закладів вищої та передвищої фахової освіти завжди було і є надання їх здобувачам такого обсягу знань, який би дав їм можливість в майбутньому кваліфіковано працювати по суті в усіх видах практичної юридичної діяльності – публічно-службовій, правоохоронній, нотаріальній, адвокатській, юридичній консультативній. Адже отримавши дипломи про відповідні рівні вищої та фахової передвищої освіти випускники цих юридичних закладів можуть займати певні посади державних органах, органах місцевого самоврядування, громадських об'єднаннях, на підприємствах, установах, організаціях.

Але останніми роками з'явилися й певні проблеми в підготовці висококваліфікованих фахівців-юристів, що стало предметом наукових досліджень, у тому числі й молодими вченими - правознавцями - Білічаком О.А., [1], Погрібним С.О. [2], Смоковичем М. [3], Сущенко В.М. [4], Шемелинцею І. [5], Янчуком Н.Д. [6] та ін. Але їх публікації присвячені переважно загальним проблемам сучасної юридичної освіти і стосуються, наприклад, удосконалення освітньої програми спеціальності 081 «Право». І по за увагою учених залишаються деякі конкретні проблеми, які бачаться, так би мовити, очима викладачів і навіть здобувачів юридичної освіти. На деякі з них і хотілося б звернути увагу.

Так, останніми роками спостерігається процес скорочення кількості навчальних дисциплін. Відомо, наприклад, що в деяких закладах юридичної освіти виключені з навчальних планів такі дисципліни, як «Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні», «Митне право», «Податкове право» та інші. Особливо слід зауважити, що навіть у провідних ЗВО юридичного профілю замість основоположної навчальної дисципліни «Теорія держави і права» викладається лише її складова частина - «Теорія права». Тобто, на думку авторів цієї ідеї, випускників – юристів зовсім не обов'язково знати, що таке держава взагалі та які ознаки їй притаманні, що таке державна влада, державний суверенітет, форма держави, механізм держави, які функції внутрішні, зовнішні та ті, що викликані глобальними міжнародними проблемами сучасності, вона виконує. Це не виправдане, нічим не обґрунтоване рішення, і дисципліна «Теорія держави і права» має викладатися в повному обсязі і в усіх закладах юридичної освіти.

Як уявляється, нічим не обґрунтованим є також виключення з навчальних планів дисципліни «Складання процесуальних документів з адміністративних справ». І це при тому, що залишились дисципліни, в яких висвітлюються питання складання таких документів з кримінальних та цивільних справ. Але ж питання щодо складання цих документів регулюється виключно Кримінальним процесуальним та Цивільним процесуальним кодексами України, і навчальні дисципліни «Кримінальне процесуальне право» та «Цивільне процесуальне право» як одні з основних викладаються у всіх без винятку ЗВО юридичного профілю. Тобто, має місце по суті дублювання дисциплін.

Що ж до складання процесуальних документів з адміністративних справ, то тут ситуація інша. Адже адміністративне право своїми нормами регулює здійснення найрізноманітніших адміністративних проваджень: із адміністративного судочинства; про адміністративні правопорушення; по застосуванню адміністративно-попереджувальних заходів та заходів адміністративного припинення; із звернень громадян; реєстраційне; по відпрацюванню та прийняттю нормативно-правових та індивідуальних правових актів державного управління; по оскарженню рішень, дій або бездіяльності органів та посадових осіб, що порушують права громадян; по реалізації контрольно-наглядових повноважень; реєстраційно-дозвільне; установче та багато інших видів адміністративних проваджень, які передбачають складання процесуальних документів, а у рамках навчальної дисципліни «Адміністративне право і процес» і часу, який відведено на її викладання, детально розглянути усі ці види проваджень по суті неможливо.

Одна з проблем очима здобувачів вищої та передвищої фахової юридичної освіти стосується методичного забезпечення навчального процесу. Вона полягає у тому, що підручники та навчальні посібники, які рекомендують викладачі для засвоєння тем деяких навчальних дисциплін, інакше, ніж в лекціях, висвітлюють певні теми чи питання цих тем. Відомо, що органи управління ЗВО та передвищої фахової освіти затверджують навчальні програми дисциплін – основу для розробки викладачами робочих програми та силабусів, тематик лекцій, семінарських та практичних занять, а також питань для самостійної роботи, модульних контролів знань, підсумкової атестації. Але часто ці методичні матеріали можуть містити теми та питання, які не висвітлюються в навчальній літературі, підготовленій науково-педагогічними працівниками інших навчальних закладів або висвітлюються по-іншому, ніж викладачами певного освітнього закладу. Написані ці навчальні джерела іноді без пояснень сутності певних понять та термінів, що в них використовуються, без прикладів, посилань на чинне законодавство тощо. В різних підручниках по різному трактуються юридичні поняття, терміни та визначення, що унеможливує чи ускладнює засвоєння здобувачами матеріалу, розгляд якого передбачається навчальними програмами тієї чи іншої дисципліни.

А тому, як уявляється, необхідно, щоб до читання лекцій допускалися тільки ті науково-педагогічні працівники певного закладу юридичної освіти, які підготували підручник чи навчальний посібник, зміст якого повністю відповідав би відповідним робочим та навчальним програмам, планам і змісту лекцій, які читаються по навчальній дисципліні в конкретному освітньому закладі.. Це значною мірою спростить засвоєння матеріалу здобувачами вищої і передвищої фахової юридичної освіти.

Слід зазначити, що це далеко не усі конкретні проблеми, вирішення яких сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу, і вони мають також стати предметом окремих досліджень молодими науковцями, які з ними не так вже й давно стикалися в процесі свого навчання і отримали третій (науковий) рівень вищої юридичної освіти.

Література

1. О.А. Білічак. Реформування юридичної освіти в Україні: проблеми і виклики. Освітня аналітика України. 2019. №3 (7). С.58 – 68.
2. С.О. Погрібний. Юридична освіта в Україні: проблеми і перспективи. У зб. статей «Реформування юридичної освіти: виклики часу». До ювілею д.ю.н., проф. Н.С.Кузнецової / Відповід. ред. О.Ф.Кохановська та О.О.Кот. К.: ПрАТ «Юридична практика». 2019. С. 141-151.
3. Смокович М. Юридична освіта в умовах дистанційного навчання. Підприємництво, господарство і право. 2021. №2. С. 181-184.
4. Сущенко В.М. Сучасні проблеми реформування юридичної освіти і науки в Україні. У зб. Наукові праці Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Серія «Політичні науки. Правознавство». Миколаїв: 2022. Том 69. Випуск 56. С. 184-187.
5. І. Шемелинець. Що (не) так із правничою освітою в Україні? Перемоги і провали у 2021 році. Українська правда. 31 січня 2022 р.

6. Янчук Н.Д. Реформа юридичної освіти в Україні: осмислення та перспективи. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. №1-2. С. 313-316.

Рябих Наталія

доцент кафедри права факультету бізнесу та права
Луцького національного технічного університету (м. Луцьк)

Доступ до публічної інформації під час дії воєнного стану

Для кожного громадянина України та людини, яка проживає в нашій державі у ці трагічні часи, надзвичайно важливими є внутрішня консолідованість, надійна підтримка від державних органів публічної влади, а також правозахисних національних і міжнародних організацій. Особливо значущими є саме конституційні гарантії та правові механізми у забезпеченні всього комплексу основоположних прав людини. Запровадження воєнного стану в Україні, звичайно ж, значно ускладнює гарантування державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження. Адже таке обмеження передбачає законодавче звуження змісту та обсягу прав і свобод людини, а також чинники, що унеможливають або ускладнюють їх реалізацію.

Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI передбачено можливість отримання необхідних відомостей від органів державної влади та місцевого самоврядування, державних установ та організацій є звернення до них із запитом на публічну інформацію.

Право на інформацію є конституційним правом кожної особи та полягає у можливості вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб.

Оскільки це право є важливим інструментом демократичного суспільства, то його обмеження можливе лише у виняткових випадках – а саме, в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень.

В умовах воєнного стану, що було введено з початком повномасштабного вторгнення РФ 24.02.2022 р. на території України, є підставою для запровадження згаданих обмежень. Через загрозу інтересам національної безпеки багато державних сервісів призупинили роботу або працюють з обмеженнями.

Тому важливо розуміти, які існують обмеження у доступі до публічної інформації у зв'язку з дією воєнного стану, а яка інформація є доступною для усіх бажаючих.

Як громадяни можуть отримати публічну інформацію чи інформацію, що становить суспільний інтерес?

Доступ до публічної інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, створення публікацій на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, наповнення єдиного державного веб-порталу відкритих даних, розміщення відомостей на інформаційних стендах та будь-яким

іншим способом. Поширеним способом доступу до публічної інформації є звернення осіб з відповідним запитом до розпорядника інформації.

Варто зауважити, що одним зі способів отримати публічну інформацію чи інформацію, що становить суспільний інтерес, є подання запитів. На прохання особи розпорядник інформації зобов'язаний надавати та оприлюднювати достовірну, точну та повну інформацію, що знаходиться у його володінні – окрім випадків, коли така інформація має обмежений доступ (тобто є конфіденційною, службовою або таємною).

Традиційно перед тим, як обмежити доступ до інформації, розпорядник має застосувати так званий «трискладовий тест» (ч. 2 ст. 6 Закону «Про доступ до публічної інформації»). Перевірка інформації за цим тестом є обов'язковою навіть в умовах воєнного стану.

«Трискладовий тест» допомагає визначити, чи є неоприлюднення інформації виправданим.

Для цього слід відповісти на такі питання:

Чи здійснюється обмеження доступу до інформації відповідно до закону та чи відповідає інтересам: національної безпеки; територіальної цілісності; громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням; охорони здоров'я населення; захисту репутації або прав інших людей; запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно; підтримання авторитету і неупередженості правосуддя?

Чи може розголошення інформації завдати істотної шкоди цим інтересам?

Чи шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні?

Якщо відповідь на всі три питання «так», то в доступі до інформації може бути відмовлено. Якщо ж відповідь хоча б на одне з них – «ні», то розпорядник повинен надати запитувану інформацію.

Доречно додати, що обмеженню у доступі підлягає саме інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, то для ознайомлення надається інформація, доступ до якої не обмежений.

Слід звернути увагу, що запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. Також запити можуть подаватися індивідуально чи колективно, в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача.

В умовах воєнного стану видається за доцільне обмежувати доступ до інформації з мотивів захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку з метою запобігати заворушенням чи кримінальним правопорушенням, та для охорони здоров'я населення.

Після визначення інтересу, який має бути захищено, необхідно визначити, як саме цим інтересам може бути завдано істотної шкоди. Під істотною шкодою маються на увазі вкрай негативні наслідки, які безпосередньо настануть у разі розголошення відповідної інформації.

Зрештою, варто з'ясувати, чи переважатиме така істотна шкода суспільний інтерес в доступі до аналізованої інформації. Суспільний інтерес

визначається через користь, яку отримає суспільство від розкриття інформації.

Законом передбачені випадки обмеження доступу до інформації. Таке обмеження можна застосувати при дотриманні сукупності трьох вимог:

1) обмеження доступу до інформації здійснюється виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Варто зауважити, що Закон встановлює перелік відомостей, які взагалі не можуть бути віднесені до інформації з обмеженим доступом, зокрема відомості:

- про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;

- про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

- про факти порушення прав і свобод людини;

- про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

- щодо діяльності державних та комунальних підприємств;

- про використання бюджетних коштів, у тому числі на здійснення закупівель (крім випадків, якщо окрема інформація про закупівлі товарів, робіт і послуг становить державну таємницю);

- про володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном тощо.

Що ж стосується обмежень пов'язаних з впровадженням в державі правового режиму воєнного стану, то слід зазначити, що Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не передбачає прямої можливості встановлювати будь-які заборони чи обмеження щодо розгляду запитів на інформацію. Проте, частиною 10 статті 9 цього закону визначено, що у період дії воєнного стану на акти органів місцевого самоврядування, військово-цивільних адміністрацій та військових адміністрацій, а також їх посадових осіб не поширюються вимоги пункту третього частини першої (у частині оприлюднення проектів актів) та частини четвертої статті 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації», а також вимоги Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» та Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Враховуючи судову практику у справах про оскарження дій суб'єктів владних повноважень щодо відмови у задоволенні запитів на публічну інформацію, можна зробити висновок, що у рішенні про відмову в доступі до тієї чи іншої публічної інформації замало зробити загальне посилання на законодавство, така відповідь вважатиметься необґрунтованою. У цьому контексті слід звернути увагу на такі висновки у судових рішеннях:

1) застосовувати відстрочку у задоволенні запиту на інформацію можна тільки за таких умов:

– у випадку настання обставин непереборної сили – перешкод через які розпорядник фізично не має можливості надати запитувану інформацію у передбачений законом строк.

– відстрочка застосовується тільки на час, поки ці обставини не будуть усунуті (а не до закінчення дії воєнного стану, адже воєнний стан не є обставиною непереборної сили в контексті застосування Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

2) саме по собі запровадження воєнного стану, видання органами державної влади рішень не є достатньою підставою для обмеження доступу до інформації.

Таким чином, впровадження воєнного стану не позбавляє осіб права на доступ до публічної інформації, а обмеження доступу до інформації здійснюється виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку та має бути чітко обґрунтоване згідно вимог статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Література

1. [Загальна декларація прав людини](#) 1948 року.
2. [Міжнародний пакт про громадянські і політичні права](#) 1966 року.
3. [Конвенція ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля](#) від 25.06.1998 р. (Орхуська конвенція).
4. [Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів](#) від 18.06.2009 р.
5. [Конституція України](#) від 28.06.1996 р.
6. [Закон України «Про інформацію»](#) від 02.10.1992 р. № 2657-XII.
7. [Закон України «Про доступ до публічної інформації»](#) від 13.01.2011 р. № 2939-VI.

Скиданчук Тетяна

студентка 4 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Екологічна безпека в умовах воєнного стану*

Екологічні проблеми давно вийшли за межі національних кордонів і стали предметом не лише внутрішньої, а й світової політики. Глобальна екологічна криза, яка стрімко розвивається, впливає на все людство, на всі сторони життя

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Міхневич

людей, але в кожній країні вона проявляється по-різному, залежно від її природних умов, економічної та соціальної ситуації. В Україні екологічна безпека в умовах воєнного стану є глобальною цивілізаційною проблемою, загалом, через можливість гуманітарної катастрофи внаслідок бойових дій та незатребуваних тіл окупантів з нашої території. Крім того, існує загроза хімічної, біологічної та ядерної катастроф внаслідок застосування зброї масового ураження для мирного населення України і це несе загрозу всьому світові.

На сьогодні в нас є Державна екологічна інспекція України, яка створена 1 березня 2022 року, а також працює Оперативний штаб для формування єдиного реєстру збитків, заподіяних довкіллю внаслідок вторгнення РФ на територію України [1].

До основних завдань Штабу віднесена фіксація, розрахунок та систематизація збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу, ведення єдиного реєстру таких збитків, а також виявлення та аналіз випадків, які можуть становити потенційну небезпеку для довкілля та населення.

День-у-день експерти Штабу до єдиного реєстру вносять події, що виникли у результаті воєнних дій та спричинили або можуть спричинити забруднення атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів небезпечними речовинами. Наразі кількість екозлочинів сягає 218 випадків. Серед найнебезпечніших фактів зафіксовано пожежі на нафтосховищах, підірвані резервуари з хімічними речовинами, такими як аміак та селітра, пошкоджені газопроводи та знищені водні судна в акваторії Чорного моря. По кожному з випадків збираються всі необхідні вихідні дані та будуть розраховані остаточні суми збитків. Зокрема, вже відібрано понад 50 проб ґрунтів та проводяться інструментально-лабораторні дослідження.

Також хотілося відзначити, що країною-агресором 24 лютого 2022 року було захоплено всі гідротехнічні споруди Північно-Кримського каналу, що регулювали водопостачання води з Каховського водосховища нижнього басейну річки Дніпро до півострова Крим. 27 лютого ворог зруйнував тимчасову дамбу, автомобільний міст та головну перегороджувальну споруду каналу. Російською федерацією здійснювався водозабір з Каховського водосховища нижнього басейну річки Дніпро через часткову розгерметизацію гідроспоруди Північно-Кримського каналу пропускною потужністю 50 м³/сек. (4320000 м³/ добу). Тож унаслідок таких злочинних дій сума збитків за самовільне використання водних ресурсів народу України становить 32628960 гривень на добу або майже два з половиною мільярди гривень за час такого використання [2]. Проте навмисний підрив дамби Каховської ГЕС ще більше ускладнить ситуацію та наніс шкоди, розмір якої може бути безпрецедентним.

Зафіксовані екологічні злочини під час бойових дій на території нашої держави та зібрана доказова база будуть використані для покарання агресора в міжнародних судах. Тож підрахунок розміру збитків ведеться постійно, і через те, що воєнні дії на нашій території не припиняються, навести точні цифри збитків неможливо. Але вже зараз можна стверджувати, що загальний розмір збитків, заподіяних довкіллю, становитиме сотні мільярдів доларів.

Наразі в сьогоднішніх умовах, коли окупант обстрілює промислові об'єкти та провокує масштабні аварії на нашій території, важливо використовувати всі

доступні міжнародні правові інструменти, щоб забезпечити громадян і довкілля від наслідків дій окупантів.

Це важливо і для країн-сусідів України, адже такі аварії несуть у собі ризики транскордонного впливу.

За інформацією моніторингу, який проводить Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, зафіксовані такі екозлочини, а саме: пошкодження ядерних об'єктів та потенційна загроза радіаційної та ядерної небезпеки, знищення та пошкодження інфраструктурних та промислових об'єктів, які призвели до значних забруднень, поява так званого military waste через активні бойові дії, хімічне забруднення, знищення заповідників та інших спеціально охоронюваних територій та мінування та забруднення водних шляхів [3].

Оскільки природоохоронне законодавство, як і загалом українське законодавство, розроблене здебільшого для мирного часу, на сьогоднішній день, в умовах воєнного стану, всю повноту заподіяних нашій державі екологічних збитків оцінити надзвичайно важко. Застарілими станом на 24 лютого були й Методики обрахування шкоди довкіллю, тому Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України разом з Держекоінспекцією та за консультацією з комітетом швидко оновило наявні та створило нові Методики, зокрема Методику, за якою розраховуватимуть обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від російських бомбардувань і відповідний розмір завданої шкоди, та Методику визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам унаслідок збройної агресії та бойових дій.

Література

1. Окремі аспекти екологічної безпеки України в умовах воєнного стану. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp_content/uploads/2022/11/10.pdf (дата звернення: 13.11.2023).

2. ДП «Редакція газ. «Голос України». Усі заподіяні нашому довкіллю збитки ворог має обов'язково відшкодувати. Голос України – газета Верховної Ради України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/360514> (дата звернення: 13.11.2023).

3. Півтора місяці війни: злочини проти довкілля – Юридична Газета. Юридична газета – онлайн версія. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/pivtora-misyaci-viyini-zlochyni-proti-dovkilliya.html> (дата звернення: 13.11.2023).

Солоха Валерія

студентка 2 курсу 3 групи юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Інститут застосування примусових заходів медичного характеру та їх особливості*

Так склалося, що будь-якій правовій державі притаманні механізми впливу, що в свою чергу мають властивість обмежувати права людини. Такі

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

обмеження з боку держави є виключними і можуть застосовуватися лише в рамках нормативно-правових актів, що відповідають основним правовим принципам. Прикладом таких обмежень є примусові заходи медичного характеру щодо правопорушників.

Стосовно кримінального права України, то йому характерна система примусових заходів медичного характеру, яка вважається однією з найбільш складних і комплексних інститутів. Примусові заходи медичного характеру мають на меті захистити суспільство від небезпечних нападів осіб з психічними розладами та забезпечити належний рівень безпеки суспільства. [1, с. 3].

Стаття 92 чинного Кримінального Кодексу України передбачає, що «примусовими заходами медичного характеру є надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, в спеціальний лікувальний заклад із метою її обов'язкового лікування, а також попередження вчинення нею суспільно небезпечних діянь» [3].

І.В.Жук вважає, що медичний примус – це запобіжний захід, який передбачає медичний вплив у примусовому порядку на особу, яка за рішенням суду вчиняє злочин або діє, що створює небезпеку для суспільства, і яка відповідно до Кримінального кодексу України є психічно хворою. хворі або становлять небезпеку для здоров'я інших людей, з метою їх лікування або поліпшення здоров'я та забезпечення соціального захисту. [2, с. 11].

Заходи медичного впливу можуть бути застосовані до трьох категорій осіб. До першої категорії належать особи, які вчиняють суспільно небезпечні дії, передбачені особливою частиною Кримінального кодексу України, в неосудному стані. До другої категорії належать правопорушники з обмеженими психічними розладами та притягнуті до кримінальної відповідальності. Що стосується третьої категорії, то до неї належать особи, у яких до постановлення судом покарання або під час виконання покарання стався психічний розлад, який став причиною призначення або виконання покарання. неможливо. [1, с. 11].

Доцільним є вивчення особливостей застосування примусових заходів медичного характеру, виявлення ознак. Такі заходи є примусовими та ненасильницькими. Вони бувають як юридичними, так і медичними. Вони не є кримінальним покаранням ні основним, ні додатковим, оскільки відрізняються, насамперед, своєю правовою природою, об'єктом, видом, способом, порядком застосування, правовими наслідками тощо. вони є загальними мірами медичних ефектів. [4, с. 4].

Я маю на меті зробити висновок, що встановлене на законодавчому рівні примусове лікування особи є не метою, а завданням примусових заходів медичного характеру. Примусові заходи медичного характеру - це примусові заходи кримінального характеру, які звільняються від покарання і за своєю правовою природою застосовуються до обмежено судимим особам і правопорушникам, які перебувають у кримінальному становищі, але хворіють внаслідок порушення закону. Психічна хвороба до постановлення вироку або під час його виконання є видом кримінальної

відповідальності для несудимих осіб. Цей захід використовується як особливий захід безпеки.

Література

1. Берш А.Я. Примусові заходи медичного характеру: правова природа та види: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2017. 23 с.
2. Жук І.В. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування у кримінальному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2009. 21 с.
3. Кримінальний Кодекс України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Павлова Т.О. Примусові заходи медичного характеру як інший захід кримінально-правового характеру. Правова держава. 2017. № 25. С. 172-177.

Стецюк Олександр

студент 2 курсу юридичного факультету
Волинського Національного університету і
мені Лесі Українки (м. Луцьк)

Звільнення від обов'язку зберігати професійну таємницю під час кримінального провадження

Показання свідків є найпоширенішим видом доказу у кримінальних провадженнях. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України у ст. 65 наділяє деякі категорії осіб свідочьким імунітетом. Тобто особа звільняється законом від обов'язку свідчити, при цьому гарантується реальне забезпечення прав учасників провадження на конфіденційність інформації, та право окремих категорій осіб відмовитися від давня показань. Для деяких із таких осіб, законодавець передбачив можливість, коли такі особи можуть надати у свідченнях інформацію, яку законом допитувати забороняється.

Частина 1 ст. 65 КПК України зазначає, що свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань[1]. Свідочький імунітет у працях науковців класифікується по різному, ми пропонуємо розглядати лише два види такого імунітету, що прямо впливає із чинних норм законодавства. Це імперативний та факультативний імунітет [2, с.158]. Імперативний імунітет закріплюється у ч.2 ст.65 КПК України, де законодавець чітко передбачив категорії осіб які не можуть бути допитані як свідки, та відомості які такі особи не можуть повідомляти при допиті як свідки. Факультативний імунітет, це право особи не свідчити. І таке право мають особи, які мають право дипломатичної недоторканності, а також працівники дипломатичних представництв - без згоди представника дипломатичної установи та будь яка особа щодо пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення.

Щодо, деякої категорії осіб, до яких застосовується імперативний імунітет як свідків, закріплено випадок, коли такі особи можуть надати

відомості, на які встановлена заборона. Це передбачено частиною 3 ст.65 КПК України, щодо: захисників, представників потерпілого, цивільних позивачів, цивільних відповідачів, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законних представників потерпілого, цивільних позивачів у кримінальному провадженні - про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника; адвокатів - про відомості, які становлять адвокатську таємницю; нотаріусів - про відомості, які становлять нотаріальну таємницю; медичних працівників та інших осіб, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя особи - про відомості, які становлять лікарську таємницю; священнослужителів - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих. Звільнення від обов'язку зберігати професійну таємницю, такими учасниками провадження можливе лише особою, що довірила їм ці відомості, у визначеному нею обсязі. Таке звільнення здійснюється у письмовій формі за підписом особи, що довірила зазначені відомості [1].

Ця норма є предметом багатьох наукових досліджень, щодо недосконалості викладу норми, та обмеженості регулювання проблемних обставин.

Важливим, є вирішення ситуації коли, особа яка довірила відомості померла, або немає можливості оформити звільнення у письмовій формі. Багатьма науковцями, зокрема У.Ю. Поляком, висловлюється можливість, що нотаріусу, у випадку смерті довірителя, таку згоду можуть дати його правонаступники або представник. Якщо в довірителя не було правонаступників чи представника, а також у випадку неможливості зв'язатися з ними, суд може звільнити особу від обов'язку зберігати професійну таємницю [3,с.347]. Позиція, науковці посилається на досвід іноземних країн, зокрема Республіки Вірменія, де саме така норма передбачена в законодавстві про нотаріат.

Вважаємо, що подібне регулювання питання не є правомірним, та допустимим оскільки, впровадження такої зміни потягне подібну зміну і для решти осіб наділених імперативним свідоцьким імунітетом.

Також, до цієї категорії належить священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих. Законодавець, зазначає, що священнослужитель також може поширювати відомості, одержані ними на сповіді віруючих, у випадку письмового дозволу таких осіб (віруючих). В науковому полі існує дуже палка дискусія, щодо виключення п.5 ч.2 ст. 65 КПК України із переліку у ч.3 ст. 65 КПК України. Згідно ЗУ «Про свободу совісті та релігійні організації» ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, які отримані ними під час сповіді віруючих [4]. Вказівка на можливість звільнення священнослужителів від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, котра довірила їм ці відомості, грубо порушує основи християнської релігії і є втручанням у справи церкви [5, с.115]. Тому, ми поділяємо думку, що необхідно виключити священнослужителів із переліку ч.3 ст.65 КПК України.

Вважаємо, що необхідно розширити можливість особи, звільнити визначених осіб, від дотримання професійної інформації. Зокрема, здійснення такого звільнення не лише у письмовій формі, станом на сьогодні

з розвитком інформаційних технологій вважаємо, що таке звільнення можливо здійснювати і в режимі відео конференції такої особи, де вона підтвердить своє волевиявлення щодо цього. Також, це дасть змогу роз'яснити такій особі всі необхідні наслідки такого звільнення.

Отже, не дивлячись на невеликий термін чинності норми передбаченої у ч.3 ст.65 КПК України, існує наявність здійснення перегляду цієї норми та внесення змін. Зокрема, щодо надання згоди на, звільнення від обов'язку зберігати професійну таємницю, особою яка довірила їм ці відомості, у випадку смерті такої особи, або неможливості оформити таке звільнення письмово. Також, щодо наявності звільнення від такого обов'язку священнослужителя, та покращення здійснення процесуального порядку оформлення такого звільнення.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n886>
2. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий , В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2014. – 824 с.;
3. Поляк У. Ю. Заборона допиту нотаріусів як свідків у кримінальному процесі. Часопис Київського університету права. 2019. Вип. №4. С. 345-349;
4. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>;
5. Король В. В. Засада гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів, 2002. 205 с.

Тримбашевська Анастасія

студентка 3 курсу Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу (м. Харів)

Розвиток системи самоврядування в Україні*

Самоврядування є важливою складовою демократичного суспільства, яке базується на принципах громадянської участі та влади народу. Витоки історії місцевого самоврядування сягають періоду XI-XV століть, коли ще у феодальній Європі існували князівства, міста, приходи та інші місцеві форми урядування. Розвиток торгівлі приводив до становлення міських громад, багато з яких отримували статус напівсуверенних одиниць і таким чином закладали основу виникнення місцевої автономії. Одним із прикладів такої автономії слід вважати появу, починаючи з XIII ст., у середньовічній Європі значної кількості міст, у тому числі і на землях Галицько-Волинського князівства, які користувалися магдебурзьким правом.

* Наукова керівниця – викладачка вищої категорії Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу Ольга Гордеєва

У ході подальшої розбудови суверенних держав-націй у XVI-XVII ст. відбулося підпорядкування міст та інших менших форм місцевого самоврядування центральній державній владі, після чого місцева влада почала набувати форм адміністративних підрозділів центрального уряду. Саме поняття "самоврядування" виникло та було вжите в період Великої французької революції, щоб підкреслити самостійність громади щодо держави. В 1808 році прусський міністр барон фон Штейн використав ідею самоврядування в законі про статуси міст, що визначав міську громаду як політичну одиницю.

Міське самоврядування в його сучасному розумінні з'явилося в середині XIX ст., і сам термін "міське самоврядування" вперше ввів в користування німецький юрист Рудольф Гнейст для визначення такого виду управління на місцях, за якого територіальні громади, що історично склались, законодавчо були наділені правом самостійного вирішення місцевих проблем. При цьому діяльність самоврядних громад була вільна від державної адміністрації та її чиновників на місцях [1].

Одним із ключових етапів розвитку системи самоврядування в Україні було прийняття Конституції України 1996 року, яка закріпила принципи децентралізації та самоврядування. Крім того, було прийнято ряд законів, що регулюють організацію та функціонування органів місцевого самоврядування, зокрема Закон "Про місцеве самоврядування в Україні".

Система місцевого самоврядування України пройшла низку реформувань та реорганізацій з моменту проголошення незалежності держави, але досі не стала дієвою ефективною самоврядною організацією місцевої життєдіяльності суспільства. Тому постало питання посилення ролі органів місцевого самоврядування в системі органів публічної влади.

2. Науковці виділяють такі основні історичні періоди становлення національного місцевого самоврядування: перший період – зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування; другий період, або ж період європеїзації. Характеризувався поєднанням місцевих форм самоврядування з елементами західноєвропейської організації самоврядування (місто Магдебург), тривав від середини XIV ст. і до першої половини XIX ст.; третій період відзначався зросійщенням вітчизняного місцевого самоврядування на території сучасної України; четвертий період є спробою українізації місцевого самоврядування.

4. Україна, як суверенна держава, активно розвиває систему самоврядування, зокрема в рамках публічно-правового напрямку.

Публічно-правовий напрям визначається як система взаємодії держави та громадян, що базується на принципах правової держави та громадянського суспільства. Цей напрям передбачає активну участь громадян у прийнятті рішень, контролі за діяльністю органів влади та забезпеченні прав та свобод людей. Ця галузь права включає в себе такі підрозділи, як конституційне право, адміністративне право, фінансове право, кримінальне право та інші. Отже, публічно-правовий напрям є галуззю правової науки, яка вивчає відносини, що виникають між державою та громадянами, а також між державними органами. Цей напрям зосереджується на дослідженні правових норм, які регулюють діяльність держави та впливають на суспільство в цілому. Основним завданням

публічно-правового напрямку є вивчення та аналіз діяльності державних органів, розробка та вдосконалення правових норм, які регулюють відносини у сфері державного управління. Після отримання незалежності Україна почала активно розвивати систему самоврядування на основі принципів публічно-правового напрямку.

Основні принципи публічного правового напрямку [2]: 1) конституційність. Один з основних принципів публічного правового напрямку - це дотримання конституційних норм та принципів. Конституція визначає основні права та обов'язки громадян, а також повноваження та функції державних органів. Дотримання конституційних норм є гарантією правової держави та захисту прав громадян; 2) розподіл влади. Інший важливий принцип публічного правового напрямку - це розділ влади на законодавчу, виконавчу та судову. Цей принцип забезпечує баланс та контроль влади, що є необхідним для забезпечення прав та свобод громадян. Законодавча влада приймає закони, виконавча влада забезпечує їх виконання, а судова влада здійснює правосуддя; 3) громадянське суспільство. Публічний правовий напрям також покликаний сприяти розвитку громадянського суспільства. Це означає, що громадяни мають право на участь у прийнятті рішень та контроль за діяльністю державних органів. Громадянське суспільство є важливим фактором впливу на формування державної політики та забезпечення правової держави; 4) захист прав та свобод. Одним з основних завдань публічного правового напрямку є захист прав та свобод громадян. Це означає, що держава має забезпечувати реалізацію конституційних прав та свобод, а також забезпечувати доступ до правосуддя та забезпечувати виконання судових рішень.

Незважаючи на позитивні зрушення в розвитку системи самоврядування в Україні, існують деякі проблеми, зокрема недостатня фінансова підтримка органів місцевого самоврядування та недостатня свідомість громадян про їхні права та можливості участі. Проте, з розвитком громадянського суспільства та залученням молоді до самоврядування, є перспективи для подальшого розвитку системи самоврядування в Україні.

Публічний правовий напрям є важливим для забезпечення правової держави, демократії та захисту прав та свобод громадян. Публічно-правовий напрям розвитку системи самоврядування в Україні є важливим елементом будівництва демократичного суспільства. Законодавча база, роль громадськості та перспективи розвитку системи самоврядування в Україні свідчать про поступове зміцнення самоврядування та забезпечення громадянських прав і свобод. Проте, для подальшого розвитку системи самоврядування необхідно вирішувати проблеми та залучати громадян до активної участі у прийнятті рішень та контролі за діяльністю органів місцевого самоврядування. Вивчення публічно-правового напрямку є важливим для розвитку правової системи та забезпечення законності та правопорядку в суспільстві.

Література

1. Ключевський В.І «ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ТА НАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ» Том 30 (69) № 6 2019.[с. 103]

2. Шевченко С.О., 2022 . «МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ» [с. 6],[с.9].

3. Інтернет ресурси : (https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/17786/)
Місцеве самоврядування: зародження та розвиток, принципи.

Тугай Денис

студент 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Право громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля*

Життя людини, як і життя інших живих організмів в переважній мірі залежить від умов природи – для повноцінного існування потрібна достатня кількість повітря, їжі, води. Повітря згадується в першу чергу не просто, цьому слугує наступний факт – для виживання особі необхідне повітря, адже без нього людина не зможе прожити і кількох хвилин. Виходячи із зазначеного можна сміливо стверджувати, що вже з народження людина стає невід'ємною складовою живої природи. Людина і природа – одне ціле.

Отже, громадяни беззаперечно мають право на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Проте, метою написаного є донести до читачів їхню правову значимість з однієї сторони – та покладені на них обов'язки, що тісно пов'язані з відповідальністю.

Право громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля вважається фундаментальним і закріплене у статті 50 Конституції України. Згідно з даною статтею, держава гарантує громадянам право вільного доступу до інформації щодо стану довкілля, право на її поширення та відсутність будь-якої засекреченості [1].

У визначенні екологічна безпека значна увага акцентується саме на понятті «безпека», яке є ключовим і встановлює відсутність такого критерію, як «небезпека». Відповідно до статті 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», «небезпечним вважається такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей» [2].

Право на безпечне для життя та здоров'я довкілля розглядається як правовий інститут і як суб'єктивне право. Право на безпечне для життя та здоров'я довкілля як інститут являє собою сукупність правових норм, що регулюють відносини стосовно існування і захисту даного права. Розглядуваний правовий інститут має комплексний характер і включає в себе, окрім норм екологічного права, норми конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного, міжнародного публічного права тощо.

Суб'єктивне право на безпечне для життя та здоров'я довкілля представляє собою законодавчо забезпечену можливість громадян існувати в сприятливому навколишньому середовищі, здійснювати право на сприятливе навколишнє середовище власними діями, вимагати від інших

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Міхневич

осіб та уповноважених органів дотримання норм права і врешті-решт самому сприяти підтримці сприятливого навколишнього середовища.

Звернувшись до історичних аспектів, слід зазначити, що ігнорування людиною фундаментальних законів природи призвели до непоправних змін стану навколишнього середовища, які важко виправити і в сьогоденні. Хімічну зброю різного роду дії тривалий час широко використовували в бою. Такі методи вважали підступними та негуманними. У 1675 році Священна Римська імперія та Франція першими за всю історію людства визнали дані методи ведення війни неприпустимими. Вони підписали першу в історії домовленість про заборону використання токсичних речовин. У 1874 році відбулася Брюссельська конференція. Очільники 14 країн затвердили міжнародну декларацію про засудження хімічної зброї та заборону використання отруйних речовин під час воєнних дій. Проте, прийняте рішення було актуальним недовго, вже на початку ХХ століття даний документ почали грубо ігнорувати. Так, більше ста років тому, під час Першої світової війни використання хімічної зброї перейшло будь-які межі. Від дії отруйних газів під час війни постраждали приблизно 1,2 мільйони солдатів, ще 31 тисяча – загинули. Наведені цифри вражають, тому прийнято вважати цю сторінку в історії катастрофічною [3].

13 січня 1993 року в Парижі Україна підписала Конвенцію про хімічну зброю – міжнародний договір в рамках ООН, метою якого є повна заборона виробництва і використання хімічної зброї з огляду на її шкідливість для довкілля і здоров'я людини, а також визначає зобов'язання держав-учасниць у цій сфері [4]. Проте хімічну зброю ще неодноразово використовували в ХХІ столітті. Абсурдність цих жорстоких методів не змогли подолати жодні угоди та конвенції.

У червні 1972 р. в Стокгольмі було прийнято Декларацію про навколишнє середовище, що визнавала збереження і покращення якості оточуючого людину середовища важливою проблемою, що впливає на благо народів і їх економічний розвиток. Стокгольмська декларація вперше в світі закріпила ряд міжнародно-правових принципів: перший принцип закріпив основне право людини на свободу, рівність і сприятливі умови життя в навколишньому середовищі, якість якого дозволяє вести гідне і світле життя. Проте, вже у 21 принципі сконцентровано увагу на відповідальності за завдання шкоди довкіллю інших держав [5].

14 червня 1992 року, через двадцять років після Стокгольмської декларації, з метою підтвердження та сприяння подальшого розвитку була прийнята Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку, що проголосила право людей «на здорове і плідне життя у гармонії з природою», «розвиток на благо нинішнього покоління не повинен завдавати шкоди інтересам майбутніх поколінь і навколишньому середовищу» [6].

Отже, право громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля являється природним і необхідним для людини і належить їй від народження. Дане право закріплене законодавством і не підлягає запереченню. Перераховані міжнародні документи мали вирішальне значення для зародження й розвитку екологічних прав, стали поштовхом для подальшого і більш активного їх дослідження. Проте, варто зазначити,

що важливим є віддача зі сторони самих громадян, яким необхідно захищати та оберігати навколишнє середовище, покращувати його стан, а також забезпечувати сталий та екологічно безпечний розвиток. Тобто, в значній мірі право на безпечне життя та здоров'я залежить від нас самих.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>] (12.11.2023)
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>] (12.11.2023)
3. Отруїти ворога, як пацюка: моторошні факти застосування хімічної зброї [https://24tv.ua/otruyiti_voroga_yak_patsyuka_yak_himichna_zbroya_vbivaye_milyoni_lyudey_shokuyuchi_fakti_n1261260] (12.11.2023)
4. Конвенція про хімічну зброю [https://uk.wikipedia.org/wiki/Конвенція_про_хімічну_зброю] (12.11.2023)
Стокгольмська декларація [https://uk.wikipedia.org/wiki/Стокгольмська_декларація] (12.11.2023)
5. Поняття та історія становлення екологічних прав і обов'язків людини і громадянина [<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17674/1/ПОНЯТТЯ%20ТА%20ІСТОРІЯ%20СТАНОВЛЕННЯ%20ЕКОЛОГІЧНИХ%20ПРАВ%20І%20ОБОВ'ЯЗКІВ%20ЛЮДИНИ%20І%20ГРОМАДЯНИНА.pdf>] (12.11.2023)

Уланський Всеволод

студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Сучасний стан та тенденції співробітництва України з НАТО в сфері сектору безпеки й оборони*

Після початку антитерористичної операції у 2014 році було здійснено широкомасштабний перегляд сектору безпеки та оборони України за сприяння радників НАТО. Результатом перегляду та оцінки стало затвердження нової стратегії національної безпеки, серед основних завдань якої було названо забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО.

У 2015 році Президент України заявив про те, що у рамках реалізації стратегічного наміру щодо набуття членства в організації Україна перейде на стандарти НАТО до 2020 року. Основним завданням такого реформування є стандартизація Збройних сил України до Збройних сил НАТО, що має сприяти підвищенню ефективності оборонної сфери та підтверджує незмінний курс України до вступу в НАТО. Варто наголосити на

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

тому, що політика стандартизації не відкриває двері до членства в Організації Північноатлантичного договору, але перехід на стандарти НАТО та взаємо-сумісність армій країн-членів є основою безпеки Альянсу [2, с. 48].

В 2019 р. Україну відвідала Північноатлантична рада НАТО, найважливіший орган ухвалення політичних рішень організації, і українська газета висвітлила цю подію як символічну на тлі дискусій в самій державі, оскільки формат співробітництва України з НАТО зазнавав змін. Представники організації наголосили, що нашій державі немає необхідності подавати якісь додаткові заяви, а ті, що подані на отримання ПДЧ досі чинні. Варто окремо підкреслити важливу заяву вітчизняних науковців, що «Україна є не тільки споживачем, а й контрибутором європейської та глобальної безпеки». В цілому це співпадає з місцем України в Європі на геополітичній карті, оскільки цілком зрозуміло, що Західний світ має справу з Росією – ядерною державою з непередбачуваним керівництвом, – тому Альянсу доводиться займати досить обережну позицію, розуміючи, з ким має справу. Україна за технічними характеристиками своїх Збройних сил постійно відставала і була не готовою до негайного вступу до Альянсу, тому вітчизняні фахівці закликали акцентувати увагу в набутті Україною статусу головного союзника США поза межами НАТО [1, с. 83].

Загалом, повномасштабна навала Російської Федерації проти нашої держави, що розпочалася 24 лютого 2022 року, довела на практиці тези щодо незмінності підтримки України державами-членами Європейського Союзу, зокрема шляхом надання фінансової, гуманітарної та військово-технічної допомоги. Оцінюючи повномасштабне вторгнення Росії в Україну як передумову до загрози євроатлантичній безпеці, держави-члени Європейського Союзу розширили підтримку у сфері надання допомоги зброєю та спеціальними інженерно-технічними засобами, що спрямовані на підсилення потенціалу та спроможності України до захисту від російської агресії та для відновлення територіальної цілісності і, відповідно, відстоюванні суверенітету держави у межах міжнародно визнаних кордонів. Так, однією із складових військової допомоги держав-членів Європейського Союзу є надання Збройним силам України оборонного озброєння, зокрема, протитанкової зброї, ракетно-артилерійського озброєння, систем протиповітряної оборони, боеприпасів тощо. Якщо на початку військової російської навали держави-члени Європейського Союзу надавали Україні переважно зброю радянського зразку, що перебувала на озброєнні східноєвропейських країн, то у стислі терміни були прийняті рішення щодо поста-чання більш сучасних видів озброєння. Відповідно до зазначеного, деякі країни, у тому числі шляхом змін у національному законодавстві, почали надавати можливість своїм військовим приїжджати в Україну для участі, зокрема, в спеціалізованих навчаннях, про-веденні консультацій та тренувань. Наголосимо, що таким чином відбувається перехід Збройних сил України на озброєння стандартів НАТО та політику стандартизації Європейського Союзу, про необхідність якого наголошувалося у вітчизняних доктринальних документах багато попередніх років поспіль [3.].

Отже, після розпочатку антитерористичної операції в Україні у 2014 році відбувся всебічний огляд сектору безпеки та оборони країни за сприянням радників НАТО. Як результат, була схвалена нова національна

стратегія безпеки, в якій визначено основні завдання та було продовжено інтеграцію України до Європейського Союзу та створення передумов для вступу в НАТО.

У 2015 році Президент України заявив про намір перейти на стандарти НАТО в рамках стратегії для набуття членства в цій організації.

У 2019 році Україну відвідала Північноатлантична рада НАТО, що визнано як символічний події, що відбулася в контексті обговорень щодо формату співробітництва України з НАТО, яке пройшло певні зміни.

Загальною конкретизацією держав-членів Європейського Союзу стала розширена підтримка України, включаючи надання фінансової, гуманітарної та військово-технічної допомоги. Ця підтримка спрямована на підсилити оборонний потенціал та здатність України захищати себе від російської агресії та відновити свою територіальну цілісність.

Отже, Україна активно розвиває свої Збройні сили та зміцнює свою співпрацю з НАТО та Європейським Союзом, намагаючись наблизити своє членство в цих організаціях та зміцнити свою оборонну готовність.

Література

1. ЗНАК, В. 2022. ОСНОВНІ ЕТАПИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ І НАТО (1991–2021). ГУМАНІТАРНІ СТУДІЇ : ІСТОРІЯ ТА ПЕДАГОГІКА. 1 (Чер 2022), 64–88.
2. Орел М.Г., Клочко О.А. Реформування сектору безпеки та оборони в контексті державного співробітництва з НАТО. Університетські наукові записки. 2020. №6 (78). С.46–52. - https://unz.univer.km.ua/article/view/78_46-52
3. Чеховська, М. (2022). ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ. Економіка та суспільство, (41). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-55>

Чечет Олександра

студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ)

Проблеми реалізації переважного права у відносинах користування земель*

Земельні правовідносини – це суспільні відносини з приводу володіння, користування, розпорядження та управління землею на державному, господарському і внутрігосподарському рівнях як об'єктом господарювання, так і засобами виробництва у сільському господарстві [3, с. 17]. У відносинах користування існує низка так званих «переважних прав». Це, зокрема, переважне право на отримання земельних ділянок поруч з населеними пунктами, яке мають власники земельних часток (паїв), які проживають у цих населених пунктах після ліквідації сільськогосподарських підприємств, установ та організацій; особа, яка використовує земельну ділянку на праві емфітевзису для вирощування багаторічних насаджень та належно виконує

* Наукова керівниця – доцентка кафедри земельного та аграрного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Світлана Марченко

свої обов'язки за договором, після спливу строку дії договору має переважне право перед іншими особами на укладення договору емфітевзису щодо цієї земельної ділянки. Також переважне право існує при купівлі земельної ділянки, яке мають, у першу чергу, - особи, які мають спеціальний дозвіл на видобування корисних копалин загальнодержавного значення, у другу чергу - орендарі земельних ділянок [2]. Для продажу земельних ділянок державної та комунальної власності або права на їх оренду, крім земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації проводяться земельні торги [5]. З 2017 року в Україні проводилися земельні торги, на яких реалізувалися переважно земельні ділянки державної та комунальної власності та права на їх оренду. Організацією цих торгів займався Держгеокадастр. Починаючи з липня 2021 року, продажі земельних ділянок усіх форм власності (включаючи купівлю/продаж як самої земельної ділянки, так і права оренди) здійснюються через електронні аукціони на платформі Прозоро [4]. Земельні торги проводяться у формі електронного аукціону в режимі реального часу в мережі Інтернет. Учасники земельних торгів можуть подавати свої пропозиції за земельні ділянки, які продаються або за права на них (оренду, суперфіцію, емфітевзис). Переможець торгів – це відповідно учасник, що запропонував найвищу ціну за лот. Електронну торгову систему адмініструє визначений суб'єкт господарювання державного сектору економіки, зазначений Кабінетом Міністрів України. Такий спосіб продажу ділянок державної чи комунальної власності або прав на них стосується всіх випадків, за винятком визначених в законодавстві. Учасниками можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, які відповідають вимогам закону, включаючи оплату відповідних внесків та подачу необхідних документів. Після завершення торгів, переможець обирається на основі його найвищої цінової пропозиції, яка була подана відповідно до встановлених правил, або за інших умов, якщо цінові пропозиції однакові [5].

На мою думку, уваги потребує саме питання вільного доступу до земельних торгів: доступ до електронної торгової системи надається потенційному покупцеві після проходження процедури реєстрації на веб-сайті електронного майданчика. Будь-який користувач Інтернету має можливість спостерігати за ходом земельних торгів в інтерактивному режимі реального часу та здійснювати пошук інформації щодо проведених та/або запланованих земельних торгів за допомогою сервісів пошуку та перегляду торгів електронного майданчика [1]. Отже, для реєстрації на земельних торгах потрібно бути користувачем Інтернет, зареєструватись на відповідному майданчику та сплатити реєстраційний та гарантійний внески. Ці норми безперечно узгоджуються з основоположними принципами, проголошені Конституцією України: верховенство права, рівність усіх перед законом, тощо. Але варто звернути увагу на можливе зловживання зазначеним правом, зокрема це стосується права оренди прилеглої території до нерухомого об'єкта, що перебуває на праві власності підприємства чи фізичної особи-підприємця. Згідно зі статтею 796 Цивільного Кодексу України: одночасно з правом найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) наймачеві надається право користування земельною ділянкою, на якій вони знаходяться, а також право користування земельною ділянкою, яка прилягає до будівлі або споруди, у розмірі, необхідному для досягнення мети найму. [6]

Тут мова йде лише щодо надання права користування прилеглою земельною ділянкою для орендаря, але ж що робити в ситуації, коли будівля чи інша капітальна споруда (нерухоме майно) перебувають на праві власності? Попри наявність у Земельному кодексі (далі – ЗКУ) норми, передбаченої ч.2 ст. 134 ЗКУ, відповідь одна – орендувати прилеглу земельну ділянку, яка обов'язково перебуває у державній чи комунальній власності, бо за інших умов проблеми не виникає, для забезпечення її потреб та обслуговування шляхом участі у земельних торгах у формі електронного аукціону. Згадана норма існує, але її реалізація в реальному житті не завжди можлива, адже земля, що знаходиться безпосередньо під об'єктом нерухомого майна так само належить на праві власності суб'єкту, який володіє спорудою, що вже виключає її з земель комунальної власності. Відповідно до норм земельного законодавства: у разі укладення договору оренди земельної ділянки організатором земельних торгів є особа, яка відповідно до закону може виступати орендодавцем такої земельної ділянки. Тобто якщо мова йде про землі комунальної чи державної власності, то такими особами є: органи місцевого самоврядування [2].

Підходячи безпосередньо до проблематики даної роботи, уявімо ситуацію, коли підприємство придбає об'єкт нерухомості для проведення господарської діяльності, який розташований на земельній ділянці комунальної форми власності і потребує прилеглу земельну ділянку для забезпечення життєдіяльності такого підприємства чи іншого об'єкту нерухомості. Зауважу, що земельна ділянка під спорудою теж належить суб'єкту господарювання на праві власності, що виключатиме застосування ч.2 ст.134 ЗКУ, яка передбачає, що земельні ділянки державної чи комунальної власності не підлягають виставленню на земельні торги, зокрема у разі якщо на земельній ділянці розташовані об'єкти нерухомого майна, яке перебуває на праві приватної власності фізичних чи юридичних осіб [2]. Зокрема, в договорі оренди землі буде зазначено наступне: «На земельній ділянці знаходяться об'єкти нерухомого майна: немає». В такому разі, згідно з нормами земельного законодавства, суб'єкт господарювання має взяти участь у земельних торгах з приводу оренди такої земельної ділянки. Не рідко на практиці трапляються ситуації, коли конкуренти реєструються на земельних торгах з приводу цієї земельної ділянки та, в силу майнового стану їхнього підприємства та спроможності витратити кошти на оренду навіть непотрібної їм ділянки, виграють на земельному аукціоні право оренди прилеглої до підприємства земельної ділянки, тим самим практично унеможливаючи подальшу господарську діяльність підприємства, яке має на цій ділянці об'єкт нерухомості, який має приносити дохід. Фактично, такі діяння можна ототожнити з рейдерським захватом підприємства.

Земельне законодавство визначає, що існує, так зване, переважне право купівлі земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яке мають, зокрема, орендарі земельної ділянки. Наявність схожої норми щодо оренди земель промисловості унеможливлювала б описувану в роботі ситуацію та зловживанню участі у відкритих земельних аукціонах недобросовісних підприємців. Звичайно, внесення змін до Земельного Кодексу має базуватись на систематичному тлумаченні норм та заповнювати прогалини, а не на казуїстичному методі, який означає вирішення лише однієї окремою

проблеми. Але зважаючи на існуючу гостру проблему рейдерського захвату підприємств, щодо вирішення якої був також прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні». Щоправда саме питанню рейдерства Закон уваги не приділяє та не конкретизує як саме може відбуватись рейдерський захват і як саме йому можна запобігати.

Література

1. Деякі питання підготовки до проведення та проведення земельних торгів для продажу земельних ділянок та набуття прав користування ними (оренди, суперфіцію, емфітевзису): Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2021 р. № 1013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.11.2023)

2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 14.11.2023)

3. Земельне право України: навч. посібник. І. І. Килимник, О. І. Міхно ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 166 с. URL: https://eprints.kname.edu.ua/41611/1/2015_%D0%9F%D0%95%D0%A7_23%D0%9D_%D0%97%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf

4. Опубліковано Закон про продаж земельних ділянок або прав на них через електронні аукціони. Юрліга. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/204465_opublikovano-zakon-pro-prodazh-zemelnikh-dilyanok-abo-prav-na-nikh-cherez-elektronn-auktsoni (дата звернення 14.11.2023)

5. Порядок проведення земельних торгів: Постанова Кабінету Міністрів України від від 27 лютого 2008 р. № 90 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/115321632> (дата звернення 14.11.2023)

6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 14.11.2023)

Шабатина Анастасія

студентка 2 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Поняття та загальна характеристика неповнолітніх як учасників кримінально-правових відносин*

Питання, пов'язані з участю неповнолітніх у кримінально-правових відносинах, завжди були актуальними і вимагали серйозного розгляду та

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

дослідження. Неповнолітні є однією з найбільш вразливих категорій суспільства, і їх включення у кримінальну систему має важливі правові та соціальні наслідки. Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років. Однак, за вчинення окремих видів злочинів до кримінальної відповідальності притягуються неповнолітні особи у віці від 14 до 16 років.

Правила та принципи призначення покарання неповнолітнім засновані на ідеології розгляду неповнолітнього як «особливого» суб'єкта кримінально-правових відносин, що потребує додаткового висвітлення та послідовного відображення в нормах кримінального права. Це, насамперед, стосується дуалізму положення неповнолітнього правопорушника, який у більшості випадків є потерпілим від жорстокого поводження, втягнення у жебрацтво, пияцтво чи іншу антигромадську діяльність, чи загалом є жертвою криміногенного впливу раніше судимих (В.М. Дрьомін). [2, с. 9].

Досліджено загальні, спеціальні та особливі обставини, які враховуються судом при призначенні покарання неповнолітнім за законодавством України. Охарактеризовано основні напрямки розвитку інституту призначення покарання неповнолітнім в українській правовій доктрині та судовій практиці. З урахуванням особливостей класифікації правил призначення покарання неповнолітнім на загальні (статті 65-67 КК України), спеціальні (статті 68-71 КК України) та особливі (ст. 103 КК України), виділено певні обставини, з'ясування яких є обов'язковим для рішення питання про призначення покарання неповнолітньому. Вони стосуються відсутності чи існування систематичної кримінальної чи антисоціальної активності правопорушника, причин та умов правопорушення, психічного стану особи в час скоєння правопорушення, можливостей та умов для реституції та реабілітації без застосування примусових заходів кримінально-правового впливу з урахуванням культурних та інших факторів середовища, в якому проживає неповнолітній правопорушник. [2, с. 13]

Змістовна складова «особливості неповнолітніх» у переважній більшості наукових публікацій розкривається шляхом апелювання до ідей-концепції стосовно того, що, на відміну від дорослих, в силу своїх вікових особливостей, динамічного формування моделі психологічної поведінки, недостатності життєвого досвіду, а також приналежності до однієї з найнезахищеніших та найбільш кримінально уражених верств населення, неповнолітніх прийнято вважати «особливими учасниками суспільного життя», які є об'єктом підвищеного правового захисту, й визнавати в якості «злочинців особливого роду», які займають «привілейоване становище» [1, с. 343].

З огляду на це, злочинці-неповнолітні (нині –неповнолітні правопорушники) зазвичай розглядались і продовжують вирізнятись серед інших, головним чином, віднесенням їх до найбільш соціально уразливої категорії правопорушників, а також особливого спеціального суб'єкту кримінальної відповідальності, який, у свою чергу, характеризується наявністю особливого привілейованого кримінально-правового статусу і разом є специфічним суб'єктом кримінального правопорушення, які у своїй сукупності утворюють специфічну групу суб'єктів ювенального кримінального права [1, с. 343].

Основи індивідуалізації покарання неповнолітніх є системою законодавчо закріплених прийомів та способів, принципів, правил та положень застосування карних приписів щодо особи, яка скоїла кримінальне правопорушення. Ці прийоми та способи призначення покарання можуть бути розглянуті як концентрована форма законодавчого закріплення принципів призначення покарання в кримінальному праві. Вони визначають не тільки правову можливість дій суду при призначенні покарання, але і покладають на суд обов'язок враховувати при цьому відповідні вимоги [3, с. 3].

Отже, «настання відповідальності за свою поведінку, вчинки можливе не відразу після народження людини, а після того, коли нею буде засвоєний комплекс знань про закони розвитку природи і суспільства і вона набуде навички поведінки в суспільстві, що зрештою визначає досягнення особою відповідного рівня соціалізації». Поняття та загальна характеристика неповнолітніх як учасників кримінально-правових відносин викликають значний інтерес у сучасному правовому середовищі. Неповнолітні, як особи, які ще не досягли віку повноліття, мають особливий статус у кримінальних справах, що визначається як їхнім захистом, так і відповідальністю перед законом. Важливо зазначити, що поняття неповнолітніх у кримінально-правових відносинах не обмежується тільки їх віком. Враховуючи особливий статус неповнолітніх, важливо враховувати їхню психофізіологічну зрілість, розвиток моральних та психологічних аспектів, а також їхні соціокультурні умови. Це сприяє більш об'єктивному розгляду справ, пов'язаних із неповнолітніми, і розробці індивідуальних підходів до їх реабілітації та виховання.

Література

1. Кузьмін Е.Е, Шор А.М. Особливості покарання та його призначення неповнолітнім в Україні: спроба узагальнення проблем та узгодження пропозицій 2021. С. 343.
2. Т. І. Дмитришина. Призначення покарання неповнолітнім: концептуальні основи. 2016. С. 9-13.
3. Т. І. Дмитришина. Призначення покарання неповнолітнім у сучасних умовах. 2018. С. 3

Шаповаленко Марія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Громадські роботи як вид кримінального покарання*

Відповідно до ч. 1 ст. 56 КК України громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Частина 2 ст. 56 КК України наголошує, що громадські

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

роботи встановлюються на строк від 60 до 240 годин і відбуваються не більше як чотири години на день [6, с. 145].

Отже, за своєю юридичною конструкцією громадські роботи, які повинен виконувати засуджений, по-перше, є безоплатними, по-друге, вони виконуються у вільний час і, по-третє, виконуються, як правило, не більше чотирьох годин на день.

Із цим законодавчим визначенням частково можна не погодитись, адже існують розбіжності між законодавчим визначенням покарання у виді громадських робіт за Кримінальним кодексом України та порядком виконання цього покарання за Кримінально-виконавчим кодексом України. Розбіжності виявляються в тому, що ч.1 ст.56 КК України передбачає виконання громадських робіт у вільний від роботи чи навчання час [2, с. 260], а ч.1 ст.36 КВК України закріплює обов'язок виконання громадських робіт у вільний від основної роботи чи навчання час [5, с.20]. Дослідивши ці розбіжності в нормативних положеннях, незрозуміло, коли засуджений повинен виконувати громадські роботи: тільки у вільний від основної роботи час, чи у вільний від будь-якої роботи (за сумісництвом, по дому, господарстві тощо)?

Таким чином, ми вважаємо, що необхідно внести зміни до Кримінального кодексу України і ч.1 ст. 56 викласти в наступній редакції: «Громадські роботи – це захід державного примусу, що застосовується за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості, і полягає у виконанні засудженим у вільний від основної роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування».

Відповідно до ч. 1 ст. 50 КК України покарання є заходом примусу, що застосовується за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Частина 2 ст. 50 КК України наголошує, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами [3, с. 21]. Тобто метою покарання за кримінальним правом є загальна та спеціальна превенція. В юридичній науці існує велика кількість визначень кримінально-правової кари.

Щодо змісту громадських робіт, то, як зазначалося раніше, він включає в себе позбавлення засудженого права на отримання справедливої винагороди за свою працю та обмеження права на відпочинок. Ці елементи, безумовно, належать до якісної складової змісту цього покарання. Кількісний елемент безпосередньо стосується загальної кількості годин роботи, а опосередковано - годин роботи, виражених через календарний період, до якого вони належать.

Слід зазначити, що встановлення наявності карального елемента аналізованого покарання має принципове значення. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, орган, який виконує громадські роботи, повинен забезпечити вплив на засудженого саме громадських робіт, а з іншого - суворо

утримуватися від надання карального характеру іншим засобам впливу, не пов'язаним зі змістом покарання.

Громадські роботи передбачено Кримінальним кодексом, як основний вид покарання, який призначається як дорослим, так і неповнолітнім особам. Найбільш близьким за змістом та метою покаранням до них є, безумовно, виправні роботи. Ми погоджуємося з І.В. Вартилицькою, що об'єднує ці покарання така некаральна міра виправного характеру, як праця, без якої вони відповідно існувати просто не можуть [1, с. 34].

Громадські роботи як вид покарання мають на меті не лише виправлення та ресоціалізацію засуджених, а й запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Водночас для досягнення цієї мети специфіка такого виду покарання, як громадські роботи, полягає у поєднанні каральних правообмежень цього покарання з некаральними заходами виправлення, такими як праця.

Кримінальний кодекс України не передбачає можливості звільнення засуджених до громадських робіт від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК), умовно-дострокового звільнення від покарання (ст. 81 КК) та заміни не відбутої частини покарання більш м'яким покаранням (ст. 82 КК). Звільнення від відбування громадських робіт можливе лише на підставі ст. 84 КК (за хворобою), ст. 85 КК (на підставі закону про амністію або акта про помилування) та ч.3 ст.37 КВК (стосовно особи, яка після постановлення вироку визнана інвалідом першої або другої групи або досягла пенсійного віку, а також жінки, яка стала вагітною) [7, с. 396-408].

Як вже було акцентовано, громадські роботи встановлюються на строк від 60 до 240 годин (для неповнолітніх від 30 до 120 годин) (ч. 1 ст. 100 КК України) і відбуваються не більше як чотири години на день (для неповнолітніх – 2 години на день) [4].

На наш погляд, така кількість годин, протягом яких засуджений відбуває покарання, і той час, коли він перебуває на обліку в кримінально-виконавчій інспекції, не дозволяють всебічно вивчити особу та застосувати до неї весь арсенал засобів профілактично-виховного впливу і перевірити ефективність їх дії. Крім того, цей вид покарання не дозволяє забезпечити досягнення мети покарання через недосконалість механізму його виконання, коли законодавчо не визначено суб'єкта, який би відповідав за результати виправлення та ресоціалізації засуджених. У зв'язку з цим доцільно внести зміни в законодавчу базу з метою збільшення строку від 120 до 480 годин (для повнолітніх) та закріплення за кримінально-виконавчою інспекцією функції проведення профілактично-виховного впливу.

Викладене дозволяє висновок, що громадські роботи як вид покарання має на меті не тільки виправлення та ресоціалізацію засудженого, але і передбачає процес запобігання вчинення нових кримінальних правопорушень як засудженим, так і іншими особами. Крім того, доцільно, говорити про необхідність внесення змін та доповнень до санкцій статей у Кримінальному кодексі України, які б містили такий вид кримінального покарання, як громадські роботи, застосування громадських робіт як додаткового покарання до звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Література

1. Вартилицька І. А. Громадські роботи як вид покарання. Юридичний вісник України. 2015. № 42 (62). С. 34–38.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін. вид. 4-те, переробл. та допов. За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. Київ: Атіка, 2018. 376 с.
3. Кримінальний кодекс України. Харків: ПП «ІГВІНІ», 2015. 224 с.
4. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14/conv> (дата звернення: 06.11.2023).
5. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України. А. П. Гель, О. Г. Колб, В.О. Корчинський та ін. ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 496 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України 6- те вид., переробл. та доповн. За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юридична думка, 2019. 1236 с.
7. Фріс П.Л., Шпіляревич В.В. Кримінально-правова політика у сфері регулювання заходів безпеки : монографія Харків : Право, 2020. 328 с.

Шевченко Олександра

студентка 2 курсу факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

Адміністративна процедура в Україні: проблеми та перспективи*

Впровадження адміністративної процедури – важливий крок до реформування адміністративного права в Україні. Адміністративна процедура передбачає встановлення єдиних правил здійснення адміністративного провадження, що має забезпечити прозорість, ефективність та справедливість адміністративного управління.

Адміністративна процедура – це нормативно закріплений алгоритм, тобто порядок дій для досягнення результату, розгляду та вирішення органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ, що здійснюється для сприяння реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також забезпечення верховенства права в українському соціумі [4, с. 154].

Наразі Закон України «Про адміністративну процедуру» набирає чинності. Через повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну підписання цього Закону відбулося 13 червня 2022 року, офіційне оприлюднення у «Голосі України» - 15 червня 2022 року, а отже, набрання чинності відбудеться 15 грудня 2023 року. Проте навіть у таких обставинах Україна продовжує свій розвиток та впровадження євроінтеграційних реформ [1, с. 36].

Адміністративно-процедурне законодавство наразі має недостатньо збалансований характер, а також не повністю відповідає стандартам адміністративних процедур європейського типу. Саме тому має місце

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного права НЮУ імені Ярослава Мудрого Марина Ковтун

ухвалення окремого нормативно-правового акта стосовно адміністративних процедур [3, с. 114].

Ухвалення Закону «Про адміністративну процедуру», як уже зазначалося, є дуже важливим для України. Його ухвалення та набрання чинності:

Запровадить категорію «заінтересованих осіб» та дозволить надати механізм захисту прав і законних інтересів осіб для упередження конфліктів.

Дозволить зобов'язати адміністративні органи зазначати порядок оскарження негативних адміністративних актів для того, щоб покращити умови правового захисту.

Урегулює питання, які стосуються відкликання та визнання недійсними адміністративних актів для захисту інтересів приватних осіб від свавільного перегляду цих актів.

Урегулює питання щодо примусового виконання адміністративних актів для ефективної та результативної діяльності публічної адміністрації.

Також адміністративна процедура передбачає встановлення чітких правил та процедур, що може ускладнити корупційні схеми. А тому зменшиться рівень корупції в органах публічної влади [1, с. 36-37].

Ефективність адміністративної процедури залежить від повноти та якості правового закріплення засад, що її обумовлюють.

Основною формою правового регулювання стосовно принципів адміністративної процедури є Конституція України. Принцип верховенства закріплено в ст. 8 Основного Закону. Принцип законності означає, що органи виконавчої влади органи державної влади та місцевого самоврядування повинні здійснювати свої повноваження у встановлених Конституцією межах та відповідно до законів України. Також в Основному Законі зазначаються такі принципи, як рівність всіх учасників адміністративної процедури перед законом та недискримінації.

У Закону України «Про звернення громадян» закріплено такі принципи, як розумного строку, гласності та відкритості адміністративної процедури (органи державної влади, місцевого самоврядування, які розглядають заяви громадян, повинні об'єктивно, вчасно їх розглядати, а також повідомляти громадян про результат розгляду). Закон «Про адміністративні послуги» містить принцип збереження конфіденційної інформації (суб'єкти надання адміністративних процедур повинні забезпечити зберігання та захист інформації), оперативності (суб'єкти надання адміністративних послуг повинні надати відповідну інформацію у триденний термін). Закон «Про запобігання корупції» включає принцип доброчесності та добросовісності через встановлення заборони використовувати своє становище, отримання неправомірної вигоди для себе, використовувати державне або комунальне майно чи кошти в приватних інтересах.

Тобто у вищезазначених нормативно-правових актах зазначаються лише окремі аспекти адміністративної процедури. Саме тому важливим є ухвалення окремого нормативно-правового акта про адміністративну процедуру.

Завдяки прийняттю загального законодавчого акта, діяльність стосовно адміністративної процедури має вийти на новий рівень відносин. Права, свободи та законні інтереси осіб будуть посідати провідне місце, а тому буде

захист від зловживань зі сторони суб'єктів владних повноважень. А також ефективність діяльності публічної адміністрації підвищиться [2, с. 117-121].

Отже, впровадження адміністративної процедури – ключовий етап реформування адміністративного етапу в Україні. На сьогодні існує потреба в окремому нормативно-правовому акті стосовно адміністративної процедури, який визначить усі принципи діяльності публічної влади. Після набуття чинності Закону України «Про адміністративну процедуру» сприятиме підвищенню ефективності адміністративної процедури, забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян та зниженню ризиків корупційних схем.

Література

1.Кравченко М. Г. Закон України «Про адміністративну процедуру» як інструмент захисту права людської гідності у сфері публічного адміністрування: Адміністративне право і процес. К: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2022. № 4 (39). С. 49-60.

2.Криворучко І. В. Правове закріплення принципів адміністративної процедури в Україні: стан, перспективи. Інвестиції: практика та досвід. Державне управління. К: НАДУ при Президентові України, 2017. «14. С. 116-121.

3.Сущенко Д. Проблематика правового регулювання здійснення адміністративних процедур: Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес. З: ЗНУ, 2018. №8. С. 111-115.

4.Юрійчук І. Правове поняття адміністративних процедур: Адміністративне право і процес. Ч: ЧНУ імені Юрія Федьковича, 2018. №5. С. 151-156.

Шеремет Дарія, Караванська Анна

студентки 3 курсу юридичного факультету
Бердичівського фахового коледжу промисловості,
економіки та права (м. Бердичів)

Сучасний екологічний стан Житомирської області: проблеми та шляхи їх вирішення*

Навколишнє природне середовище швидко змінюється, в тому числі через діяльність людини. Навіть невеликі зміни в екосистемі можуть бути причинами величезних катастроф і трагедій – зараз і в майбутньому. Щоб реагувати на небезпеку, потрібно розуміти, з чим ми маємо справу.

Сучасний екологічний стан Житомирської області характеризується погіршенням якості навколишнього природного середовища, що пов'язано із забрудненням атмосфери, гідросфери, літосфери, знищенням родючих ґрунтів отрутохімікатами і радіоактивними відходами, веденням військових дій тощо. Все це здійснює негативний вплив на життя людей.

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини є невід'ємною умовою сталого розвитку як Житомирської області, так і України в цілому. Запобігання забрудненню навколишнього природного середовища є одним із головних завдань

* Наукова керівниця - викладачка юридичних дисциплін Бердичівського фахового коледжу промисловості, економіки та права Оксана Казміна

державної екологічної політики України, яка реалізується через центральні органи влади та місцеві органи влади та самоврядування.

На стан атмосферного повітря Житомирської області впливають: пожежі в екосистемах, торфові та лісові пожежі; спалювання побутового сміття, яке містить поліетилен, пластик та інші токсичні речовини; спалювання рослинних решток і стерні, що часто практикується сільськими мешканцями; робота промислових підприємства та всі види транспорту. Ці дії впливають на підвищення рівня вуглекислого газу, що впливає на зміну клімату. Станом на листопад 2023 року якість повітря по Житомирській області має рівень 7 – в межах норми, який має мінімальний вплив на здоров'я людини [5]. Напрямами зменшення надходження забруднюючих речовин в атмосферне повітря є насамперед переведення паливовикористовуючого обладнання на природний газ, впровадження сучасних технологій для очищення викидів. Також, на наш погляд, дієвим важелем стане підвищення рівня державного контролю та посилення дії норм юридичної відповідальності за забруднення атмосферного повітря.

Основними джерелами забруднення земельних угідь є: накопичення отрутохімікатів у ґрунтах; робота сільськогосподарського транспорту, яка призводить до розлиття пального і ущільнення ґрунтів; застосування отрутохімікатів для сільського господарства, а також процеси водної та вітрової ерозії, що виникають через міську культуру землеробства, давніх методів обробки ґрунту. Головними екологічними наслідками забруднення земельних угідь є: ерозійні процеси, підтоплення, малородючість, радіаційне забруднення. Житомирщина може розв'язувати ці проблеми шляхом заліснення непридатних для сільськогосподарського використання земель, охорони водних об'єктів, закріплення поверхневих ярів та пісків, і боротьби з проявами водної ерозії.

Забезпеченість водними ресурсами населення і промисловості відбувається шляхом використання води з поверхневих водних об'єктів. За даними Державної екологічної інспекції Житомирська область, порівняно з іншими областями України, є недостатньо забезпеченою водними ресурсами. Потенційні запаси поверхневих вод в області становлять лише 1,2 км³, іншими словами, на 1 жителя Житомирщини припадає 0,88 тис. м³ води [2]. Об'єктами підвищеної небезпеки та забруднення поверхневих вод в області є каналізаційні споруди міст, селищ і сіл, підприємства з видобутку корисних копалин, об'єкти військової діяльності, полігони та звалища промислових та побутових відходів. Щорічно в поверхневі водойми відводиться близько 150 млн м³ зворотних вод [1]. Більшість підприємств-забруднювачів належать до системи житлово-комунального господарства, обладнання яких давно потребує капітального ремонту, а заходи для покращення роботи очисних споруд виконуються не в повному обсязі через обмежене фінансування. Щоб розв'язувати ці проблеми потрібні заходи забезпечення раціонального використання води, утримання в задовільному стані водних ресурсів, встановлення для цього ефективний механізм державного регулювання, водовідведення та водокористування.

Найбільшою проблемою області є збирання та переробка відходів, як побутових, так і відходів промисловості. Близько 100% відходів захоронюються на звалищах, при чому обсяги відходів щорічно збільшуються.

Промислові підприємства, які розташовані в Житомирі, Малинському та Хорошівському районах порушують екологічні та санітарні вимоги, не дотримуються розмірів санітарно-захисних зон. Відходи їхнього виробництва містять ртуть, свинець, масляні фільтри, непридатні до використання мінеральні мастила, відпрацьовані автомобільні шини та агресивні розчини, що непридатні до використання [4]. Щоб розв'язувати ці питання потрібно покращити державне управління даної галузі та екологічну освіту населення, потрібне будівництво заводів з перероблення, сортування відходів та використання відходів, як вторинної сировини.

Лісовий фонд державних підприємств Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства останні два роки зазнав значних пошкоджень через повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації. Горіння лісових та інших насаджень загальною площею понад дві тисячі гектарів додало ще понад півтора мільйона тон забруднюючих речовин. Результатами ракетно-бомбових ударів є забруднення хімічними речовинами земель, водних артерій, атмосферного повітря, накопичення канцерогенного сміття, наслідки чого українці відчуватимуть на собі не один рік. Внаслідок пожеж на нафтобазах, які сталися через ракетно-бомбові удари агресора, в атмосферне повітря потрапило близько 13 200 тон забруднюючих речовин. Загальна площа забруднених при цьому земель – понад 30 гектарів [3].

Проблеми екологічного забруднення буде існувати ще довгий період часу. Людство повинно об'єднатися для її вирішення, тому що від цього залежить майбутнє наступних поколінь.

Література

1. Валерко Р. А., Герасимчук Л. О. Оцінка рівня техногенного навантаження Житомирської області // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. 2017, ст. 102

2. Державна екологічна інспекція у Житомирській області. URL: <https://dei.zt.ua/dovkillia/vodni-resursy>

3. Ковальчук О. Якої шкоди війна завдала екосистемі Житомирщини і що робиться для того, аби країна-агресор відшкодувала збитки. Суспільне. Новини. URL: <http://surl.li/nbxpn>

4. Полупан О. В., Кірейцева Г. В. Екологічні проблеми Житомирської області та шляхи їх вирішення URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/>

5. SaveEkoBot. Екологічна система України URL: <https://www.saveecobot.com/static/about>

Штефуряк Павло

студент 3 курсу юридичного факультету
ПВНЗ «Буковинський університет»(м. Чернівці)

Проблеми сучасного права: загальні питання*

Сучасне право регулює суспільні відносини, захищає права і свободи усіх людей, але разом з цим воно стикається з низкою проблем, які

* Науковий керівник – завідувач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін ПВНЗ «Буковинський університет» Ігор Утехін

необхідно вирішити, щоб забезпечити справедливість і ефективність правової системи.

Їх можна поділити на такі категорії: по-перше, політичні та соціальні проблеми. По іншому – соціальне буття суспільства.

Це виявляється у зростання нерівності – нерівність може проявлятися в різних сферах, таких як доступ до освіти, охорони здоров'я, справедливості та інших соціальних благ. Нерівність ускладнює захист прав людини та унеможлиблює створення справедливого суспільства.

Політичний екстремізм, тероризм та організована злочинність може підірвати демократичні інститути та створити загрозу для безпеки, відповідальність за ст. 258 Кримінального кодексу України [4]. В умовах військового стану це особливо небезпечно.

Екологічні проблеми – зміна клімату та забруднення навколишнього середовища можуть призвести до масових переселень, екологічних катастроф та інших негативних наслідків. Регулюється Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища [2]. Однак, у зв'язку з військовими діями значно забруднюється і навколишнє середовище.

По-друге, проблеми пов'язані з глобалізацією. Конфлікти між правовими системами, глобалізація призводить до взаємодії різних правових систем, що може призвести до конфліктів між цими системами. Поширення міжнародних злочинів, глобалізація може сприяти поширенню міжнародних злочинів, таких як тероризм та організована злочинність, перетинання державного кордону з терористичною метою ст. 258б ККУ [4]. В умовах воєнного стану є небезпечними особливо.

По-третє, проблеми пов'язані з технологічним процесом. Нові правові проблеми – технологічний прогрес призводить до появи нових правових проблем, таких як регулювання штучного інтелекту, біотехнологій та інших нових технологій. Використання технологій для порушення прав людей – технології можуть використовуватися для поширення ненависті та екстремізму, дезінформації тощо (ст. 161 КК України). [4]

Зростання штучного інтелекту також створює нові виклики для права. Наприклад, штучний інтелект може використовуватися для прийняття рішень, які мають важливі правові наслідки, такі як винесення судових рішень або прийняття рішень про залучення до кримінальної відповідальності. Право має бути адаптовано до цих змін, щоб забезпечити дотримання прав людини в умовах розвитку штучного інтелекту.

По-четверте, проблеми пов'язані з правовими системами. Недосконалість правових систем – правові системи можуть бути недосконалими і не забезпечувати ефективний захист прав людини. Недостатня доступність до правосуддя – багато людей не мають доступу до правосуддя, що може призвести до порушення їхніх прав, або до відсутності захисту уже порушених прав.

Не дивлячись на те скільки проблем є у сучасному праві, юристи-фахівці не втрачають надії і шукають законні шляхи їх вирішення. Зокрема, використовуються:

- розвиток міжнародного приватного права — воно може допомогти забезпечити дотримання прав приватних прав осіб в різних державах та

запобігти поширенню правопорушенням (ст.1 Закону України «Про міжнародне приватне право») [1];

- співпраця між державами може допомогти у вирішенні проблем, пов'язаних з глобалізацією та технологічним прогресом;

- реформи правових систем можуть допомогти зробити їх більш справедливими та ефективними;

- освіта та інформування населення про права людини та правові системи.

Розв'язання проблем сучасного права є складним завданням, але воно є важливим для створення справедливого та ефективного суспільства в майбутньому. Для вирішення цих проблем необхідно співпрацювати на міжнародному рівні, а також залучати до процесу вирішення проблем представників різних сфер суспільства. Зрозуміло, що нинішні складні часи також впливають на стан правової системи.

Важливо також пам'ятати, що право є «живим організмом», який постійно розвивається та змінюється. У міру того, як суспільство змінюється, право також має змінюватися, щоб відповідати новим викликам. Тому потрібно, щоб у процесі вирішення проблем сучасного права були залучені представники різних сфер суспільства, включаючи юристів, політиків, науковців, громадських активістів та звичайних людей. Тільки спільними зусиллями можна створити справедливе та ефективне суспільство, в якому будуть захищені права всіх людей.

Література

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.12.2023 р. № 2709 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 8.10.2023 р. № 2614-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

3. Конституція України від 01.01.2020 № 27-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

4. Кримінальний кодекс України від 5.10. 2023 № 3380-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Шуляк Дмитро

студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Міжнародний досвід застосування покарання у виді конфіскації майна*

Починаючи з середини ХХ століття, міжнародне співтовариство дедалі більше звертає увагу на проблеми захисту права власності, відшкодування збитків, протидії організованій злочинності, торгівлі наркотиками та іншим аспектам злочинності.

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

Це обумовлено зростанням міжнародного обсягу торгівлі та обміном інформацією, що вимагає удосконалення міжнародного права та співпраці між державами у боротьбі з кримінальними організаціями та незаконною діяльністю. Міжнародні конвенції та угоди, які створені для боротьби з такими явищами, як організована злочинність та торгівля наркотиками, сприяють спільним зусиллям держав у цих сферах. Це свідчить про постійний розвиток міжнародного права та спроби адаптувати його до сучасних викликів у сфері боротьби з злочинністю та правопорушеннями.

Одним із найважливіших міжнародних документів, в якому йде мова про співробітництво з питань конфіскації майна, стала Конвенція ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин» (1988 р.) [1, с. 2]. Однією з важливих аспектів цієї Конвенції є питання конфіскації майна, яке було набуто в результаті незаконної торгівлі наркотиками та психотропними речовинами. Вона встановлює міжнародні стандарти та обов'язки для держав-учасниць у плані конфіскації майна, пов'язаного з наркотичними засобами, і це сприяє боротьбі з міжнародною торгівлею наркотиками.

В кримінальному законодавстві США поняття «покарання» та «система покарання» не розроблено, набагато більше уваги приділяється цілям покарання. Основними видами покарання на федеральному рівні є: смертна кара, тюремне ув'язнення та штраф. Додатковими покараннями на федеральному рівні є: покладення обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду, конфіскація майна, позбавлення певних прав.

США, як і в багатьох інших країнах, майно може бути конфісковане у зв'язку з кримінальними справами. Це стосується випадків, коли майно було використане для вчинення злочину або було набуто завдяки незаконній діяльності. Зазвичай ця конфіскація відбувається на підставі судового рішення після засудження злочинця.

Конфіскація майна в США є складним і ретельно регульованим процесом, який пов'язаний з багатьма юридичними нормами та процедурами, а також забезпечує права власників майна.

Порівняльно-правова характеристика інституту конфіскації майна в США та Україні дає можливість вважати, що загальна конфіскація (тобто, примусове безоплатне вилучення у власність держави всього або частини майна засудженого, як передбачено ст. 59 КК України) в федеральному законодавстві США не встановлено. В. П. Козирєва в своїх роботах зазначає, що конфіскація майна у кримінальному законодавстві США передбачається як спеціальний захід впливу на злочинця і передбачає лише спеціальну конфіскацію майна (майнових вигод) [2, с. 72].

В Об'єднаному Королівстві Великобританії розвиток кримінального законодавства, з кінця 1960 років відзначається прийняттям законів, які регулювали Особливу та Загальну частину кримінального права, до яких відносяться Закон про злочин (покарання), в якому закріплена система покарань та заходи кримінально – процесуального характеру.

Процедура конфіскації майна включає в себе оцінку та інвентаризацію майна, яке підлягає конфіскації. Власники майна мають право заперечити процедуру конфіскації та взяти участь у судовому засіданні щодо цього питання. Конфіскація майна в Великобританії може бути призначена судом

як основне або додаткове покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні злочинів. Ця конфіскація може відбуватися окремо від інших видів покарань, таких як позбавлення волі чи штраф.

Отримані в результаті конфіскації кошти та суми від реалізації конфіскованих речей, направляються в Консолідований фонд казначейства Великобританії. Кошти від конфіскації майна в кримінальних справах про незаконний обіг наркотичних засобів направляються в Центральний антинаркотичний фонд Міністерства внутрішніх справ Великобританії, які використовуються для вживання заходів проти незаконного обігу наркотиків [3, с. 41].

Великобританія також ввела законодавчі зміни, що дозволяють конфіскувати майно, яке вважається "майном відомого походження". Це означає, що, навіть якщо особа не була засуджена за конкретний злочин, але її майно вважається незаконно нажите, воно може бути конфісковане. Великобританія також співпрацює з іншими країнами в питаннях конфіскації майна, особливо в рамках боротьби з організованою злочинністю та лавинними злочинами.

Кримінальний кодекс Франції має достатньо складну структуру. Оскільки кримінально-правові норми приймаються законодавчими та виконавчими органами державної влади. В КК Франції, який був прийнятий 22 липня 1992 року, немає визначення покарання, його змісту та структури, а встановлена лише система покарань за вчинення злочинів, проступків та порушень.

Система покарань у Франції має чітку законодавчу класифікацію і ділиться на три групи. За злочини передбачене кримінальні покарання, за проступки – виправні, за порушення – поліцейські покарання [2, с. 78].

Французьке законодавство передбачає кілька видів конфіскації майна. Це включає в себе конфіскацію майна, отриманого в результаті злочинів, а також конфіскацію майна, що використовувалося для вчинення злочинів або становить незаконно нажите майно. Процедура конфіскації майна включає оцінку та інвентаризацію майна, яке підлягає конфіскації. Власники майна можуть мати право заперечити процедуру конфіскації та взяти участь у судовому засіданні щодо цього питання.

Висновок:

Законодавство зарубіжних країн може передбачати різні підходи до конфіскації майна, залежно від країни і її правової системи. Однак, загальна тенденція полягає в тому, що конфіскація майна використовується для забезпечення правопорядку, попередження злочинів та відшкодування збитків, завданих суспільству злочинами.

Багато міжнародних угод та конвенцій сприяють співробітництву між країнами у питаннях конфіскації майна та боротьби зі злочинністю, що сприяє глобальному підходу до цього питання.

Література

1. Конвенція ООН Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин (1989 р.)

2. Козочкін І. Д. Кримінальне право розвинених країн. Загальна частина: навчальний посібник. Інститут міжнародного права та економіки ім. А. С. Грибоєдова, 2003. 576 с.

3. Костромін А. С. Покарання, пов'язані з матеріальним впливом на засудженого, в історії кримінального права розвинених країн. Історія держави та права. 2007. № 1. С. 40-42.

Ямковий Святослав

студент 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Сучасні проблеми кодифікації екологічного законодавства

За період незалежності України було прийнято десятки законів та кодексів, сотні постанов та інших нормативно-правових актів, що регулюють екологічно-правові відносини. Зважаючи на усі фактори найбільшого ефекту можна досягнути лише гармонізувавши національне законодавство з міжнародним.

Кодифікація актів екологічного законодавства - це процес об'єднання нормативно-правових актів у єдиний, логічно цілісний акт зі зміною їх змісту. Під час кодифікації природоохоронного законодавства видаляють застарілі правові акти та протиріччя в них, створюють нові правила поведінки, забезпечують їх узгодженість між собою, досягають логічної послідовності у правовому регулюванні суспільних відносин щодо навколишнього середовища. Кодифікація як форма систематизації екологічного законодавства має забезпечувати розроблення і прийняття нових законів, таких як закони про екологічне страхування, про континентальний шельф, про резервування нетипових природних ландшафтів та об'єктів, про екологічну освіту й екологічне виховання, а також унесення змін до чинних Законів України, таких як «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про охорону атмосферного повітря» та інших законодавчих актів.

Невід'ємною частиною Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу в пріоритетних сферах адаптації. Також, Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2020 р., які були затверджені Законом України від 21 грудня 2010 р. № 28189, визначається як стратегічна ціль адаптація законодавства України у сфері збереження навколишнього природного середовища відповідно до вимог директив Європейського Союзу. На виконання цієї норми Закону Національним планом дій з охорони навколишнього природного середовища передбачено: проведення аналізу та складення переліку джерел *acquis communautaire*, їх переклад, проведення засідання за круглим столом, семінарів та консультацій з громадськістю, опублікування огляду, проведення аналізу та складення переліку джерел *acquis communautaire* для підготовки базового плану адаптації українського природоохоронного законодавства до законодавства Європейського Союзу на підставі огляду [1].

Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу був затверджений наказом Мінприроди від 17 грудня 2012 р. № 65911. Угода про асоціацію була ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. Згідно зі ст. 363 цієї Угоди, Україна має адаптувати своє законодавство до 26 директив та 3 регламентів ЄС у таких секторах як: управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики, якість атмосферного повітря, управління відходами та ресурсами, якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище, охорона природи, промислове забруднення та техногенні загрози, зміна клімату та захист озонового шару, генетично модифіковані організми. Поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до Додатка ХХХ до цієї Угоди.

Але наразі у гармонізації національного законодавства з міжнародним є суттєва проблема яка впливає з повномасштабного вторгнення РФ до України.

За даними Програми ООН з навколишнього середовища, війна в Україні призвела до значного знищення навколишнього середовища. Наразі, Україна стикається зі складною екологічною ситуацією, яка потребує негайних заходів для її вирішення. Зокрема, війна призвела до забруднення повітря, води та ґрунту, що може мати серйозні наслідки для здоров'я людей та екосистеми в цілому.

Щодо міжнародного екологічного права, воно мало на меті захист навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку. Однак, війна в Україні призвела до порушення цих принципів, зокрема, через знищення екосистем та забруднення навколишнього середовища. Унаслідок цього міжнародне екологічне право показало свою неефективність [2].

Повертаючись до кодифікації національного законодавства варто зазначити, що ми потребуємо єдиного комплексного нормативно-правового акту який би згрупував існуючі наразі закони і кодекс. Хоч Україна і була тою державою яка одна із перших прийняла настільки вагомні законодавчі акти які стосуються екології, але вони базувались на радянському законодавстві і на даний момент не відповідають вимогам сучасного світу, тому ми потребуємо концептуально нового законодавчого акту.

На думку визнаного й авторитетного українського вченого, академіка НАН України, професора Ю.С. Шемшученка, необхідність проведення нової кодифікації екологічного законодавства України зумовлена тим, що Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» прийнятий ще за радянських часів і вже істотно застарів. Він побудований на тогочасних концептуальних засадах і не забезпечує системної екологізації всіх сфер суспільного життя. Новий етап кодифікації екологічного законодавства України пов'язаний не тільки зі змістом відповідного процесу, а й із формою майбутнього системоутворювального акта. Таким актом має стати Екологічний кодекс України. На його думку, це відповідає й сучасним європейським тенденціям, наприклад, Кодекс з охорони навколишнього середовища або Екологічний кодекс (Code de l'Environnement) 2000 року [3, с. 65].

Доречно нагадати, що проблема систематизації українського екологічного законодавства неодноразово висувалася й на законодавчому рівні. Так, Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджені Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188/98-ВР [4], які досі є чинними, у розділі «Система екологічного законодавства» прямо передбачають здійснення кодифікації перспективних актів екологічного законодавства, зокрема «наукове обґрунтування, розроблення та прийняття Екологічного кодексу України». Зверталася увага на необхідність вирішення цієї проблеми й у Рекомендаціях парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні, схвалених Постановою Верховної Ради України від 20 лютого 2003 року № 565-IV [5], і в Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 880-р [6]. Проте в Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року [7] уже не ставиться завдання щодо розроблення і прийняття Екологічного кодексу України [3, с. 67].

Але ми не можемо сказати, що спроб прийняття Екологічного кодексу не було. У 2004 році було розроблено та внесено на розгляд Верховної Ради України проект Екологічного кодексу України. У пояснювальній записці до проекту зазначалося, що чинний Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» фактично вже не відіграє ролі базового закону у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки в країні. Тому потреба в такому акті стала тим очевиднішою.

Незважаючи на те що вказаний проект Екологічного кодексу не прийнятий, він залишається актуальним і може використовуватись для розроблення нового проекту Екологічного кодексу України. Хоча в нових Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 р., так, само як і у попередньому акті, розроблення і прийняття Екологічного кодексу України як стратегічне завдання не ставиться [8].

Отже, прийняття Екологічного кодексу України та проведення кодифікації у відповідності до вищезазначених вимог сприятиме тому, що в подальшому нові закони та підзаконні нормативно-правові акти будуть відповідати основним принципам та вимогам *acquis communautaire* у сфері охорони навколишнього природного середовища зазначеним у Додатку ХХХ до Угоди про асоціацію. Це вдосконалить українську законодавчу екологічну базу та прискорить інтеграцію України з ЄС.

Література

1. Дем'янюк Д. О. Сучасні проблеми кодифікації екологічного права на шляху до ЄС. Сучасні проблеми екології: матеріали всеукр. наук. конф., м. Житомир, 15 бер. 2017 р. Житомир 2017. С. 7. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/7.pdf> (дата звернення: 11.11.2023).

2. The Environmental Impact of the Conflict in Ukraine: A Preliminary Review. URL: <https://www.unep.org/resources/report/environmental-impact-conflict-ukraine-preliminary-review> (дата звернення: 11.11.2023).

3. Каракаш І.І. Актуальні проблеми систематизації сучасного екологічного законодавства України. Актуальні проблеми держави і права. С. 63–71. URL: <http://www.apdp.in.ua/v80/12.pdf> (дата звернення: 11.11.2023).

4. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верхов. Ради України від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 11.11.2023).

5. Рекомендації парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні, схвалені Постановою Верховної Ради України від 20 лютого 2003 року № 565- V. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-IV#Text> (дата звернення: 11.11.2023).

6. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.10.2007 р. № 880-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2023).

7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17#Text> (дата звернення: 11.11.2023).

8. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 11.11.2023).

Напря́м 3 Приватно-правовий

Бондаренко Олексій

студент 2 курсу гуманітарно-педагогічного
факультету Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського (м. Бар)

Особливості працевлаштування неповнолітніх*

Законодавством не передбачена форма надання згоди одного з батьків або особи, яка їх замінює, на працевлаштування неповнолітнього. На практиці вони подають роботодавцеві заяву, у якій просять прийняти на певну посаду неповнолітнього. Усі працівники віком до 21 року повинні щорічно проходити обов'язкові медичні огляди (ст. 191 Кодексу законів про працю України).

Згідно зі ст. 189 Кодексу законів про працю України На кожному підприємстві, в установі, організації має вестися спеціальний облік працівників, які не досягли вісімнадцяти років, із зазначенням дати їх народження [1].

Важливо наголосити, що одним із основних принципів трудового законодавства нашої держави є рівність трудових прав усіх громадян. Відповідно до ст.187 Кодексу законів про працю України неповнолітні, тобто особи, що не досягли 18 років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх. У той же час, трудове законодавство України встановлює певні особливості правового регулювання праці неповнолітніх, в т. ч. щодо прийняття на роботу та звільнення, умов праці тощо. Це обумовлено тим, що вони користуються додатковими пільгами у зв'язку з фізіологічними, психологічними та віковими особливостями [2].

Основними нормативними документами, які регламентують питання працевлаштування неповнолітніх в Україні є: Конституція України; Кодекс законів про працю України; Закони України «Про зайнятість населення» (2012), Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення працевлаштування молоді» від 6 жовтня 1999 року N 1285/99; Постанова Верховної Ради «Про рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення працевлаштування молоді, зокрема випускників шкіл, вузів та інших навчальних закладів» від 16 липня 1997 року N 463/97-ВР; та ін [2].

Згідно зі ст. 188 Кодексу законів про працю України приймати на роботу можна осіб, які досягли 16 років. Прийняти на роботу можна і 15-річного підлітка, проте у такому разі додатково слід отримати від одного з батьків або особи, яка їх замінює, письмову згоду. Роботодавець має право

* Наукова керівниця – доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін гуманітарно-педагогічного факультету Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського Тетяна Юзько

приймати на роботу осіб з 14 років, але тільки за одночасного дотримання таких умов: якщо неповнолітній є учнем загальноосвітньої школи, професійно-технічного або середньо-спеціального навчального закладу; він виконуватиме легку роботу, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання; робота виконуватиметься у вільний від навчання час; отримана згода одного з батьків або особи, яка їх замінює [3].

Звільнення працівників, молодших 18 років, за ініціативою роботодавця має свої особливості. Таке звільнення в принципі допускається, проте, крім дотримання загального порядку звільнення, роботодавцеві необхідно отримати згоду районної чи міської служби у справах дітей. А якщо йдеться про звільнення за підставами, зазначеними в п. 1, 2 та 6 Кодексу законів про працю України, то звільнити неповнолітнього можна тільки у виняткових випадках і лише з подальшим працевлаштуванням. Наприклад, посада, яку обіймає неповнолітній, потрапляє під скорочення. Звільнити такого співробітника на підставі п. 1 роботодавець може з відома служби у справах дітей і лише за умови, що звільнений співробітник буде працевлаштований [3].

Підлітки не можуть працювати у небезпечних і шкідливих умовах, під землею, на теплових і атомних електростанціях, на нафто- і газовидобувних підприємствах та інших роботах із Переліку важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці [4].

Їх не можна залучати до нічних (з 22:00 до 6:00), надурочних робіт і робіт у вихідні дні. Працівники до 18 років також не можуть переміщувати та підіймати речі вагою більше граничних норм. Крім того, вантажна робота обмежується за часом – не більше однієї третини робочого часу. Іншими словами, якщо працівник працює 7 годин на день, то вантажна робота не повинна тривати більше 2,3 години [4].

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про охорону праці» Роботодавець зобов'язаний за свої кошти забезпечити фінансування та організувати проведення попереднього (під час прийняття на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року. За результатами періодичних медичних оглядів у разі потреби роботодавець повинен забезпечити проведення відповідних оздоровчих заходів. Медичні огляди проводяться відповідними закладами охорони здоров'я, працівники яких несуть відповідальність згідно із законодавством за відповідність медичного висновку фактичному стану здоров'я працівника. Порядок проведення медичних оглядів визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [5].

Висновок. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки. Молодь - це майбутнє держави та важливий елемент успішного економічного розвитку держави. Вони є важливим елементом для успішного економічного розвитку держави і для майбутнього суспільства. Саме тому

сьогодні охорона праці неповнолітніх не менш важлива, ніж охорона праці дорослих. Важлива тому, що це єдиний спосіб забезпечити захист дітей та молоді. Вони менш стійкі, ніж дорослі. Тому проти несправедливих умов праці не здатні протестувати проти несправедливих умов праці. Неповнолітні при виконанні трудових обов'язків повинні дотримуватися наступних вимог: перш за все, вони повинні бути захищені від заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, а праця не повинна бути перешкодою для їхнього загального розвитку. Тому правове регулювання праці неповнолітніх потребує значної уваги з боку влади. Кодекс законів про працю України надає значні пільги та додаткові гарантії неповнолітнім, які працюють, і та додаткові гарантії для неповнолітніх, які працюють. Забезпечення нормального фізичного і розумового розвитку неповнолітніх, які залучаються до суспільно корисної праці.

Література

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 11.11.2023).
2. Лісовець О.В. ПРАЦЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА. URL: <http://surl.li/nmupc>
3. Особливості працевлаштування неповнолітніх. URL: <https://profpressa.com/news/osoblivosti-pratsevlashtuvannia-nepovnolitnikh>.
4. Які види робіт заборонені для неповнолітніх працівників. URL: <https://profpressa.com/news/iaki-vidi-robit-zaboroneni-dlia-nepovnolitnikh-pratsivnikiv>.
5. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 11.11.2023).

Велика Софія

магістрантка 1 року навчання юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Перспективи відродження сільських територій*

Невід'ємною складовою економічного зростання України є вирішення проблем аграрної сфери, зокрема, розвитку сільських територій, особливо це буде актуально в післявоєнний період. Необхідність вироблення ефективних заходів щодо стимулювання соціально-економічного розвитку сільської місцевості пояснюється значним і тривалим її занепадом, а також недооціненням сільських територій.

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Олена Гафурова

Щодо самого поняття «сільських територій», то вітчизняні науковці його тлумачать як складну багатофункціональну природну, соціально-економічну й виробничо-господарську систему з властивими їй кількісними, структурними, природними й іншими характеристиками. Термін «сільські території» використовують для позначення сільської місцевості, як частини природно-економічних, адміністративно-територіальних утворень країни, що є ресурсною базою для сільського господарства та розвивається з ним у тісному зв'язку.

Володіючи серйозним природним, демографічним, економічним та історико-культурним потенціалом, сільські території здатні зробити серйозний внесок у вирішення завдань економічного зростання і соціального розвитку країни. На жаль, в українському законодавстві не приділяється достатньої уваги забезпеченню ефективного розвитку таких територій. Особливо критичною є ситуація із збереженням сільської поселенської мережі та соціальним розвитком села [1, с.29].

Відповідно до Концепції розвитку сільських територій від 23 вересня 2015 року – аграрні перетворення, які відбулися в Україні за останні роки, дали змогу збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції. Проте це не сприяло соціально-економічному розвитку сільських територій та підвищенню рівня життя сільського населення, тому існує потреба в комплексному підході до розв'язання проблем розвитку сільських територій, в основу якого закладаються принципи сталого розвитку [4].

Як показує багаторічний досвід, аграрна політика неспроможна повною мірою вирішувати проблеми розвитку сільських поселень. Активізація українського села можлива завдяки державній підтримці аграрної сфери у комплексі з розвитком сільських територій.

Проблеми розвитку сільських територій тісно пов'язані з сільським господарством, оскільки на сьогодні, на жаль, населення цих територій працевлаштоване переважно у сільському господарстві і не має вибору щодо працевлаштування в інших сферах, окрім як виїхати з села [6, с.232].

Сьогодні все більшого значення набуває усвідомлення об'єктивної необхідності розвитку сільських територій як основи реалізації регіональної політики, спрямованої на соціально-економічну перебудову та відродження українського села.

Розвиток сільських територій передбачає зміну різноманітних факторів безпосереднього впливу на зростання якості життя сільського населення.

Відповідно до ст.2 Закону України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» - пріоритетність розвитку соціальної сфери села та агропромислового комплексу забезпечується зміною структури інвестицій в народному господарстві, переорієнтацією промислового виробництва на їх потреби, зростанням обсягів капіталовкладень і матеріально-технічних ресурсів [5].

У процесі євроінтеграції України постають нові проблеми розвитку сільських територій, однією з яких є відповідність стандартів сільськогосподарської продукції нормам Європейського Союзу.

Основною суспільно значущою тенденцією сьогодення, що сприяє соціальному розвитку сільських територій, є децентралізація системи управління.

Реформа децентралізації повноважень та розподілу ресурсів органів державної влади в Україні спрямована на інклюзивне зростання та відновлення соціальної справедливості шляхом розв'язання багатьох соціально-економічних проблем [2].

Зараз передусім постає питання: чи можливе відродження сільських територій в умовах воєнного стану?

Відповідь на це питання є позитивною. В умовах воєнного стану сільські території України демонструють свою стійкість та здатність до відновлення. Сільське господарство є однією з найважливіших галузей економіки України, яка забезпечує населення продовольством та робочими місцями. Для відродження сільських територій в умовах воєнного стану необхідно запровадити комплекс певних заходів.

Щоб здійснити заходи щодо відродження і розвитку українського села, навіть у період воєнного стану, насамперед необхідно подолати нинішній стан на відносно «спокійних територіях» у соціальній сфері та головне – усунути причини, що зумовили її занепад.

Цікаву думку щодо розвитку сільських територій висловив директор з розвитку — заступник виконавчого директора Всеукраїнської асоціації громад Ігор Абрам'юк під час форуму «Сільський розвиток у контексті євроінтеграції України» : «Зараз є лише концепція сільського розвитку Кабміну, яка приймається на вирішення проблеми, а не на розвиток сфери політики, тобто на рівні Кабміну визнання сільського розвитку як політики також немає. В нас є частина державної стратегії регіонального розвитку, в нас є національна економічна стратегія до 2030 року, в якій є частина сільської політики. Тепер це все потрібно скоординувати, врахувати нові виклики і створити нову політику розвитку сільських територій» [7].

Пріоритетним напрямом розвитку сільських територій виступає сільськогосподарська кооперація, яка допомагає зменшити витрати та збільшувати доходи селян, шляхом вироблення конкурентоспроможної продукції, можливостями контролювати її якість та збувати її за вищими цінами великими партіями.

На думку Бутко М.П., відсутність активних дій з боку державних і місцевих органів влади, а також підприємницьких структур у подальшому поглиблюватиме ризики сталого розвитку сільських територій [3, с.23].

Враховуючи все вищезазначене, вважаю доцільним проводити наступні заходи задля уникнення занепаду сільськогосподарських територій : поширювати на селі не лише сільськогосподарську діяльність з метою забезпечення нових перспективних робочих місць та, як наслідок, подолання бідності; державна влада та органи місцевого самоврядування зобов'язанні розвивати сільську інфраструктуру, щоб поліпшити умови життєдіяльності жителів сільських місцевостей; залучати молодь до життя в сільській місцевості, створюючи програми та проекти, які відповідають

інтересам молоді; заохочувати представників бізнесу до спонсорування та всебічної підтримки сільського господарства та сільських територій в цілому; розвивати агротуризм для приваблення міських громадян та іноземців, в тому числі й іноземних інвесторів, адже міжнародне співробітництво дозволить обмінятися досвідом і найкращими практиками; Відродження сільських територій є важливим завданням для будь-якої країни. Воно є складним і багатогранним та вимагає комплексного підходу. Сільські території є джерелом продовольства, сировини та робочих місць. Вони також відіграють важливу роль у культурному та історичному розвитку країни.

Таким чином, важливою умовою успішного відродження сільських територій є залучення місцевого населення до процесу розвитку. Люди, які проживають у сільській місцевості, найкраще знають її проблеми та потреби.

Необхідно забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів, які виділяються на розвиток сільських територій. Важливо розвивати й міжнародне співробітництво в галузі відродження сільських територій, особливо у военний та післявоєнний періоди, це надасть значну підтримку задля уникнення занепаду таких територій.

Література

1. Гафурова О.В. «Правові проблеми програмного забезпечення соціального розвитку сільських територій» - 2013 р. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_prav_2013_182%282%29_6
2. Герасимчук В.Г. «Теоретичні аспекти розвитку сільських територій в Україні» - 2022 рік. URL: <http://surl.li/mwwps>
3. Бутко М. П., Колоша В. П., Мурашко М. І., Рассказов О. І. Інституціональні критерії впливу сучасних агроформувань України на рівень розвитку сільських територій - 2021 рік. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomika_apk_12_2021_p_15-25.pdf
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій» від 23.09.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>
5. Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» від 17.10.1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>
6. Помаз Ю.В. «Перспективи розвитку сільських територій Полтавського регіону». URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.2/232.pdf>
7. Електронний портал новин AgroPortal.ua «Після війни в Україні має бути нова політика розвитку села». URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/pislya-viyeni-v-ukrajini-maye-buti-nova-politika-rozvitku-sela>

Гладинець Іванна

студент 2 курсу гуманітарно-педагогічного факультету Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського (м. Бар)

Особливості працевлаштування неповнолітніх*

Невід'ємною частиною життя кожної особи є робота. Незалежно від її змісту, рівня вимог, що пред'являються працівникові, ступеня і відповідальності, кваліфікованості, вона визначає весь життєвий уклад, систему суб'єктивних цінностей, найближчі і більш віддалені перспективи індивіда. Робота також задає певний соціальний фон життя людей, зокрема і неповнолітніх. Так, статтею 32 Цивільного кодексу України встановлено, що неповнолітніми вважаються особи віком від 14 до 18 років [1].

Праця неповнолітніх – це досить специфічне явище, що, безперечно, зумовлене та виникає під тиском деяких чинників, в основному залежить від розвитку та економічного достатку самої країни, де проживає дитина. Якщо ми беремо для прикладу розвинуті світові країни, то дитяча праця там носить швидше виховний або навчальний характер, але у бідних країнах все відбувається з точністю навпаки, і це явище пов'язано швидше з обмеженими фінансовими можливостями дитини, іншими словами вона просто вимушена працювати, щоб забезпечити свої базові потреби [2].

За загальним правилом прийняття на роботу осіб молодших 16 років не допускається. Як виняток, за згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть прийматись на роботу особи, які досягли 15 років. Для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів, що досягли 14-річного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює. Звертаю увагу, що праця осіб молодше 14 років взагалі не допускається ні за яких умов (ст.188 КЗпП України) [3].

Трудове законодавство України встановлює певні особливості правового регулювання праці неповнолітніх, в т. ч. щодо прийняття на роботу та звільнення, умов праці тощо. Це обумовлено тим, що вони користуються додатковими пільгами у зв'язку з фізіологічними, психологічними та віковими особливостями. Перед працевлаштуванням неповнолітнім особам необхідно обов'язково пройти попередній медичний огляд, а в подальшому такі працівники до досягнення ними 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному оглядові (стаття 191 КЗпП України, стаття 11 Закону України «Про охорону праці») [4]. В інтересах охорони здоров'я підлітків у трудовому законодавстві існують певні обмеження, що стосуються всіх працівників, яким не виповнилося 18 років. Чинним

* Наукова керівниця – доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін гуманітарно-педагогічного факультету Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського Тетяна Юзько

законодавством визначено роботи, на яких забороняється застосування праці осіб молодше 18 років:

- нічні роботи – роботи, які виконуються з 10 години вечора до 6 години ранку;

- надурочні роботи – роботи понад встановлену тривалість робочого дня; робота у вихідні дні – дні, які за належно затвердженим графіком роботи підприємства є для працівника вільними від виконання його трудових обов'язків;

- важкі роботи, роботи з шкідливими або небезпечними умовами праці, підземні роботи [3; 4]. Перелік важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх, затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31 березня 1994 року № 46 [5]. Зокрема особи, яким ще не виповнилося 18 років, не можуть працювати на виробництвах чи роботах, пов'язаних із виготовленням, зберіганням, транспортуванням і застосуванням вибухонебезпечних речовин чи отрутохімікатів; займатися торгівлею або зберіганням лікєро-горілчаної продукції; працювати водіями автомобілів тощо;

- роботи, пов'язані з підійманням і переміщенням речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми [3; 4]. Ці норми диференційовано залежні від статі та віку неповнолітніх працівників і затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22 березня 1996 року № 59 [6]. Вказаним нормативним актом встановлено, що до роботи, яка потребує підіймання та переміщення важких речей, допускаються лише підлітки, котрі не мають медичних протипоказань (це має бути засвідчено відповідним лікарським свідоцтвом).

Звільнення неповнолітніх осіб відбувається за загальними правилами трудового законодавства. Крім підстав для звільнення, передбачених у ст. 36, 40, 41 КЗпП, існує ще одна додаткова підстава для звільнення неповнолітнього співробітника. Згідно зі ст. 199 КЗпП трудовий договір (як безстроковий, так і строковий) з неповнолітнім може бути розірваний на вимогу батьків, усиновлювачів та опікунів, державних органів і посадових осіб, на яких покладено нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю. Проте такі вимоги є законними, тільки якщо продовження роботи загрожує здоров'ю неповнолітнього або порушує його законні інтереси [3].

Висновок: Проблема трудової діяльності неповнолітніх є однією з найбільш актуальних у сучасний період розбудови української держави, адже неповнолітні – це основа майбутнього трудового потенціалу країни, вони впливають на суспільні процеси, визначаючи майбутнє держави, використовуючи свою мобільність, гнучкість та інтелектуальний потенціал. З огляду на вищезазначене рекомендую батькам та неповнолітнім працівникам уважно вивчити умови праці та права працівника перед підписанням договору на працевлаштування. І пам'ятати, що якщо у вас виникнуть питання щодо працевлаштування, не соромтеся звернутися за юридичною допомогою. А у випадку якщо під час прийняття на роботу у

дитини не просять дозволу від батьків, — така праця є незаконною і права дитини не будуть захищені.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.10.2023).
2. Працевлаштування неповнолітніх: що потрібно знати. URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/515587-pratsevlashtuvannya-nepovnolitnikh-shcho-potribno-znaty>.
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
4. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 04.10.2023).
5. Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх: Наказ міністерства охорони здоров'я України від 31.03.94. № 46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-94#Text>.
6. Про затвердження граничних норм підймання і переміщення важких речей неповнолітніми: Наказ міністерства охорони здоров'я України від 22.06.1996 № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-96#Text>.

Даценко Анастасія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Цивільно-правовий захист та охорона авторського права*

Авторське право є важливим інститутом цивільного права. Він контролює стосунки, які виникають під час створення, використання та захисту результатів інтелектуальної та творчої діяльності. Крім розвитку економіки та культури, авторське право стимулює творчість і інновації. А тому авторське право потребує відповідного цивільно-правового захисту.

На сьогодні найпоширенішими порушеннями авторського права є правопорушення, пов'язані з незаконним використанням виключних майнових прав авторів творів та незаконне розповсюдження творів. Так, прикладом зазначених порушень авторського права є розміщення без отримання відповідного дозволу автора (або авторів) чи інших правовласників творів на Internet-сайтах для вільного (платного чи безплатного) доступу, оприлюднення творів у кафе, барах, ресторанах за плату чи без такої (без сплати закладом роялті), завантаження твору або його частини в пам'яті мобільного телефону за плату або без такої тощо. [5, с. 3]

* Наукова керівниця – доцентка кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України Інна Горіславська

Забезпечення охорони авторського можливе лише за наявності відповідної нормативно-правової бази, що адекватно відображала б існуючі реалії як в економічному, так і в суспільному житті держави. Конституція України гарантує свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості. Кожний громадянин України має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може використовувати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. [1, с. 24]

На даний час в Україні сформована законодавча база щодо правової охорони авторського права. Основним спеціальним Законом у цій сфері є Закон України «Про авторське право і суміжні права», зокрема його розділ V називається «Захист авторського права і суміжних прав», в якому передбачено широкий перелік засобів забезпечення позову в справах про порушення авторського права і суміжних прав. Також питання охорони авторського права врегульовані статтями Книги IV Цивільного кодексу України, який був прийнятий 16 січня 2003 р., (набрав чинності з 1 січня 2004 р.). [3, с. 74-75]

Зокрема, в ст. 55 Закону України «Про авторське право та суміжні права» зазначено, що при порушеннях будь-якою особою авторського права або суміжних прав, недотриманні передбачених договором умов використання творів і об'єктів суміжних прав, порушеннях особистих немайнових прав і майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав вони мають право: вимагати визнання та поновлення своїх прав; звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав; подавати позови про відшкодування моральної шкоди; подавати позови про відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду; вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права або суміжних прав тощо. [2]

Стаття 16 ЦК України встановлює загальні способи захисту будь-якого суб'єктивного цивільного права. Спеціальні способи захисту, що можуть бути застосовані щодо захисту суб'єктивних прав та інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав закріплені у ст. 432 ЦК України та ст. 52 Закону України «Про авторське право та суміжні права». [2, 4],

Згідно із сталою правовою доктриною виділяють дві основні форми захисту авторських і суміжних прав:

а) юрисдикційну, тобто забезпечену за допомогою державних органів, у тому числі судів (остання поділяється, відповідно, на сферу кримінального та цивільного судочинства й провадження у справах про адміністративні правопорушення в сфері авторських і суміжних прав).

б) неюрисдикційну, що охоплює собою дії громадян і організацій із захисту авторських і суміжних прав, здійснювані ними самостійно, без звернення до державних або інших компетентних органів.

Найбільш практичне значення " мають, звичайно, юрисдикційні права". форми захисту позови до судів (загальної юрисдикції й господарських та адміністративних), адміністративна відповідальність, кримінальне переслідування порушників авторських і суміжних прав. [5, с. 12]

Важливим для захисту авторського права і (або) суміжних прав є визнання правопорушенням підроблення, зміни чи вилучення інформації, зокрема, в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління. До цього ж виду прилучається ще одне правопорушення, чого не було в старій редакції Закону України «Про авторське право та суміжні права». Розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучено чи змінено інформацію про управління правами, зокрема, в електронній формі. [1, с. 27]

Отже, можна зробити висновок, що цивільно-правовий захист та охорона авторського права є важливими для забезпечення розвитку творчості, науки і техніки. Вони сприяють захисту прав авторів і інших осіб, які мають майнові права на твори, і запобігають незаконному використанню творів. Захист авторського права здійснюється шляхом застосування цивільно-правових засобів, таких як визнання авторства, захист недоторканності твору та захист майнових прав автора тощо.

Література

1. Венедіктова І.В., Розгон О.В. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ТА ОХОРОНА АВТОРСЬКОГО ПРАВА. Форум права. 2007. № 2. С. 24–29.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
3. Рудник Т.В. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ. Юридичний вісник. 2009. № 1. С. 74–77.
4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
5. Штефан О. Деяко до питання про порушення у сфері авторського права. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2009. № 6. С. 3–13.

Йолохов Василь

студент 2 курсу гуманітарно-педагогічного факультету Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського (м. Бар)

Щодо різниці понять «припинення трудового договору», «розірвання трудового договору» та «звільнення»*

Визначення поняття припинення трудового договору завжди перебувало у центрі уваги багатьох учених та викликало низку дискусійних

* Наукова керівниця – доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін гуманітарно-педагогічного факультету Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського Тетяна Юзько

питань. На даний час для дослідження припинення трудового договору у законодавстві про працю використовуються три терміни, серед яких: «припинення трудового договору», «розірвання трудового договору», «звільнення».

В. С. Венедіктов під припиненням трудового договору пропонує розуміти родове поняття, яке об'єднує всі підстави розірвання трудових зв'язків: як за ініціативою працівника, власника чи уповноваженого ним органу, третіх осіб, так і у зв'язку з вибуттям працівника зі спискового складу підприємства, у зв'язку з його смертю [1, с. 106]. В. І. Прокопенко зазначене поняття також вважає родовим, проте наголошує саме на тому, що воно охоплює всі випадки припинення трудових відносин [2, с. 235]. На думку Н. Б. Болотіної, припинення трудового договору є найбільш широким за обсягом поняттям і охоплює всі випадки закінчення дії трудового договору, в тому числі, за угодою сторін, внаслідок вибуття зі складу підприємства та інше [3, с. 281].

Беремо за належне, що слід погодитися з думкою С. М. Прилипка та О. М. Ярошенка [4, с. 354], які визначили, що «під припиненням трудового договору слід розуміти закінчення дії трудових правовідносин працівника з роботодавцем у всіх випадках, передбачених законодавством про працю».

Але, слід зауважити, що з цього правила є виключення, яке стосується строкового трудового договору. Відповідно до ч. 1 ст. 39-1 КЗпП України, якщо після закінчення строкового трудового договору трудові відносини фактично тривають і жодна із сторін не вимагає їх припинення, дія цього договору вважається продовженою на невизначений строк [5]. Отже, не завжди припинення трудового договору тягне за собою припинення трудових відносин і навпаки. Це обумовлено специфічною ознакою, що характерна для трудових відносин, які як правило, мають триваючий характер, оскільки в більшості випадках трудові договори укладаються на невизначений строк.

Припинення трудового договору є процесом, що триває протягом певного проміжку часу і складається з дій, здійснюваних працівником і роботодавцем, у результаті чого відбуваються розірвання трудових та інших пов'язаних з ними відносин між цими особами, виконання і припинення їх взаємних зобов'язань. Як юридичний факт припинення трудового договору викликає припинення трудових правовідносин, у результаті його сторони перестають бути працівником і роботодавцем і звільняються від взаємних прав та обов'язків [6, с. 9].

Частина 1 ст. 36 КЗпП України передбачає загальні підстави припинення трудового договору, зокрема: 1) угода сторін; 2) закінчення строку трудового договору, крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна із сторін не поставила вимогу про їх припинення; 3) призов або вступ працівника або власника-фізичної особи на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу, крім випадків, коли за працівником зберігаються місце роботи, посада; 4) розірвання трудового договору з ініціативи працівника, з ініціативи власника або уповноваженого

ним органу або на вимогу профспілкового чи іншого уповноваженого на представництво трудовим колективом органу; 5) переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу, організацію або перехід на виборну посаду; 6) відмова працівника від переведення на роботу в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією, а також відмова від продовження роботи у зв'язку зі зміною істотних умов праці; 7) набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням) до позбавлення волі або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи; 8) укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції» [7], встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення; 9) підстави, передбачені Законом України «Про очищення влади» [8]; 10) підстави, передбачені контрактом; 11) підстави передбачені контрактом [5].

В. В. Єрмоєнко визначає, що юридичними підставами припинення трудових правовідносин виступають юридичні факти, що містять у собі двохстороннє волевиявлення учасників трудових правовідносин (п. 1 ст. 36 КЗпП України), одностороннє волевиявлення одного з них (ст. ст. 38-41 КЗпП України) та випадки, коли підставами припинення трудових правовідносин є волевиявлення (юридичний акт) уповноваженого суб'єкта (третьої особи), який не виступає стороною трудових правовідносин [9, с. 128].

Відмінність між зазначеними юридичними фактами полягає в тому, які саме обставини сприяли припиненню трудових правовідносин. Таким чином, термін «розірвання трудового договору» по суті є видовим поняттям та означає припинення трудового договору за одностороннім волевиявленням працівника, роботодавця чи на вимогу третіх осіб, які не є стороною трудового договору.

Що стосується поняття «звільнення», то В. В. Жернаков вважає, що термін «звільнення» вживається щодо працівника і за змістом є синонімом терміна «припинення трудового договору» [10]. А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Баранюк, С. В. Дріжчана вважають, що звільнення з роботи у всіх випадках є тотожним з терміном «припинення трудового договору» і йому притаманна сама процедура технічного оформлення припинення трудових правовідносин [11].

На нашу думку, поняття «звільнення» можна визначити як комплекс взаємопов'язаних дій роботодавця, спрямованих на юридичне оформлення припинення трудового договору, що включає: видання наказу або розпорядження роботодавця із посиланням на відповідну статтю, пункт закону; оформлення та видачу працівнику трудової книжки, копії наказу про звільнення (у випадку розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця); проведення остаточного розрахунку з працівником.

Таким чином, під припиненням трудового договору слід розуміти закінчення дії трудових правовідносин працівника з роботодавцем у всіх

випадках, передбачених законодавством про працю. Поняття «припинення трудового договору» за своїм змістом є ширше поняття, ніж поняття «розірвання трудового договору». Оскільки, термін «розірвання трудового договору» вже передбачає в собі припинення трудових правовідносин одностороннім волевиявленням (чи працівника, чи роботодавця або осіб, які не є стороною трудового договору). «Звільнення» -означає проведення послідовно взаємопов'язаних невідкладних дій роботодавця щодо юридичного оформлення припинення трудових відносин з працівником.

Література

1. Венедиктов В. С. Трудове право України. Харків : Консум, 2004. 304 с.
2. Прокопенко В. І. Трудове право України. Харків : Консум, 1998. 400 с.
3. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підручник. К.: Вікар, 2003. С. 281.
4. Прилипко С. М., Ярошенко О. М. Трудове право України : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Видатництво «ФІНН», 2009. 728 с.
5. Кодекс законів про працю України: Закон України від 01.10.2023 № 322-VIII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/conv#n227> (дата звернення 09.11.2023).
6. Яковлев О. А. Припинення трудових правовідносин з незалежних від волі їх сторін підстав: актуальні проблеми теорії та практики : монографія. Харків : Право, 2017. 200 с.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 19.10.2023 № 1700-VII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 09.11.2023).
8. Про очищення влади: Закон України від 31.03.2023 № 1682-VII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text> (дата звернення 09.11.2023).
9. Єрмоменко В. В. Підстави виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин. Актуальні проблеми розвитку законодавства про працю та соціальне забезпечення : тези допов. та наук. повідомл. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 квітня 2009 р.). Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / за ред. В. В. Жернакова, 2009. С. 124–128.
10. Трудове право: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін.; за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2012. С. 208
11. Трудове право України: Академ. курс: підруч. /А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Баранюк, С. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. Київ : Видавництво. А.С.К., 2004. С. 208.

Особливості застосування приватно-правових норм в сучасному правовому просторі: аналіз юридичних аспектів

В сучасному світі, правовий простір надто важливий для регулювання відносин між особами та організаціями. Одним із ключових аспектів правової системи є приватно-правові норми, які визначають взаємодію між приватними суб'єктами. У цій статті ми розглянемо особливості застосування приватно-правових норм у сучасному правовому просторі та проведемо аналіз юридичних аспектів цього питання.

Приватно-правові норми, також відомі як цивільні норми, становлять частину правової системи, що регулює відносини між приватними особами та юридичними суб'єктами. Основне їх завдання - забезпечення прав та обов'язків осіб у сфері особистих і майнових відносин. Вони охоплюють такі аспекти, як власність, договори, спадщина, обов'язки і відповідальність сторін, права і обов'язки співвласників та інші питання цивільного права.

Приватно-правові норми можуть включати в себе такі розділи:

1. Власність: Регулює права та обов'язки осіб щодо володіння, користування та розпорядження майном.

2. Договори: Визначає правила укладання, виконання та припинення угод між сторонами.

3. Спадщина: Регулює порядок передачі майна від померлого особи до спадкоємців.

4. Зобов'язання та відповідальність: Визначає обов'язки сторін за угодами та встановлює відповідальність за їх невиконання.

5. Особисті неімовірні права: Захищає права на життя, гідність, недоторканість особи тощо.

6. Сімейне право: Включає в себе відносини, пов'язані з шлюбом, розлученням, усиновленням та іншими аспектами сімейного життя.

7. Спадкове право: Встановлює порядок спадкування майна після смерті особи.

Ці норми сприяють створенню чіткого правового фреймворку для функціонування суспільства, а також надають особам можливість захищати свої права в судовому порядку, у випадках невиконання чи порушення цих норм.

Приватно-правові норми, подібно тонкому вишиванню на полотні права, визначають спосіб, яким взаємодіють суб'єкти в цивільному суспільстві. Їх характеристика полягає в тому, що вони регулюють особисті та майнові відносини, дозволяючи визначати права та обов'язки сторін. Особливість приватно-правових норм – у їх гнучкості та здатності адаптуватися до змін в суспільстві, забезпечуючи вибірковість та ефективність вирішення конфліктів.

1. Регулювання відносин між приватними особами: Приватно-правові норми встановлюють правила для відносин між фізичними та юридичними особами, які можуть включати такі аспекти, як власність, угоди, спадщина тощо.

2. Самостійність волевиявлення сторін: Вони надають можливість особам визначати свої права та обов'язки в межах чинного законодавства. Це означає, що сторони можуть укласти угоди, обирати способи вирішення спорів тощо.

3. Захист власності та контрактних прав: Приватно-правові норми забезпечують правовий захист власності та угод, що дозволяє особам впорядковувати свої фінансові та майнові відносини.

4. Гнучкість і адаптабельність: Вони можуть бути змінені або доповнені відповідно до змін суспільних потреб та економічних умов.

5. Судовий захист прав та обов'язків: У разі порушення приватно-правових норм, сторони мають можливість звернутися до суду для врегулювання ситуації та відстоювання своїх прав.

6. Різноманіття сфер застосування: Приватно-правові норми охоплюють широкий спектр сфер, включаючи цивільне право, сімейне право, спадкове право, трудове право та інші.

7. Залежність від волі сторін та дотримання угод: Вони часто базуються на тому, чи уклали сторони угоду, та вимагають її дотримання.

8. Орієнтація на індивідуальні інтереси: Приватно-правові норми дозволяють особам захищати свої особисті та майнові інтереси в рамках встановлених законом меж.

9. Створення рівних умов для всіх учасників: Забезпечують адекватний захист прав і можливостей незалежно від юридичного статусу чи соціальних характеристик осіб.

Ці характеристики та особливості роблять приватно-правові норми важливою частиною правової системи, що сприяє розвитку громадянського суспільства та функціонуванню ринкових відносин.

Оглядаючи судову практику та прецеденти, вражає різноманіття юридичних сценаріїв, які формують стандарти в розв'язанні справ. Аналізуючи рішення суду, виділяються ключові тенденції та прогалини в інтерпретації законів. Прецеденти відображають не лише юридичну логіку, але й враховують соціокультурний контекст, надаючи системі правосуддя гнучкість та адаптивність до змін у суспільстві.

1. Збір та аналіз матеріалів судових рішень: Спочатку проводиться збір рішень, які стосуються конкретної ситуації або питання. Це можуть бути рішення вищих і нижчих судів, які вирішили подібні справи.

2. Виявлення прецедентів: Після збору матеріалів відбувається виявлення прецедентів - судових рішень, які мають значущість для подальших подібних справ. Ці прецеденти встановлюють принципи та правила, які можуть бути використані судами для вирішення подібних справ у майбутньому.

3. Аналіз прецедентів та порівняння з конкретним випадком: Проводиться аналіз прецедентів з урахуванням особливостей конкретного випадку. Важливо визначити, чи є подібність чи різниця між обставинами, що може вплинути на вирішення.

4. Врахування обставин та нормативних актів: Крім судових рішень, аналізується існуюче законодавство та інші нормативні акти, які можуть мати вплив на вирішення питання.

5. Формулювання юридичної позиції: На основі проведеного аналізу розробляється юридична позиція, яка може включати в себе посилання на прецеденти та нормативні акти, що підтримують позицію сторони.

6. Аргументація та захист юридичної позиції: Отримана юридична позиція аргументується та представляється перед судом для захисту і доведення її правомірності та обґрунтованості.

Важливо пам'ятати, що прецеденти можуть мати різний ступінь авторитету в залежності від юрисдикції та рівня суду, який їх встановив. Також слід враховувати можливість, що прецеденти можуть бути переглянуті або відмінені в майбутньому.

Загалом, аналіз судової практики та прецедентів допомагає вирішити складні правові питання, надаючи засновану на попередніх рішеннях правову позицію.

Приватно-правові норми відіграють надзвичайно важливу роль у регулюванні відносин між приватними особами в суспільстві. Вони надають можливість особам укладати угоди, визначати свої права та обов'язки, а також вирішувати спори в рамках встановлених законом норм.

Ці норми визначають правовий статус громадян та юридичних осіб, власність, спадщину та інші важливі аспекти громадянських відносин. Важливою характеристикою приватно-правових норм є їх гнучкість та адаптабельність до змін у суспільстві та економіці.

Успішна функціонування приватно-правових норм забезпечує ефективність ринкової економіки, захист прав та інтересів громадян, а також сприяє стабільності та розвитку суспільства в цілому. Таким чином, розуміння та дотримання приватно-правових норм є важливою передумовою для сучасного громадянського суспільства та його економічного розвитку.

Література

1. Колесников В. О. Цивільне право України: загальна частина: навч. посібник. – Харків: Право, 2019.

2. Хвостов В. В. Загальна частина цивільного права України: навч. посібник. – Харків: Право, 2019.

3. "Цивільне право України. Загальна частина" - Колесников В.О.

4. "Загальна та особлива частини цивільного права України" - Лукашевич І.Г., Шемшученко Ю.М.

5. "Загальна частина цивільного права України" - Хвостов В.В.

6. "Цивільне право України: загальна частина: навч. посібник" - Колесников В.О.

Колесниченко Нікіта

магістр 2 року навчання юридичного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Особливості спадкування земельної частки (паю)*

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» право на земельну частку (пай) (надалі – ЗЧ(П)) мають, зокрема, громадяни – спадкоємці права на ЗЧ(П), посвідченого сертифікатом (надалі – ЗУ № 899-IV) [1]. Однак, за ч. 4 ст. 13 ЗУ № 899-IV власник невитребуваної ЗЧ(П) або його спадкоємець вважається таким, що відмовився від одержання земельної ділянки, якщо він не оформив право власності на земельну ділянку до 1 січня 2025 року. Вказане обумовлює виключну актуальність даного дослідження.

Законодавство не містить визначення ЗЧ(П). Виходячи із наукової доктрини, ЗЧ(П) – об'єкт, що являє собою умовну земельну ділянку, місце розташування та межі якої не визначені. Він є результатом паювання і виник при переході земель с/г призначення з державної та колективної власності у приватну [2, с. 114].

В рамках досліджуваної теми варто висвітлити кілька питань:

I. ЗЧ(П) та земельна ділянка.

Згідно із п. 5 Указу Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» від 08.08.1995 року (далі – Указ № 720/95) відповідна районна державна адміністрація (РДА) видавала громадянам і реєструвала сертифікати на право на ЗЧ(П) [3].

Проте, у разі виходу власника ЗЧ(П) з колективного с/г підприємства (КСГП), с/г кооперативу (СГК), с/г акціонерного товариства (СГАТ) за його заявою здійснюється відведення земділянки в натурі в установленому порядку і видається державний акт на право приватної власності на цю земділянку. Після видачі громадянину державного акта на право приватної власності на земельну ділянку сертифікат на право на ЗЧ(П) повертається до РДА [3].

Відповідно до п. 17 Розділу Х ЗК України сертифікати на право на ЗЧ(П), отримані громадянами, вважаються правовстановлюючими документами при реалізації ними права вимоги на відведення ЗЧ(П) в натурі (на місцевості) відповідно до законодавства. Сертифікати на право на ЗЧ(П) є дійсними до виділення власникам ЗЧ(П) у натурі (на місцевості) земельних ділянок та видачі їм державних актів на право власності на землю [4].

* Наукова керівниця - доцентка кафедри цивільно-правових дисциплін Волинського національного університету імені Лесі Українки Зінаїда Самчук-Колодзяжна

Відтак, важливо розуміти, що із моменту видачі громадянині державного акта на право приватної власності (не плутати із державними актами про право колективної власності на землю, які видавались КСГП, СГК, СГАТ, і про які згодом) ЗЧ(П) припиняє існування і, відповідно, не спадкується в такому вигляді, адже «перетворюється» на земельну ділянку, із номером та визначеними межами.

II. Загальні підстави виникнення права на ЗЧ(П).

Відповідно до п. 2 Указу № 720/95 право на ЗЧ(П) мають члени КСГП, СГК, СГАТ, в т.ч. пенсіонери, які раніше працювали в них і залишаються їх членами, відповідно до списку, що додається до державного акта на право колективної власності на землю [3].

Тобто передумовою для видачі сертифікату є внесення особи до відповідного списку, що складається КСГП, СГК чи СГАТ, членом якої така особа є.

Саме право на ЗЧ(П) виникає не з часу внесення членів колективного СГП до відповідних списків, доданих до державного акта на право колективної власності на землю, перевірки, уточнень і затвердження указаних списків, а з моменту передачі (державної реєстрації) державного акта про право колективної власності на землю конкретному КСГП [5].

III. Документи, що мають значення при спадкуванні ЗЧ(П).

Враховуючи викладене, в рамках розглядуваної теми дослідження основними документами, що мають значення при спадкуванні, є: а) сертифікат на право на ЗЧ(П); б) державний акт про право колективної власності на землю, виданий КСГП, СГК та СГАТ, членом якого є/була відповідна особа; в) рішення суду.

Зазначений проміжний висновок підтверджується наступним.

Зі змісту ст. 22-23 ЗК України (в редакції 1990 р.) та Указу № 720/95, особа набуває право на ЗЧ(П) за наявності трьох умов: (1) перебування в членах КСГП на час паювання; (2) включення до списку осіб, доданого до державного акта на право колективної власності на землю; (3) одержання КСГП цього акта [5].

Згідно з ч. 1-2 ст. 2 ЗУ ЗУ № 899-IV основним документом, що посвідчує право на ЗЧ(П), є саме сертифікат на право на ЗЧ(П). Документами, що посвідчують право на ЗЧ(П), також є: (а) свідоцтво про право на спадщину (з цього випливає, що можна спадкувати й успадковану ЗЧ(П)); (б) посвідчені у встановленому законом порядку договори купівлі-продажу, дарування, міни, проте до них має бути додано сертифікат на право на ЗЧ(П); (в) рішення суду про визнання права на ЗЧ(П) [1].

IV. Спадкування ЗЧ(П).

ЗЧ(П) можна успадковувати і власник ЗЧ(П) має право на розпорядження нею, шляхом, в т.ч., передачі її у спадщину. Сама правова природа ЗЧ(П) дає змогу визначити коло суб'єктів, що мають право на неї, або вирішити питання, пов'язані з її успадкуванням [6].

Член КСГП, включений до списку, що додається до державного акта на право колективної власності на землю, набуває права на ЗЧ(П) з дня видачі

цього акта, і в разі його смерті успадкування права на ЗЧ(П) здійснюється за нормами ЦК, у тому числі й у випадку, коли з різних причин ця особа не встигла отримати сертифікат на право на ЗЧ(П). Невнесення до зазначеного вище списку особи, яка була членом КСГП на час передачі у колективну власність землі, не може позбавити її права на ЗЧ(П) (п. 24 Постанови Пленуму ВСУ №7) [7].

Відтак, у разі смерті члена КСГП, що набув права на ЗЧ(П) з дня видачі КСГП державного акта на право колективної власності на землю, успадкування права на ЗЧ(П) здійснюється за загальними правилами про спадкування [5].

Висновки. На основі усього вищевикладеного, можливо сформулювати такі особливості спадкування ЗЧ(П) залежно від наявності відповідного документа:

1. Наявний сертифікат на право на ЗЧ(П).

В такому випадку при спадкуванні не виникає істотних проблем, адже такий сертифікат є основним документом, що посвідчує право на ЗЧ(П).

2. Сертифікат на право ЗЧ(П) втрачено. Виходом є кілька основних варіантів:

(1) звернутися за дублікатом до РДА (з огляду на п. 5 Указу № 720/95);

(2) право на ЗЧ(П) також посвідчує державний акт на право колективної власності на землю або витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, адже член КСГП, СГК чи СГАТ, включений до списку, що додається до цього державного акта, набуває права на ЗЧ(П) з дня видачі такого акта.

(3) звернутися до суду з позовом про визнання права на ЗЧ(П): відповідачами в такому випадку є КСГП, СГП, СГАТ чи РДА, яка затверджувала розмір паю, вирішувала питання про видачу сертифіката, а також виконавчий орган чи ОМС, що має вирішувати питання про виділення ЗЧ(П) в натурі, тощо [7].

Позивачеві необхідно довести, що спадкодавець за життя мав відповідні права на ЗЧ(П). Наявність зазначених вище після проміжного висновку 3-х умов набуття права на ЗЧ(П) може підтверджуватися, зокрема, витягами з Книг реєстрації сертифікатів на ЗЧ(П), із зазначенням реквізитів виданого сертифікату, які надаються територіальними органами Держгеокадастру; витягами з Книг записів реєстрації державних актів на право власності на землю; довідками від сільських, селищних рад із зазначенням відомостей про земельні ділянки, які обліковуються за спадкодавцем [5] та будь-якими іншими документами, що підтверджують членство спадкодавця у КСГП після розпаювання в ньому землі.

Проте якщо особа не отримала сертифікат на ЗЧ(П) і не була включена до списку, що додається до відповідного державного акта, не зверталася до загальних зборів членів КСГП з питанням щодо внесення до списку, чи до суду з позовом про визнання її права на ЗЧ(П), то вважається, що за життя така особа не реалізувала свого права на ЗЧ(П) [8] і, відтак, така ЗЧ(П) не успадковується.

Щодо позовної давності, то оскільки право особи на ЗЧ(П) виникає з моменту отримання КСГП, СГК чи СГАТ державного акту про право колективної власності, в якому ця особа вказана як така, що має право на ЗЧ(П), то це право є непорушним, строку на його реалізацію законодавством не встановлено, а відтак воно підлягає захисту без обмеження строком позовної давності [9].

Література

1. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) : Закон України від 5 червня 2003 року № 899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15#Text>
2. Уразовська О.С. Спадкування права на земельну ділянку за законодавством України : дис. ... к.ю.н. : 12.00.03 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. 211 с.
3. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям : Указ Президента України від 8 серпня 1995 року N 720/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720/95#Text>
4. Земельний кодекс України : кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. Постанова Верховного Суду від 13.04.2022 р. у справі № 610/1117/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104045188>
6. Гуменюк В.І. Земельна реформа. Правові аспекти / В. І. Гуменюк, В. П. Паліюк. – 2005. URL: <https://web.archive.org/web/20181222051723/http://ukr-pravo.at.ua/index/0-791>
7. Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ : Постанова Пленуму ВСУ №7 від 16.04.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-04#Text>
8. Постанова Верховного Суду від 23.09.2021 р. у справі № 563/1407/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99967473>
9. Постанова Верховного Суду від 29.09.2021 р. у справі № 181/257/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100179005>

Лашта Вікторія

студентка 4 курсу спеціальності «Право»
Івано-Франківського фахового коледжу
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

Криптовалюта як об'єкт цивільних правовідносин*

Актуальність проблеми. З розвитком електронних технологій з'явилося чимало нових понять, які почали широко застосовуватись в усіх сферах, в тому числі юриспруденції. Одним з таких понять стала криптовалюта, так

* Наукова керівниця – спеціалістка вищої категорії Наталія Савчин

звані електронні гроші. Перед державами виникло питання, як її правильно врегулювати законодавством? Можливо як електронні гроші? Але криптовалюта не можна прирівняти до грошей в Вебмані, PayPal або засобів на картках. Чи можна цей ресурс взагалі вважати валютою? Так. Але криптовалюта, на відміну від фіатних валют, не регулюється Центральними банками країн, а її курс не прив'язаний до економіки будь-якої країни безпосередньо.

Мета. Розглянути криптовалюту як об'єкт цивільних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Криптовалюта - це різновид цифрових грошей, в основі якої лежить технологія криптографії, тобто, шифрування даних. Вона не має фізичного вигляду, а існує тільки в електронному вигляді. Її основні особливості - це анонімність, децентралізація і захищеність.

Термін «криптовалюта» пішов від англійського «cryptocurrency» і позначає віртуальні гроші, які не належать жодній державі. Перша офіційна згадка про криптовалюту відбулася ще в 2009 році, коли почала функціонувати мережа Bitcoin. Зачинателем біткоїну та інших криптографічних валют вважається Сатоши Накамото – міфічний персонаж або навіть група людей. Від цього імені вперше був опублікований протокол Bitcoin. Ними ж і була проведена перша транзакція. Відомо, що сам термін криптовалюта (cryptocurrency) вперше був використаний в матеріалі Forbes про Bitcoin в 2011-му році.

Ми звикли до фіатного устрою в фінансових системах. Фіат - це стандартна, регульована валюта. До прикладу долара або євро. Під такий усталений образ не зовсім підходить криптовалюта.

Основні відмінності криптовалюти від фіатних валют полягають в наступному: криптовалюта не має фізичного вигляду. Так, фіат також існує в електронному вигляді, проте банкнот або криптовалютних монет не буває; криптовалюта не випускається центральним банком і не прив'язана до економіки будь-якої країни. Випуск та емісія криптовалюти не контролюється кимось одним. Обмежити ці процеси не може ніхто. Тільки особливості самої системи; анонімність. Для отримання криптогаманця не потрібно вказувати особистих даних. Кожен учасник анонімний. Вся інформація про нього - це набір знаків в адресі гаманця.

Криптовалюта може бути розглянута як об'єкт цивільно-правових відносин в різних аспектах: криптовалюта як майно: законодавство багатьох країн визнає криптовалюту як майно, тому вона може бути об'єктом купівлі-продажу, подарунку, спадщини та інших правочинів, що відносяться до майнових прав; криптовалюта як засіб платежу: у деяких країнах криптовалюта визнається як законний засіб платежу, тому вона може бути використана для оплати товарів та послуг. Однак, не всі бізнеси приймають криптовалюту як засіб оплати, і в деяких країнах це заборонено законодавством; криптовалюта як інвестиційний актив: криптовалюта може бути розглянута як інвестиційний актив, тому вона може бути об'єктом купівлі та продажу з метою отримання прибутку. У багатьох країнах

інвестиції в криптовалюту регулюються спеціальними правилами та обмеженнями; криптовалюта як об'єкт договорів: криптовалюта може бути об'єктом договорів, таких як договори про купівлю-продаж криптовалюти, договори про виконання робіт або послуг за криптовалюту тощо; криптовалюта як об'єкт спадщини: криптовалюта може бути передана у спадщину відповідно до законодавства про спадщину.

Однак, це може бути складно в зв'язку з відсутністю фізичного зберігання криптовалюти та необхідністю доступу до приватного ключа [4, с.39].

Відповідно до ст. 177 ЦКУ об'єктами цивільних прав є речі, зокрема гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. З цієї статті ми бачимо, що інші матеріальні і нематеріальні блага являють собою невичерпний перелік об'єктів цивільних прав. Враховуючи, що благами називаються засоби, придатні для задоволення людських потреб, а криптовалюти в свою чергу задовольняють економічні потреби так як дозволяють без будь-яких посередників здійснювати їх передачу, задовольняють потреби міждержавного обміну вигідно, швидко, мікроплатежами, то криптовалюти і є благами.

Також, згідно із ч. 2 ст. 325 ЦКУ, фізичні та юридичні особи можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів майна, які відповідно до закону не можуть їм належати.

Тому, враховуючи, що власність на криптовалюти не заборонена законом, можна прийти до висновку, що криптовалюти є об'єктом цивільних прав і особа може мати їх у своїй законній власності.

У Верховній Раді України було зареєстровано два тематичних законопроекти, де законодавець звернувся до сучасних технологій та згадав криптовалюту. Перший законопроект «Про обіг криптовалюти в Україні», який визначає криптовалюту програмним кодом (набором символів, цифр та букв), що виступає як об'єкт права власності, який може бути засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [2]. Інший законопроект «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» містить таке визначення криптовалюти: це децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку. Криптовалюта для мети правничого унормування визнається фінансовим активом Перша частина визначення називає криптовалюту «виміром вартості». Але друга частина ототожнює з «фінансовим активом». За такого тлумачення знову можна прирівняти криптовалюту до об'єктів цивільного права, а отже, такий об'єкт можна вільно відчужувати [3].

Україна знаходиться на етапі формування правового регулювання криптовалют. На сьогоднішній день у країні діють лише загальні законодавчі акти, які можуть бути застосовані до криптовалютних операцій.

Правове регулювання криптовалюти необхідне з декількох причин:

захист інвесторів. Правильно розроблені правила забезпечать захист інвесторів від шахраїв та шахрайських схем, пов'язаних з криптовалютами;

боротьба зі злочинністю. Світ криптовалюти часто використовується для здійснення злочинних дій, таких як відмивання грошей, торгівля наркотиками, фінансування тероризму та інше. Правильне регулювання може допомогти боротися з цими проблемами;

розвиток галузі. Правове регулювання може сприяти розвитку галузі криптовалют. Це може стати стимулом для нових інвестицій та підприємницької активності, що може допомогти у формуванні нових ринків та робочих місць

забезпечення державної безпеки. Правове регулювання може допомогти у забезпеченні державної безпеки та запобіганні таким загрозам. Криптовалюта може стати інструментом для національної безпеки, особливо в контексті боротьби з фінансуванням тероризму та організованої злочинності;

можливість оподаткування. Податки є джерелом наповнення Державного та місцевих бюджетів. Так як не існує ніякої законодавчої бази, яка б якимось чином виділяла криптовалюту, до неї застосовуються стандартні правила оподаткування.

Загалом, ставлення держав до криптовалют є різним і залежить від багатьох факторів, таких як економічний потенціал технології, рівень розвитку фінансової системи та загальної політичної ситуації. Наразі єдиного рішення щодо подальшої стратегії розвитку криптовалюти в світі не існує, а розвиток і становлення криптовалюти в різних країнах світу не стоїть на місці і з кожним днем все більше впроваджується по всьому світу [1, с.88].

Україна має таку ж проблему, що й інші цивілізовані країни – технології випереджають законодавство. Варто надати криптовалютам особливий статус, який відобразить їхню специфіку. У довгостроковій перспективі легалізація ринку віртуальних активів стимулюватиме цифрову економіку в Україні й допоможе інтегруватись у світову економічну спільноту, а відтак — зробити нашу країну не тільки привабливою юрисдикційно, але й конкурентоспроможною.

Література

1. Ковальчук А, Стеценко С. Фінансово-правові засади регулювання криптовалютного ринку // Публічне право. – 2018. – Вип. 1 (29). – С. 85-92.

2. Проект Закону «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183: від 06.10.2017.- Офіційний веб-портал. Верховна Рада України 1994-2018. – Режим

доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684

3. Проект Закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183-1: від 10.10.2017.- Офіційний веб-портал. Верховна Рада України 1994-2018.- Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710

4. Скрипник В. Місце криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – Вип. 8. – С. 38-43.

Новак Євген

студент 2 курсу ННІ енергетики, автоматики і енергозбереження Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Правовий статус агрегаторів як суб'єктів відносин у сфері альтернативної енергетики*

Альтернативна енергетика як галузь, що дозволяє генерувати енергію з відновлювальних енергоресурсів (сонця, вітру, енергії хвиль та припливів, потоків води, тепла землі, енергетичних рослин тощо) активно розвивається в усьому світі. Не складає виключення й наша держава, обравши шлях здобуття енергетичної незалежності, задекларувавши в Енергетичній стратегії України на період до 2050 року [1] «енергетичний перехід» України - збільшення частки відновлювальних джерел енергії в структурі кінцевого споживання енергетичних ресурсів в 2050 р. до 91%. Тобто в перспективі Україна може фактично повністю відмовитись від традиційних видів енергоресурсів. Для реалізації таких амбітних цілей має проводитись комплексна робота, у тому числі формуватися відповідне законодавство.

Вже у липні цього року відбулись суттєві зміни в правому регулюванні відносин щодо «зеленої» трансформації енергетичної системи України – набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України» [2]. Серед низки нововведень цей нормативний акт ввів до складу суб'єктів у сфері альтернативної енергетики агрегаторів. Відразу зазначимо, що інститут агрегаторів вже досить ефективно функціонує в інших країнах. І, як підкреслює І.А. Чижевська, саме через механізм агрегаторів стає реально можливим створення умов для широкого застосування просьюмерами систем накопичення окремо або в союзі з сонячними електростанціями домогосподарств та участі їх у продажу послуг на балансувальному ринку та ринку допоміжних послуг [3, с. 413].

Згідно ст. 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» [4] агрегатор – це незалежний агрегатор або інший учасник ринку електроенергії, який здійснює діяльність з агрегації. Ця ж правова норма визначає агрегацію як «діяльність на ринку електричної енергії, що здійснює суб'єкт господарювання, пов'язана з об'єднанням електроустановок,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Тамара Новак

призначених для виробництва та/або споживання, та/або зберігання електричної енергії з метою купівлі-продажу електричної енергії, надання допоміжних послуг та/або послуг з балансування на ринку електричної енергії». За ч. 1 ст. 30-2 Закону України «Про ринок електричної енергії» діяльність із агрегації на ринку електричної енергії підлягає ліцензуванню. Важливим є те, що для реалізації вказаного припису вже затверджено Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з агрегації на ринку електричної енергії [5]. Єдине – вони набудуть чинності 19.12.2023 р.

Основними правами агрегатора є: купівля-продаж електричної енергії на ринку електричної енергії; отримання коштів за продану ним електричну енергію відповідно до укладених договорів на ринку електричної енергії, за допоміжні послуги та послуги з балансування; отримання доступу до інформації щодо діяльності на ринку електричної енергії у порядку та обсягах, визначених правилами ринку, правилами ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють функціонування ринку електричної енергії (ч. 5 ст. 30-2 Закону України «Про ринок електричної енергії»). Обов'язки агрегаторів закріплені у ч. 6 цієї ж правової норми.

Виходячи з базових прав та обов'язків, агрегатори мають виконувати важливу функцію з точки зору стимулювання виробництва енергії з альтернативних джерел, займаючись продажем такої енергії на ринку та розподіляючи її споживачам, від яких отримує електроенергію. Як стверджують фахівці, в умовах постійного збільшення обсягу розподіленої генерації, в тому числі такої, що підключена до внутрішніх мереж споживача, розвитку установок зберігання енергії та появи активних споживачів, діяльність з агрегації дає можливість оператору системи передачі на ринкових умовах залучати зазначені об'єкти до балансування об'єднаної електроенергетичної системи України. Також саме агрегатор є важливою ланкою в диспетчеризації, оскільки здійснює управління потужністю розподілених об'єктів, споживання, виробництва, зберігання енергії. Для учасників ринку це дає можливість отримати додаткові доходи, а для оператора системи передачі – більше балансуємих потужностей та спрощення структури диспетчерського управління [6].

Звичайно, допоки неможливо оцінити ефективність інституту агрегаторів як суб'єктів відносин у сфері альтернативної енергетики, однак це є суттєвим зрушенням у напрямі врахування позитивного світового досвіду та кроком до запровадження в Україні механізму Net billing в частині нівелювання бар'єрів входу в енергетичний ринок для категорії активних споживачів (побутових споживачів, малих побутових та побутових споживачів) які мають установки генерації.

Література

1. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 373-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text>

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України: Закон України від 30.06.2023 р. № 3220-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3220-20#Text>

3. Чижевська І.А. Антidot проти радикальних рішень відносно розвитку СЕС домогосподарств. Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті: матеріали XXII міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20-21 травня 2021р.).– К.: Інтерсервіс, 2021. С. 410–414.

4. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>

5. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з агрегації на ринку електричної енергії та внесення змін до деяких постанов НКРЕКП: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 18.10.2023 р. № 1909. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1909874-23#Text>

6. Агрегація як ліцензований вид діяльності на ринку електроенергії. Аналітичний огляд Закону України № 3220-IX. URL: <https://kness.energy/news/15116/#:~:text=>

Носік Дар'я

студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ)

Проблеми реалізації прав на землю приватної власності на окупованих територіях*

Відповідно до ст. 41 Конституції України, кожен громадянин нашої держави має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності.

Право приватної власності є непорушним [2]. Проте є проблема, яку маємо окреслити у цій роботі. Починаючи з 2014 року права приватної власності громадян України нещадно порушуються через окупацію територій країною-агресором. Українці роками не мають доступу до земельних ділянок, які належать їм на праві власності. А значить не можуть ними користуватися і розпоряджатися, що є основними ознаками володіння майном. А що гірше - ринок землі під окупацією не стоїть на місці і такі "покинуті" земельні ділянки чудово включаються в оборот окупаційною

* Наукова керівниця – доцентка кафедри земельного та аграрного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Світлана Марченко

владою і всіма охочими, що перебувають на окупованих територіях. Авторка статті сама зіткнулася з останньою ситуацією, бо народилася в м. Донецьк. Проблема захоплення таких земельних ділянок і використання їх не за цільовим призначенням існує вже з 2014 року. І зараз ми не можемо це змінити, але маємо розуміти проблему щоб прискорити її вирішення після деокупації українських територій.

Отож, є відомим, що земельні ділянки які мають законних власників використовуються іншими особами і часто не за цільовим призначенням - що виснажує наші ґрунти, руйнує їх структуру тощо. Тобто законні власники після окупації зіткнуться з тим, що їх ділянка сільськогосподарського призначення засаджена рослинами чи взагалі забудована і вже не може нормально використовуватися за своїм призначенням. Логічно що це спричинить великі збитки землевласникам.

Наступною і не менш важливою проблемою є також використання земель не за цільовим призначенням, але дуже конкретне - встановлення військової техніки, будівництва військових частин, мінування, тощо військовими рф. Це відбувається як мінімум по всій лінії фронту і є не поодиноким випадком.

Остання проблема заключається у тому що в ґрунтах, що втратили рослинний покрив неприродним шляхом, практично відсутня коренева біомаса, а значить виснажуються запаси цінних мінералів, органічної речовини та біоенергетичних ресурсів. Такі ґрунти стають неродючими і більш схильні до ерозії, а відновлюються найповільніше: природний темп відновлення родючого шару ґрунту - один сантиметр за сто років. Знищення верхнього родючого шару ґрунту, який формувався протягом століть, відбувається внаслідок вибухів ракет, артилерійських снарядів різних типів, фугасних авіабомб, безпілотників, снарядів різних типів РСЗО, «вакуумних» бомб тощо. Це при тому, що за останні 100 років вітчизняні ґрунти і так втратили близько 30 % гумусу [1].

Під час вибуху всі речовини проходять повне окиснення, а продукти хімічної реакції вивільняються в атмосферу. Основні з них - вуглекислий газ і водяна пара - не є токсичними, а шкідливі в контексті зміни клімату, оскільки обидва є парниковими газами. В атмосфері оксиди сірки та азоту можуть спричинити кислотні дощі, які змінюють рН ґрунту та викликають опіки рослин, до яких особливо чутливі хвойні (згадаємо хвойні ліси Луганської області, на території яких є приватні земельні ділянки, які і так страждали від руйнівних пожеж останні роки).

Забруднення важкими металами може відгукуватись не один десяток років. У місцях бойових дій важкі метали подекуди перевищують фонові значення у 30 разів. Із залишками зброї у ґрунт потрапляють такі метали як хром (Cr), миш'як (As), ртуть (Hg), нікель (Ni), цинк (Zn) і кадмій (Cd). Ці речовини потрапляючи до ґрунту, мігрують до ґрунтових вод і в результаті потрапляють до харчових ланцюгів, впливаючи і на тварин, і на людей [1].

Розглядаючи ці дві проблеми саме в площині приватного права на землю маємо розуміти наперед: 1) яку шкоду власникам земель може

спричинити таке використання; 2) як фіксувати таку шкоду (метод доказування); 3) розробити механізм компенсації (репарації) за нанесені збитки.

Перше на що треба звернути увагу в розрізі питання про шкоду - забруднення ґрунтів. Все що перераховано вище впливає на приватні земельні ділянки. Головна шкода прийдеться на села і селища, тому що більшість їх мешканців забезпечує своє життя завдяки сільському господарству (як на продаж так і для власного споживання). А питною водою мешканці сіл та селищ часто забезпечують себе видобуванням через скважини.

Після деокупації це буде небезпечно для здоров'я та, відповідно, прибуток і рівень життя власників земельних ділянок буде падати.

Не у всіх з них є можливість до моменту очищення ґрунту переїхати в інше місце, тому громадяни будуть вимушено жити на непридатних для життя земельних ділянках.

Далі ми маємо врахувати що до деяких приватних володінь взагалі не буде доступу досить тривалий час через замінування та забруднення території залишками військової техніки тощо. Що також унеможлиблює доступ і перебування власників на невизначений термін.

Всі окреслені в статті проблеми є істотним порушенням конституційних прав наших громадян. Тож надважливо зараз приділити увагу оперативному процесу збору доказів і фіксування якомога більше випадків таких порушень задля подальшого відшкодування шкоди.

Література

1. Вплив воєнних дій на ґрунт URL: <https://nubip.edu.ua/node/121607> (дата цитування 17.11.2023)

2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.11.2023)

Рожко Аліна

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Теоретичний аспект звільнення від кримінальної відповідальності з приводу давності*

Поняття давності в кримінальному праві: Давність (або поняття "строку давності") в кримінальному праві є юридичним терміном, який вказує на максимальний період часу, протягом якого можуть бути порушені

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Світлана Ковальова

кримінальні справи та притягнуті особи до кримінальної відповідальності за вчинені злочини. Давність встановлюється законодавством країни і має на меті забезпечити справедливість та ефективність судової системи.

Сутність давності в кримінальному праві: Сутність давності в кримінальному праві полягає в тому, що після закінчення певного строку, встановленого законодавством, правоохоронні органи та суди втрачають право порушувати справу та притягати особу до кримінальної відповідальності за вчинені злочини, навіть якщо факт злочину встановлено. Давність є обмеженням, яке забезпечує захист прав та свобод громадян та допомагає уникнути безкінечних судових процесів. [1. с. 2-4]

Ця юридична концепція обмежує правоохоронні органи та суди у часі для порушення кримінальних справ та притягнення осіб до відповідальності за вчинені злочини, навіть якщо факт злочину встановлено.

Головними аспектами поняття давності в кримінальному праві є:

Типи давності: Давність може мати різні типи, в залежності від серйозності злочину та законодавства країни. Зазвичай вона поділяється на давність для кримінальних справ, господарських злочинів, дитячих злочинів тощо.

Тривалість давності: Кожен тип злочину може мати встановлену максимальну тривалість давності. Це означає, що після закінчення цього строку правоохоронні органи не можуть порушувати кримінальну справу або притягати осіб до кримінальної відповідальності.

Мета давності: Давність має на меті забезпечити справедливість та ефективність судової системи. Вона дозволяє обмежити нескінченність кримінальних переслідувань і забезпечує захист прав та свобод обвинувачуваних.

Забезпечення суспільного інтересу: Давність також служить інтересам суспільства, бо дозволяє системі правосуддя концентрувати свої ресурси на найбільш актуальних справах та найбільш серйозних злочинах.

Регулювання законодавством: Встановлення та регулювання давності визначається законодавством кожної країни та може різнитися в залежності від виду злочину, серйозності дій, категорій злочинів та інших обставин.

Давність в кримінальному праві відображає співвідношення між захистом прав обвинувачуваних та інтересами правоохоронних органів та суспільства. [2]

В кримінальному праві існують різні види давності, які визначаються в залежності від серйозності злочинів, їх характеру та законодавства кожної країни. Основними видами давності є:

Давність для кримінальних справ: Цей вид давності застосовується до злочинів, які розглядаються у рамках кримінальних справ. Він визначає максимальний період часу, протягом якого можна порушувати кримінальну справу та притягати осіб до кримінальної відповідальності за вчинені злочини.

Давність для господарських злочинів: Деякі країни встановлюють окремий вид давності для господарських злочинів або порушень, пов'язаних

із економікою та фінансами. Це важливо для регулювання господарської діяльності та запобігання фінансовим злочинам.

Давність для дитячих злочинів: Деякі країни можуть встановлювати особливі строки давності для злочинів, вчинених дітьми або підлітками. Це спрямовано на захист та виховання молоді та уникнення надмірної криміналізації.

Давність для особливо серйозних злочинів: Деякі країни можуть встановлювати особливо довгі строки давності для найбільш серйозних злочинів, таких як вбивство або злочини проти людяності. Це важливо для забезпечення відповідної каральної відповідальності.

Давність для злочинів, вчинених у воєнний час: У деяких країнах існують особливі правила щодо давності для злочинів, вчинених під час воєнних конфліктів або війни. Це може включати злочини проти міжнародного гуманітарного права. [З. с. 67-68]

Давність в кримінальному праві виконує декілька важливих функцій та має свої цілі та мету. Основні функції та цілі давності включають:

Захист прав обвинувачуваних: Однією з головних функцій давності є захист прав та інтересів осіб, обвинувачуваних у вчиненні злочину. Вона обмежує період, протягом якого можна порушувати кримінальну справу, щоб запобігти безпідставному та неконтрольованому переслідуванню осіб через давні події.

Забезпечення справедливості та пропорційності: Давність сприяє забезпеченню справедливості та пропорційності в кримінальному правосудді. Вона дозволяє уникнути ситуацій, коли злочини, вчинені давно, надалі слугували би підставою для кримінального переслідування, незважаючи на зміну обставин або покарання.

Захист суспільних інтересів: Давність також враховує інтереси суспільства та дозволяє правоохоронним органам ефективно боротися зі злочинністю, не дозволяючи занадто довгий строк протягом якого можна ухвалювати рішення щодо злочину.

Запобігання самосуду та зловживанню владою: Давність допомагає запобігти самосуду та зловживанню владою. Вона регулює порядок кримінальних переслідувань та забезпечує, що справи розглядаються об'єктивно та з урахуванням принципів справедливості.

Мета давності полягає в тому, щоб забезпечити баланс між інтересами правопорядку, правами обвинувачуваних та інтересами суспільства, а також забезпечити справедливість та прозорість кримінальної юстиції. [З. с. 68-69]

Література

1. Головчак М.М., давність як юридична конструкція в кримінальному праві України . (с. 2-4)
2. Строки давності у кримінальному процесі, або як відпускають гріхи за Кримінальним кодексом України <https://nobili.ua/news/blog/limitation-criminal-proceedings-001-1/>

3. Плотнікова А.В., Щодо звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (с. 65-69)

Склянухіна Ольга

студентка 4 курсу спеціальності 081 «Право»
«ДТЕФК» (м.Дніпро)

Проблематика оголошення безвісно відсутньою особи, що знаходилась на окупованих територіях або в зоні бойових дій*

З двадцять четвертого лютого 2022 року в наслідок повномасштабного вторгнення в Україну держави-агресора в Україні зникли безвісти понад тридцять тисяч людей. Ця цифра є орієнтовною, оскільки, за оцінками української влади, лише в Маріуполі загинули або зникли безвісти двадцять п'ять тисяч осіб. Процесуальний порядок визнання зниклих осіб безвісно відсутніми або оголошення їх померлими потребував коригування та постав актуальною проблемою сьогодення. Так, у серпні 2022 року було прийнято Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з початку його роботи було зареєстровано 5475 звернень щодо видачі витягів.

14 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 2191-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обстави.

Згідно з цим законом, особою, що зникла безвісти за особливих обставин вважається та особа, яка зникла під час збройного конфлікту, воєнних дій, тимчасової окупації частини території України, надзвичайної ситуації природнього та техногенного характеру [2]

Надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин не позбавляє її родичів (родичами особи, зниклої безвісти вважаються: батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брати та сестри, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач, усиновлений, опікун, піклувальник, особа, яка перебуває під опікою чи піклуванням, чоловік, дружина та особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки) або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою у порядку, передбаченому законодавством. [1, ст.ст. 43,46]

Для набуття правового статусу особи зниклої безвісти першим пунктом необхідно подати заяву про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, до відповідного територіального органу Національної поліції України. Таку заяву може подати родич такої особи, представник військового формування (якщо особа перебувала у складі Збройних сил України), орган

* Наукова керівниця – викладачка правових дисциплін «ДТЕФК» Юлія Кузякова

державної влади, орган місцевого самоврядування, громадський орган або будь-яка інша особа, якій відомо про зникнення.

Окрім зазначених до цього осіб, що вважаються родичами зниклої особи також заява про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, може бути подана Уповноваженим з питань осіб зниклих безвісти за особливих обставин, якщо зазначені вище особи звернулися до неї з повідомленням про зникнення особи. Уповноважений є посадовою особою Мінінтеграції, на яку покладено обов'язки щодо координації розшуку зниклих та вирішення інших пов'язаних з цим питань відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин».

Заява про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, повинна містити відомості, що можуть сприяти розшуку такої особи.

Особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому вищезазначеним законом, та вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи.

Набуття правового статусу особи, зниклої безвісти, не зменшує обсягу її цивільної правоздатності, а отже, права та інтереси особи, зниклої безвісти, підлягають захисту до закінчення її розшуку (до встановлення місця її перебування, місця поховання або останків), або до оголошення особи померлою у встановленому законом порядку. [5, с.29]

Що ж до визнання фізичної особи померлою в умовах воєнного стану, то законодавець теж має низку нововведень. У ч. 2 ст. 46 ЦК України передбачено виняток, у якому зазначено, що фізична особа, яка зникла безвісти у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена судом померлою після спливання двох років від дня закінчення воєнних дій. Відповідно до роз'яснень, визначених у п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення», особа може бути оголошена в судовому порядку померлою в разі неможливості встановлення факту її смерті, який встановлюється судом за умови підтвердження доказами, що ця подія відбулася в певний час і за певних обставин. Слід ураховувати, що фізична особа, яка визнається померлою у зв'язку з воєнними діями, може бути визнана такою від дня її вірогідної смерті, а не з того дня, коли рішення суду набуде чинності (ч. 3 ст. 46 ЦК України). [4]

Для встановлення юридичного факту, тобто оголошення особи померлою, заявник (родич, другий з подружжя або дитина) повинен звернутися до суду з відповідною заявою та доказами безуспішності розшуку особи, інформацією про останнє місце проживання особи та обставини її зникнення, можливо, з повідомленнями про бойові дії та фізичні втрати за місцем роботи або проживання такої особи. Для такої заяви

необхідні наступні документи: Заява про встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території, в якій має бути зазначено:

1. який факт заявник просить встановити та з якою метою;
2. причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт;
3. докази, що підтверджують факт;
4. докази, що підтверджують викладені заявником обставини (наприклад, письмові свідчення очевидців, фото з місця поховання, медичні документи про смерть тощо);
5. довідка про неможливість відновлення втрачених документів (наприклад, письмова відмова органів державної реєстрації актів цивільного стану);
6. копія документа, що посвідчує особу та реєстраційний номер облікової картки платника податків [5, с.23]

За результатами розгляду даної заяви суд приймає рішення про оголошення особи померлою. Після оголошення фізичної особи померлою відкривається спадщина, утриманцям призначається пенсія, шлюб припиняється, припиняється представництво за довіреністю, яку видала особа, оголошена померлою, та/або представництво за довіреністю, виданою особі, яка оголошена померлою. [1 ст.47]

Наразі державна реєстрація смерті, що настала в умовах воєнного, надзвичайного стану або на тимчасово окупованих територіях України, проводиться органами державної реєстрації актів цивільного стану на підставі рішення суду про встановлення факту смерті на таких територіях, винесеного в порядку окремого провадження за спрощеною процедурою, передбаченою статтею 317 Цивільного процесуального кодексу України, відповідно до вимог законодавства. Якщо родичі померлого проживають на територіях, де вони не можуть звернутися до РАЦСу (території, на яких органи державної влади не можуть здійснювати свої повноваження у зв'язку з військовими діями), вони можуть подати заяву через уповноваженого представника або адвоката за нотаріально посвідченою довіреністю (відповідно до статті 244 Цивільного кодексу України).

У разі відсутності підстав для державної реєстрації смерті (тобто відсутності документа відповідної форми) відділ державної реєстрації актів цивільного стану за заявою заявника відмовляє у проведенні державної реєстрації смерті та видає документ із зазначенням причин такої відмови. У таких випадках реєстрація смерті на тимчасово окупованій території проводиться на підставі рішення суду про встановлення факту смерті.

Отже, як висновок, оголошення померлою особи, яка знаходилась в зоні бойових дій або в зоні тимчасової окупації, має спрощений характер, на відміну від оголошення особи померлою за звичайних обставин. Також у цьому випадку відрізняються і часові рамки такого визнання. За звичайних обставин це можливо через три роки після визнання особи зниклої безвісти, тоді як під час воєнного стану особа оголошується померлою після спливу 2-х років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин

справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців. А от особою, зниклою безвісти за особливих обставин, вважається особа, яка зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435– IV станом на 05 жовтня 2023 року / Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40 – 44. Ст. 356 (із змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. [Закон України № 2191-IX «Про внесення змін до Закону України “Про правовий статус осіб, зниклих безвісти”](#) від 14 квітня 2022р.

3. Наказ МВС України від 29.08.2022 Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення».

5. Брисковська О. М. Особливості криміналістичної характеристики осіб яких розшукують і ситуації їх безвісного зникнення. Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 19 берез. 2015 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. Ч. 1. С. 52–55. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/6890/1/p058-061.pdf>.

Галина Юзько

студентка 2 курсу гуманітарно-педагогічного факультету Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського (м. Бар)

Дієздатність, як складова правосуб'єктності

Щоб правоздатний громадянин міг своїми власними діями використати, реалізувати свої права та обов'язки, він повинен розуміти значення своїх дій. Розуміти значення своїх дій люди можуть лише з досягненням певного віку і за відсутності хвороб, які позбавляють їх можливості діяти розсудливо. Внаслідок цього закон встановлює ще одну властивість громадянина. Ця властивість називається дієздатністю.

Цивільна дієздатність фізичної особи – це її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [1]. Мати дієздатність означає мати здатність особисто здійснювати різні юридичні дії: укладати договори, видавати довіреності тощо, а також відповідати за

заподіяну майнову шкоду (пошкодження або знищення чужого майна, ушкодження здоров'я), за невиконання договірних та інших обов'язків. Категорії праводієздатності, маючи спільні риси, водночас є різними правовими категоріями. Якщо одна з них окреслює коло того, що можна мати, то інша – перш за все що може створити для себе своїми діями суб'єкт права [2].

Зміст дієздатності громадян тісно пов'язаний зі змістом їхньої правоздатності. Якщо зміст правоздатності становлять права та обов'язки, які громадянин може мати, то зміст дієздатності характеризується здатністю особи набувати цих прав та обов'язків і здійснювати їх власними діями [3]. Узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що дієздатність – це можливість реалізації своєї правоздатності власними діями. Дієздатність, як і правоздатність, – юридична категорія. Щодо дієздатності закон встановлює її невідчужуваність і неможливість обмеження за волею громадянина. Що стосується примусового обмеження дієздатності, то згідно з ч. 1 ст. 12 ЦК України ніхто не може бути обмежений у дієздатності інакше, як у випадках і в порядку, передбачених законом [4].

На відміну від правоздатності, яка рівною мірою визнається за всіма громадянами, дієздатність не може бути для всіх однаковою. Для того, щоб набувати прав і здійснювати їх власними діями, брати на себе і виконувати обов'язки, треба розумно мислити, розуміти зміст норм права, усвідомлювати наслідки своїх дій, мати життєвий досвід. Ці якості істотно різняться залежно від віку громадян, стану психічного здоров'я. Враховуючи згадані фактори, закон розрізняє кілька різновидів дієздатності: повна; часткова; неповна; обмежена; визнання громадянина недієздатним.

Повна дієздатність – це здатність громадянина власними діями набувати і здійснювати будь-які майнові та особисті немайнові права, брати на себе й виконувати будь-які обов'язки, тобто реалізовувати належну йому правоздатність у повному обсязі. Повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла 18 років (повноліття). Також є положення про те, що у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу [5]. Часткова дієздатність – мають фізичні особи, які не досягли 14 років (малолітні особи). Їх дієздатність обмежується можливостями самостійно вчиняти дрібні побутові правочини (тобто правочини, що задовольняють побутові потреби особи, відповідають рівню її фізичного, духовного чи соціального розвитку та стосуються предмета, який має невисоку вартість), а також здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом.

Всі інші правочини, вчинені малолітніми до досягнення ними 14 років, нікчемні і не породжують для них правових наслідків. Однак такий правочин може бути в інтересах малолітньої особи на вимогу її батьків, усиновлювача або опікуна визнаний судом дійсним, якщо він вчинений на користь цієї особи. Малолітня особа не несе цивільно-правової відповідальності за завдану нею шкоду [26]. Це пояснюється тим, що малолітні особи ще не

можуть повною мірою оцінювати свої дії і керувати ними, а тому не можуть визнаватися винними і нести відповідальність за правопорушення. Відповідальність за дії малолітніх покладається на їх батьків, усиновлювачів, опікунів, винних у нездійсненні належного нагляду за діями малолітнього чи неналежному вихованні дітей [4].

Обмеження у дієздатності можливе лише у випадках і в порядку, передбачених законом. Воно полягає в тому, що громадянин позбавляється здатності своїми діями набувати певні цивільні права і створювати певні цивільні обов'язки, які він міг набувати і створювати. Таким чином, йдеться про зменшення обсягу дієздатності, який мала особа. Обмеженою у дієздатності може бути як особа, що має часткову дієздатність, так і особа, що має повну дієздатність [1]. Суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище. Обмеження у дієздатності громадянина внаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами спрямовано на посилення боротьби з пияцтвом та зловживанням наркотичними речовинами і має велике значення для запобігання порушенням громадського порядку та виховання громадян у дусі свідомого ставлення до праці, сім'ї, додержання правил співжиття.

Слід звернути увагу, що ЦК України передбачається, що може бути обмежена цивільна дієздатність фізичної особи, якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Обмеження у дієздатності громадянина здійснюється у судовому порядку [3].

Фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу нездатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Вказане правило свідчить про те, що громадянин може бути позбавлений цивільної дієздатності з урахуванням його психічного стану і неможливості розсудливо вести свої справи. Інші обставини, зокрема сліпоглухонімота, параліч тощо, не спричинюють настання такого наслідку. Визнання громадянина недієздатним можливе в судовому порядку.

Сам по собі факт душевної хвороби або недоумства, хоч і очевидний для оточення чи навіть підтверджений довідкою лікувального закладу, ще не означає, що даний громадянин є недієздатним. Лише наявність судового рішення дає підставу вважати громадянина недієздатним. Повнолітній громадянин визнається недієздатним, якщо він не має повноцінної психіки, а тому нездатний розсудливо вести свої справи [6]. Фізична особа визнається недієздатною з моменту набрання законної сили рішенням суду.

Оскільки визнання фізичної особи недієздатною тлумачиться як тимчасовий засіб, котрий може застосовуватися лише на період існування психічного захворювання, ст. 42 ЦК передбачає можливість поновлення дієздатності фізичної особи [4]. Таке поновлення проводиться судом за

позовом опікуна або органу опіки та піклування, якщо буде встановлено, що внаслідок видужання або значного поліпшення психічного стану фізичної особи у неї поновилася здатність усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. Факт психічного одужання фізичної особи підтверджується відповідним медичним висновком, якщо особа знаходилась в спеціальному медичному закладі на лікуванні. Цим же рішенням суду припиняється опіка, оскільки необхідність у ній відпадає. Надалі фізична особа, цивільну дієздатність якої поновлено, виступає як повноправний учасник цивільного обігу [3].

Таким чином, відповідно до ст. 30 Цивільного кодексу України цивільну дієздатність має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними. Згідно із вказаним положенням чинного законодавства України цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [2]. В даному випадку законодавець взяв до уваги положення, яке було обґрунтоване в працях згаданих вище вчених-цивілістів, які довели положення про те, якщо за фізичною особою визнається здатність набувати для себе права і створювати обов'язки, то за нею не можна не визнати здатність своїми діями здійснювати права і обов'язки.

Варто зазначити про те, що дієздатність як можливість самостійно здійснювати права і обов'язки не є змістом поведінки особи. Дієздатність вказує на можливість, допустимість дії, яким може бути конкретне право чи обов'язок, що належить громадянину. Дієздатність – це визнана державою можливість, завдяки якій свобода особистості знаходить свій конкретний прояв. Дієздатність фізичної особи визначає її можливість самостійно діяти в сфері, що регулюється правом, можливість набувати права, обов'язки і відповідати за свої вчинки.

Література

1. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
2. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. В. А. Кройтора, Кухарєва О. Є., Ткалича М. О. Запоріжжя, 2016. 284 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy_1_Navch%20posib_Kroitro_Kukhariev_Tkalych_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
3. Цивільне право України. Книга 1 / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецова. URL: [http://adhdportal.com/book_834_chapter_11_Lekja_9_ndivdualzaja_fzichno_osobi_jak_uchasnikaivlnikh_pravovdnosin_\(SHishka_R.B.\).html](http://adhdportal.com/book_834_chapter_11_Lekja_9_ndivdualzaja_fzichno_osobi_jak_uchasnikaivlnikh_pravovdnosin_(SHishka_R.B.).html).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011>.

5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2020 № 2947-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

6. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy_1_Navch%20posib_Kroitro_Kukhariev_Tkalych_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Напрямок 4

Міжнародно-правовий

Велика Софія

магістрантка 1 року навчання юридичного
факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Окремі аспекти розвитку науки міжнародного права*

Розгляд даної теми варто розпочати саме з історії міжнародного права та його започаткування як в Європі так і в Україні. Наука міжнародного права формувалася в університетах як наслідок розвитку міжнародних відносин. Перші університети, в яких викладали міжнародне право, з'явилися в Італії в XIII столітті. У XV столітті міжнародне право стало предметом викладання в університетах Франції, Німеччини та інших країн Європи.

У XIX столітті, з розвитком міжнародних відносин, наука міжнародного права стала активно розвиватися. У цей період були розроблені основні концепції міжнародного права, такі як теорія природного права, теорія договірної права та теорія позитивного права [1, с.35].

Викладання міжнародного права в університетах України розпочалося вже в XIX столітті. У 1834 році в Імператорському університеті Святого Володимира було відкрито кафедру міжнародного права. Уже в 1845 році в Харківському університеті було також відкрито кафедру міжнародного права.

У XX столітті викладання міжнародного права в українських університетах продовжувало розвиватися. У 1920-х роках в Україні було створено низку нових кафедр міжнародного права. У 1930-х роках в умовах сталінських репресій викладання міжнародного права було суттєво обмежено.

Після Другої світової війни викладання міжнародного права в українських університетах було відновлено та стало однією з найпопулярніших юридичних спеціальностей в Україні [1, с.21].

Сьогодні в українських університетах надається широкий спектр освітніх програм з міжнародного права. Магістри міжнародного права готуються до роботи в державних органах, міжнародних організаціях, приватних компаніях та інших установах. Аспіранти та докторанти займаються науковими дослідженнями в галузі міжнародного права, аби зробити свій вклад у розвиток цієї науки.

Розвиток міжнародного права в університеті серед студентів є важливим фактором забезпечення ефективного функціонування міжнародних відносин. Варто підкреслити, що саме університети є

* Науковий керівник – професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Базов

основними центрами підготовки фахівців у галузі міжнародного права, а також проведення наукових досліджень у цій сфері [2].

З вищезазначеного розуміємо, що наука міжнародного права має досить глибоку історію та є надзвичайно важливою у сучасному світі, і саме з вищих навчальних закладів розпочинається її розвиток. Тому, під час вивчення даної теми, постало питання : як заохочувати теперішніх студентів до вивчення та розвитку такої науки як міжнародне право, аби вона не втратила свою актуальність, а лише збільшувала попит?

Вважаю, що важливу роль відіграє залучення студентів та аспірантів до наукових досліджень під керівництвом викладачів; участь у міжнародних заходах, конференціях та конкурсах, що дозволить обмінятися досвідом з іншими та побачити міжнародне право з різних перспектив.

Дані дії активізують студентів, вони зможуть сміливіше ділитись своїми ідеями та думками з викладачами, пропонувати нові підходи до викладання міжнародного права з огляду на новітні тенденції, що в свою чергу, допоможе удосконалити освітні програми.

Також варто надати студентам можливість створювати власні проекти та ініціативи спрямовані на розвиток міжнародного права.

Необхідно створювати можливості для стажування та проходження практики в міжнародних організаціях та установах.

Доцільно буде також розробити курси, які присвячені, до прикладу, міжнародному праву в умовах глобальних змін, міжнародному праву в сфері кібербезпеки, міжнародному праву в сфері торгівлі та інвестицій, тощо.

Цікавим буде створити й певну онлайн-платформу, на якій буде можливість отримати доступ до навчальних матеріалів, новин та заходів, пов'язаних з міжнародним правом.

Варто також провести паралель й з Національним університетом біоресурсів і природокористування України, оскільки, вважаю, що утворення аспірантури та докторантури з міжнародного права на базі даного вищого навчального закладу, стане певним науковим проривом. В разі такого «утворення» з'явилась би можливість для наших студентів проводити різноманітні дослідження з актуальних проблем міжнародного екологічного права, міжнародного економічного права, права СОТ, права ЄС, міжнародного приватного права, міжнародного гуманітарного права, тощо.

При навчанні у вищому навчальному закладі, отримуючи глибокі знання, вивчаючи основні принципи та норми, розвиваючи критичне мислення та аналізуючи міжнародно-правові проблеми можна досягти міжнародної мобільності. З такими знаннями та вміннями, а також додатковими можливостями наданими університетом, студенти різних освітніх ступенів зможуть внести неоціненний вклад у науку міжнародного права. Вбачаючи перспективу та маючи заохочення вони будуть прагнути до більшого, продовжуватимуть навчання та, як наслідок, зможуть отримувати наукові ступені, що є надзвичайно важливим для розвитку науки міжнародного права, кафедри та університету загалом. Враховуючи це,

міжнародне право не втратить своєї актуальності в майбутньому, а попит на його вивчення та кількість провідних спеціалістів лише збільшиться.

Література

1. Буткевич О.В. «Історія міжнародного права» підручник. К.: Видавництво Ліра-К, 2019. 416 с.

2. Микієвич М.М., Буроменський М.В., Гутник В.В. [та ін.] «Міжнародне право ХХІ століття: сучасний стан та перспективи розвитку» (до 60-ліття проф. В.М. Репецького). Львів : ЛА «Піраміда», 2013. 320 с.

Господарик Ілля

магістр I року навчання юридичного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Особливості реалізації норм міжнародного права*

Постановка проблеми. Сучасний світ, насичений складними геополітичними викликами, а міжнародне право, як система норм та принципів, регулює стосунки між державами та відіграє визначальну роль у формуванні глобального правового порядку. Проте, в умовах зростаючої складності міжнародних відносин, виникають проблеми, пов'язані із реалізацією цих норм.

Мета дослідження. Висвітлити ключові аспекти та особливості, які виникають під час переходу від міжнародного правового простору до його втілення в національні норми та закони, спираючись на наукові дослідження науковців.

Визначення дефініції та роль реалізації норм міжнародного права. В науковій доктрині часто зустрічаються поняття «реалізація», «застосування» та «імплементация» норм міжнародного права. Ці поняття близькі один одному, однак не тотожні.

На думку, провідного українського вченого-міжнародника В.Г. Буткевича «реалізація норм міжнародного права» являє собою втілення їх в життя поведінкою суб'єктів міжнародного права, що може виражатися в діях, або утриманні від них, а також, в діяльності, спрямованій на практичне здійснення вимог міжнародного права [1, с. 87].

А.С. Гавердовський, із цього приводу зазначав, що поряд із системою міжнародної правотворчості обов'язково має існувати і реально існує система здійснення норм міжнародного права. Це аксіома, оскільки правові конструкції, що не реалізуються, є юридичною фікцією [2, с. 94].

Таким чином, реалізація норм міжнародного права вказує на процес введення чи виконання міжнародних норм у внутрішній правовій системі держави. До прикладу, ратифікація міжнародної конвенції державою може бути першим кроком до її реалізації, але справжнє виконання зобов'язань

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Волинського національного університету імені Лесі Українки Ольга Юхимюк

випливає з прийняття та введення в дію національних законів, спрямованих на відповідність стандартам міжнародного договору.

Вагомий внесок у розуміння та аналіз особливостей реалізації норм міжнародного права внесли такі науковці, як:

1. Герш Лаутерпахт - британський юрист і професор, відомий своїми дослідженнями в галузі міжнародного права та прав людини. Його концепція глобального порядку та системного підходу допомагає розуміти, як реалізація норм може сприяти побудові стійкого та ефективного міжнародного правопорядку. Зокрема, Герш Лаутерпахт до особливостей реалізації норм міжнародного права відносить:

Індивідуальні права людини. Герш акцентує увагу на важливості створення правового порядку, що забезпечує захист індивідуальних прав. Він вважає, що права людини повинні бути центральним елементом реалізації міжнародних норм, а реалізація міжнародного права - це забезпечення конкретних прав людини на всіх етапах життя.

Глобалістика підходу до реалізації права. Його погляд на реалізацію міжнародного права передбачає створення глобального правового порядку, який має забезпечити рівний захист прав для всіх осіб. Для ефективної реалізації норм необхідно, щоб всі країни спільно діяли, проваджували загальноновизнані цінності та дотримувалися міжнародних стандартів.

Системний підхід до реалізації права. Герш розглядає реалізацію міжнародного права як системний процес, який охоплює не лише конкретні права та обов'язки, а й спільні цінності та стандарти міжнародної спільноти [8].

2. Філіп Джесуп - американський юрист і дипломат, який зробив значний внесок у розвиток міжнародного права, досліджуючи питання реалізації норм. В цілому, Філіп Джесуп акцентує увагу на створенні системи міжнародного співтовариства на основі спільних цінностей та правових принципів.

Система Міжнародного Співтовариства. Філіп Джесуп вважав, що однією з ключових особливостей реалізації міжнародного права є створення системи міжнародного співтовариства. Він вважав, що реалізація міжнародних норм повинна базуватися на спільних інтересах держав, що сприятиме мирному взаємодії та вирішенню конфліктів.

Зобов'язання держав перед міжнародним судом. Джесуп приділяв велике значення міжнародному судочинству. Він вважав, що держави повинні бути готові підкорятися міжнародним судам і виконувати їхні рішення. Це відображало його переконання в необхідності створення стійкого механізму вирішення спорів у міжнародному контексті.

Роль міжнародних організацій у реалізації норм. Джесуп вважав, що колективна діяльність через організації, такі як ООН, може сприяти ефективнішій реалізації міжнародних стандартів та поступовому розвитку міжнародного права. Також, науковець вказував, що правові норми можуть змінюватися та розвиватися відповідно до змін у міжнародному співтоваристві, забезпечуючи адаптацію до нових реалій [6].

3. Мартті Коскеннімі - фінський юрист і академік, його внесок у розуміння реалізації норм міжнародного права базується на критичному підході до існуючих структур та акценту на контекстуальному аналізі. Мартті вбачає проблеми у суперечностях та нерівностях у міжнародному праві, що впливає на його ефективність та реалізацію. Зокрема, з його праць вбачається, що особливостями реалізації права є:

Глобалізаційні процеси. Зростання взаємозалежності між державами створює необхідність нових підходів до регулювання та реалізації правових стандартів.

Ефективність держав у реалізації норм міжнародного права та рівень реалізації міжнародно-правових норм. На думку Мартті, реалізація міжнародних норм повинна враховувати специфічні умови та потреби кожної держави, забезпечуючи гнучкість в їхньому використанні, а держави в свою чергу активно впливають на формування та застосування норм. З усього різноманіття факторів, що впливають на правомірну поведінку держав найважливішим є фактор мотивації певної поведінки [7].

Підсумовуючи вищезазначені ознаки, можна дійти висновку, що в процесі реалізації норм міжнародного права розрізняють, по-перше, безпосередню фактичну діяльність держав та інших суб'єктів права, що направлена на забезпечення виконання норми міжнародного права, досягнення соціально значущого результату.

По-друге, дії правового та організаційного характеру, такі як видання нормативних актів, включаючи правозастосовні, створення спеціальних органів, контроль за виконанням суб'єктами міжнародних зобов'язань [1, с. 92].

Професор В. Н. Денисов доречно зауважив, що взаємодія міжнародного і внутрішнього права з практичної точки зору вимагає засвоєння норм міжнародного права таким чином, щоб вони могли практично застосовуватися у правовій системі і насамперед, у необхідних випадках, національними судами і що сама ідеологія міжнародного права не пов'язує пріоритет міжнародного права з його безпосередньою дією, вважаючи такий підхід ірраціональним [3, с.34].

Невід'ємною складовою процесу реалізації норм міжнародного права є «імплементація». Тобто, цілеспрямована організаційно-правова діяльність держав, що вживаються індивідуально, колективно або в рамках міжнародної організації з метою своєчасної, всебічної та повної реалізації прийнятих ними відповідно до міжнародного права зобов'язань. У практиці держав склались та використовуються наступні методи і способи включення норми міжнародного права у внутрішньодержавну правову систему: трансформація, відсилання, інкорпорація, безпосереднє застосування норм міжнародного права [1, с. 45].

У юридичній практиці, спрямованій на реалізацію правових приписів, їх втілення в життя, принципи права займають особливо важливе місце. Вони скеровують реалізацію права в потрібному напрямку, підпорядковують її загальноновизнаним вимогам та стандартам, дозволяють в повній мірі

реалізувати задум законодавця, спонукають інтерпретатора та правозастосовувача діяти не лише у точній відповідності з буквою закону, але й у відповідності з його духом [5, с. 221].

Варто зауважити, що держави по-різному розглядають в своїх конституціях питання про співвідношенні норм міжнародного права з внутрішньодержавними. В принципі це питання відноситься до суверенного права кожної держави. Яким чином воно вважає за потрібне, таким і включає норми, принципи та міжнародні договори в свою правову систему [4, с. 128].

Висновки. Отже, лише спільні зусилля та взаємодія держав можуть забезпечити успішну реалізацію норм міжнародного права в умовах сучасності. Такий підхід відкриває можливості для створення стійкого та ефективного міжнародного правового порядку, який відповідає потребам сучасного світу.

Література

1. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / за ред. В.Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002.
2. Гавердовський А.С. Імплементация норм міжнародного права. Київ. 1980.
3. Денисов В.Н., Євінтова В.І. Реалізація міжнародно-правових норм у внутрішньому праві. Київ. 1992.
4. Шашкова-Журавель І.О. Міжнародне право та порівняльне правознавство, 2019.
5. Юхимюк О. Роль загальних принципів права у здійсненні судочинства в міжнародному праві. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 221-223
6. Jessup, P. "Transnational Law." Yale University Press, 1956.
7. Koskenniemi, M. "The Gentle Civilizer of Nations." Cambridge University Press, 2002.
8. Lauterpacht, H. "The Function of Law in the International Community." Oxford University Press, 2011.

Корнійчук Софія

студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Вплив війни на природу: правові проблеми*

Війна в Україні, починаючи з конфлікту на сході країни у 2014 році, мала серйозні соціальні, економічні, політичні, а також екологічні наслідки для України та її населення. Українська природа є ще однією жертвою російської агресії. Досі злочини проти довкілля, пов'язані з війною, не розглядались в

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Людмила Міхневич

національних чи міжнародних судах. Україні випав історичний шанс це змінити та активувати не активовані досі норми міжнародного права [7].

Війна вплинула на кожний компонент довкілля – тваринний і рослинний світ, воду, повітря, ґрунт.

Забруднення повітря: постійні обстріли, вибухи та бомбардування призводять до викиду великої кількості токсичних речовин у навколишнє природне середовище. Під час детонації ракет та снарядів утворюється низка хімічних сполук – чадний газ, бурий газ, діоксид азоту, формальдегід тощо. Це має безпосередній вплив на забруднення повітря і негативний вплив на здоров'я людей та екосистеми.

Забруднення водних джерел: вплив війни на водні ресурси проникає в усі сектори економіки та вже давно перетнув національні кордони. Водозабір в Україні скоротився, а скиди забруднених зворотних вод зросли. Повномасштабне вторгнення та військові дії додатково принесли значний негативний вплив та суттєво погіршили ситуацію. Забруднення водних джерел може призвести до загибелі морських і річкових організмів та забруднення питної води, що може призвести до серйозних проблем здоров'я населення.

Навмисний підрив російськими військовими греблі Каховської ГЕС у ніч проти 6 червня 2023 року став найбільшою техногенною катастрофою за останнє десятиліття. Офіс Генерального прокурора відкрив кримінальне провадження за ознаками злочину, передбаченого ст. 441 КК України за фактом екоциду, до якого призвів підрив дамби Каховської ГЕС [1; 4].

Руйнування ґрунту: розриви мін, вибухи та важка військова техніка призвели до руйнування ґрунту та його забруднення важкими металами, що впливає на сільське господарство. Це робить ґрунт небезпечним, а в деяких випадках – непридатним для подальшого сільськогосподарського використання.

Ще однією серйозною екологічною проблемою в Україні під час війни стало знищення лісів і місць проживання диких тварин. Постійні бомбардування та обстріли лісів завдали значної шкоди екосистемі, і багато видів рослин і тварин були змушені покинути свої домівки. Також, під час воєнних конфліктів дерева часто використовуються для будівництва, опалення та військових потреб. Це призводить до масової вирубки лісів, що має серйозні наслідки для клімату.

Руйнування природних резерватів: воєнні дії призводять до руйнування та пошкодження природних резерватів та національних парків. Це може призвести до втрати біорізноманітності та знищення природних середовищ, що є домівками для численних видів рослин і тварин. Під окупацією наразі залишаються 8 заповідників (Асканія-Нова, Чорноморський біосферний заповідник, Український степовий, Михайлівська цілина, Луганський, Єланецький степ, Опуцький, Кам'яні могили) та 10 національних природних парків (Джарилгацький, Олешківські піски, Кам'янська Січ, Приазовський, Двурічанський, Святі гори, Азово-Сиваський, Меотида, Деснянсько-Старогутський, Мезинський, Гетьманський, Залісся). Становище

заповідників та національних парків на тимчасово окупованій території є найгіршим за весь час їхнього існування [5].

Такі дії окупантів мають одержати кваліфікацію екоциду на міжнародному рівні. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), Римський Статут та Конвенція ООН Про заборону військового або іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище – ці міжнародні договори складають міжнародно-правову базу щодо злочинів проти довкілля [2; 3; 6]. При цьому, Римський статут, на підставі якого діє Міжнародний кримінальний суд, у статті 8 «Воєнні злочини» прямо забороняє умисне вчинення нападу, який призведе до масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу[6; 7].

Україна наразі активно працює над консолідацією світової спільноти, аби Росія відповіла за знищення нашої природи, за екоцид. Вже працює новостворена Міжнародна робоча група щодо екологічних наслідків війни [1]. Справ, які Офіс Генпрокурора наразі розслідує як воєнні злочини проти довкілля, понад 265. Із них 14 кваліфікують саме як екоцид (ст. 441 Кримінального кодексу)[4]. Міндовкілля затвердило спеціальний порядок визначення шкоди та збитків для природно-заповідного фонду, відповідно до якого будуть визначені цифри після війни. Зрештою, ця оцінка допоможе заповідним установам отримати контрибуції та організувати відновлення природи [1].

Війна наразі перешкоджає зусиллям, спрямованим на збір доказів і документування злочинів. Відсутність безпеки ускладнила доступ до деяких об'єктів і територій, а робота слідчих та залучених експертів часто ускладнена через обстріли та мінування. Так само ускладнена робота щодо оцінки наслідків.

Незважаючи на виклики, докладаються зусилля щодо покарання РФ, як держави, отримання компенсацій та притягнення до відповідальності всіх причетних до злочинів, і важливо, щоб міжнародна спільнота продовжувала підтримувати ці зусилля задля забезпечення сталого майбутнього для країни та її народу.

Поняття злочину проти довкілля внаслідок військового конфлікту в міжнародному праві вже є, але наразі відсутня практика застосування цих норм у масштабах міжнародного права, і задача України – перевести його зі статусу декларації в реальну судову практику.

Література

1. Довкілля – мовчазна жертва війни: як російська армія вчиняє екологічні злочини й порушує права людини: веб-сайт. URL: https://lb.ua/blog/dmytro_lubinetz/581276_dovkillya_movchazna_zhertva_viyni_yak.html (дата звернення 11.11.2023).

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів

(Протокол I), від 8 червня 1977 року: чинне законодавство станом на 15.06.2004 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення 11.11.2023).

3. Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію від 10.10.1980: чинне законодавство станом на 15.06.2004 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266#Text (дата звернення 11.11.2023).

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 11.11.2023).

5. Природно-заповідний фонд України в умовах війни: веб-сайт. URL: <https://nenc.gov.ua/?p=42530> (дата звернення 11.11.2023).

6. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998: чинне законодавство станом на 01.07.2022 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 11.11.2023).

7. Створити прецедент: Україна першою у світі розслідує воєнні злочини проти довілля: веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/945034.html> (дата звернення 11.11.2023).

Сивко Інна

магістр 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Дунайська регіональна програма: шляхи реалізації*

19 вересня 2018 року Верховна Рада України прийняла Закон про ратифікацію Угоди про фінансування Дунайської транснаціональної програми [2, с. 1].

Дунайська транснаціональна програма – це фінансовий інструмент з визначеною сферою дії, спрямований на підтримку інтеграції політики в Дунайському регіоні відповідно до європейських нормативів, пов'язаних зі Стратегією ЄС для Дунайського регіону.

Наприкінці листопада 2022 року Європейська Комісія офіційно ухвалила нову програму транснаціональної співпраці для Дунайського регіону на період 2021-2027 років, а саме: Interreg «Дунайська регіональна програма 2021-2027» (далі - Програма), яка спрямована на доступний ринок праці, освіти, розвиток інновацій та технологій, покращення водних ресурсів, посилення спроможності територіального управління тощо. Унікальність Програми полягає у тому, що вона створює так звану платформу для тісної співпраці у

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України Олена Гафурова

стратегічних напрямках між країнами-учасниками Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону.

У Програмі беруть участь дев'ять країн-членів ЄС: Австрія, Німеччина, Чехія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Угорщина, Румунія та Болгарія, а також п'ять країн, що не входять до ЄС: Україна, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Молдова й Сербія [1, с. 2].

28 вересня 2022 розпочався перший конкурсний відбір проектів для фінансування (загальний бюджет складає 268 млн. євро) в межах Програми. Відбір проектів проводитиметься Керівним органом/Спільним секретаріатом Програми (Угорщина) та буде затверджувати Моніторинговий комітет.

02 жовтня 2023 розпочато другий конкурс проектних пропозицій у рамках Програми (бюджет складає 55051854,53 євро). Заінтересованими учасниками можуть бути державні органи, органи місцевого самоврядування, територіальні громади, наукові інститути, навчальні заклади, агенції регіонального розвитку, природні парки, інші неприбуткові організації в Україні [3, с. 1].

На даний момент пріоритетами співпраці в межах Програми є:

- «Розумніший Дунайський регіон», спрямований на розвиток інновацій та технологій, формування навичок для смарт-спеціалізації та підприємницької діяльності;

- «Зеленіший, низьковуглецевий Дунайський регіон», спрямований на відновлювані джерела енергії, адаптацію до змін клімату, покращення водних ресурсів, біорізноманіття;

- «Більш соціальний Дунайський регіон», спрямований на доступний ринок праці, знання, освіту, соціально-економічний розвиток через спадщину, культуру та туризм;

- «Краще управління співпрацею», спрямований на посилення спроможності територіального управління [3, с. 1].

Також, проекти подані в рамках другого конкурсу, повинні зосереджуватися на одній із наступних цілей Програми:

- SO 1.1 Дослідження та інновації;

- SO 1.2 Навички розумної спеціалізації, промислового переходу та підприємництва;

- SO 2.1 Відновлювана енергія;

- SO 2.2 Адаптація до зміни клімату та запобігання ризику лих;

- SO 2.3 Доступ до води та стале управління водними ресурсами;

- SO 2.4 Охорона та збереження природи та біорізноманіття;

- SO 3.1 Ринки праці та доступ до якісної зайнятості;

- SO 3.2 Освіта, професійна підготовка та навчання впродовж життя;

- SO 3.3 Культура та сталий туризм;

- SO 4.2 Інституційні можливості для територіального та макрорегіонального управління [6, с. 1].

Варто розглянути український проект «Управління і використання міських лісів як природної спадщини в містах Дунайського регіону» (URBforDAN), партнером якого виступає виконавчий комітет Івано-Франківської міської ради.

Для Івано-Франківська вартість проекту становить 213 675,65 євро. З них 85% – грантові кошти та 15% (32 051,35 євро) місто має знайти у власному бюджеті.

Як зазначають автори проекту URBforDAN, дана ініціатива розроблена для внесення змін в управління міськими лісами та використання послуг екосистеми, а також має на меті зберегти сучасний образ міських лісів та забезпечити, щоб лісові території стали місцем для соціалізації, релаксації, відпочинку та освіти.

Основні активності в рамках проекту відбуватимуться на території Вовчинецьких гір. В рамках вказаного проекту передбачається: облаштування дитячого простору, встановлення станції сервісного обслуговування для велоспільноти, відновлення пішохідних та велосипедних доріжок, облаштування оглядового майданчика та паркувальної зони [4, с. 2-3].

Окрім Івано-Франківська, проект URBforDAN реалізують у Відні (Австрія), Будапешті (Угорщина), Загребі (Хорватія), Белграді (Сербія) та Клуж-Напоці (Румунія).

Детальніше із проектом можна ознайомитися за посиланням [5, с. 1-45].

Отже, Дунайська регіональна програма розроблена для вирішення спільних викликів, що стоять перед країнами-членами ЄС та третіми країнами, що розташовані в одному географічному регіоні та отримують вигоду від покращення співробітництва, сприяючи досягненню економічної, соціальної та територіальної згуртованості. Вона спрямована на доступний ринок праці, освіти, розвиток інновацій та технологій, покращення водних ресурсів, посилення спроможності територіального управління тощо.

Література

1. Дунайська транснаціональна програма: українська система управління та контролю – ефективна - Рахункова палата. Рахункова палата. URL: <http://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1500> (дата звернення: 29.10.2023).

2. Про ратифікацію Угоди про фінансування Дунайської транснаціональної програми (Interreg V-B Danube - CCI 2014TC16M6TN001). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2554-19#Text> (дата звернення: 29.10.2023).

3. Про участь у програмі Interreg “Дунайська регіональна програма 2021-2027”. Офіційний портал Києва. URL: https://kyivcity.gov.ua/oholoshennia/pro_uchast_u_programi_interreg_dunayska_regionalna_programa_2021-2027/ (дата звернення: 29.10.2023).

4. У Вовчинецьких горах облаштують дитячий простір, велодоріжки та оглядовий майданчик. Агенція новин Фіртка. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/u-vovchinetskikh-gorakh-oblashtuiut-ditiachii-prostir-velodorizhki-ta-ogliadovii-maidanchik> (дата звернення: 29.10.2023).

5. Danube Transnational Programme Homepage. URL: https://www.interreg-danube.eu/uploads/media/approved_project_output/0001/50/47e387c39e995d6dc9e88a8d0ff93b699f8fd79d.pdf (дата звернення: 29.10.2023).

6. Interreg Danube. Danube Transnational Programme Homepage. URL: <https://www.interreg-danube.eu/dtp-archive/about-dtp/new-funding-2021-2027/how-to-apply/second-call> (дата звернення: 29.10.2023).

Солдаткін Ігор

аспірант кафедри адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету (м. Суми)

Загальна характеристика завдань щодо досягнення Цілей сталого розвитку 11 «Сталі міста та громади»*

У 2022 році населення світу досягло 8 мільярдів, половина якого проживає в містах. Очікується, що в умовах глобалізації ця цифра тільки зростатиме, і до 2050 року 70 відсотків людей житимуть у містах [1]. Актуальним вбачається напрям правового регулювання великої кількості населення з обов'язковістю комфортних умов проживання, адже сталого розвитку неможливо досягти без суттєвої трансформації того, як ми будемо міські простори та керуємо ними. Метою роботи є дослідження цілі сталого розвитку 11 (ЦСР 11), яка передбачає обов'язкову розробку правових засад для сталого розвитку.

У 2015 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) прийняла Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, план сприяння миру та сталому зростанню в усьому світі. Однією з цілей плану є ЦСР 11, яка стосується розвитку міст. Для реалізації вказаної цілі з'ясовано основні завдання: міста повинні забезпечити доступ до безпечного та доступного житла, громадського транспорту та громадських зелених насаджень; міста повинні бути стійкими до стихійних лих і захищати тих, хто опинився в уразливих ситуаціях, а також мінімізувати економічні втрати [1]. Актуалізовано, що важливим аспектом ЦСР 11, на який часто не звертають увагу, є соціальна стійкість і громадська участь населення міст. Це включає в можливість голосування за заходи, які підвищують стійкість у їхньому місті, або за політиків, які підтримують ці заходи. Люди також можуть відвідувати громадські форуми свого міста, щоб залишити відгук про ініціативи сталого розвитку. У цілому ЦСР 11 переслідує комплексну та складну мету: створення сталих міст, здатних протистояти як зміні клімату, так і безпрецедентному зростанню [2].

В ході дослідження визначено основні необхідні умови для забезпечення реалізації ЦСР 11 в аспекті допомоги містам у підготовці та управлінні їх зростанням і розвитком, а саме:

Сприяння інвестуванню бізнесу, економічному зростанню та можливостям працевлаштування. Міста є основними двигунами глобальної економічної діяльності, на них припадає 70 відсотків світового ВВП. Оскільки їхнє населення продовжує зростати, зростає потенціал міст для створення робочих місць, торгівлі, можливостей для бізнесу та інвестицій. Жваві міські

* Наукова керівниця – професорка кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету Ірина Арістова

ринки також створюють сприятливе середовище для підприємницьких інновацій і сприяють розширенню економічної діяльності в сільській місцевості.

Сприяння стабільності та запобігання насильству, злочинності та екстремізму. Нестабільність часто зумовлена слабкими інститутами громадської безпеки та правосуддя, високим рівнем безробіття серед молоді та нездатністю задовольнити основні потреби та права громадян, включаючи житло, роботу та основні політичні свободи. Приблизно 1 мільярд людей, багато з яких молоді, зараз живуть у міських нетрях [2].

Важливо зазначити, що нещодавно Генеральним секретарем ООН Антоніу Гутеррішем була створена Консультативна група з питань місцевого та регіонального самоврядування, яка надаватиме консультації зі стратегічних питань, пов'язаних із багаторівневими діями та роллю міст і регіонів у виході з кризи та просуванні міжнародних угод і стандартів. Вони варіюються від сталого розвитку до гендерної та соціальної рівності, кліматичних дій до нового порядку денного для міст та прав людини. Створення такого органу розглядається як можливість посилення співпраці ООН з місцевими та регіональними урядами.

Отже, в аспекті вдосконалення ефективності управління в муніципальній сфері, а також для досягнення реальних показників всі Цілей, включаючи ЦСР 11, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на необхідності встановлення верховенства права, розробки нормативно-правового забезпечення перезавантаження органів державної влади та місцевого самоврядування. Зокрема, для України вкрай важливим вважаємо необхідність дотримання прав людини, прав дитини, гарантій функціонування безпечного правового поля.

Література

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
2. Цілі сталого розвитку: Україна. Добровільний національний огляд (2021). URL: <https://ukraine.unorg/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf>

Солдаткін Сергій

аспірант кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету (м. Суми)

Міжнародні стандарти у сфері реалізації права доступу до публічної інформації*

Право на доступ до інформації є фундаментальним правом кожної людини, ключовим компонентом демократії та тісно пов'язане з іншими основними правами та свободами людини і громадянина. Численні міжнародні документи, учасником яких є Україна, встановлюють зобов'язання щодо захисту цього права. Метою нашого дослідження є аналіз міжнародної

* Наукова керівниця – професорка кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету Ірина Арістова

нормативно-правової бази щодо захисту права доступу до публічної інформації.

Право на доступ до інформації було вперше записано в конституції Швеції в 1766 році, коли було введено Закон про свободу преси для боротьби з політичною цензурою публічних документів, у якому чітко зазначено право на доступ до таких документів. Як зазначає фундатор інформаційного права І.В. Арістова, «після прийняття у 1966 р. Закону США «Про свободу інформації» усі європейські країни прийняли відповідні нормативно-правові акти» [1] і на сьогодні це право захищене більшістю національних конституцій та міжнародними нормативно-правовими актами, такими як Загальна декларація прав людини (Universal Declaration of Human Rights; 1948, ст.19), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (International Covenant on Civil and Political Rights; 1966, ст.19), Резолюція № 59 Генеральної Асамблеї ООН (Resolution No.59 of the General Assembly of the United Nations, 1946), Рекомендація Ради ОЕСР щодо відкритого уряду (Recommendation of the OECD Council on Open Government; 2017), Органічний закон № 22 від 24 березня 2016 року про право на доступ до інформації та правила її застосування (Organic Law No.22 dated March 24, 2016 on the Right to Access Information and its implementing regulations) та інші.

У 2015 році Організація Об'єднаних Націй включила право на інформацію до своїх Цілей сталого розвитку (ЦСР). У Порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року доступ до інформації, що зберігається державними органами, було визнано необхідним механізмом сприяння залученню громадськості до досягнення Цілей сталого розвитку, де на ЮНЕСКО покладено завдання моніторингу та звітування про впровадження політики доступу до інформації в усьому світі відповідно до Цілі 16 [2].

Акцентовано, що важливим етапом у забезпеченні права на доступ до публічної інформації став 2022 рік, коли було опубліковано Звіт Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) про доступ до інформації, якою володіють державні органи. У тексті звіту зосереджено увагу на поточній ситуації та передовій практиці, включаючи елементи розробки законів про доступ до інформації, розбудову потенціалу та інші заходи для забезпечення їх ефективного впровадження та доступу до інформації. Дійшли висновку, що особливої уваги заслуговує включення принципу «максимального розголошення», який передбачає, що вся інформація, якою володіють державні органи, підлягає розкриттю та акцент на тому, що процедура подання запитів на отримання публічної інформації має бути простою та зрозумілою [3].

Отже, право на інформацію у сучасному правовому просторі набуває нового змісту і передбачає: активне оприлюднення урядової інформації, що становить суспільний інтерес; докладання зусиль для забезпечення легкого, швидкого, ефективного та практичного доступу до такої інформації; запровадження процедур, за допомогою яких можна отримати доступ до інформації. Процедури повинні передбачати своєчасну обробку запитів на інформацію відповідно до чітких правил. Слід запровадити порядок

оскарження відмов у наданні доступу до інформації, а також у випадках ненадання відповіді на запити.

Література

1. Арістова І.В. Розбудова правової держави в Україні: правовий механізм забезпечення права на доступ до інформації в суспільстві знань / І. В. Арістова // Правова інформатика. - 2010. - № 1. - С. 3-13. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2010_1_3
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
3. Right to Access to Information. URL: <https://kq.freepressunlimited.org/themes/enabling-environment/media-law-and-policy/right-to-access-to-information/>

Тарадайко Віталій

студент 3 курсу відділення «Правознавство»
Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу (м.Харків)

Актуальні кримінально-правові аспекти торгівлі людьми*

Торгівля людьми існує з давніх часів і має глибоке історичне коріння, яке тісно пов'язане з рабством та работоргівлею. Як різновид бізнесу цей вид злочинної діяльності виник з моменту встановлення товарно-грошових відносин і зберігся до наших днів, змінюючи та удосконалюючи свої форми. Перші міжнародні угоди щодо запобігання торгівлі людьми ототожнювали її з торгівлею жінками, насамперед для цілей їх сексуальної експлуатації. Це пояснюється тим, що саме торгівля жінками з метою примусового використання в проституції отримала широке розповсюдження в сучасному світі як один з найбільш прибуткових видів бізнесу.

Уряди багатьох держав світу, міжнародні урядові та неурядові організації привертали увагу тільки до частини проблеми торгівлі людьми – торгівлі жінками з метою використання їх в примусовій проституції. Як синонім торгівлі людьми почав вживатися термін «біле рабство». Вперше він з'явився на початку ХХ ст., коли більшість держав тодішньої Європи у 1904 р. підписали у Парижі Міжнародну угоду щодо боротьби з рабством. У той час особлива увага приділялась жінкам з Великої Британії, яких змушували займатись проституцією в країнах континентальної Європи. Пізніше поняття «білого рабства» поширилось на загальне поняття торгівлі «живим товаром» [3]. Зведення торгівлі людьми до торгівлі жінками характерне для Конвенції ООН «Про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами», яка була прийнята у 1949 р.

На сучасному етапі розвитку людства торгівля людьми визнана як недопустиме суспільне явище, якому необхідно рішуче протидіяти.

* Наукова керівниця - викладачка вищої категорії відділення «Правознавство» Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу Ірина Бойко

Боротьба з ним вимагає вироблення ефективних методів протидії як на державному, так і на міжнародному рівнях. 30 липня, в Україні відзначається Всесвітній день боротьби з торгівлею людьми, започаткований у 2013 році Генеральною Асамблеєю ООН. Цей день покликаний звернути увагу на глобальну проблему, важке становище жінок, чоловіків та дітей, які стали жертвами тяжкого злочину.

Україна є однією з перших країн Європи, яка у 1998 році встановила кримінальну відповідальність за торгівлю людьми (стаття 149 ККУ). Торгівля людьми – це форма сучасного рабства та порушення прав людини, яка не втрачає своєї актуальності й у XXI столітті для жодної країни світу. На сьогодні для українців, в умовах воєнного стану, ризик потраплення в ситуацію торгівлі людьми як всередині країни, так і за її межами став ще більшим. Багато громадян переїхали із зони бойових дій в інші регіони або за кордон та шукають нову роботу. Однією з гострих соціально-економічних проблем натеper в Україні і світі є нелегальна міграція. Ця проблема пов'язана з такими явищами соціально-економічного життя, як зростання різних видів злочинності – тероризму, контрабанди зброї та наркотиків, збільшення кількості злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми.

Водночас торгівля людьми є актуальною проблемою для суспільства як в Україні, так і в інших країнах світу. Жертви торгівлі людьми – це і чоловіки, і жінки, і діти. Цілями торгівлі можуть бути примусова праця, сексуальна експлуатація, жебрацтво, трансплантація органів. Крім того, у даний час увесь світ переходить на онлайнний формат, торговці людьми використовують онлайнві технології й інші засоби для вербування й експлуатації жертв. Ця негативна ситуація характерна не тільки для України, а й для всього світу і вимагає вивчення проблеми торгівлі людьми в Україні у нових сучасних умовах, а також розроблення правових методів протидії торгівлі людьми з урахуванням соціально-економічних змін у світі. Торгівля людьми є однією з найбільш поширених форм рабства. Саме так вчені німецького інституту прав людини П. Фольмар-Отто, Х. Рабе визначають торгівлю людьми. Це визначення ґрунтується на факті порушення прав людини, а саме на перетворенні людини на товар, предмет купівлі-продажу, позбавлення її права на свободу та вільний вибір [1, с. 4]. І.Й. Слубський вивчає протидію торгівлі людьми та зазначає, що у процесі розгляду фактів зазначених злочинів варто підкреслити, що їх виявлення і розслідування вимагає копіткої праці. Транснаціональна злочинність розробила добре відпрацьований механізм торгівлі людьми, за якого відстежити рух «живого товару» надзвичайно важко. Також варто зазначити, що організації, які займаються торгівлею людьми, змушують своїх жертв здійснювати такі правопорушення, як крадіжка, жебрацтво, кишенькові крадіжки, незаконна торгівля наркотиками, їх перевезення. Зазначені чинники ускладнюють запобігання і протидію злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми. Рада Європи констатує, що «Торгівля людьми досягла масштабів епідемії за останні десять років, з річним глобальним ринком близько 42,5 млрд USD»

За оцінками ООН, близько 2,5 млн осіб з 127 різних країн є об'єктом торгівлі людьми в усьому світі.

У результаті розгляду різновидів торгівлі людьми І.В. Буреш [1, с. 117] виділяє такі основні види:

1. Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації людини. Від цього злочину найбільше страждають молоді жінки, неповнолітні дівчата, іноді й діти (саме вони становлять головну групу ризику). Ця форма експлуатації зачіпає інтимний бік життя людини і належить до найбільш цинічним злочинів, адже руйнує особисте життя людини, її майбутнє, сімейні відносини, знищує генофонд нації, отже, підриває майбутнє всього суспільства.

2. Торгівля людьми з метою трудової експлуатації. Торгівля людиною з метою експлуатації її праці залишається актуальною проблемою для громадян України. В останні роки проблему зафіксовано як на території самої України без перетину кордону, так і у країнах призначення, серед яких Чехія, Польща, Італія, Португалія й інші. Людей експлуатують переважно в таких сферах, як будівництво, каменоломні, лісопозали, прокладка залізничних шляхів, сільське господарство, нелегальний вилов риби, підпільні майстерні з пошиття одягу і переробка харчової продукції.

Варто зазначити, що закордонним роботодавцям вигідно мати справу з нелегальними трудовими мігрантами, тому особи, які прибули у країну з метою заробітку на незаконних підставах, не мають юридичного і соціального захисту. Навіть більше, вони змушені погоджуватися на будь-яку роботу – сезонну, важку і небезпечну, тарифні ставки, що встановлюються їм, значно нижче, ніж для громадян своєї країни.

3. Торгівля людьми з метою використання в жебрацтві. Від цієї проблеми найбільше страждають діти, інваліди та люди старшого віку.

4. Торгівля людьми з метою використання у виготовленні порнографічної продукції. На території України виробляють і направляють каналами інтернету порнографічну продукцію у країни, які мають на неї попит. Особливо це стосується дитячої порнографії, від чого страждають діти різного віку і різної статі.

5. Торгівля людьми з метою вилучення органів. З розвитком медичних наук зростає попит на трансплантацію органів людини. Серед відомих випадків торгівлі людськими органами торгівля нирками найпоширеніша, оскільки на них існує високий попит (трансплантувати нирку простіше порівняно з іншими людськими органами). Серед основних чинників стримування збільшення кількості таких злочинів фахівці називають складні медичні процедури і потребу в лікарях високої кваліфікації [1, с. 117].

6. Торгівля з метою удочеріння (усиновлення). Ця проблема найчастіше стосується маленьких дітей та немовлят.

7. Торгівля з метою примусової вагітності – найбільше від цього виду торгівлі людьми страждають молоді жінки.

Для дослідження протидії торгівлі людьми важливе розуміння ролі участі країн у таких злочинах. Міжнародними організаціями було розроблено

розподіл країн на три основні блоки: країни призначення (Греція, Данія, Іспанія, Італія, Кіпр, Нідерланди, Норвегія, США, Швеція, Швейцарія); країни поставки (Азія, Африка, Болгарія, країни колишнього Радянського Союзу, Словенія); країни транзиту (Болгарія, Польща, Португалія, Румунія, Словенія). Такий поділ дає можливість не тільки оцінити масштаби проблеми, а й знайти найбільш доцільний для кожного із блоків шлях протидії їй [2, с. 16].

Отже, проблема торгівлі людьми є багатоплановою, включає в себе різні аспекти – соціальний, економічний, культурний, політичний та правовий; до торгівлі людьми залучені країни-постачальника, країни транзиту, країни надходження. Тому протидія торгівлі людьми повинна бути комплексною та системною. Так, одним із важливих правових аспектів протидії торгівлі людьми є включення способів учинення торгівлі людьми як обов'язкової ознаки в основний склад закону щодо торгівлі людьми.

Література

1. Буреш І.В. Державне регулювання у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 7. С. 115–118.

2. Лукач Н.М. Концептуальні засади та інституційні механізми протидії глобальній проблемі торгівлі людьми : дис. канд.політ. наук: 23.00.04. Львів, 2016. 214 с.

3. Горбунова О.Г. Міжнародні документи та законодавство зарубіжних країн стосовно проституції, торгівлі жінками та змушування їх до роботи у секс-бізнесі. Боротьба з торгівлею жінками: проблеми вдосконалення законодавства та завдання органів внутрішніх справ України // Вісник Харків. ун-ту внутр. справ. – 1999. – Спец. вип. – С. 14-22.